समासप्रकरणम् ।

HINTS TO THE STUDY

OF

SANSKRIT COMPOUNDS

COMPILED

FOR THE USE OF

SENIOR STUDENTS

BY

NÂRÂYAṆA GOVINDA RÂTÂNJANKAR.

Second Edition

PRINTED AND PUBLISHED

BY

TUKARÂM JÂVAJÎ,

PROPRIETOR OF JÂVAJÎ DÂDÂJÎ'S NIRNAYA-SÂGARA PRESS.

BOMBAY.

1898.

Price 2 Annas.

TO

PETER PETERSON B. A. BALL. COLL. OXON;

M. A. D. SC. EDIN

would

PROFESSOR OF ORIEVersiorLANGUAGES

ELPHINSTONE COLLEGE,

THIS BOOK IS

HUMBLY DEDICATED BY

THE COMPILER

PREFACE.

THE precise aim of this little book is to give the student, that has already acquired an elementary knowledge of Sanskrit Grammar, more detailed information on Sanskrit compounds (समासवृत्ति) than what is now available from most of the English works on the subject. No critical student of Sanskrit would deny the fact, that the present so-called English Versions of the Siddhânta-Kaumudî are very concise on *Vrittis* in general, and that on Compounds in particular, while all give nothing but a mere list of some of the possible combinations of Sanskrit words, very few treat the equally important part of the subject, namely *changes of words at the end of Compounds*, as they ought to do Indeed to students who regard the study of Grammar, and especially that of such an elaborate and complete language as the Sanskrit, an unwholesome necessity, the information supplied by these books is already far beyond what they can willingly accept. But there is a class of students with whom the Sanskrit Grammar is a special subject, the embarrassing intricacies of its rules involving series of exceptions and counter-exceptions, and the overwhelming number of stages that have to be gone through in arriving at a particular result, calculated to enter into a philosophical investigation of the structure of the language, which would perhaps, owing to their peculiar mental organiza-

tion, perplex the former, become, on the contrary, a positive recommendation to the latter. The inquisitive nature of such students would not allow them, to rest satisfied with what is now obtained from these books. The little book in hand is designed to supply in addition to what is already theirs good deal of other necessary information on Compounds, and thus to solve many of his difficulties. Of course, it need not be added that the book is not intended to save him the trouble of consulting the Siddhânta-Kaumudî and other more advanced works, without a critical study of which a complete and exact knowledge of the Sanskrit Language is an impossibility. But the compiler feels safe in asserting that a student of average intelligence may, if he has the book in hand for a time postpone the troublesome study of those works, and get his difficulties solved to his satisfaction.

As regards the contents of the book, the different classes of Compounds have been treated almost exhaustively; many important rules, with numerous examples, which are not found in other books are given. Upapada Compounds which are generally omitted from the chapter on Compounds, are embodied in this book, under "Determinative Compounds." Besides the chapter on "Formation of feminine bases from *Bahuvrîhi* Compounds," has been dealt with even to very minute particulars. And in the way of illustration, passages from some of the Sanskrit words that are usually read by students have

been quoted and translated, so as to make the rules easy and comprehensible. To help the memory, the original aphorisms of Pâṇini relating to some of the important rules have been quoted in foot-notes, and where necessary, the explanation of Bhattoji Dîkshita has also been annexed to them.

To facilitate reference, the subject is treated on the following plan.—First the general classification of Compounds into the 4 heads, then each head is taken in order and treated according to the following division:—(1) Definition, (2) Sub-classification (if any), (3) formation of Compounds of that head, (4) changes of finals, (5) genders (if possible) Changes which certain words undergo when they come at the end of Compounds in general, and the Aluk Compounds have been mentioned last. Throughout the book types of two sizes have been employed, the matter printed in the larger size claims immediate consideration, and the student is therefore recommended to confine his attention at the first reading to that alone, while that printed in the smaller one, may be reserved for the second or third reading.

In short, no pains have been spared to render the book useful to the class for which it is intended. It is not pretended, however, that the book is free from errors. While trying to elucidate the concise yet comprehensive aphorisms of the great Sage Pânini, the compiler may have naturally fallen into errors; and it is

useless to say anything in their defence. Candid criticism is therefore earnestly and respectfully solicited, and will be duly taken into consideration in the preparation of a subsequent edition.

The compiler begs to take this opportunity of gratefully acknowledging the help and encouragement he has received at the hands of some of his friends, in the preparation of the book, and also to the Proprietor, Nirṇaya-sâgara Press, who evinced a good deal of kindness to him while the book was in its course through the Press

BOMBAY, GIRGAUM,
27th November, 1890.

N. G. R

CONTENTS.

समासप्रकरणम् ।

HINTS TO THE STUDY OF

SANSKRIT COMPOUNDS.

CHAPTER I.

DVANDVA—THE COPULATIVE COMPOUNDS.

§ 1. Compound words are so profusely scattered over the field of the Sanskrit Literature, that even an ordinary student of the language, cannot do without studying the principles, on which they are constructed They abound even in the most elementary works in the language, and were used in the Vedic times. But subsequently, and more particularly at a time when the language had ceased to be the Spoken Language of the country, the system of compounding words was carried to such an extent, that long unbroken chains of very intricate Compounds have become a distinguishing feature of works written at that period. A critical study of the principles on which they are constructed is, therefore, indispensably necessary.

§ 2. Compound words may be divided into two general categories. The first comprises the Compounds, the elements of which are either substantives, adjectives, pronouns. participles or indeclinables, as राजकुमारः 'a prince;' शीतोष्णम् 'hot and cold;' मत्सखः 'my friend.' स्नातानुलिप्तः 'first bathed and then annointed;' अपदिशम् 'between the (two) directions'

§ 3. The second class comprises those Compounds the last member of which is a root, or some primary noun, that is not used by itself, or, if used by itself, does not convey the meaning which it conveys when used in the Compound; बलभिद् 'the destroyer of (the demon) *Bala*,' *i. e.* 'the god *Indra*,' कुम्भकारः 'he who makes (earthen) pots;' अंशहरः 'one who takes a share' The preceding member in such Compounds, denotes the object of the action, or restricts in any other manner, the sense conveyed by the second member; as राजघः 'a regicide;' निशाचरः 'one who strolls in the night; a thief; a fiend;' इहस्थः 'one who stands here.' Compounds of this nature are termed उपपद (Upapada) compounds.*

* Sometimes two verbs also are compounded together, as खादतमोदता 'that in which are constantly uttered the words "eat and be merry." This and similar other compounds are explained by such phrases as, in the present instance, "खादत मोदत इत्येव सततं यत्राभिदीयते सा खादतमोदता."
Such Compounds are very rare.

§ 4. The fundamental principle that holds good in the formation of compounds in general is, that the component parts hold as members of a sentence, certain relations among themselves, or conjointly with some other word in the same sentence; thus in the sentence राज्ञः पुरुष आगतः, the words राज्ञः and पुरुषः, are related with each other, (the genitive case expressing the relation, which is that of *a master with his servant*), hence the compound राजपुरुषः. Similarly, पीतमम्बरमानय can be written as पीताम्बरमानय, the relation being that of *a qualifying word with the qualified*. On the other hand, the compound पीताम्बर may be used to express the above relation, with another word, हरि, for instance, and the sentence will then stand thus.—पीताम्बरं हरिमानय.

§ 5. Words so selected for compounding reject their case-terminations, words ending in consonants undergo the same changes as before the consonental case-terminations, in other cases, except those that may be particularized as special cases, the crude forms remain unchanged, subject however, to the general Sandhi rules, as प्रकृत्या भीरुः=प्रकृतिभीरुः 'timid by nature;' आत्मानं जानातीति आत्मज्ञः 'one who knows self,' hence, 'a sage,' विद्वांश्चासौ जनश्च विद्वज्जनः 'a learned man,' मतानामैक्यम्=मतैक्यम् 'uniformity of opinions;' जगतः मनः=जगन्मनः 'the mind of (every one in) the world.

§ 6. There are a few cases in which the preceding members retain their case-terminations; as, देवानांप्रियः 'a fool', गेहेनर्दी 'a coward'; शरदिजम् 'produced in the autumn, a lotus,' for instance. These are termed अलुक् (Aluk) Compounds. (For details vide Chap. VIII.)

§ 7. Compounds, in the formation of which the case-terminations are rejected, are divided according to the relations or manner, in which the members are put together into *four* general classes; viz. (1) *Dvandva*—Copulative; (2) *Tatpurusha*—Determinative; (3) *Bahuvrîhi*—Attributive; and (4) *Avyayîbhâva*—Adverbial.

Dvandva—The Copulative Compounds.

§ 8.* A Dvandva Compound consists of two or more members, connected before compounding by the particle च, and denotes either the *mutual connection*, or *aggregate*, of the objects denoted by the members; as, कुक्कुटश्च मयूरी च=कुक्कुटमयूर्यौ 'cock and a pea-hen;' पाणी च पादौ च=पाणिपादम् 'hands and feet.'

§ 9. When a Dvandva Compound implies the *mutual connection* of objects denoted by the several members, it is called इतरेतरद्वन्द्व; and it takes the terminations of the dual or plural, according as

* चार्थे द्वन्द्वः । (Pan. 2-2-29).

two or more objects are denoted by it; the gender of the final member is the gender of the whole Compound; as, पार्वती च परमेश्वरश्च=पार्वतीपरमेश्वरौ 'both Pârvatì and S'ankara,' रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नाः.

§ 10. And when a Dvandva Compound implies *aggregate* of the several objects denoted by its members, it is called समाहारद्वन्द्व. A समाहारद्वन्द्व Compound is always neuter and singular; as, रथिकाश्च अश्वारोहाश्च=रथिकाश्वारोहम् 'an army consisting of cavalry and warriors fighting in chariots.'

§ 11. In the formation of Dvandva Compounds,

(*a*)* Words containing fewer syllables should always precede others, शिवकेशवौ; मधुमाधवौ 'the months *Chaitra* and *Vais'âkha*, ग्रीष्मवसन्तौ; तलाङ्गुलि 'the palm and the fingers.'

(*b*)† Names of seasons, or stars containing equal number of syllables should be arranged according to their astronomical order, हेमन्तशिशिरवसन्ताः; कृत्तिकारोहिण्यौ.

(*c*)‡ And among others that contain equal number of syllables, those that contain greater number

---

* अल्पाच्तरम् । (Pâṇ. 2-2-34).

† ऋतुनक्षत्राणां समानाक्षराणामानुपूर्व्येण । (Vârt.)

‡ लघ्वक्षरं पूर्वम् । (Vârt.)

of short vowels should be placed first. कुशकाशम् bundle of grass-sticks.'*

(*d*)† Names of castes should be arranged according to their order beginning from that of the highest; ब्राह्मणक्षत्रियविट्शूद्राः.

(*e*)‡ Names of brothers should be arranged according to their age, beginning from that of the eldest, युधिष्ठिरार्जुनौ. Cf. हा देव पाण्डो! तव सुतानामजातशत्रुभीमार्जुननकुलसहदेवानामयं दारुणः परिणामः. (*Veṇî.* Act VI) 'Oh, Lord *Pâṇḍu,* such is the terrible end of your sons *Dharma* (literally one to whom no enemy is born) *Bhîma, Arjuna, Nakula* and *Sahadeva'*

(*f*)¶ Words beginning with a vowel and ending with अ, should be placed first, ईशकृष्णौ. In a Compound of more than two words, one of such words only (if there be two or more such words) requires to be placed first, अश्वरथेन्द्राः; इन्द्राश्वरथाः.

(*g*) Words ending with इ or उ, require to be placed first. हरिहरौ. And as above, in a Compound of more than two words, one of such words only may be placed first; हरिगुरुहराः; हरिहरगुरवः. In a case,

---

* कुश and काश are two kinds of grass.

† वर्णानामानुपूर्व्येण। (Vârt.)

‡ भ्रातुर्ज्यायसः। (Vârt)

¶ अजाद्यदन्तम्। (Pâṇ. 2-2-32)

where both (*f*) and (*g*) are simultaneously applicable, (*f*) should take effect in perference to (*g*); इन्द्राग्नी.

Obs. The above rules are not universally applicable, generally, those words on which the author appears to have laid a greater stress, are placed first; hence many apparent deviations from these rules, are noticed, आहारनिद्राभयमैथुनम्. Cf. भो भोः पाण्डवमत्स्यसोमकमागधेयाः क्षत्रियापसदाः. (*Veṇî.* Act. I.)

§ 12. When the members of a Dvandva Compound denote *limbs of the body of an animal, † parts of an army, ‡ rivers or countries, ¶ minor insects, or § animals between which there is a natural antipathy, it belongs to the species समाहारद्वन्द्व. हस्तौ च पादौ च=हस्तपादम्; हस्तिनश्च तुरंगाश्च=हस्तितुरंगम्; उच्चश्च इरावती च=उच्चेरावति; गङ्गा च शोणश्च=गङ्गाशोणम्; कुरवश्च कुरुक्षेत्रं च=कुरुकुरुक्षेत्रम् (names of two countries), यूकालिक्षम्; अहिनकुलम्.

Obs. The names of *rivers* and *countries*, referred to in the above rule, must be of different genders, hence, गङ्गायमुने; मद्राश्च केकयाश्च=मद्रकेकयाः.

§ 13 || Compounds consisting of *common* names,

---

* † द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम्। (Pâṇ 2–4–2)

‡ विशिष्टलिङ्गो नदीदेशोऽग्रामाः। (Pâṇ. 2–4–7).

¶ क्षुद्रजन्तवः। (Pâṇ. 2–4–8)

§ येषां च विरोधः शाश्वतिकः। (Pân. 2–4–9).

|| जातिरप्राणिनाम्। (Pâṇ. 2–4–6).

denoting *inanimate objects, as* distinguished from *qualities*, are **समाहारद्वन्द्व; पुष्पाणि च फलानि च पुष्पफलम्; वेणुमृदङ्गकांस्यम्** 'pipes, drums, and bells', **धानाशष्कुलि** 'treacle and bread'.

Obs. विट्शूद्राः and रूपरसौ are not समाहारद्वन्द्व Compounds, because, in the former case, the words विट् and शूद्र, denote *animate* objects, and in the latter, the words रूप and रस, are names, not of *objects*, but of *qualities;* hence, these and similar other Compounds are इतरेतरद्वन्द्व.

§ 14.* But if a Compound consists of specific names of trees, grass, corn, articles used to season food, beasts, birds &c, it is optionally treated as **समाहारद्वन्द्व;** as, **प्लक्षन्यग्रोधाः-प्लक्षन्यग्रोधम्; कुशकाशम्-कुशकाशाः; व्रीहियवम्-व्रीहियवाः; दधिघृतम्-दधिघृते; गावश्च महिषाश्च =गोमहिषम्-गोमहिषाः; शुकबकम्-शुकबकाः; हंसकोकिलम्-हंसकोकिलाः.**

Obs.† The Compounds of words denoting fruits, trees, deer, birds, minor insects, corn, grass, and parts of an army, can be समाहारद्वन्द्व, only when each of the words is in plural number; बदराणि च अमलकानि च=बदरामलकम्; But बदरं च अमलकं च=बदरामलके; रथिकश्च अश्वारोहश्च=रथिकाश्वारोहौ; प्लक्षश्च न्यग्रोधश्च=प्लक्षन्यग्रोधौ.

अश्वाश्च वडवाश्च=अश्ववडवम्-अश्ववडवाः.

---

* विभाषा वृक्षमृगतृणधान्यव्यञ्जनपशुशकुन्यश्ववडवपूर्वापराधरोत्तराणाम्। (Pân. 2-4-12).

† फलसेनावनस्पतिमृगशकुनिक्षुद्रजन्तुधान्यतृणानां बहुप्रकृतिरेव द्वन्द्व एकवदिति वाच्यम्। (Vârt.).

§ 15 * Compounds of words denoting qualities or actions, of opposite denotations are optionally समाहारद्वन्द्व; शीतोष्णम्-शीतोष्णे. But when they qualify any noun, they are not treated as such; शीतोष्णे उदके.

§ 16. The following compounds are always treated as समाहारद्वन्द्व; गावश्च अश्वाश्च=गवाश्वम्; गवैडकम्; पुत्राश्च पौत्राश्च=पुत्रपौत्रम्; स्त्रीकुमारम्; दासीमाणवकम्; उष्ट्रखरम्; उष्ट्रशशम्; मांसशोणितम्; दर्भशरम्; तृणोपलम्.

Obs. When the idea of aggregate is not intended to be implied, the compounds, in spite of the above rules, may be treated as इतरेतरद्वन्द्व; बदराणि च अमलकानि च =बदरामलकानि.

§ 17. The following are always इतरेतरद्वन्द्व Compounds:—दधिपयसी; सर्पिर्मधुनी; मधुसर्पिषी; शुक्लकृष्णौ; अध्ययनतपसी; आद्यवसाने; उलूखलमुसले; ऋक्सामे; वाङ्मनसे.

Obs The changes of the finals in some of these should be marked.

§ 18. When पुत्र, or a word ending in ऋ, comes at the end of a Dvandva Compound, the preceding member, if it end in ऋ and imply blood-relationship or some kind of learning, changes that vowel into आ; होता च पोता च = होतापोतारौ; पिता च पुत्रश्च = पितापुत्रौ; मातापितरौ; होता च पोता च नेष्टा च उद्गाता च =

* विप्रतिषिद्धं चानधिकरणवाचि । (Pâṇ. 2–4–13).

होतृपोतृनेष्टोद्गातारः; होतापोतारौ च नेष्टोद्गातारौ च=होतापोता-नेष्टोद्गातारः.

Obs. मातरपितरौ is also admissible.

§ 19 In a Compound of names of Gods, described as being usually in pair, the preceding word, substitudes आ for its final vowel; but if the word वायु be one of the members of the compound, the आ is inadmissible; मित्रावरुणौ; अग्नाविष्णू; सूर्याचन्द्रमसौ; अग्नामरुतौ; but अग्निवायू-वाय्वग्नी.

§ 20. The word अग्नि followed by वरुण or सोम, lengthens its इ, and in that case, the स् of सोम becomes ष्; अग्नीवरुणौ; अग्नीषोमौ.

§ 21. दिव् in such a compound becomes द्यावा; द्यावाभूमी; द्यावापृथिव्यौ; द्यौश्च अक्षमा च=द्यावाक्षमे.

obs दिवस्पृथिव्यौ is also admissible

§ 22 * When a समाहारद्वन्द्व Compound ends in a consonant of the palatal class, or द्, ष्, or ह्, अ is added on to it, वाक्च त्वक्च=वाक्त्वचम्; त्वक्स्रजम्; शमीदृषदम्; वाक्त्विषम्; ऋग्यजुषम्; छत्रोपानहम्. But प्रावृट्शरदौ.

§ 23 The following Compounds should be noted – स्त्री च पुमांश्च=स्त्रीपुंसौ; धेनुश्च अनड्वांश्च=धेन्वनडुहौ; अक्षिणी च भ्रुवौ च=अक्षिभ्रुवम्; दाराश्च गावश्च=दारगवम्, दारगवाः; ऊरू च अष्ठीवन्तौ च=ऊर्वष्ठीवम्; पादौ च अष्ठीवन्तौ च =

---

* द्वन्द्वाच्चुदषहान्तात्समाहारे । (Pâṇ. 5-4-106).

§ 15 * Compounds of words denoting qualities or actions, of opposite denotations are optionally समाहारद्वन्द्व; शीतोष्णम्-शीतोष्णे. But when they qualify any noun, they are not treated as such; शीतोष्णे उदके.

§ 16. The following compounds are always treated as समाहारद्वन्द्व; गावश्च अश्वाश्च=गवाश्वम्; गवैडकम्; पुत्राश्च पौत्राश्च=पुत्रपौत्रम्; स्त्रीकुमारम्; दासीमाणवकम्; उष्ट्रखरम्; उष्ट्रशशम्; मांसशोणितम्; दर्भशरम्; तृणोपलम्.

Obs. When the idea of aggregate is not intended to be implied, the compounds, in spite of the above rules, may be treated as इतरेतरद्वन्द्व; बदराणि च अमलकानि च =बदरामलकानि.

§ 17. The following are always इतरेतरद्वन्द्व Compounds:—दधिपयसी; सर्पिर्मधुनी; मधुसर्पिषी; शुक्लकृष्णौ; अध्ययनतपसी; आद्यवसाने; उलूखलमुसले; ऋक्सामे; वाङ्मनसे.

Obs The changes of the finals in some of these should be marked.

§ 18. When पुत्र, or a word ending in ऋ, comes at the end of a Dvandva Compound, the preceding member, if it end in ऋ and imply blood-relationship or some kind of learning, changes that vowel into आ; होता च पोता च = होतापोतारौ; पिता च पुत्रश्च = पितापुत्रौ; मातापितरौ; होता च पोता च नेष्टा च उद्गाता च =

* विप्रतिषिद्धं चानधिकरणवाचि । (Pâṇ. 2-4-13).

(c). Sometimes the feminine is retained, as in the case of words denoting a herd of domestic animals. गावः (इमाः).

CHAPTER II.

TATPURUSHA—THE DETERMINATIVE COMPOUNDS.

§ 26. A Tat-purusha Compound consists of two members, and denotes the sense conveyed by the second member, determined however by that conveyed by the first; राजपुरुषः 'a person belonging to a king', नीलोत्पलम् 'a blue lotus'.

A Tatpurusha Compound requires thus the attributive member to be placed first.*

§ 27. According to the grammatical nature of the attributive member, Tatpurusha Compounds are divided into *five* varieties; *viz.*, (1) *Tatpurusha*-Inflexional; (2) *Karmadhâraya*-Appositional, (3) *Nañ*-Negative, (4) *Aupasargika*-prepositional; and (5) *Upapada* Compounds.

Tatpurusha-Inflexional Compounds.

§ 28. The first variety consists of those Tatpurusha Compounds, the attributive member of

---

* In some cases the attributive member is placed second.

which is in any of the oblique cases, सुतैः विप्रयोगः=सुतविप्रयोगः 'seperation with the sons;' हस्तस्य कौशलम्=हस्तकौशलम् 'the skill of the hand', मुखाद् भ्रष्टाः=मुखभ्रष्टाः 'dropped from the mouth,' परिणामे रमणीयाः=परिणामरमणीयाः 'pleasant at the close.'

The attributive member in the *Accusative* case:—

§ 29.* A noun in the accusative case is compounded with the words श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न, गमी, बुभुक्षु and others; as कृष्णं श्रितः=कृष्णश्रितः 'dependant on *Krishna*'; दुःखमतीतः=दुःखातीतः 'inaccessible to misery'; ग्रामगमी 'intending to go to a village', अन्नबुभुक्षुः 'desirous of eating the food'.

प्राप्त and आपन्न can also be placed first; जीविकां प्राप्तः= जीविकाप्राप्तः or प्राप्तजीविकः 'one who has obtained a livelihood'; similarly जीविकापन्नः or आपन्नजीविकः.

Obs गत 'gone' when used at the end of compounds, does not necessarily imply motion; it does not unfrequently express 'relationship,' 'connetion', 'position,' &c.; Cf. वयमपि तावद्भवत्यौ सखीगतं किमपि पृच्छामः (*S'âk.* Act. I) 'May I be allowed in my turn, to ask you maidens, a few particulars respecting your friend'; भर्तृगतया चिन्तयात्मानमपि नैषा विभावयति (*Shâk.* Act. IV). 'She does not pay any attention even to herself, owing to her (being deeply absorbed in) thinking about her husband', अां स जनो

* द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः । (Pân. 2-1-24). गम्यादीनामुपसंख्यानम् (Vârt.)

देव्याः पार्श्वगतश्चित्रे दृष्टः (*Mâlav.* Act. I) 'Oh, she was seen by the side of the queen, in a picture', चित्रगता 'photographed' आत्मगतं-स्वगतम् (in theatrical language) 'spoken to one's self'

§ 30.* A compound of the word खट्वा 'a cot', in the accusative case, is formed with a past passive participle, in the meaning of a term of contempt, as खट्वाधिरूढो जाल्मः 'the scoundrel has taken to a wrong path'; Cf. खट्वारूढः प्रमादवान् (*Bhattî* 5-10).

The Compound also means 'silly', 'law'.

§ 31.† A word denoting some period of time, and put in the accusative, may be compounded, when the accusative, expresses the duration of a continuous action or state, with a noun expressing that action or state, मुहूर्तं सुखम्=मुहूर्तसुखम् 'pleasure lasting for a moment; Cf. स धूमः...तस्याः.. मुहूर्तकर्णोत्पलतां प्रपेदे (*Raghu.* VII 23) 'The smoke attained, for a moment, to the state of a lotus, as an ornament to her ear', वासवक्षणकलत्रतां ययौ (*Raghu* XI. 33) 'Went for a moment, to the state of the wife of *Indra*'.

Obs But verbal derivatives, other than those mentioned above, if govern the accusative case, are also sometimes compounded with nouns in that case, as; दूरा-

---

* खट्वाक्षेपे । (Pân. 2-1-26.)

† अत्यन्तसंयोगे च । (Pân 2-1-29)

रूढः 'far advanced; intense,' Cf. also सुरधनुरिदं दूराकृष्टम्। (*Vikram* Act. IV) 'This lying greatly bent here is the rain-bow.'

The attributive member in the *Instrumental* case:-

§ 32. A noun in the instrumental case may be compounded,

(*a*)* with another, expressive of an action or state, produced by what is expressed by the noun put in the instrumental case; as शङ्कुलया खण्डः=शङ्कुलाखण्डः 'a piece produced by means of an axe.' Cf. उदधि॰श्यामसीमां धरित्रीम् (*S'âk.* Act. II.) 'The earth with its boundaries black by the seas;' नयनमरीचिनीलनीलः (*Dandî*) 'Extremely blue, (being covered) by the rays issuing from the eyes;'

(*b*)† with the words अर्थ, सदृश, पूर्व, सम, ऊन 'less' or any other word having the meaning of ऊन, कलह, निपुण, मिश्र with or without any preposition, श्लक्ष्ण and अवर;‡ as, धान्येन अर्थः=धान्यार्थः 'money (made) by corn,' मातृसदृशः 'similar to the mother;' मासेन पूर्वः=मासपूर्वः 'older by one month;' मासावरः 'younger by one month,' पितृसमः 'resembling the father;' माषेण ऊनम्=माषोनम् 'less by one *mâsha;*' माषविकलम्; वाचा कलहः=वाक्कलहः 'dispute in speech;' आचारनिपुणः 'accu-

---

* तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन। (Pân. 2-1-30).

† पूर्वसदृशसमोनार्थकलहनिपुणमिश्रश्लक्ष्णैः। (Pâṇ. 2-1-31).

‡ अवरस्योपसंख्यानम्। (Vârt.)

rate in conduct,' गुडमिश्रः-संमिश्रः 'mixed with treacle;' आचारश्लक्ष्णः 'skilled in formalities;' वर्णावरः 'inferior in caste;' Cf. अस्ति देव्या वर्णावरो भ्राता वीरसेनो नाम (*Mâlav.* Act. I).

(*c*)* and as a general rule, with verbal derivatives, with or without prepositions, when the instrumental has the meaning of (1) *the agent* or (2) the *instrument* or *means* of the action; हरिणा त्रातः=हरित्रातः 'protected by *Hari;*' नखभिन्नः 'torn by nails;' अवदानतोषितः (*Raghu.* XI) 'pleased with the heroic action'

(*d*) with a noun signifying a kind of food, when the noun put in the instrumental, signifies, (1)† an article of eating, or (2)‡ an article used to season food; दध्ना ओदनः=दध्योदनः 'boiled rice, mixed with coagulated milk,' गुडेन धानाः=गुडधानाः 'fried barly mixed with treacle.'

§ 33. Summarily we can rule that, (1) instrumentals expressive of the instrument or means of an object or action may be compounded with *any other noun* expressive of that object or action, मौर्वी-

* कर्तृकरणे कृता बहुलम् । (Pâṇ. 2–1–32) कर्तरि करणे च तृतीया कृदन्तेन बहुलं प्राग्वत् । (S. K.).

† भक्ष्येण मिश्रीकरणम् । (Pâṇ. 2–1–35).

‡ अन्नेन व्यञ्जनम् । (Pâṇ. 2–1–34).

किणः 'a mark produced by the bow-string;' क्रोधान्धः 'blind with rage,' खड्गच्छिन्न 'cut by the sword;' that (2)those expressive of the agent of the action can be compounded with *verbal derivatives* only; हर-दग्धः 'burned by *S'iva;*' तत्प्रणीतम् 'composed by him,' Cf. राजरक्षितव्यानि तपोवनानि नाम (*Shâk.* Act. I) 'The sacred groves are under king's special protection,' and that (3) finally, those words which from their very nature govern the instrumental case, may be compounded, subject however to a few exceptions, with instrumentals, प्रकृतिपेलवा 'tender by nature;' Of. also, निसर्गभिन्नास्पदमेकसंस्थमस्मिन्द्वयं श्रीश्च सरस्वती च (*Raghu.* VI). '*Wealth* and *learning,* are by nature, of different sites, but they both are (found) in this (king)'

But instrumentals expressive of the *motive* or *cause* of an action or object are never compounded; भिक्षाभिरुषितः 'lived with the motive of begging;' similarly, such instrumentals as in अक्ष्णा काणः 'blind of one eye,' cannot be compounded.

The distinction between the instrumental expressive of the *motive,* or *cause,* of an *object* or *action* (हेतु), and that expressive of the *instrument* or *means* of an *action* (करण), is thus stated by the grammarians.—द्रव्यादिसाधारणं निर्व्यापारसाधारणं च हेतुत्वम्। करणत्वं तु क्रियामात्रविषयं व्यापारनियतं च। The noun

put in the हेत्वर्थेतृतीया denotes an object that is an indirect cause of an *object* or an *action*, but the noun put in the करणे तृतीया denotes an object that is the *direct cause* of an *action* only, and undergoing as such, certain *action* itself that brings about the effect; thus, in दण्डेन घटः the word दण्ड denotes an object that is productive of the *object* घट; the instrumental therefore has the meaning of हेतु; in the expression पुण्येन दृष्टो हरिः, the word पुण्य is the indirect cause of the *action* of seeing Hari, and is not accompanied by any action on its part, the instrumental has the meaning of हेतु. Cf. also, अध्ययनेन वसति 'he lives with the motive of studying, दूरीकृताः खलु गुणैः 'Are surpassed (in) by qualities,' भक्त्या गुरौ मय्यनुकम्पया च प्रीतोऽस्मि ते (*Raghu* II) 'I am pleased with thee for thy devotion towards thy preceptor, and thy regard for me,' मदनमपि गुणैर्विशेषयन्ती (*Mrich.*) Excelling even Cupid in qualities' But in रामेण बाणेन हतो वाली, the word बाण denotes an object that is the *direct* means of the *action* killing, performing it by an actual bodily movement on its part; the instrumental thus means the करण. साधकतमं करणम्। (*Pân.* 1–4–42) 'That which conduces most to bring about an action is the करण of that action.' Cf क इदानीमुष्णोदकेन नवमालिकां सिञ्चति (*Shâk.* Act IV) 'Who will in this case, sprinkle the jasmine creeper with hot water;' केचिद्वृष्टिभिरार्द्रयन्ति धरणीं (*Bhartṛi.*)

Some (clouds) wet the earth by means of showers,' करेण रोषादभिहन्यमानः (*Kâli*) 'Dashed, in anger, by the hand.'

The attributive member in the *Dative* case:—

§ 34 * A noun in the dative case is compounded with, (*a*) another noun expressive of the material, of which the thing denoted by the noun in the dative case, is made; यूपाय दारु=यूपदारु 'wood to prepare a sacrificial post of,' (*b*) the words अर्थ, बलि, हित, सुख, रक्षित, and a few others, the compound with अर्थ becomes an adjective, taking the gender and number of the noun it qualifies, as, द्विजाय अयम्=द्विजार्थ ओदनः 'boiled rice for a Brâhmin,' द्विजार्था यवागूः 'gruel for a Brâhmin. द्विजार्थं पयः 'milk for a Brâhmin;' भूतेभ्यो बलिः=भूतबलिः; गोहितम् 'good for cattle;' गोसुखम् comfortable to cattle.' गोरक्षितम्.

Obs. अर्थ carrying this meaning is always used in a Compound.

The attributive member in the *Ablative* case.—

§ 35. A noun in the ablative case, may be compounded with the words † भय, भीत, भीति, भी, and sometimes with the words‡ अपेत, अपोढ, मुक्त, पतित, and अपत्रस्त; चोराद्भयम्=चोरभयम्; वृकभीतः 'afraid of a

---

* चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः। (Pan 2-1-36).

† भयभीतभीतिभीभिरिति वाच्यम्। (Vârt.).

‡ अपेतापोढमुक्तपतितापत्रस्तैरल्पशः। (Pan. 2-1-38.).

wolf;' सुखादपेतः = सुखापेतः 'miserable;' कल्पनापोढः; 'inconceivable,' चक्रमुक्तः 'freed from (an attack of) the wheel;' स्वर्गपतितः 'fallen from the heaven,' i. e. 'driven away from the heaven' as a sinner.

The attributive member in the *Genitive* case—

§ 36. A noun in the genitive case may, as a general rule, be compounded with any other noun; राज्ञः पुरुषः = राजपुरुषः 'a person belonging to a king; an officer.'

Obs. When names of qualities ending in तर are to be compounded with genitives, the तर is dropped; सर्वेषां श्वेततरः=सर्वश्वेतः 'whitest of all,' सर्वमहान् 'greatest of all.'

§ 37. But there are many exceptions Observe the following.—

(*a*) Ordinals (with the exception of द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ and तुर्य), indeclinables derived from verbs, and a few others not very important, are not compounded with nouns in the genitive case, सतां षष्ठः; ब्राह्मणस्य कृत्वा; but भिक्षाद्वितीयम्.

(*b*) Adjectives indicative of specific attributes, such as शुक्ल 'white,' आम्ल 'sour,' सुरभि 'fragrant,' शीत 'cold,' are not compounded with the genitives; ब्राह्मणस्य शुक्लाः (दन्ताः) 'the, white (teeth) of the Brahmin.'

(*c*) Past participles, meaning 'honored, approved of, such as मतः, बुद्धः, विदितः, पूजितः, &c., are not com-

pounded with nouns in the genitive case; राज्ञां मतः; राज्ञां पूजितः.

Obs. राजमतः, राजपूजितः, &c may be instrumentally dependent—(तृतीयातत्पुरुष) compounds.

(*d*) * Past participles used to denote the place in which the act denoted by the participle has taken place, are not compounded with nouns in the genitive case, इदमेषामासितम्-गतम्-भुक्तम् 'this is their place of sitting, &c'

(*e*) "When the *agent* and *object* of the action denoted by the nouns formed by *krit* affixes, are both used in a sentence, the *object* is put in the Genitive case, and not the agent, as, आश्चर्यं गवां दोहोऽगोपेन (s k) 'the milking of cows without a cowherd is a wonder.'"—(*Apte's Guide* § (110) *Second Ed.*)—Such genitives are not compounded

(*f*) † Genitives having the meaning of 'among of all,' used with option for the locative, in a case where a distinction or selection is made, as of a species or an individual from the whole class, are never compounded, नृणां द्विजः श्रेष्ठः 'Brâhmins are superior to all men,' छत्राणां मैत्रः पटुः.

(*g*)‡ Verbal derivatives ending in तृ and अक, and

---

* अधिकरणवाचिना च । (Pân 2–2–13).

† न निर्धारणे । (Pân. 2–2–10)

‡ तृजकाभ्यां कर्तरि । (Pân. 2–2–15).

denoting the *agent* of the action are not compounded with nouns in the genitive case; अपां स्रष्टा 'the creator of the waters' ओदनस्य पाचकः 'one who cooks rice.'

In इक्षुभक्षिका, भक्षिका means 'the act of eating,' and not 'the eater.'

§ 38. But the words याजक, पूजक, परिचारक, परिवेषक, स्नापक, अध्यापक, उत्साहक, होतृ, भर्तृ, and some others may be compounded with a noun in the genitive case, ब्राह्मणयाजकः 'one who worships a Brâhmin,' देवपूजकः 'worshipper of Gods,' राजपरिचारकः 'an attendant of a king;' भूभर्ता 'master of the earth'

§ 39 * And verbal derivatives ending in अक, in general, are compounded with genitives, so as to form a name of a play-thing or of a profession,' उद्दालकपुष्पभञ्जिका 'breaking of *Uddâlaka* flowers,'—a sort of game, played by people in the eastern districts दन्तलेखकः one who makes a livelihood by painting or marking the teeth'

§ 40 † पूर्व 'front,' अपर 'hind,' अधर 'lower,' उत्तर 'upper,' द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ, तुर्य, अर्ध 'half' (neuter), are

---

* नित्यं क्रीडाजीविकयोः । (Pân 2-2-17)

† पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे । (Pân. 2-2-1), द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्याण्यन्यतरस्याम् । (Pân. 2-2-3). अर्धं नपुंसकम् । (Pân. 2-2-2).

compounded with nouns expressive of the whole and are placed first; पूर्वं कायस्य=पूर्वकायः 'the front part of the body;' अपरकायः; अर्धं पिप्पल्याः=अर्धपिप्पली 'one half of पिप्पली;' द्वितीयभिक्षा. पिप्पली 'long pepper.'

Obs. (1) The noun expressive of the whole must denote one single object, hence पूर्वश्छात्राणाम्, अर्धं पिप्पलीनाम्. and such others, cannot be compounded.

(2) अर्ध in the masculine is not placed first, ग्रामार्धः.

§ 41 A word expressive of a part is compounded with a noun expressive of a period of time, and is likewise placed first; मध्यमह्नः=मध्याह्नः 'the mid-day,' सायमह्नः=सायाह्नः 'the evening.' मध्यरात्रः 'the midnight,' पश्चिमरात्रः 'the latter portion of the night.'

§ 42 * A word expressive of a period of time, that has passed since a certain occurence is compounded with a noun expressive of that occurence, मासो जातस्य यस्य सः मासजातः 'one who was born a month ago, one month old,' द्व्यहजातः 'two days old'

The attributive member in the *Locative case* —

§ 43 A noun in the locative case may be compounded with the words, शौण्ड, धूर्त, कितव, प्रवीण, संवीत, अन्तर, अधि (changed into अधीन), पटु, पण्डित, कुशल, चपल, निपुण, सिद्ध, शुष्क, पक्क, and बन्ध; अक्षेषु शौण्डः=अक्षशौण्डः 'one skilled in dice.' ईश्वराधीनः 'subservient

---

* कालाः परिमाणिना। (Pàn 2-2-5).

to (the will of) God,' आतपशुष्कः 'dried in the sun,' स्थालीपक्वः 'cooked in a pot,' चक्रबन्धः 'a circular arrangement' as of soldiers

Obs. बन्ध sometimes is idiomatically used at the end of Compounds, as a redundant word, काव्यबन्धः = काव्यम् 'a poem,' Cf. प्रवर्तयिता गोष्ठीबन्धानाम् । (*Kâdam*): आसनबन्धधीरः । (*Ragh* II.).

§ 44 *It is also compounded with the word ध्वाङ्क्ष 'a crow,' or any other word having the same meaning, so as to express contempt, तीर्थध्वाङ्क्षः 'like a crow at a sacred place of bathing' *i. e.*, 'very greedy,' तीर्थकाकः.

§ 45 † It is also compounded with another noun so as to form a distinguishing appellation, अरण्येतिलकाः 'wild sesamum, growing in a forest and containing no oil,' hence 'anything which disappoints expectation' वनेकिंशुकाः; 'any thing found unexpectedly,' नद्यां दोहः = नदीदोहः 'freight,' त्वचिसारः 'a bamboo'

Obs. The members of such Compounds, if kept separate have not the same denotation as they have when put together, hence, these and similar other Compounds are incapable of being used in their dissolved state.

§ 46 Words expressive of parts of a day or night, put in the locative case, and the word तत्र, may be

* ध्वाङ्क्षेण क्षेपे । (Pân 2-1-42)

† संज्ञायाम् । (Pân 2-1-44).

compounded with past passive participles; पूर्वाह्णे कृतम् = पूर्वाह्णकृतम् 'done in the first part of the day;' अपरात्रकृतम् 'done in the latter portion of the night;' तत्रभुक्तम् ; but अह्नि दृष्टम्.

Obs But it is not unusual to find various Compounds used by classical authors, which in fact, cannot be reconciled to the preceding rules, and yet they ought to be classed as सप्तमीतत्पुरुष Compounds, observe, for instance the following —दिवसाः परिणामरमणीयाः (*Shâk.* I) 'the days (are) pleasant at their close,' भद्रपीठोपवेशितम् (*Ragh.* XVII. 10) 'seated on a beautiful seat,' कामिनीप्रसादनोपाय-चतुरः (*Kâdam*) 'clever in effecting reconciliations with loving damsels,' सरस्तिरकल्पितम् (*Kâdam.*) 'prepared on the shores of the lake,' षडधिकदशनाडीचक्रमध्यस्थितात्मा (*Mâlatî.* V) 'whose soul resides in the interior &c.,' and many others.

CHAPTER III.

TAT-PURUSHA COMPOUNDS—*continued.*

Karmadhâraya—Appositional Compounds.

§ 47. *The second variety consists of those Tatpurusha (Determinative) Compounds, in which the two members are in apposition to each other. The attributive member thus may be a noun, or an adjective qualifying the other member, पुरुषव्याघ्रः 'a

---

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । (Pân. 1-2-42).

man like a tiger,' *i e.*, 'a brave man;' नीलोत्पलम् 'a blue lotus;' त्रिभुवनम् 'the three worlds.'

§ 48.* When the attributive member of a Karmadhâraya Compound is a numeral, the Compound is termed *Dvigu*, पञ्चगवम् 'five cows;' त्रिलोकी.

§ 49. In forming a Karmadhâraya Compound, if the preceding member be a feminine noun formed by the addition of आ or ई to the masculine, that word rejects that termination and assumes the masculine base, कृष्णा चासौ चतुर्दशी च = कृष्णचतुर्दशी 'the fourteenth day of the black half of a month,' पाचका चासौ स्त्री च = पाचकस्त्री 'a female cook;' पञ्चमभार्या 'the fifth wife;' सुकेशभार्या 'a lady with beautiful hair;' ब्राह्मणभार्या 'a Brâhmin lady.'

§ 50. महत् as the first member of a Karmadhâraya or a Bahuvrîhi Compound, becomes महा; महादेवः 'the great God;' महानवमी 'the great (sacred) *Navamî*;' महाबाहुः' the great arm.'

§ 51. This change of महत् into महा, takes place before कर 'a hand,' even in the Inflexional Tatpurusha Compounds; in all other cases it remains unchanged; as महत्याः-तः करः = महाकरः 'the hand of the great;' but महत्सेवा.

A Karmadhâraya Compound is possible in the following cases:—

* संख्यापूर्वो द्विगुः । (Pâṇ. 2–1–52).

§ 52.* A word denoting an object with which anything is compared, is compounded with another, denoting the common quality or ground of comparison; घन इव श्यामः = घनश्यामः 'black as a cloud.'

§ 53.† A noun denoting the thing compared is compounded with such words as व्याघ्र, सिंह, ऋक्ष, ऋषभ, चन्दन, वृक, वृष, वराह, हस्तिन्, कुञ्जर, रुरु, पृषत्, पुण्डरीक, चन्द्र, पद्म, कमल, किसलय and many others, indicative of the standard of comparison, when however no mention of the common quality of comparison is made; पुरुषो व्याघ्र इव = पुरुषव्याघ्रः; रघुसिंहः; भरतर्षभः; मुखकमलम्; कालवृकः; गोवृषः 'an excellent bull;' करकिसलयम्; नरेन्द्रचन्द्रः; नृसविता; नृसोमः; पुरुषाजः; but पुरुषो व्याघ्र इव शूरः.

§ 54.‡ And, as a general rule, a qualifying word is compounded with the qualified word, नीलं च तदुत्पलं च = नीलोत्पलम् 'a blue lotus,' कृष्णसर्पः.

§ 55. A word expressive of a cardinal point may be compounded with another word, but only in those cases, in which (1) a *Taddhita* affix is to be prefixed to the Compound so formed, पूर्वस्यां शालायां भवः = पौर्वशालः 'being in the eastern hall,' from पूर्वशाला+अ (a *Taddhita* affix), or (2) when the Compound it-

---

* उपमानानि सामान्यवचनैः । (Pân. 2–1–55).

† उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे । (Pâṇ. 2–1–56).

‡ विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । (Pâṇ. 2–1–57).

self becomes the first member of another complex Compound, पूर्वा शाला प्रिया यस्य सः पूर्वशालाप्रियः 'one who has a liking for the eastern hall; or (3) when the Compound forms a proper name, उत्तरध्रुवः; दक्षिणध्रुवः.

§ 56. Two participles, expressive of two consecutive actions of one and the same individual, may be compounded, the participle expressive of the previous action being placed first, पीतोद्गीर्णम् 'first drunk and then emitted,' पीतप्रतिबद्ध 'first fed and then tied,' Cf. प्रियापरिभुक्तमुक्ते लतावलये (*Shâk.* III).

§ 57.* A Compound having for the first member a past participle and for the second member the same participle with the negative particle prefixed, is a Karmadhâraya Compound; कृतं च तदकृतं च = कृताकृतम् 'done and not done' *i e* 'badly done;' 'not finished'

§ 58.† When the words पूर्व 'first' अपर 'hind,' प्रथम, चरम, जघन्य 'hindmost' समान, मध्य and मध्यम are to be used in *Karmadhâraya* Compounds, they are necessarily placed first, पूर्वश्चासौ वैयाकरणश्च = पूर्ववैयाकरणः 'the first grammarian,' अपराध्यापकः 'the last teacher;' when अपर is to be compounded with the word अर्ध, it assumes the form पश्च; अपरश्चासौ अर्धश्च = पश्चार्धः 'the hind half,' प्रथमपुरुषः 'the first

---

* क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ्। (Pân. 2-1-60).

† पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यममध्यमवीराश्च। (Pân. 2-1-58).

person,' **समानाधिकरणम्** 'common government;' **मध्यमपाण्डवः** '*Arjuna*'

§ 59 Also the words **जरत्** 'old', **सर्व, पुराण, नव, केवल** and **एक** are always first in *Karmadhâraya* Compounds; **जरन्नैयायिकाः** 'old logicians,' **सर्वशैलाः** 'all the mountains,' **पुराणपुरुषः** 'the oldest person;' **नवयौवनम्; नवपाठकाः; केवलवैयाकरणाः** 'meer grammarians,' **एकनाथः; एकभाजनम्.**

Obs. When the word वीर is to be compounded with एक, it may optionally be placed first, वीरैकः—एकवीरः 'the only warrior' *i. e*, 'the best warrior,' but वीर in any other Karmadhâraya Compound is necessarily placed first; वीरपुरुषः.

§ 60.* Words expressive of persons or things that are despised for any defects, are compounded with words expressive of those defects, and are placed first, **वैयाकरणखसूचिः** 'one who has forgotten his grammar;' (from *kha* and *sûchi* ? 'one who pierces a needle into the air ?')—*Monier Williams;* **मीमांसकदुर्दुरूढः.**

§ 61.† But the words **पाप** and **अणक,** which imply censure are compounded with those that are censured and are placed first; **पापनापितः** 'a wretched barber;' **अणककुलालः** 'a low, silly, potter.'

---

* कुत्सितानि कुत्सनैः । (Pân. 2-1-53).

† पापाणके कुत्सितैः । (Pâṇ 2-1-54).

§ 62.* When the words सत्, महत्, परम, उत्तम, उत्कृष्ट, used as terms of praise, form Karmadhâraya Compounds with words expressive of persons or things that are praised, they are placed first; सद्वैद्यः 'a good physician,' महावैयाकरणः 'a sound scholar of grammar,' परमपुरुषः; but सर्वमहान्, आतिथेयपरमाः, पुरुषोत्तमः, सर्वोत्कृष्ट and similar others, are not Karmadhâraya Compounds.

§ 63 † And the order is reversed when the words वृन्दारक, नाग and कुञ्जर are to be compounded with words expressive of the objects praised; मुनिवृन्दारकः 'the best sage;' योषिद्वृन्दारिका; तापसकुञ्जरः; पुरुषनागः.

Obs. The common quality of praise which is not allowed to be mentioned when a Compound is to be constructed according to § 53, can be mentioned in the case of Compounds with these words, गोवृन्दारकाः पूज्याः.

§ 64.‡ The interrogatives कतर and कतम are compounded with words expressive of a class, and are placed first; कतरब्राह्मणः.

§ 65.¶ किं (indeclinable) is compounded with

* सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः । (Pâṇ. 2-1-61).

† वृन्दारकनागकुञ्जरैः पूज्यमानम् । (Pâṇ. 2-1-62).

‡ कतरकतमौ जातिपरिप्रश्ने । (Pâṇ. 2-1-63).

¶ किं क्षेपे । (Pâṇ. 2-1-64).

another word and implies censure; कुत्सितो राजा= किंराजा, 'a bad king.'

§ 66.* The words मतल्लिका (fem.), मचर्चिका (fem.), प्रकाण्डम् (n.), उद्धः (masc), तल्लजः (masc.), all implying praise, are compounded with words expressive of a *class,* and are placed at the end; their genders remain unchanged even though the preceding word be of a different gender, गोमतल्लिका, गोमचर्चिका, गोप्रकाण्डम्, गवोद्धः, गोतल्लजः–all meaning 'an excellent cow;' but कुमारी मतल्लिका, for कुमारी implies only a particular *state* and not a *class.*

§ 67.† The word युवन् (any gender) is placed first when it enters into a Compound with any of the words खलति, पलित, वलिन and जरती; युवा खलतिः= युवखलतिः; 'a young bald-headed man;' युवतिः खलती= युवखलती 'a young bald-headed woman;' युवजरती 'a young woman appearing like an old one.'

§ 68.‡ A word expressive of a colour is compounded with another expressive of an object distinguished by that colour, कृष्णसारङ्गः 'a black antelope.'

§ 69. The words कडार, खञ्ज, काण, खलति, गौर, वृद्ध, भिक्षुक, पिङ्ग, पिङ्गल, तनु, जठर and बर्बर, may precede or

---

* प्रशंसावचनैश्च । (Pâṇ. 2–1–66).

† युवाखलतिपलितवलिनजरतीभिः । (Pâṇ. 2–1–67).

‡ वर्णो वर्णेन । (Pâṇ. 2–1–69).

follow the words in apposition to them, कडारजैमिनिः –जैमिनिकडारः 'the haughty जैमिनि,' वृद्धतापसः–तापसवृद्धः 'an old ascetic.'

§ 70. When the word कुमार (or कुमारी) enters into a Compound with any of the words, श्रमणा, प्रव्रजिता, तापसी, दासी, अध्यापक, पण्डित, पटु, मृदु, कुशल, चपल and निपुण, it is placed first; कुमारी श्रमणा=कुमारश्रमणा 'a female mendicant even in girlhood,' कुमारप्रव्रजिता; कुमाराध्यापकः 'a boy teacher.'

§ 71. The following Compounds should be noted.— मयूरश्चासौ व्यंसकश्च=मयूरव्यंसकः 'a cunning pea-cock.' छात्रव्यंसकः 'a cunning pupil,' उदक्च अवाक्च=उच्चावचम् 'high and low;' उच्चैश्च नीचैश्च=उच्चनीचम् 'high and low,' निश्चितं च प्रचितं च=निष्प्रचम् 'ascertained and experienced;' नास्ति कुतो भयं यस्य सः=अकुतोभयः 'fearless on all sides;' अन्यो राजा=राजान्तरम् 'another king;' चिदेव= चिन्मात्रम् 'only the life,' अहमहमिति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहमहमिका 'assertion of superiority,' similarly आहोपुरुषिका 'self respect,' अवश्यकार्यम् 'a necessary performance.'

§ 72. The word ईषत् 'a little' is compounded with a word expressive of a quality, ईषद्रक्तम् 'a little red,' ईषत्पिङ्गलः.

Obs. का is prefixed to words, in the sense of 'a little' but in that case, the restriction of a word of quality is removed, काजलम् 'a little water,' काम्लः 'a little sour,'

and before उष्ण, this का may optionally assume the forms कव or कत्; कोष्णम्—कवोष्णम्—कदुष्णम् 'lukewarm.'

Dvigu Compounds.

§ 73* A numeral may be compounded with another word, but only in those cases, (1) in which a *Taddhita* affix is to be added to the Compound so formed, as, षण्णां मातॄणामपत्यम्=पाण्मातुरः 'born of six mothers,' a mythological character—*Kârtikasvâmî;* or (2) when the Compound itself becomes the first member of another complex Compound; as, पञ्च गावः धनं यस्य सः पञ्चगवधनः 'one whose only wealth consists of five cows;' or (3) when the Compound forms a proper name; as सप्तर्षयः 'the Seven Rishis—the constellation of the *Great Bear;*' or (4) when the Compound implies aggregate, त्रिभुवनम् 'the three worlds.'

Obs. The Dvigu forming a proper name, has not that denotation in its dissolved state. (*Vide* § 45).

Nañ—Negative Tatpurusha Compounds.

§ 74. Negative Tatpurusha Compounds are formed by prefixing the particle न (changed to अ before a consonant, and to अन् before a vowel) to another word; न ब्राह्मणः=अब्राह्मणः 'a non-Brahmin;' न अश्वः=अनश्वः 'other than a horse.'

---

* तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च (Pâṇ. 2-1-51).

§ 75. There are some peculiar examples of these Compounds, which should be noted:—सत्याः 'true' and असत्याः 'untrue;' but न असत्याः = नासत्याः 'not untrue;' न मुञ्चतीति नमुचिः 'God of Love,' न कुलमस्य इति नकुलः 'an ichneumon' (this animal is not supposed to belong to any particular species of quadrupeds); न खमस्य इति नखम् 'a nail,' *Lit* 'that which has no cavity between its components,' न स्त्री पुमान् = नपुंसकः 'neuter,' न क्षरतीति नक्षत्रम् 'a star,' *Lit* 'that which does not drop down,' न क्रामतीति नक्रः 'a crocodile;' *Lit* 'that which does not go far off from the water,' न अकम् अस्मिन्निति नाकः, 'the heaven,' *Lit* 'that in which there is no sorrow, नभ्राज् 'a dark cloud'

Obs. It should be observed that some of these are *Bahuvrîhi* Compounds.

§ 76. The न् of नगः as applied to inanimate objects, is optionally retained' नगः-अगः 'a mountain,' a tree,' when applied to animate objects the form is अगः, as in अगो वृषलः शीतेन 'the ox does not move on account of cold.'

Aupasargika—Prepositional Tatpurusha Compounds.

§ 77. Among these are included those Tatpurusha Compounds the first member of which is a preposition, as, प्रवातः 'a delicious breeze.' The prepositions in such Compounds represent, in most cases,

past passive participles of some roots to which they are generally prefixed; and according to the different cases that may be governed by the roots from which the participles are derived, the second member may have the meaning of a case, प्रगत आचार्यः=प्राचार्यः 'an excellent teacher;' प्रकृष्टो वातः=प्रवातः 'free breeze,' प्रकृष्टः अध्वा=प्राध्वः 'a lengthy road;' प्रगतः अध्वानम्=प्राध्वः रथः '(a chariot &c.) that has passed a road', अतिक्रान्तो मात्राम्=अतिमात्रः 'exceeding the measure,' अतिसर्वः 'exceeding all;' अतिमालः 'surpassing a garland (in beauty);' अतिक्रान्तो राजानम्=अतिराजः 'surpassing the king;' अवक्रुष्टः कोकिलया=अवकोकिलः 'overpowered by the cuckoo,' परिग्लानो अध्ययनाय=पर्यध्ययनः 'tired of studying;' निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः=निष्कौशाम्बिः 'departed from Kaus'âmbî;' निर्लङ्कः and many others; Cf. तथैव सोऽभूदन्वर्थो राजा प्रकृतिरञ्जनात्। (*Ragh.* IV. 12) 'in the same way, was the meaning of the word *râjâ* realized in him because of his gratifying the subjects,' द्रुतं समध्वा रथवाजिनागैर्मन्दाकिनीं रम्यवनां समीयुः (*Bhatti.* III. 45) 'and with chariots, horses and elephants, did (they) soon repair to the Mandâkinî of pleasant groves, by one and the same path'

§ 78. Compounds of कु, substituted for कुत्सित 'bad,' and of such indeclinables as सत्, असत्, अलम्, 'in the sense of ornamenting,' अस्तम्, पुरस्, तिरस्, नमस्, साक्षात्, वशे, अग्नौ, प्रादुस्, लवणम् and others, with nouns

are also treated as Prepositional Tatpurusha Compounds; कुत्सितः पुरुषः=कुपुरुषः 'a bad man;' सत्कारः 'respect;' असत्कारः 'disrespect;' अलंकृतिः 'decoration;' अस्तमयः 'setting (of the sun),' पुरस्कारः; नमस्कारः; तिरस्कारः; साक्षात्कारः 'direct visible proof,' वशीकरणम् 'submission.'

§ 79. कु substituted for कुत्सित is changed to कत् before a word beginning with a vowel and before the words त्रि, रथ and तृण, and to का before पथिन् and अक्ष (from अक्षि 'the eye'), as, कुत्सितः अश्वः=कदश्वः 'a bad horse,' कुत्सितास्त्रयः=कत्त्रयः; कद्रथः; कत्तृणम्; कापथम्; काक्षः 'a malicious look.' It is optionally changed to का before पुरुष; कुपुरुषः—कापुरुषः 'a bad man.'

§ 80 Compounds like the following are also classed as Prepositional Tatpurusha Compounds — श्रेणीकृताः; शुक्लीकृतम्; गङ्गीभूतः; विवर्णमणीकृतम्.

These are thus dissolved :—

न श्रेणयः=अश्रेणयः; अश्रेणयः श्रेणयः कृताः श्रेणीकृताः; न विवर्णमणि=अविवर्णमणि, अविवर्णमणि विवर्णमणि कृतम्=विवर्णमणीकृतम्; and so on For other examples Cf. एते क्लान्तमनसः पुनर्नवीकृताः स्मः (*Shâk.* V) 'weary as I was before, I am refreshed again', स्मृतिकारिणा त्वया मे पुनरपि चित्रीकृता कान्ता (*Shâk.* VI) 'reminding me, thou hast again transformed my love into a picture;' सा वामलोचना मे स्नेहस्यैकायनीभूता (*Mâlav.* II) 'that beautiful-eyed girl has now become the

sole receptacle of my love;' कथमुपहारीकृतास्मि राज्ञस्तातेन (*Mâlatî.* II.) 'What, oh, how could my father make a present of me to the king!' परगुणपरमाणून्पर्वतीकृत्य (*Bhartṛi*) 'Making mountains (*i. e* much) of (even) the slightest merits of others;' पुत्रीकृतोऽसौ वृषभध्वजेन (*Ragh.* II) 'This has been made a son (adopted) by S'ankara.'

Obs. It should be noted that in forming such Compounds if the preceding member end in अ, ई is substituted for it; कृष्णीकृतः 'blackened,' if it end in ऋ, री is substituted for it; मात्रीकरोति 'adopts as mother;' if it end in इ or उ, that vowel is lengthened, शुचीकरोति 'makes holy,' लघूभूतः 'become light;' if in the case of words ending in consonants, the preceding member be one of the words अरुस्, मनस्, चक्षुष्, चेतस्, रहस् and रजस्, its final is dropped; अरूकृतः 'made into a wound,' उन्मनीभूतः 'become impatient,' &c. In all other cases it remains unchanged, तमस्कृतम्; but indeclinables ending in अ or आ do not substitute ई for the final, दिवाभूता रात्रिः.

§ 81. There is a class of Determinative Compounds, the first member of which represents another Compound of which that word forms the first member; देवब्राह्मणः=देवपूजको ब्राह्मणः 'a Brâhmin who worships Gods;' शाकपार्थिवः=शाकप्रियः पार्थिवः 'a king, who is fond of vegetables.' अभिज्ञानशकुन्तला =अभिज्ञानस्मृता शकुन्तला '*S'akuntalâ* recognized by means of a token;' विषान्नम्=विषमिश्रमन्नम्; छायाद्रुमाः

4

=छायाप्रधाना द्रुमाः. Cf. above रथवाजिनागैः § 77, it stands for रथवाजिसहितैः नागैः; for, if it be treated as a Dvandva, § 12 would require it in the *neuter* gender.

These are known as *Madhyamapadalopî* Compounds.

CHAPTER IV.

Tatpurusha Compounds—*Continued.*

Upapada Compounds.

§ 82. When roots are to be compounded with other words so as to form what are called in Sanskrit *Upapada* Compounds, they usually take the termination अ; before this अ, the final vowel and the penultimate अ of roots take their *vṛiddhi* substitutes, and any other penultimate short vowel takes its *guṇa;* roots ending in आ and those that are treated as such in non-conjugational tenses, reject that आ; कुम्भं करोतीति कुम्भकारः 'one who makes earthen pots;' सूत्रकारः; मन्त्रकारः; सूत्रग्राहः 'one who learns the aphorisms by rote;'* मांसकामा 'fond of meat;' गां ददातीति गोदः; साम गायतीति सामगः; अल्पज्ञः; द्वाभ्यां पिबतीति द्विपः; पार्ष्णिं त्रायते इति पार्ष्णित्रम् 'the army in the rear; धान्यं मिमीते इति धान्यमायः 'one who measures corn,' *i. e.* 'a corn-merchant;' पूजार्हः 'one

---

* सूत्रग्रहः 'one who learns and remembers them.'

that deserves worship;' **तटस्थः** *Lit*: 'one who stands on the bank, *i. e.* neither in the water nor on the ground,' hence, 'neutral,' 'indifferent.' Cf. **तटस्थः स्वानर्थान्घटयति च मौनं च भजते** (*Mâlatî.* I.) 'Himself standing neutral, brings about his own objects, and at the same time betakes to silence;' **स शत्रुलावौ मन्वानो राघवौ मलयं गिरिम्। जगाम सपरीवारो व्योममायमिवोत्थितम्॥** (*Bhatti.* VI 87.) 'He (Sugrîva), seeing that Râma and Lakshmaṇa would destroy his enemy, went with his retinue, to the Malaya mountain, (which had) risen as it were to measure (the height of) the sky;' **शत्रून् लुनीतः इति शत्रुलावौ; व्योम मिमीते इति व्योममायः; सुरापैरिव घूर्णद्भिः शाखिभिः पवनाहतैः। ऋष्यमूकमगाद्भृङ्गैः प्रगीतं सामगैरिव॥** (*Bhatti.* VI. 90) 'He went to the Ṛishyamûka mountain, which, with the trees, beaten by the wind and waving to and fro appeared as having so many men that had quaffed the intoxicating liquor, and in which the bees, like Brâhmins singing (hymns of) the Sâma Veda, were continuously chanting their sweet music.'

But there are many exceptions; observe the following:—

§ 83.* The ऋ of हृ, when it does not mean 'to lift

---

* हरतेरनुद्यमनेऽच्। (Pân. 3–2–9) वयसि च। (Pân. 3–2–10). आङि ताच्छील्ये (Pâṇ. 3–2–11).

up,' or when the Compound implies 'age,' takes its *guna* before the अ; with आ prefixed it takes *guna* only if the Compound expresses a peculiar attribute; अंशहरः 'a sharer;' कवचहरः कुमारः 'a boy old enough to bear an armour;' but भारहारः 'one who lifts up a bundle;' पुष्पाणि आहरति इति पुष्पाहरः 'one whose occupation it is, to fetch flowers;' Cf. तं मनोहरमागत्य गिरिं वर्महरौ कपिः। वीरौ सुखाहरोऽवोचत् (*Bhatti* VI 91) 'Coming to that pleasant mountain, the monkey, who was of a peculiarly charming disposition, (thus) said to the two warriors, old enough to bear armours.'

§ 84.* The ई of शी 'to lie down' preceded by a word having the meaning of the locative, or by any one of the words, पार्श्व, उदर, पृष्ठ, उत्तान and अवमूर्धन्, takes its *guna;* खे शेते इति खेशयः 'living in the air,' भूमिशयः 'lying on the earth;' पार्श्वाभ्यां शेते इति पार्श्वशयः 'lying on the sides;' उदरेण शेते इति उदरशयः 'the child in the womb,' उत्तान: शेते इति उत्तानशयः 'sleeping with the face upwards,' अवमूर्धशयः 'sleeping with the head hanging.'

§ 85.† चर् 'to walk,' preceded by a word having the meaning of the locative, or by one of the words

---

* अधिकरणे शेतेः। (Pâṇ. 3-2-15) पार्श्वादिषूपसंख्यानम्। (Vârt.) उत्तानादिषु कर्तृषु। (Vârt)

† चरेष्टः (Pâṇ. 3-2-16)

भिक्षा, सेना and सह, remains unchanged, कुरुचरः; निशाचरः; रात्रिंचरः-रात्रिचरः; भिक्षां चरतीति भिक्षाचरः 'living on alms,' सेनाचरः 'going along with an army,' सहचरः 'a companion.'

§ 86.* The ऋ of सृ preceded by पुरः, अग्रतः or अग्र, or by पूर्व as applied to the subject of the action, takes its *guna* substitute, पुरःसरः; अग्रतःसरः; अग्रम्-अग्रेण-अग्रे सरतीति अग्रेसरः 'a leader,' अग्रसरः is also admissible; पूर्वः सरतीति पूर्वसरः 'going first,' but पूर्वं (देशं) सरतीति पूर्वसारः.

§ 87. ऋ of कृ takes its *guna*, when the compound signifies the cause, the consequence of which is signified by the noun-part of the Compound, यशस्करी विद्या. The same holds good in the following Compounds—विभाकरः, दिवाकरः, प्रभाकरः, निशाकरः, भास्करः, अहस्करः, किंकरः, धनुष्करः, अरुष्करः, कर्मकरः 'a labourer, working on wages,' कर्मकारः 'an artisan, a mechanic.'

§ 88. Before the causal of एज् 'to shake' and before भृ 'to nourish,' तृ 'to cross,' वृ 'to choose,' जि 'to conquer,' सह् 'to bear,' तप् 'to heat,' दम् 'to subdue' and गम् 'to go,' the preceding word shortens its ending vowel, and has a म् added on to it, the final vowels of the roots themselves take their *guna* substitutes, in other cases they remain unchanged;

* पुरोऽग्रतोऽग्रेषु सर्तेः । (Pâṇ. 3-2-18.)

जनमेजयतीति जनमेजयः 'one who causes people to tremble;' सत्त्वमेजयः; 'one that causes animals to tremble,' 'a lion;' विश्वं बिभर्तीति विश्वंभरः; रथेन तरतीति रथंतरं (साम); पतिं वृणोतीति पतिंवरा; शत्रुंजयः; शत्रुंसहः; शत्रुंतपः; अरिंदमः; सुतंगमः. These words are generally used as distinguishing names.

§ 89. The same holds good also in the case of the following words, under the conditions mentioned:—

(*a*) नासिका, स्तन, नाडी, मुष्टि, घटी, खारी and खरी when followed by धे 'to drink,' 'to suck;' नासिकया धयतीति नासिकंधयः 'one who drinks through the nose,' स्तनं धयतीति स्तनंधयः 'one who sucks the breasts,' hence 'an infant;' नाडिंधयः 'one who drinks through a pipe,' मुष्टिंधयः 'one who sucks the folded palms,' hence 'an infant;' घटिंधयः 'one drinking by a pitcher, or as much as a pitcher would contain;' खारिंधयः; खरिंधयः 'one who drinks the milk of an ass.'

(*b*) नासिका, नाडी, मुष्टि, घटी and पाणि, followed by ध्मा 'to blow;' नासिकया धमतीति नासिकंधमः 'one who blows through the nose,' 'one who snores,' नाडिंधमः 'one who blows through a pipe' 'a gold-smith,' 'any thing that causes exhaustion or fear;' मुष्टिंधमः; घटिंधमः 'one who blows into a jar, a potter;' पाणयो ध्मायन्ते अस्मिन्निति पाणिंधमः spoken of a road in which hands are clapped, in order to frighten away snakes and other animals.

(*c*)* वह 'the shoulder' and अभ्र 'a cloud,' followed by लिह् 'to lick;' वहंलिहः 'a cow;' अभ्रंलिहः 'licking (touching) the clouds,' hence 'anything very high' 'a mountain' for instance.

(*d*)† विधु 'the moon' and अरुस् 'a wound,' followed by तुद् 'to inflict pain;' विधुंतुदः 'Râhu.'

Obs.—अरुस् and द्विषत् drop their स् and त् respectively, when म् is to be added; अरुंतुदः 'one who inflicts pain.'

(*e*)‡ असूर्य followed by दृश् (पश्य्) 'to see,' and ललाट followed by तप् 'to heat;' सूर्यं न पश्यतीति असूर्यंपश्या *lit* one so rich, as has no occasion to come out and expose herself to the sun,' hence 'a queen,' 'a rich lady;' Cf. Marâṭhi उंबराचें फूल; ललाटंतपः 'the sun'

(*f*)¶ प्रिय and वश followed by वद् 'to speak,' प्रियंवदः 'a sweet-talker;' वशंवदः 'one who speaks powerfully.'

(*g*)§ द्विषत् and पर, both meaning 'an enemy' followed by the causal of तप्; द्विषन्तं तापयतीति द्विषंतपः 'one who harrasses his enemy;' परंतपः.

---

* वहाभ्रे लिहः। (Pâṇ 3-2-32).

† विध्वरुषोस्तुदः। (Pân. 3-2-35).

‡ असूर्यललाटयोर्दृशितपोः। (Pân. 3-2-36).

¶ प्रियवशे वदः खच्। (Pâṇ 3-2-38).

§ द्विषत्परयोस्तापेः। (Pân. 3-2-39).
The penultimate vowel of the causal form of a root if already long becomes short.

(*h*)* पुर् 'a town' before the causal of दृ 'to tear' and सर्व before सह् 'to bear;' पुरंदरः; सर्वंसहः 'bearing all.'

(*i*)† सर्व, कूल 'the bank of a river' अभ्र, and करीष 'the dried cow-dung,' followed by कष् 'to destroy;' सर्वं कषतीति सर्वंकषः 'a wicked man,' कूलं कषतीति कूलंकषा 'a turbulent river,' अभ्रं कषतीति अभ्रंकषः 'dispersing the clouds,' hence 'the wind,' करीषंकषा 'a storm.'

(*k*)‡ मेघ, ऋति 'prosperity' and भय, before कृ 'to do;' मेघं करोतीति मेघंकरः 'the rainy season,' ऋतिंकरः 'profitable,' भयंकरः; also अभयंकरः 'removing the fear,' 'making fearless.'

(*l*) उग्रं पश्यतीति उग्रंपश्यः 'one who looks on haughtily,' इरया माद्यतीति इरंमदः 'the lightning' (इरा= the water, माद्यति 'shines'), आशितो भवत्यनेन इति आशितंभवः *lit:* 'that by which one becomes fed,' hence 'the food;' also 'satisfaction.'

(*m*)¶ A word denoting a measure, and the words मित and नख, when followed by पच् 'to cook,' खारींपचः

---

* पूः सर्वयोर्दारिसहोः । (Pâṇ. 3–2–41). पुर् before दृ and वाच् before यम् take the augment अम्; वाचंयमः 'one who restrains the speech.'

† सर्वकूलाभ्रकरीषेषु कषः । (Pâṇ. 3–2–42).

‡ मेघर्तिभयेषु कृञः । (Pâṇ. 3–2–43).

¶ परिमाणे पचः । (Pâṇ. 3–2–33). मितनखे च । (Pâṇ. 3–2–34).

कटाहः 'a kettle boiling as much as a khârî would contain;' मितंपचः 'one cooking by measure,' *i. e.* 'a stingy fellow,' नखंपचः 'that ripens the nail,' *i. e.*, 'a whitlow,' अल्पंपचः 'one cooking a little.'

(*n*) A noun followed by मन्य 'one who regards,' (from मन् 4th *Conj.* 'to think,') when it is the object, and is used with reference to the agent, of the action denoted by the second member; पण्डितम् आत्मानं मन्यते इति पण्डितंमन्यः 'one who regards himself a learned man;' if the preceding member be a word of one syllable and end in any vowel except अ or आ, the form of the acc. sing. is compounded; स्त्रींमन्यः–स्त्रियंमन्यः; नरंमन्यः &c; Cf. मिथ्यैव श्रीः श्रियंमन्या श्रीमन्मन्यो मृषा हरिः। (*Bhatti.* V. 71) 'in vain does the goddess of beauty consider herself as *S'rî,* and that Hari's priding himself upon being the master of *S'rî* is equally vain.'

§ 90. गम् 'to go' preceded by any of the words अन्त, सर्व, सर्वत्र, पन्न, अध्वन् दूर, पार, उरस्, सु, दुस् and others, loses its अम्; अन्तं गच्छतीति अन्तगः 'one going to the end,' सर्वगः; पन्नं गच्छतीति पन्नगः (पन्नम् is an adverb, from the past pass. part of पद् 'to fall') 'a serpent,' अध्वनि गच्छतीति अध्वगः 'a traveller;' उरसा गच्छतीति उरगः; सुखेन गच्छति अत्र इति सुगः 'of easy access', दुर्गः; आपगा; समीपगः and many others.

§ 91. हन् as a general rule becomes घात्, before

the termination अ, when the agent of the action denotes a human being; शत्रुघातः 'a person who kills &c.'

(*a*)* If a benediction be implied, or if the first member be either क्लेश or तमस् (in which latter case अप is prefixed to it) हन् loses its अन्; शत्रुं वध्यात्=शत्रुहः 'may he kill his enemy, क्लेशापहः; तमोऽपहः.

(*b*)† If the subject of the action be not a human being, हन् loses its अ only; पित्तघ्नं घृतम् 'that which suppresses bile,' 'ghee,' for instance.

(*c*)‡ In a Compound with हस्तिन् or कपाट, implying strength, and with जाया or पति, implying a distinguishing characteristic, हन् loses its अ, even though the subject of the action denote a human being; हस्तिघ्नो नरः 'a man strong enough to kill an elephant,' कपाटघ्नश्चोरः 'a thief strong enough to break open a door,' जायाघ्नो ना 'a man known as having killed his wife,' पतिघ्नी स्त्री 'a woman known as having killed her husband.'

---

* आशिषि हनः। (Pân. 3-2-49). अपे क्लेशतमसोः। (Pâṇ. 3-2-50).

† अमनुष्यकर्तृके च। (Pân. 3-2-53).

‡ शक्तौ हस्तिकपाटयोः। (Pâṇ. 3-2-54). लक्षणे जायापत्योष्टक्. (Pâṇ. 3-2-52).

(*d*)* If the word कुमार or शीर्ष (substituted for शिरस् in the case) be the first member, हन् takes the termination इन् before which it becomes घात्; कुमारघाती; शीर्षघाती;.

(*e*) शत्रुघ्न, कृतघ्न and others as applied to men, and चोरघात, नगरघात, and others, as applied to non-men, are irregular, as चोरघातो हस्ती.

राजघः 'one who murders a king.'

§ 92. Some roots do not take any termination at all, as, मन्त्रेण स्पृशतीति मन्त्रस्पृक्; दिवि सीदति इति द्युसत् 'a god,' 'a planet;' वीरसूः; अण्डसूः; मित्रद्विट्; मित्रध्रुक्; गां दोग्धि इति गोधुक्; अश्वयुक् 'the month Âs'vina;' अग्रणीः; सेनानीः; आममत्ति इति आमात् 'one who eats raw things;' सस्यात् 'an eater of grass;' उखास्रत् 'that which has dropped down from a cooking pot;' क्रव्यात्; 'a flesh-eater;' क्रव्यादः is also admissible.

§ 93. The termination इन् is affixed to roots when the action denoted by the root is predicated of the object denoted by the Compound, as being similar to that of the object denoted by the first part of the Compound, उष्ट्र इव क्रोशति इति उष्ट्रक्रोशी; ध्वाङ्क्ष इव रौति इति ध्वाङ्क्षरावी 'one crying like a crow;' हंसगामी; गजगामिनी.

---

* कुमारशीर्षयोर्णिनिः । (Pân. 3-2-51).

Obs. Before इन्, the roots undergo the same changes, as mentioned in §82.

§ 94. It is also affixed, when the root implies, conjointly with the preceding word, which ought not to be a class-name in this case, some distinguishing attribute or tendency of the object referred to by the Compound; उष्णभोजी 'one who is accustomed to take hot food,' शीतभोजी; Cf संतापकारिणो बन्धुजनविप्रयोगा भवन्ति (*Uttara.* I.) 'separations with the relatives tend to harrass (the mind);' नियमविघ्नकारिणी (*S'âk*), प्रियवादी and many others.

§ 95. When past actions are to be described the roots in some cases take such terminations as इन्, त् &c. (*a*) यज्, preceded by a noun having the meaning of its करण, and हन्, and क्री with वि preceded by the object take इन्; सोमेन इष्टवान्=सोमयाजी; पितृव्यं हतवान्=पितृव्यघाती; घृतविक्रयी; (*b*) हन् preceded by ब्रह्म, भ्रूण, and वृत्र, does not take any termination; ब्रह्महा; वृत्रहा; (*c*) कृ, after many words takes त्; साधु कृतवान्=सुकृत्; कर्मकृत्; पापकृत्; मन्त्रकृत्; पुण्यकृत्; भाष्यकृत्; (*d*) दृश् preceded by any word, and युध् (Caus), and कृ, preceded by राजन् take वन्; पारं दृष्टवान्=पारदृश्वा; राजानं योधितवान्=राजयुध्वा; राजानं कृतवान्=राजकृत्वा; (*e*) जन् after many words becomes ज; सरसिजम्; मलयजम्; प्रजा (*fem.*), न जातः =अजः; अनुजः; द्विर्जातः=द्विजः 'twice born;' and so on.

Obs. It should be noticed that the ई of क्री in *(a)* above, takes its *guṇa* instead of *vṛiddhi* substitute, and that the ऋ of कृ in *(d)* takes the augment त् before वन्.

Indeclinable Upapada Compounds.

§ 96. Gerunds formed by the termination अम् [Dr. Keilhorn's Grammar § (526)] are sometimes used as the last members of Upapada Compounds in a variety of senses; as अग्रेभोजं व्रजति 'having first dined he goes;' similarly प्रथमंभोजं, or पूर्वंभोजं व्रजति; the expressions अग्रेभोजम् &c. are treated as Indeclinable Upapada Compounds; स्वादुंकारं भुङ्क्ते 'he eats having made the food sweet;' the expression स्वादुंकारम् = अस्वादुं स्वादुं कृत्वा. Similarly लवणंकारं भुङ्क्ते.

§ 97.* In abusive language this gerund of कृ is used with the word of abuse, in which case कृ idiomatically means 'to utter;' चौरंकारमाक्रोशति 'he abuses him, by calling him a thief,' the expression is equal to चौरशब्दमुच्चार्य आक्रोशति; Cf. तं भीतंकारमाक्रुश्य रावणः प्रत्यभाषत । (*Bhatti.* V 39).

Obs. In the case of Compounds formed under this section, the preceding word takes the augment म्, as in the case of § 88.

(*b*)† It is also redundantly used with the words

---

* कर्मण्याक्रोशे कृञः खमुञ् । (Pân 3-4-25).

† अन्यथैवंकथमित्थंसु सिद्धाप्रयोगश्चेत् । (Pâṇ. 3-4-27).

अन्यथा, एवम्, कथम्, इत्थम्, यथा and तथा; अन्यथाकारम्; एवंकारम्; इत्थंकारम्; कथंकारम्; as इत्थंकारं भुङ्क्ते 'he eats thus,' it means the same as इत्थं भुङ्क्ते; *Compounds with यथा and तथा are used in an angry reply, यथाकारमहं भोक्ष्ये तथाकारं भोक्ष्ये किं तव अनेन 'I will eat this way or that way, what have you to do with it?'

§ 98.† Gerunds of दृश् and विद्, are compounded with their object, to denote every one of the objects, seen or known, as the case may be; कन्यादर्शं वरयति 'he chooses every one of the girls, that he sees;' ब्राह्मणवेदं भोजयति 'he feeds every one of the Brâhmins that he knows.'

§ 99.‡ Gerunds of विद् 'to get' and जीव् 'to live' are compounded with यावत् in a similar sense; यावद्वेदं भुङ्क्ते 'he eats as much as he gets,' यावज्जीवमधीते 'he studies as long as he lives.'

§ 100.¶ That of पूर् 'to fill,' is compounded with चर्मन् and उदर, used as the objects of the verb, चर्मपूरं स्तृणाति 'he spreads so as to cover the skin,' उदरपूरं भुङ्क्ते 'he eats until the belly is full.'

§ 101. In the following cases, the principal verb

---

* यथातथयोरसूयाप्रतिवचने । (Pâṇ. 3–4–28).

† कर्मणि दृशिविदोः साकल्ये । (Pâṇ. 3–4–29).

‡ यावति विन्दजीवोः । (Pâṇ. 3–4–30).

¶ चर्मोदरयोः पूरेः । (Pâṇ. 3–4–31).

in the sentence must be of the same root as that to which अम् is added, to form the Upapada Compound :—

(*a*)* The gerund of कष् 'to destroy' is compounded with निमूल and समूल, qualifying to objects of the root; निमूलकाषं कषति 'he destroys so as to leave no trace of the root;' समूलकाषं कषति 'he destroys together with the root,' both the expressions mean 'he extirpates.'

(*b*)† That of पिष् with चूर्ण, शुष्क and रूक्ष, to denote the state or rather the result of the action; चूर्णपेषं पिनष्टि 'he grinds something so as to reduce it to powder;' शुष्कपेषं पिनष्टि 'grinds so as to dry;' रूक्षपेषं पिनष्टि.

(*c*)‡ That of हन्, कृ and ग्रह्, with समूल, अकृत and जीव, respectively in a similar sense; समूलघातं हन्ति; अकृतकारं करोति 'he does what was never done before,' hence 'he does excellently;' जीवग्राहं गृह्णाति 'he captures him alive,' it is equal to जीवन्तं गृह्णाति.

(*d*)¶ That of हन् with a noun to denote the instrument of the action; पादघातं हन्ति 'he strikes with the foot.'

---

* निमूलसमूलयोः कषः । (Pâṇ. 3-4-34).

† शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः । (Pâṇ. 3-4-35).

‡ समूलाकृतजीवेषु हन्कृञ्ग्रहः । (Pâṇ. 3-4-36).

¶ करणे हनः । (Pâṇ. 3-4-37).

(*e*)* That of पिष् with a word denoting a fluid used as the instrument of the action, उदपेषं पिनष्टि 'he grinds with water.'

(*f*)† That of वृत् (Caus) and ग्रह्, with the word हस्त or any other word having the meaning of हस्त, used as the instrument; हस्तवर्तं वर्तयति 'he makes a ball with the hand;' हस्तग्राहं-पाणिग्राहं-करग्राहं गृह्णाति 'he catches by the hand.'

(*g*)‡ That of पुष् 'to nourish' with स्व 'wealth' or any other word for which स्व can be used in a similar sense; स्वपोषं पुष्णाति 'he nourishes by means of wealth;' धनपोषं-गोपोषं पुष्णाति.

(*h*)¶ That of बन्ध with a noun having the meaning of the locative; चक्रबन्धं बध्नाति=चक्रे बध्नाति.

(*i*)§ This kind of gerund (of any root) is also used with its object, to denote similarity; घृतनिधायं निहितं जलम् 'watei, kept as safely as ghee,' अजकनाशं नष्टः; 'he perished as easily as a goat,' बन्दिग्राहं गृहीता 'she was taken like a prisoner' *i. e.*, 'she was imprisoned;' Cf. विद्युत्प्रणाशं स वरं प्रनष्टः। (*Bhatti*); it is bet-

---

* स्नेहने पिषः। (Pâṇ. 3–4–38).

† हस्ते वर्तिग्रहोः। (Pân. 3–4–39).

‡ स्वे पुषः। (Pân. 3–4–40).

¶ अधिकरणे बन्धः। (Pâṇ. 3–4–41).

§ उपमाने कर्मणि च। (Pâṇ. 3–4–45).

ter if he dies away like a lightning flash.' **अहं येनेष्टिपशुमारं मारितः सोऽनेन स्वागतेनाभिनन्द्यते** (*Shák.* VI.) 'I was beaten by this (Mâtali) as if I had been a beast for sacrifice, and he is greeted by this (king) with a welcome!'

Obs. जीवनाशं नश्यति=जीवो नश्यति 'he dies,' पुरुषवाहं वहति=पुरुषो वहति 'the man bears,' ऊर्ध्वशोषं शुष्यति 'it is dried up while it is standing.' ऊर्ध्वपूरं पूर्यते; क्रौञ्चबन्धं बध्नाति; मयूरिकाबन्धं बद्धः.

§ 102.* The gerund of roots meaning 'to strike,' is compounded with nouns denoting the instrument of striking, provided the object of the gerund is also the object of the principal verb in the sentence; **दण्डोपघातं गाः कलयति** 'he counts the cows, beating them with a stick,' **दण्डताडम्**; but **दण्डेन चोरमाहत्य गाः कलयति. दण्डेनोपघातम्** is also admissible.

§ 103.† The roots **पीड्, रुध्, कृष्,** with the preposition **उप,** are used in the gerundive form with nouns in the locative or the instrumental case; **पार्श्वोपपीडं शेते** 'he lies so as to press the sides;' **बाहूपपीडमाश्लिष्य** (*Bhatti.* V. 94) 'embracing so as to press

---

* हिंसार्थानां च समानकर्मकाणाम्। (Pâṇ. 3-4-48).

† सप्तम्यां चोपपीडरुधकर्षः। (Pâṇ. 3-4-49)

5

by the arms;' व्रजोपरोधं गाः स्थापयति 'he confines the cows in the fold;' पाण्युपकर्षं धानाः संगृह्णाति 'he takes the barley in the hand.'

§ 104 * It is also compounded with nouns in the locative or the instrumental case, to denote close contact; केशग्राहं युध्यन्ते 'they fight catching (each other) by the hair;' हस्तग्राहम् 'catching by the hand;' Cf. तुण्डघातमयुध्यत (*Bhatti.* V. 101) 'he fought piercing (him) by his beak.' But cf. Jayamangala on this — तुण्डेन चञ्च्वा घातो हननं यस्मिन् युद्ध इति । करणे हन इति न णमुल् कषादिषु यथाविध्यनुप्रयोगात् अहिंसार्थत्वाच्च तदारम्भस्य यथा पादघातं भूमिं हन्तीति । हिंसार्थानां च समानकर्मकाणामित्यनेनापि न भवति समानकर्मकताभावात् । अकर्मकत्वाद्युधेः ।

§ 105.† Also with nouns in the accusative or the ablative case, when hasty actions are intended to be implied, यष्टिग्राहं युध्यन्ते '(having no patience) they take sticks in their hands and fight;' लोष्टग्राहं युध्यन्ते; शय्योत्थायं धावति 'leaving his bed he runs.'

§ 106.‡ It is also compounded with its object denoting that part of the body in the absence of which, life can be continued, भ्रूविक्षेपं कथयति 'he nar-

---

* समासत्तौ । (Pâṇ. 3-4-50).

† अपादाने परीप्सायाम् । (Pâṇ. 3-4-52). द्वितीयायां च । (Pâṇ. 3-4-53).

‡ स्वाङ्गेऽध्रुवे । (Pâṇ 3-4-54).

rates (the story), throwing the eyebrows (glances) on all sides;' Cf. बाहूत्क्षेपं क्रन्दितुं च प्रवृत्ता (*Shâk.* V.) 'throwing up her arms she began to cry;' but शिरः उत्क्षिप्य कथयति.

§ 107.* Also with words in the accusative case, denoting any part of the body, that is completely hurt in an action; उरःप्रतिपेषं युध्यन्ते 'they fight, and their hearts are completely hurt;' Cf. उरोविदारं प्रतिचस्करे नखैः (*Bhatti.*) 'He scratched the heart with his nails and it was completely torn.'

§ 108.† Similarly the gerunds of the roots विश् 'to enter,' पत् 'to fall,' पद्, and स्कन्द्, may be compounded with their objects so as to imply repetition of the action; गेहानुप्रवेशं 'repeatedly entering the houses,' Cf. लतानुपातं कुसुमान्यगृह्णात्स नद्यवस्कन्दमुपास्पृशच्च । कुतूहलाच्चारुशिलोपवेशं काकुत्स्थ ईषत्स्मयमान आस्त ॥ (*Bhatti.* II. 11.) 'The descendent of Kakutstha smiling softly, would repeatedly bend down the creepers, now this, now that, and pluck their flowers, and every now and then descending to the streams (that he noticed while passing) would sip (the water); and would seat himself on every charming rock, to recline in admiration of the scene.'

---

* परिक्लिश्यमाने च । (Pâṇ. 3-4-55).

† विशपतिपदिस्कन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः (Pâṇ. 3-4-56).

§ 109.* The gerunds of दिश् with आ, and ग्रह् may be compounded with the word नामन् in the accusative case; नामादेशमाचष्टे 'he mentions it telling his name,' नामग्राहमाह्वयति 'he calls by taking the name,' नामग्राहमरोदीत् '(she) wept by taking the name.'

§ 110.† The gerunds of कृ and भू are compounded with the indeclinables formed by suffixing the termination तस् to a word denoting a limb of one's own body; मुखतःकारम्; मुखतोभावम्. ‡The gerund of भू may also be compounded with तूष्णीम्; तूष्णींभावम्.

Obs. Compounds formed according to §(102)—§(110) are optional; thus, पाणावुपकर्षम्—पाणिनोपकर्षम्, भ्रुवं विक्षेपम्, &c are admissible.

CHAPTER V.

Tatpurusha Compounds —*Continued.*

Changes of the finals of Tatpurusha Compounds.

§ 111.¶ अङ्गुलि at the end of a Tatpurusha Compound, which has for its first member a numeral or

---

* नाम्न्यादिशिग्रहोः । (Pâṇ. 3-4-58).

† स्वाङ्गे तस्प्रत्यये कृभ्वोः । (Pân. 3-4-61).

‡ तूष्णीमि भुवः । (Pâṇ. 3-4-63).

¶ तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्ययादेः । (Pân. 5-4-86).

an indeclinable, changes its final to अ; द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य द्व्यङ्गुलं दारु [Vide § 73] 'wood measuring two fingers,' निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम्.

§ 112.* रात्रि at the end of a Tatpurusha compound, which has for its first member a numeral or an indeclinable or a word denoting a part of the whole, or any of words सर्व, संख्यात and पुण्य, changes its इ to अ. द्विरात्रम्; अतिक्रान्तो रात्रिम्=अतिरात्रः 'one that has passed the night,' पूर्वं रात्रेः=पूर्वरात्रः 'the first part of the night,' सर्वा रात्रिः=सर्वरात्रः; संख्यातरात्रः; पुण्यरात्रः.

Obs The same change takes place in अहोरात्रः, which is a Dvandva Compound.

§ 113.† राजन्, अहर् and सखि drop their अन्, अर् and इ respectively, and take अ. परमराजः 'the best king,' उत्तमाहः 'the best day;' कृष्णसखः 'Kṛishṇa's friend.'

Exceptions—अहर् preceded by a numeral, an indeclinable, a word denoting a part of the whole, or by सर्व, becomes अह्न, द्वयोरह्नोर्भवः=द्व्यह्नः 'produced in two days;' द्व्यह्नप्रियः; अत्यह्नः; पूर्वाह्णः; सर्वाह्णः.

---

* अहःसर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः । (Pâṇ. 5-4-87).

† राजाहःसखिभ्यष्टच् । (Pâṇ. 5-4-91).

Counter-exceptions—But अहन् at the end of a collective Dvigu or preceded by एक becomes अह; द्व्यहः 'two days;' एकाहः 'one day.'

§ 114.* उरस्, expressive of 'excellence,' at the end of a Tatpurusha has an अ added on to it; अश्वानाम् उर इव = अश्वोरसम् 'an excellent horse.'

§ 115.† अनस्, अश्मन्, अयस् and सरस्, at the end of Tatpurusha Compounds, expressing a particular kind or forming names, have an अ added on to them. उपानसम् 'a carriage-load;' अमृताश्मः moon-stone,' कालायसम् 'black-iron;' मण्डूकसरसम् 'a pond full of frogs,' महानसम् 'kitchen,' पिण्डाश्मः 'a round piece of stone,' लोहितायसम् 'copper;' जलसरसम्.

§ 116.‡ तक्षन् 'a carpenter,' preceded by ग्राम or कौट becomes तक्ष. ग्रामतक्षः 'a village carpenter,' *i e.* 'of ordinary merit;' कौटतक्षः 'an independent carpenter,' *i. e.* 'head carpenter.'

§ 117.¶ श्वन् preceded by अति, or by a word denoting an inanimate object with which it is compared, becomes श्व; आकर्षः श्वा इव=आकर्षश्वः 'the dog-like

---

* अग्राख्यायामुरसः । (Pâṇ. 5–4–93).

† अनोश्मायःसरसां जातिसंज्ञयोः । (Pân. 5–4–94).

‡ ग्रामकौटाभ्यां च तक्ष्णः । (Pân. 5–4–95).

¶ अतेः शुनः । (Pâṇ. 5–4–96). उपमानादप्राणिषु । (Pâṇ. 5–4–97).

dice,' *i. e*, 'an unlucky throw of a dice,' अतिश्वः 'superior to or worse than a dog;' or 'one that has gone beyond a dog.'

§ 118.* सक्थि becomes सक्थ, when it is preceded by उत्तर, मृग or पूर्व, or by a word denoting an inanimate object with which it is compared; उत्तरसक्थम् 'the upper part of the thigh,' मृगसक्थम् 'the thigh of a deer,' पूर्वसक्थम् 'the fore-part of the thigh;' फलकमिव सक्थि = फलकसक्थम् 'a thigh like a plough-share.'

§ 119.† नौ, at the end of a Dvigu, takes अ, but not in those cases in which the *Taddhita* affix is dropped. द्विनावम् 'aggregate of two ships,' त्रिनावम्; but पञ्चभिर्नौभिः क्रीतः = पञ्चनौः 'bought for five ships.' It takes अ also when अर्ध precedes; अर्धं नावः = अर्धनावम् 'half a ship.' (It is neuter, though we expect the feminine. *Vide* § 125).

§ 120.‡ खारी, under similar circumstances, takes the अ optionally, before which the ई is dropped, द्विखारम्-द्विखारि 'two *Khârîs*,' (*Khârî* is a certain measure); अर्धखारम्-रि.

Obs. When a feminine noun formed from the masculine by one of the suffixes, comes at the end of a Tatpurusha

---

* उत्तरमृगपूर्वाच्च सक्थ्नः। (Pâṇ. 5-4-98).
† नावो द्विगोः। (Pâṇ. 5-4-99). अर्धाच्च। (Pâṇ. 5-4-100).
‡ खार्याः प्राचाम्। (Pâṇ. 5-4-101).

Compound, in which the second member is governed by the first (*vide* § 29 para 2, § 40 § 41 § 77), its final vowel is shortened; hence अर्धखारि &c.

§ 121.* **अञ्जलि**, at the end of a collective Dvigu having for the first member the numeral **द्वि** or **त्रि**, optionally takes **अ** before which the **इ** is dropped; **द्व्यञ्जलम्-द्व्यञ्जलि** 'two handfuls,' but as before, **द्वाभ्याम् अञ्जलिभ्यां क्रीतः=द्व्यञ्जलिः** 'bought for two handfuls.'

§ 122 † **ब्रह्मन्** 'a Brahmin,' at the end of a Tatpurusha, becomes **ब्रह्म**, necessarily when the Compound implies habitation in a particular country, and optionally when it is preceded by **कु** or **महत्**; **सुराष्ट्रब्रह्मः** 'a Brahmin living in Surâshtra,' **गौडब्रह्मः** a Brahmin of Gauda,' **कुब्रह्मः-ह्मा** 'a bad Brahmin,' **महाब्रह्मः-ह्मा.**

§ 123.‡ **अष्टन्** *followed* by the word **गो**, in a Compound, conveying the sense of 'yoked to' becomes **अष्टा**; **अष्टागवं शकटम्** 'a cart with eight bulls yoked to it.'

---

* द्वित्रिभ्यामञ्जलेः। (Pân. 5-4-102).

† ब्रह्मणो जानपदाख्यायाम्। (Pân. 5-4-104). कुमहद्भ्यामन्यतरस्याम्। (Pân. 5-4-105).

‡ गवि च (Vârt.) गोशब्दे परे युक्त इत्यर्थे गम्यमानेऽष्टन आत्वं स्यात्। (S. K.).

§ 124.* द्वि, त्रि and अष्टन् become द्वा, त्रयः and अष्टा respectively when they are followed in a compound other than the Bahuvrîhi, by any numeral, except अशीति, signifying a number less than 'a hundred;' द्वौ च दश च द्वादश; द्वाविंशतिः; त्रयोदश; त्रयोविंशतिः; अष्टादश; अष्टाविंशतिः; but in a Bahuvrîhi, द्वित्राः, त्रिदश-त्रिदशाः &c.; द्विशतम्; त्रिसहस्रम्.

Obs.† The above changes are optional before चत्वारिंशत्, पञ्चाशत्, षष्टि, सप्तति and नवति; द्विचत्वारिंशत्-द्वाचत्वारिंशत् &c.

Genders of Tatpurusha Compounds.

§ 125.‡ As a general rule, Tatpurusha Compounds follow the gender of the final member; अर्धपिप्पली; पूर्वकायः; राजपुरुषः.

§ 126. Compounds with प्राप्त and आपन्न, and the prepositional Compounds are adjectives and thus take the gender of the qualified words; प्राप्तजीविकः-का-कम्; निष्कौशाम्बिः.

§ 127. Karmadhâraya Compounds, are formed between words that are in the relation of a *qualifying* word with the *qualified* (विशेषणविशेष्यभाव), and thus follow the gender of the word which partakes of the nature of the *qualified* word (विशेष्य); महाबाहुः; कृष्णसारङ्गः 'blackish-variegated;' तापसवृद्धः 'an old ascetic.'

* द्व्यष्टनः सङ्ख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । (Pâṇ. 6-3-47). त्रेस्त्रयः । (Pâṇ. 6-3-48).

† विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतौ सर्वेषाम् । (Pâṇ. 6-3-49).

‡ परवल्लिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः । (Pâṇ. 2-4-26).

§ 128. Compounds ending in रात्र, अह्न or अह are masculine; पूर्वरात्रः; पूर्वाह्णः; अपराह्णः; द्व्यहः; but those ending in रात्र preceded by a numeral are neuter, द्विरात्रम्; त्रिरात्रम्; नवरात्रम्; पुण्याहम् and सुदिनाहम् are also neuter.

§ 129 Collective Dvigu is neuter and singular पञ्चगवम्; that ending in अ is generally feminine in which case it takes the termination ई; त्रिलोकी; but पञ्चपात्रम्; चतुर्युगम्; त्रिभुवनम् and others are neuter, Dvigu (collective) ending in आ or तक्ष is optionally feminine; पञ्चखट्वी-पञ्चखट्वम् 'a collection of five bedsteads,' पञ्चतक्षी-पञ्चतक्षम् 'a collection of five carpenters.'

§ 130.* पथ (substituted for पथिन्) preceded by a numeral or an indeclinable is neuter, त्रिपथम्; विरूपः पन्थाः=विपथम् 'a wrong way,' but महापथः; also सुपन्थाः; अतिपन्थाः (*Vide* § 226 Chap. VIII.)

§ 131 An inflexional Tatpurusha Compound ending in छाया, is neuter, if the preceding member denotes plurality of objects; इक्षूणां छाया = इक्षुच्छायम्. Cf प्राप ध्वजच्छायनिवारितोष्णम् (*Ragh.* VII. 4).

§ 132.† That ending in सभा, is also neuter, if the

---

* छाया बाहुल्ये। (Pâṇ. 2-4-22).

† सभा राजामनुष्यपूर्वा। (Pân. 2-4-23).

first member be, a word other than राजन् but having the meaning of राजन् or a word denoting an infernal being, such as a Râkshasa &c , इनसभम् 'a king's assembly,' ईश्वरसभम्; रक्षःसभम्; पिशाचसभम्; but राजसभा; चन्द्रगुप्तसभा·

§ 133 * Also, if the word सभा, be used in the sense of a multitude, the Compound is still neuter; स्त्रीसभम् 'a multitude of women;' but धर्मसभा, for सभा in this Compound means 'an institution.'

§ 134.† And an inflexional Tatpurusha Compound ending in सेना, सुरा, छाया, शाला, and निशा is optionally neuter; ब्राह्मणसेनम्-ब्राह्मणसेना; यवसुरम्-यवसुरा; कुड्यच्छायम्-कुड्यच्छाया; गोशालम्-गोशाला; श्वनिशम्-श्वनिशा 'dog-night,' 'a night during which dogs bark and howl.' but दृढसेनो राजा; असेना; परमसेना·

CHAPTER VI.

Bahuvrîhi—The Attributive Compounds.

§ 135.‡ A Bahuvrîhi Compound consists of two or more members and denotes something else than what is expressed by its members; महाबाहुः 'one whose arm is great;' पञ्चगवधनः 'one whose only wealth consists of five cows.'

---

* अशाला च । (Pân. 2-4-24).

† विभाषा सेनासुराच्छायाशालानिशानाम् । (Pân. 2-4-25).

‡ अनेकमन्यपदार्थे । (Pân. 2-2-24).

§ 136. When the components of a Bahuvrîhi Compound are all in apposition to each other, it is called समानाधिकरणबहुव्रीहि; as पीतमम्बरं यस्य सः पीताम्बरः; चित्रा गावः यस्य सः चित्रगुः; युवती जाया यस्य सः युवजानिः; बह्व्यः नद्यः यस्मिन्सः बहुनदीको देशः (*Vide* § 171)

§ 137. And if they be in different cases, the compound is termed व्यधिकरणबहुव्रीहि; चक्रं पाणौ यस्य सः चक्रपाणिः; दण्डपाणिः; कण्ठे कालः यस्य सः कण्ठेकालः 'one having blue colour in the neck,' 'S'iva.'

§ 138. When with reference to a certain action undergone by the object denoted by a Bahuvrîhi Compound, a direct knowledge of its components is also a necessary result, the compound is called तद्गुणसंज्ञकबहुव्रीहिः as पीताम्बरं हरिमानय; this sentence implies direct perception of पीताम्बर, along with that of हरि, which is impossible unless हरि has on his body a पीताम्बर. In fact the sentence stands thus·—पीताम्बरयुक्तं हरिमानय·

§ 139. When no such direct knowledge of the components is implied, the compound is called अतद्गुणसंज्ञकबहुव्रीहि; as, चित्रगुं गोपमानय. The act of bringing a herdsman does not involve bringing of his cows; hence no direct knowledge of चित्राः गावः is necessarily implied; चित्रगुः is therefore an अतद्गुणसंज्ञकबहुव्रीहि Compound.

§ 140 * In the formation of a समानाधिकरण Bahu vrîhi Compound, the preceding member, if it be a feminine noun formed by the addition of आ or ई to the masculine, rejects that termination and assumes the masculine form, if followed by another feminine noun; as चित्राः गावः यस्य सः चित्रगुः; जरती गौः यस्य सः जरद्गुः; but गङ्गाभार्यः, गङ्गा is feminine by itself; कल्याणी प्रधानं यस्य सः कल्याणीप्रधानः; वामोरूभार्यः.

§ 141. This change in the preceding word does not take place at all, if it be followed by an ordinal (fem.), or any of the words प्रिया, मनोज्ञा, सुभगा, भक्ति, स्वसा, कान्ता, चपला, दुहिता, वामा, अबला and तनया; कल्याणी पञ्चमी यासां रात्रीणां ताः कल्याणीपञ्चमा रात्रयः 'nights, of which the fifth is lucky,' कल्याणी प्रिया यस्य सः कल्याणीप्रियः 'one to whom a virtuous woman is dear;' दृढं भक्तिः यस्य सः दृढभक्तिः. Cf. सा खलु विदितभक्तिं मां महर्षेः करिष्यति (*S'âk.* I.), विदितं भक्तिः यस्य सः विदितभक्तिः; विदित cannot be compounded as a feminine noun, for in that case the rule would require विदिताभक्तिम्; to respond therefore to the form विदितभक्तिम् विदित ought to be taken as neuter—the common gender.

§ 142.† Proper names, ordinals, ‡names of limbs

---

* स्त्रियाः पुंवद्भाषितपुंस्कादनूङ् समानाधिकरणे स्त्रियामपूरणीप्रियादिषु (Pâṇ. 6–3 34).

† संज्ञापूरण्योश्च । (Pâṇ. 6–3–38).

‡ स्वाङ्गाच्चेतः । (Pâṇ. 6–3–40).

of animals ending in ई, *names of classes, †and a few of those that have a penultimate क् do not obey §140; as **दत्ता भार्या यस्य सः दत्ताभार्यः** (**दत्ता** is a proper name); **पञ्चमीभार्यः** 'one who has (married) a fifth wife;' **सुकेशीभार्यः** 'one whose wife has beautiful hair,' **शूद्रा भार्या यस्य सः शूद्राभार्यः** 'one whose wife is of the S'ûdra class;' **ब्राह्मणीभार्यः**; **रसिकाभार्यः** 'one who has a passionate wife, or one full of feeling,' **पाचिकाभार्यः** 'one who has a cook for his wife,' *i. e.* 'married to a cook,' but **अकेशा भार्या यस्य सः अकेशभार्यः** 'one whose wife has no hair,' for **अकेशा** ends not in ई; we have **पाका भार्या यस्य सः पाकभार्यः** only.

§ 143. In forming Bahuvrîhi Compounds, ‡nouns in the Locative case, adjectives, ¶pronouns, numerals, and ||past passive participles ending in त should be placed first; **कण्ठे कालः यस्य सः कण्ठेकाल; चित्रगुः; द्विपुंस्कः;** but pronouns and numerals always require to be placed first; **सर्वं श्वेतं यस्य सः सर्वश्वेतः** 'white on all sides,' **द्वौ शुक्लौ यस्य सः द्विशुक्लः** 'white on two sides,' if one of the words be a pronoun and the other a numeral,

---

* जातेश्च । (Pâṇ. 6–3–41).

† न कोपधायाः । (Pân. 6–3–37).

‡ सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहौ । (Pâṇ. 2–2–35). सप्तम्यन्तं विशेषणं बहुव्रीहौ पूर्वं प्रयोज्यम् । (S. K.).

¶ सर्वनामसंख्ययोरुपसंख्यानम् । (Vârt.)

|| निष्ठा । (Pâṇ. 2–2–36). संख्याया अल्पीयस्याः । (Vârt).

preference must be given to the numeral; द्वौ अन्यौ यस्य सः द्व्यन्यः 'one who has two more with him,' *i. e.* 'accompanied by two more;' if both be numerals, that which indicates a smaller number should be placed first; द्वौ वा त्रयो वा = द्वित्राः 'two or three;' this holds also in Dvandva Compounds; द्वादश 'two and ten,' *i. e.* 'twelve;' पञ्चविंशतिः 'five and twenty,' प्रिय may optionally be placed first; गुडप्रियः-प्रियगुडः 'fond of treacle;' शिष्यप्रियः-प्रियशिष्यः 'loving towards pupils;' कृतकृत्यः 'one who has done his work.'

§ 144.* But past passive participles are not placed first when, a word denoting a class, or some period of time, or the word सुख, is the other member; जग्धः सारङ्गः यया सा सारङ्गजग्धी 'she who has devoured an antelope;' मासजाता (मासः जातः यस्याः सा) 'one month old;' सुखजाता (सुखं जातं यस्याः सा) 'happy,' 'conscious of pleasure;' but this rule is not strictly observed; पीतोदकः.

§ 145.† In some cases this rule is optional; आहितः अग्निः यैः ते आहिताग्नयः or अग्न्याहिताः 'Brahmins who have kept alive a sacred fire perpetually in the family;' जातपुत्रः-पुत्रजातः 'one to whom a son is born,' जातदन्तः-दन्तजातः; जातश्मश्रुः-श्मश्रुजातः 'one whose beard

---

* वाहिताग्न्यादिषु (Pâṇ. 2–2–37).

† प्रहरणार्थेभ्यः परे निष्ठासप्तम्यौ । (Vârt.)

has grown;' तैलपीतः-पीततैलः; Cf. मम्लतुर्न मणिकुट्टिमोचितौ (*Ragh.* XI. 9). 'They two, (Râma and Lakshmaṇa) felt no fatigue, though they were accustomed to a floor set with precious stones;' भार्योढं तमवज्ञाय (*Bhatti.* IV. 15) 'knowing that he was a married man.'

§ 146.* Words denoting objects of striking, should be placed first when they are to be compounded with past participles or Locatives, अस्युद्यतः 'one who has raised his sword,' चक्रपाणिः; दण्डपाणिः 'one who has a staff in his hand, sometimes the position is reversed; विवृतासिः.

§ 147. In the dissolution of a Bahuvrîhi Compound, यत् is in any of the oblique cases:—प्राप्तमुदकं यं सः प्राप्तोदको ग्रामः 'a village to which water has approached;' ऊढो रथो येन सः ऊढरथोऽनड्वान् 'an ox by whom a car is drawn;' उपहृतः पशुः यस्मै सः उपहृतपशू रुद्रः 'one to whom a beast is offered,' उद्धृतः ओदनः यस्याः सा उद्धृतौदना स्थाली 'a pot, from which boiled rice is removed; पीतमम्बरं यस्य सः पीताम्बरो हरिः 'Hari, whose garment is yellow;' वीराः पुरुषा यस्मिन् सः वीरपुरुषको ग्रामः 'a village, in which the men are heroes.'

§ 148. When a participle with a preposition prefixed is to be used as the first member of a Bahuvrîhi, the participle may optionally be dropped; प्रपति-

---

* जातिकालसुखादिभ्यः परा निष्ठा वाच्या । (Vârt.)

तानि पर्णानि यस्य सः=प्रपर्णः, प्रपतितपर्णस्तरुः; प्रकृष्टा छाया यस्मिन्सः प्रच्छायः प्रदेशः; निर्गता घृणा यस्मात्सः निर्घृणः पुरुषः; विगतः वर्णः यस्य सः विवर्णः मणिः; निर्गतं तेजो यस्मात्सः निस्तेजाः पुरुषः.

§ 149. When a word with अ prefixed in the negative sense, forms the fiist member of a Bahuvrîhi, that word may optionally be dropped; as, अविद्यमानः पुत्रः यस्य सः अपुत्रः.

§ 150.* A compound of an indeclinable or a numeral or of आसन्न, अदूर, or अधिक, with a numeral is a Bahuvrîhi Compound; दशानां समीपे ये सन्ति ते उपदशाः 'about ten' ('nine' or 'eleven') विंशतेरासन्नाः=आसन्नविंशाः 'about twenty' ('nineteen' or 'twenty-one'), अदूरत्रिंशाः 'nearly thirty;' अधिकचत्वारिंशाः 'more than forty,' द्वौ वा त्रयो वा=द्वित्राः 'two' or 'three,' द्विः आवृत्ताः दश=द्विदशाः; 'twice ten' ('twenty'); उपबहवः 'not a few.'

Obs. In this case, the final vowel or the final consonant together with the preceding vowel of the latter member, and अति of विंशति at the end of the compound, are dropped, and अ is added instead.

§ 151.† A Compound of words expressive of the cardinal points is a Bahuvrîhi Compound, and signifies the direction between those points; दक्षिणस्याः पूर्व-

* संख्ययाव्ययासन्नादूराधिकसंख्याः संख्येये । (Pân. 2-2-25.)

† दिङ्नामान्यन्तराले । (Pân. 2-2-26).

स्याश्च दिशोऽन्तरालम्=दक्षिणपूर्वा 'the south-east;' words such as ऐन्द्री, कौबेरी, which are used as names of directions from the names of deities that are supposed to preside over them, cannot be compounded in this sense.

§ 152. The instrumentals or the locatives in the following and similar other expressions may be compounded so as to form a Bahuvríhi Compound; दण्डैश्च दण्डैश्च प्रहृत्य इदं युद्धं प्रवृत्तम्=दण्डादण्डि 'battle in which the warriors strike each other with sticks;' केशेषु केशेषु गृहीत्वा इदं युद्धं प्रवृत्तम्=केशाकेशि 'battle, in which the warriors seized each other by the hair.'

Obs. In such expressions words put in the instrumental case denote some instruments of striking mutually used by the contending parties, and those put in the locative case, denote parts of the body or its accompaniments, a firm hold of which marks the action. It should be remembered, however, that the words that are to be compounded must not be dissimilar words, though having the same denotation; hence हलेन मुसलेन cannot be compounded.

§ 153. The termination इ is suffixed to such compounds, before which the ending उ of the preceding word takes its *guna* substitute, and any other vowel except इ is dropped; and the final vowel of the first member of the Compound, if short is made long; बाहू-

बाहवि 'seizing each other by the arms,' मुसलामुसलि 'beating each other with pestles;' मुष्टीमुष्टि 'beating each other with blows;' हस्ताहस्ति 'beating each other with hands.'

§ 154. A Compound of सह with a noun in the instrumental case is a Bahuvrîhi: when so compounded, सह optionally loses its ह; पुत्रेण सह=सहपुत्रः-सपुत्रः 'accompanied by one's son;' Cf. सहभृत्यगणं सबान्धवं सहमित्रं ससुतं सहानुजम्। स्वबलेन निहन्ति संयुगे न चिरात्पाण्डुसुतः सुयोधनम्॥ (*Venî.* I.) 'In no time will the son of Pându, kill in a battle, by means of his power, Suyodhana and his, including all his servants, his relatives, his friends, his sons and also his brothers.

§ 155. In a Compound involving a blessing, सह necessarily retains its ह; स्वस्ति राज्ञे सहपुत्राय सहामात्याय 'God bless the king, and his sons and his ministers'

§ 156.* But if the second member be either गो, वत्स or हल, the ह is necessarily dropped, even though a blessing be involved, सगवे; सवत्साय; सहलाय.

§ 157. The following are some peculiar examples of Bahuvrîhi Compounds:—द्वौ दण्डौ यस्मिन्प्रहरणे तद्विदण्डि प्रहरणम्; द्विमुसलि; उभौ हस्तौ यस्मिन्कार्ये तदुभाहस्ति कार्यम्; उभयाहस्ति; उभाञ्जलि; उभयाञ्जलि; उभादन्ति; 'having teeth

---

* अगोवत्सहलेष्विति वाच्यम्। (Vârt).

on both sides;' उभयादन्ति; उभाकर्णि; उभयाकर्णि; उभापाणि; उभयापाणि; उभाबाहू; उभयाबाहू; संहतपुच्छि 'that in which the tail is firmly united,' and many others.

Change of the finals of Bahuvrîhi Compounds.

§ 158. At the end of a Bahuvrîhi Compound,

(*a*)* the word अक्षि, and the word सक्थि used with reference to an animate object, become अक्ष and सक्थ respectively; जलजवत् अक्षिणी यस्य सः जलजाक्षः 'one whose eyes are like a lotus,' स्थूलाक्षं दण्डकाष्ठम् 'a stick, having big holes, like eyes:' दीर्घे सक्थिनी यस्य सः दीर्घसक्थः 'one whose thighs are long,' 'long-thighed,' 'spindle-legged.' But when the word सक्थि is used to denote a part of an inanimate object, it remains unchanged; दीर्घसक्थि शकटम् 'a car having long poles.' The feminine of a Bahuvrîhi Compound ending in अक्ष (from अक्षि) as used with reference to an inanimate object is formed by adding आ; in other cases it is formed by adding ई; स्थूलाक्षा वेणुयष्टिः; कमलाक्षी बाला. But सक्थि, in any sense, preceded by अ, दुस् or सु optionally becomes सक्थ; असक्थः-क्थिः 'one who has no thighs:' दुःसक्थः क्थिः 'having deformed thighs,' सुसक्थः-क्थिः 'having good thighs.'

(*b*) † अङ्गुलि becomes अङ्गुल when the Compound is

* बहुव्रीहौ सक्थ्यक्ष्णोः स्वाङ्गात्षच् । (Pâṇ. 5-4-113).

† अङ्गुलेर्दारुणि । (Pâṇ. 5-4-114).

used as an attribute of 'wood;' पञ्च अङ्गुलयः यस्य तत्पञ्चाङ्गुलं दारु, 'an article of wood having five prongs,' but पञ्चाङ्गुलिर्हस्तः 'the hand having five fingers;' स्विन्नाङ्गुलिः संववृते कुमारी (*Ragh.* VII. 19). 'The virgin had her fingers perspiring.'

(*c*)* The word मूर्धन् preceded by द्वि or त्रि, and the word नेतृ in apposition to the name of a constellation become मूर्ध and नेत्र respectively; द्विमूर्धः 'a demon with two heads. त्रिमूर्धः; but दशमूर्धाः Cf. बहुमूर्ध्नो द्विमूर्धांश्च त्रिमूर्धांश्चाहतां मृधे (*Bhatti.* VI. 41). 'There were among them some demons with two heads, some with three heads and some with still more; but they (Râma and Lakshmana) killed all of them in a battle' मृगो नेता यासां रात्रीणां ता मृगनेत्रा रात्रयः पुष्यनेत्राः. The constellations or stars that rise in the heavens just at the close of the day and disappear at the close of the night are regarded as leaders of the night. From their position in the heavens at any time in the night it can be ascertained how far the night has advanced at that time, hence the expression. In such expressions नेतृ idiomatically means 'acronycal.'

(*d*)† धनुष् and धर्म become धन्वन् and धर्मन् respective-

* द्वित्रिभ्यां ष मूर्ध्नः । (Pân 5-4-115). नेतुर्नक्षत्रे अब्वक्तव्यः । (Vârt.).

† धनुषश्च (Pâṇ. 5-4-132). धर्मादनिच्केवलात् । (Pân. 5-4-124).

ly in most cases; शार्ङ्गधन्वा 'he whose bow is the शार्ङ्ग,' *i. e*, 'the god Vishṇu;' अधिज्यधन्वा 'one whose bow is stiung,' कल्याणधर्मा 'he whose duty is (to do) good (to others),' निवृत्तिधर्मा 'he who observes separation from the world;' अनुच्छित्तिधर्मा 'he who regards harmlessness as his highest duty;' Cf. उत्पत्स्यतेऽस्ति मम कोऽपि समानधर्मा (*Mâlatî*. I) 'Possibly there will be born some one of equal merit with myself,' अवधीरितसकलक्षात्रधर्माणाम् (*Venî.*) 'Of those who have disregarded all the duties of Kshatriyas.'

(*e*)* जम्भ 'a tooth,' 'the food,' or 'the jaw,' becomes जम्भन् if preceded by सु, हरित, तृण or सोम; शोभनः जम्भः यस्य सः सुजम्भा 'having beautiful teeth,' हरितजम्भा 'one whose jaw is filled with grass;' तृणमिव जम्भः यस्य or तृणं जम्भः यस्य सः तृणजम्भा 'one whose teeth are like grass,' or 'whose food is grass' सोमजम्भा 'one whose food is the Soma (juice),' but पतितजम्भः.

(*f*)† जाया becomes जानि; युवती जाया यस्य सः युवजानिः 'having a young wife;' जानकीजानिः 'one whose wife is Jânakî,' *i. e.* 'Râma.'

§ 159. The word नासिका at the end of a Bahuvrîhi becomes नस under the circumstances mentioned below:—

---

* जम्भासुहरिततृणसोमेभ्यः । (Pâṇ. 5-4-125).

† जायाया निङ् । (Pâṇ. 5-4-134).

(*a*)* if it is preceded by a preposition; as **उन्नता नासिका यस्य सः उन्नसः** 'having a prominent nose;' **प्रकृष्टा नासिका यस्य सः प्रणसः** 'having a long nose;'

(*b*)† if in a Compound used as a distinguishing term, it is preceded by any word except **स्थूल**; **द्रुः इव नासिका यस्य सः द्रुणसः** 'having a nose like a tree,' *i. e.* 'large-nosed,' **खुरणसः** 'having a nose like a horse's hoof,' *i. e.* 'flat-nosed;' **खरस्य इव नासिका यस्य सः खरणसः** 'one whose nose is straight;' **नस** so substituded after **खुर** or **खर** optionally loses its final **अ**; hence **खुरणाः-खरणाः** are also admisssible.

Obs. नासिका preceded by वि becomes ग्र or ख्य; विगता नासिका यस्य सः विग्रः—विख्यः 'one that has a deformed nose.'

§ 160.‡ If a Bahuvrîhi end in the word **लोमन्** preceded by **अन्तर्** or **बहिर्** or in ¶an ordinal in the feminine gender, or in the word **प्रमाणी**, these words drop their final vowels or the final consonants together with the preceding vowel, and add **अ**; **अन्तर्लोमः** 'covered with hair on the inner side;' **बहिर्लोमः** 'covered with hair on the outer side,' **कल्याणी पञ्चमी यासां रा-**

---

* उपसर्गाच्च । (Pâṇ. 5-4-119).

† अञ्नासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् । (Pâṇ. 5-4-118).

‡ अन्तर्बहिर्भ्यां च लोम्नः । (Pâṇ. 5-4-117).

¶ अप्पूरणीप्रमाण्योः । (Pâṇ. 5-4-116).

त्रीणां ताः कल्याणीपञ्चमा रात्रयः 'nights, the fifth of which is lucky;' **स्त्री प्रमाणी यस्य सः स्त्रीप्रमाणः** 'one whose authority is a woman.'

Obs. The ordinal (fem.) necessitates the retention of the feminine termination in the preceding word (*vide* §140) and the consequent addition of अ to itself (*vide* §160) only when it is directly connected with the denotation of the Compound itself. In the instance, कल्याणी पञ्चमी (रात्रिः) यस्य सः कल्याणपञ्चमीकः पक्षः 'a fortnight, the fifth (night) of which is lucky,' the ordinal bears an indirect connection with रात्रिः; therefore the preceding word कल्याणी, drops its feminine affix, and no अ is added to the ordinal; for the suffix क (*vide* §171)

§ 161.* **हलि** and **शक्ति**, at the end of a Bahuvrîhi if, preceded by **अ**, **दुस्** or **सु** become optionally **हल** and **शक्त** respectively; **अहलः-अहलिः** 'any thing not ploughed,' uncultivated;' **अशक्तः-अशक्तिः** 'powerless.'

§ 162.† **प्रजा** and **मेधा** under similar circumstances become **प्रजस्** and **मेधस्** respectively; **अविद्यमाना प्रजा यस्य सः अप्रजाः** 'one that has no issue;' **दुष्प्रजाः**; **सुप्रजाः**; **अमेधाः** 'an idiot;' **सुमेधाः** 'intelligent;' **दुर्मेधाः** 'wicked' **(दुष्टा मेधा यस्य सः)**. Cf. **स कदाचिदवेक्षितप्रजः सह देव्या विजहार सुप्रजाः ।** (*Ragh.* VIII. 32) 'he (the king), who had a virtuous son, at times sported with the queen, after having looked to the (affairs of the) subjects'

---

* नञ् दुःसुभ्यो हलिसक्थ्योरन्यतरस्याम् । (Pân. 5-4-121).

† नित्यमसिच् प्रजामेधयोः । (Pâṇ. 5-4-122).

§ 163.* जानु becomes ज्ञु necessarily if preceded by प्र or सम् and optionally if preceded by ऊर्ध्व; प्रगते जानुनी यस्य सः प्रज्ञुः 'having the knees far apart,' *i e* 'bow-legged,' संयुक्ते जानुनी यस्य सः संज्ञुः 'having the knees joined (bent inward),' *i. e.* 'knock-kneed;' ऊर्ध्वे जानुनी यस्य सः ऊर्ध्वज्ञुः, 'having the knees (reaching) high (while sitting)' *i e.* 'long-shanked.'

§ 164.† गन्ध becomes गन्धि *firstly,* when it is preceded by उत्, पूति, सु or सुरभि; उद्गतः गन्धः यस्य सः उद्गन्धिः 'having the smell spread above;' पूतिगन्धिः 'having an offensive smell;' सुगन्धिः 'sweet-scented;' सुरभिगन्धिः; and‡ *secondly,* when the Compound involves a comparison; as पद्मस्य इव गन्धः यस्य सः पद्मगन्धिः 'having the smell of a lotus.' It is also changed to गन्धि when it means a particle (लेश); घृतस्य गन्धः यस्मिंस्तत् घृतगन्धि भोजनम्.

Obs. This change of गन्ध into गन्धि is possible only when the गन्ध referred to is inseparably connected with the qualified word; hence such expressions as सुगन्धः, आपणिकः.

---

* प्रसंभ्यां जानुनोर्ज्ञुः । (Pân. 5–4–129). ऊर्ध्वाद्विभाषा । (Pân. 5–4–130).

† गन्धस्येदुत्पूतिसुसुरभिभ्यः । (Pân 5–4–135).

‡ उपमानाच्च । (Pâṇ. 5–4–137).

§ 165. पाद् at the end of a Bahuvrîhi becomes पात् under the following circumstances.—

(*a*) *when it is preceded by a numeral or सु; as द्विपात्; सुपात्;

(*b*) †when in a Compound involving comparison it is preceded by any word except हस्तिन्, अज, कुसूल, अश्व, कपोत, गण्ड and a few others; as व्याघ्रपात् 'having feet like those of a tiger;' but हस्तिपादः; कुसूलपादः; गण्डपादः 'having feet like those of a rhinoceros.'

§ 166. ‡दन्त at the end of a Bahuvrîhi becomes दत्, necessarily when it is preceded by a numeral or सु, indicating age of the creature denoted by the qualified word, and ¶optionally when it is preceded by any of the words श्याव, अरोक, शुद्ध, शुभ्र, वृष, वराह or by a compound word ending in अग्र; द्वौ दन्तौ अस्य इति द्विदन् 'a child, (so small as) having (only) two teeth (issued); चतुर्दन्; षोडन्; सुदन् 'having beautiful teeth;' श्यावाः दन्ताः यस्य सः श्यावदन्-दन्तः 'one whose teeth are black,' also, 'the disease, by which the teeth become black;' अरोकदन्-दन्तः 'one whose teeth are black;' शुद्धदन्-दन्तः; कुड्मलाग्रदन्-दन्तः 'one whose teeth are like the

---

* संख्यासुपूर्वस्य। (Pâṇ. 5-4-140).

† पादस्य लोपोऽहस्त्यादिभ्यः। (Pân. 5-4-138).

‡ वयसि दन्तस्य दतृ। (Pâṇ. 5-41-41).

¶ विभाषा श्यावारोकाभ्याम्। (Pâṇ. 5-4-144). अग्रान्तशुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च। (Pâṇ. 5-4-145).

ends of buds.' But **द्वौ दन्तौ यस्य सः द्विदन्तः (करी); सुदन्तः नटः**; for the numeral **द्वि** and word **सु** do not indicate age.

Obs. षष् becomes षो necessarily before दत् and दश and optionally before धा; when so changed, it causes the following dentals to be changed into their corresponding linguals, षोडन् 'having six teeth,' षोडश; षोढा-षड्धा 'of six kinds.'

§ 167.* The word **ककुद** loses its final **अ** when in a Bahuvrîhi it is preceded by a word showing some particular stage of its growth; **अजातं ककुदं यस्य सः अजातककुत्** 'one, whose hump is yet undeveloped,' *i. e.*, 'a young bull,' **पूर्णककुत्** 'full-humped,' 'hump-backed.'

Obs. † त्रिककुत् is the name of a particular mountain (it has three peaks), but त्रिककुदः 'one having three humps.'

§ 168.‡ **काकुद** at the end of a Bahuvrîhi loses its final **अ** necessarily when preceded by **उत्** or **वि**, and optionally when preceded by **पूर्ण**; **उत्काकुत्**; **विकाकुत्**; **पूर्णकाकुत्-कुदः**.

§ 169. **सुहृत्** 'a friend,' **दुर्हृत्** 'an enemy;' **सुहृदयः** 'one who has a good heart,' 'kind-hearted,' **दुर्हृदयः** 'a wicked person.'

---

* ककुदस्यावस्थायां लोपः। (Pâṇ. 5-4-146).

† त्रिककुत्पर्वते। (Pâṇ. 5-4-147).

‡ उद्विभ्यां काकुदस्य। (Pâṇ. 5-4-148). पूर्णाद्विभाषा। (Pâṇ. 5-4-149).

§ 170.* The final word of a Bahuvrihi not undergoing any of the changes or additions mentioned in the forgoing rules, optionally takes the suffix क; महायशस्कः-यशाः; but अश्वपात् 'having feet like those of a horse;' दुर्मेधाः.

But observe:—

§ 171.† If the last member be a feminine noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इय् or उव् before vowel terminations, or if it be a word ending in short ऋ, क is necessarily affixed; बहुनदीको देशः; रूपवद्वधूकः श्वशुरः; ईश्वरकर्तृकं जगत्; गतभर्तृका नारी.

Obs. The word स्त्री, though capable of changing its ई to इय् before vowel terminations, takes the क necessarily, सस्त्रीकः 'accompanied by a woman.'

§ 172.‡ The words उरस्, सर्पिष्, उपानह्, दधि, मधु, and शालि-ली, take the क necessarily, व्यूढोरस्कः 'having an expanded chest,' प्रियसर्पिष्कः 'fond of ghee'

§ 173. The words पुंस्, अनडुह्, पयस्, लक्ष्मी and नौ, take the क necessarily when they are in the singular number, and optionally, when in the dual or plural, एकपुंस्कः 'having one man (only),' द्विपुंस्कः-पुमान् 'having two men,' भिन्ननौकः.

---

* शेषाद्विभाषा । (Pân. 5-4-154)

† नद्यृतश्च । (Pâṇ. 5-4-153).

‡ उरःप्रभृतिभ्यः कप् । (Pâṇ. 5-4-151)

§ 174. अर्थ takes the क necessarily when अन् is prefixed to it, and optionally in any other case; अनर्थकम् 'useless;' अपार्थम्-र्थकम्.

§ 175 * Words ending in इन् necessarily take the क when the Compound qualifies a feminine noun; बहुदण्डिका नगरी 'a town having many staff-bearers;' but बहुदण्डिको-दण्डी ग्रामः.

§ 176. Exceptions:—

क is not affixed at all,

(*a*) † to words ending in ईयस्; बहवः श्रेयांसः अस्य बहुश्रेयान्;

(*b*) ‡ to the word भ्रातृ preceded by a term of praise; प्रशस्तो भ्राता यस्य सः प्रशस्तभ्राता 'having a virtuous brother;' सुभ्राता; but मूर्खभ्रातृकः;

(*c*) ¶ to the words नाडी and तन्त्री, both meaning 'veins of the body of an animal,' बहुनाडिः कायः 'the many-veined, body,' बहुतन्त्रीर्ग्रीवा; बहुतन्त्रीर्धमनी 'the many-channelled neck;' but बहुनाडीकः स्तम्भः 'a post with many streaks,' which appear like veins; बहुतन्त्रीका वीणा 'the many-wired Vîṇâ;'

---

* इनः स्त्रियाम् । (Pâṇ. 5-4-152).

† ईयसश्च । (Pâṇ. 5-4-156).

‡ वन्दिते भ्रातुः । (Pâṇ. 5-4-157).

¶ नाडीतन्त्र्योः स्वाङ्गे । (Pâṇ. 5-4-159).

(*d*) to compounds formed according to § 150 § 151 § 154 § 155 and § 156. उपबहवः; उत्तरपूर्वा; सपुत्रः.

§ 177. If a Bahuvrîhi end in गो or in a word formed by the addition of any of the feminine terminations, its final vowel is shortened when no क is added to it; and when क is added, the preceding आ is optionally shortened; चित्रगुः 'one who has a brindled cow,' बहुमालः-बहुमालकः-बहुमालाकः 'one who has many garlands;' बहुनाडिः कायः.

§ 178. If the final vowel be ई or ऊ, which is not a feminine termination, it remains unchanged; सुधीः कन्या 'an intelligent girl,' (सुष्ठु धीः यस्याः सा); बहुतन्त्री-र्धमनी.

Obs. It should be remembered that Bahuvrîhi Compounds having for the final member a word ending in ई or ऊ capable of being changed into इय् or उव्, take the suffix क optionally; *vide* § 171. सश्रीः–सश्रीकः.

§ 179. The following are irregular Compounds:—शोभनं प्रातः अस्य सुप्रातः 'a day with an auspicious morning;' शोभनं श्वः अस्य सुश्वः 'having an auspicious morrow,' शोभनं दिवा अस्य सुदिवः 'one whose day is (always) merry,' *i. e.* 'one who passes his days merrily,' शारेः इव कुक्षिः अस्य शारिकुक्षः 'one whose belly is like that of a cuckoo;' चतस्रः अश्रयः अस्य चतुरश्रः 'four-cor-

nered,' quadrangular,' एण्याः इव पादौ अस्य एणीपादः 'one whose feet are like those of an antelope (female), अजपदः; प्रोष्ठपदः 'having the feet like those of bull,' 'the month of Bhâdrapada.'

Formation of feminine bases of Bahuvrîhi Compounds.

§ 180. As a general rule the feminine of Bahuvrîhi Compounds ending in अ is formed by adding the termination आ to the compound; प्राप्तोदका नगरी; प्रच्छाया वीथिका 'a shadowy line,' 'an avenue,' अस्ति क्षीरं यस्याः सा अस्तिक्षीरा गौः 'a cow having milk.'*

§ 181. Compounds ending in इ or उ, short or long, when they do not take क are declined in the feminine in the same way as in the masculine; सुधीः कन्या-पुत्रः; कुशाग्रबुद्धिः कृष्णः-कृष्णा; हतबन्धुः नरः-स्त्री.

§ 182. And those ending in consonants, except the cases referred to in the following rules, are declined in the feminine in the same way as in the masculine, आयतचक्षुः कन्या-पुत्रः;

§ 183† Bahuvrîhi Compounds ending in दामन् 'a garland' and हायन 'a year,' take the suffix ङीप्, when the first member is a numeral; द्वे दामनी अस्याः इति

---

* 'अस्ति' इति विभक्तिप्रतिरूपकमव्ययम् । (S. K)

† दामहायनान्ताच्च । (Pân 4-1-27).

द्विदाम्नी 'having two garlands,' द्विहायनी बाला 'a girl two years old,' but when the compound with हायन does not signify 'age' it takes the suffix आ; द्विहायना शाला.

Obs. *The न of हायन is changed to ण् after त्रि or चतुर् but only when the Compound signifies 'age;' त्रिहायणी-चतुर्हायणी बाला; but त्रिहायना-चतुर्हायना शाला.

§ 184.† As a general rule Bahuvrîhi Compounds ending in पति form their feminine by changing पति to पत्नी optionally; दृढपत्नी-दृढपतिः; वृषलपत्नी-वृषलपतिः 'a woman whose husband is a S'udra.'

§ 185.‡ In the following Compounds it is necessarily changed to पत्नी; समानः पतिः यस्याः सा सपत्नी 'a co-wife,' एकः पतिः यस्याः सा एकपत्नी 'a faithful wife,' also एकः पतिः यासां ताः एकपत्न्यः 'co-wives;' वीरः पतिः यस्याः सा वीरपत्नी 'a woman whose husband is a warrior.'

§ 186. Bahuvrîhi Compounds ending in past participles, (जात being excepted) and having for the preceding member a word signifying a class, takes the suffix ई; भिन्ने ऊरू यस्याः सा ऊरुभिन्नी a woman &c.,

---

* त्रिचतुर्भ्यां हायनस्य णत्वं वाच्यम्। (Vârt.) वयोवाचकस्यैव ङीप्णत्वं चेष्यते। (S. K.).

† विभाषा सपूर्वस्य। (Pâṇ. 4-1-34)

‡ नित्यं सपत्न्यादिषु। (Pâṇ. 4-1-35).

'whose thighs are rent,' दन्तजाता a child &c., 'that is teething.'

Obs. It should be noticed, that Bahuvrîhi Compounds end in past participles only, if the preceding member be the word सुख or signify a class or some period of time or an instrument of striking (in some cases) &c.; (§ 144) hence the compounds, in which the preceding member is not a class name and which end in a past participle form it not by ई but आ; बहुकृता 'a woman who has done much.'

§ 187.* If a compound end in a word, denoting 'a limb of the body of an animal,' which is not of more than two syllables, or has no conjunct consonant preceding the final vowel, the feminine is formed by either आ or ई; सुकेशा-शी 'a woman with beautiful hair;' चन्द्रमुखा-खी 'a woman having the face (as beautiful) as the moon,' सुमुखा-सुमुखी 'a woman &c.,' उन्नतं मुखं यस्याः सा उन्मुखा-उन्मुखी 'having the face raised up,' but सुमुखा शाला 'a hall with a beautiful front,' only because मुख in this case does not denote 'the limb of the body of an animal,' सुस्तना-नी; but सुजघना 'a woman with beautiful loins;' सुगुल्फा 'a woman with beautiful ankles,' दीर्घे सक्थिनी यस्याः सा दीर्घसक्था 'a woman whose thighs are long;' असक्था 'thighless;' चटुलनयना 'with unsteady eyes.'

* स्वाङ्गाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् । (Pâṇ. 4–1–54).

§ 188.* But if the compound end in one of the words नासिका, उदर, ओष्ठ, जङ्घा, दन्त, कर्ण, शृङ्ग, पुच्छ, अङ्ग, गात्र and कण्ठ, the feminine may be formed by either आ or ई; तुङ्गनासिकी-का 'a woman having a prominent nose,' कृशोदरी-रा 'thin-waisted' †बिम्बोष्ठी-ष्ठा 'a woman, with a lip like the *bimba* fruit;' दीर्घे जङ्घे यस्याः सा दीर्घजङ्घा ङ्घी 'one that has long legs,' hence 'a she-camel,' शोभनम् अङ्गम् यस्याः सा स्वङ्गी-स्वङ्गा; शुभ्रदन्ती-न्ता; किन्नरकण्ठी-ण्ठा; सुपुच्छी-च्छा.

§ 189.‡ पुच्छ preceded by कबर, मणि, विष or शर or ¶at the end of a Bahuvrîhi, involving comparison, and पक्ष under the latter circumstance only, necessarily take ई in the feminine; कबरपुच्छी 'having a variegated tail,' *i. e.* 'a peahen &c,' उलूकपक्षी शाला, 'a hall having the sides like the wings of an owl,' उलूकपुच्छी सेना 'an army with the rear resembling the tail of an owl.'

§ 190 § If the final member of a compound be a

---

* नासिकोदरोष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाच्च । (Pân. 4-1-55). अङ्गगात्रकण्ठेभ्यो वक्तव्यम् । (Kâs'ikâ). पुच्छाच्च (Vârt.).

† The ending अ of a word combines with the ओ of ओष्ठ 'a lip,' and ओतु 'a cat,' into ओ or औ: अधरोष्ठः-रौष्ठ; the lower lip;' स्थूलोतुः-स्थूलौतुः 'a stout cat.'

‡ कबरमणिविषशरेभ्यो नित्यम् । (Vârt).

¶ उपमानात्पक्षात्पुच्छाच्च । (Vârt.).

§ सहनञ्विद्यमानपूर्वाच्च । (Pâṇ. 4-1-57).

word, denoting a limb of the body of an animal, and be preceded by one of the words स, सह, अ, अन् and विद्यमान, the feminine is formed by आ; सकेशा; अकेशा; सहनासिका *lit.* 'having a nose,' *i. e* 'having a beautiful or protracted nose;' अनासिका; विद्यमाननासिका.

§ 191.* Compounds ending in नख and मुख, and used as distinguishing terms, take आ in the feminine; शूर्पणखा 'the sister of Râvaṇa, *lit.* 'having nails like a winnowing basket;' गौरमुखा 'having a brilliant face.'

§ 192.† If the final member of a Compound denote 'a limb of the body of an animal,' and be preceded by a word denoting a cardinal point, the feminine is formed by ई; प्राङ्मुखी 'facing towards the east.'

§ 193‡ A Bhahuvrîhi Compound ending in पात् optionally takes ई in feminine, and in that case पात् becomes पत्; व्याघ्रपाद्-व्याघ्रपदी; द्विपाद्-द्विपदी.

§ 194.¶ If पाद् be used to denote a foot of a Vedic hymn, आ takes the place of ई, and as before पात् becomes पत्; द्विपात्-द्विपदा ऋक् 'a hymn with two feet;' एकपात्-पदा.

---

* नखमुखात्संज्ञायाम् । (Pân. 4–1–58).

† दिक्पूर्वपदान्ङीप । (Pâṇ. 4–1–60).

‡ पादोऽन्यतरस्याम् । (Pâṇ. 4–1–8).

¶ टाबृचि । (Pâṇ. 4–1–9).

§ 195.* Bahuvrîhi Compounds ending in पाद् preceded by one of the words कुम्भ, शूल, तृण, कृष्ण, सूकर, &c., necessarily take ई before which the पाद् becomes पद्; Mas. कुम्भपादः, Fem. कुम्भपदी 'a woman whose feet resemble (in size) a pitcher.'

§ 196. In other cases the feminine of Compounds ending in पाद् is formed by आ; हस्तिपाद; अजपादा.

§ 197. The feminine of a Bahuvrîhi ending in अन् is the same as the masculine base, or it may be formed by adding आ to the masculine, before which the अन् is dropped, बहुयज्वा, बहुयज्वानौ &c. or बहुयज्वा, बहुयज्वे &c. like रमा.

§ 198. But if the word ending in अन् be capable of losing its अ before vowel terminations, ई optionally take the place of आ; बहुराजा, बहुराजानौ &c: बहुराजा, बहुराजे, बहुराजाः &c, and बहुराज्ञी, बहुराज्ञ्यौ, बहुराज्ञ्यः &c;

§ 199. A Bahuvrîhi ending in ऊधस् 'udder,' takes ई in the feminine before which ऊधस् becomes ऊध्नः. कुण्ड इव ऊधः यस्याः सा कुण्डोध्नी 'a cow having the udder (full) like basin,' *i. e.* 'with full udder.'

§ 200.† If the word ऊरु come at the end of a

---

* कुम्भपदीषु च । (Pâṇ. 5-4-139).

† ऊरूत्तरपदादौपम्ये । (Pâṇ. 4-1-69).

Bahuvrîhi, which involves a comparison or* has for its preceding member one of the words संहित, शफ, लक्षण, वाम, सहित and सह, the feminine is formed by ऊ; कलभोरूः 'having the thighs like those of a young elephant;' संहितोरूः 'having the thighs united;' शफौ इव ऊरू यस्याः सा शफोरूः 'having the thighs (united) like hoofs;' लक्षणौ ऊरू यस्याः सा लक्षणोरूः 'having thighs of a peculiar nature;' वामौ ऊरू यस्याः सा वामोरूः 'a woman having handsome thighs;' सहितोरूः 'a woman whose thighs are united;' सहोरूः 'a woman whose thighs are capable of ending (pain);' or 'having thighs,' *i. e.*, 'having beautiful or big thighs.'

CHAPTER VII.

AVYAYÎBHÂVA—THE ADVERBIAL COMPOUNDS.

§ 201. An Avyayîbhâva Compound consists of two members, the first of which is (except in very few cases) an indeclinable, and the second, a noun, and is, for the most part, treated as an indeclinable; अधिलङ्कम् 'in Lankâ;' अन्तर्गिरम् 'among the mountains;' निःशङ्कम् 'fearlessly,' अपसव्यम् 'to the right.'

§ 202. In forming Avyayîbhâva Compounds, the ending vowel of the second member, if long is made

---

* सहितशफलक्षणवामादेश्च । (Pâṇ. 4-1-70). सहितसहाभ्यां चेति वक्तव्यम् । (Vârt.).

short; the ending ए or ऐ is changed to इ and ओ or औ to उ; if the compound end in अ, म् is added to it; अपदिशम् 'between two directions,' पारेगङ्गम् 'on the other side of the Ganges;' ससखि 'like a female friend;' अधिस्त्रि '(dependent) on women;' अतिरि (कुलम्) '(family) surpassing report;' अतिनु (जलम्) '(water) over the boat;' अनुगु 'after the cow,' प्रतिवर्षम् 'every year.'

§ 203.* The indeclinable used as the first member of an Avyayîbhâva Compound has, *firstly* the meaning of a case; हरौ इति अधिहरि 'in Hari,' गोपि इति अधिगोपम् 'in the protector,' (गोपायतीति गोपाः); कच्छेषु इति अनुकच्छम् 'on the bank;' or *secondly* has the meaning conveyed by any of the following:—

(*a*) समीप 'vicinity'—कृष्णस्य समीपम्=उपकृष्णम् 'near Kṛishṇa;' cf. अत्र खलु कण्वस्य महर्षेरुपमालिनीतीरमाश्रमो दृश्यते। (*Shâk.* I.) 'hear, you may perceive near the banks of the Mâlini, the hermitage of the great sage Kaṇva.'

(*b*) समृद्धि 'prosperity'—मद्राणां समृद्धिः=सुमद्रम् in a country &c. 'having the Madras in a prosperous state,'

(*c*) व्यृद्धि 'misfortune'—यवनानां व्यृद्धिः=दुर्यवनम् in a country &c. 'having the Yavanas in a distressed state,'

---

* अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृद्ध्यर्थाभावात्ययासंप्रतिशब्दप्रादुर्भावपश्चाद्यथानुपूर्व्ययौगपद्यसादृश्यसंपत्तिसाकल्यान्तवचनेषु। (Pâṇ. 2-1-6).

(*d*) अभाव 'absence'—मक्षिकाणाम् अभावः=निर्मक्षिकम् 'so as to expel even flies,' hence 'perfect seclusion;' निर्जनम् 'lonely,'

(*e*) अत्यय 'end' 'transgression'—हिमस्य अत्ययः=अतिहिमम् 'so as to have the end of the cold,' *i. e.* 'after the cold season;' अतिमात्रम् 'so as to have a transgression of the measure,' *i. e* 'exceedingly;' अतिसंधम् 'in violation of promise,' अतिवसन्तम् 'after the spring;' अतियौवनम् 'after the youth,'

(*f*) असंप्रति 'untimely'—निद्रा संप्रति न युज्यते इति अतिनिद्रम् 'past the time of sleep,' अतिनिद्रमुत्तिष्ठति पुरुषः 'the time of sleep having past, the man gets up.'

(*g*) पश्चात् 'after'—विष्णोः पश्चात् = अनुविष्णु 'after Vishṇu,'

(*h*) आनुपूर्व्य 'succession,' 'seniority'—ज्येष्ठस्य आनुपूर्व्येण=अनुज्येष्ठम् 'in accordance with seniority;' अनुक्रमम् 'according to order,'

(*i*) यौगपद्य 'simultaneousness'—चक्रेण युगपत् = सचक्रम् 'with the wheel,' *i. e.* 'armed with the wheel;'

(*k*) सादृश्य 'similarity'—हरेः सादृश्यम् = सहरि 'like Hari;'

(*l*) संपत्ति 'influence,'—क्षत्राणां संपत्तिः=सक्षत्रम् 'with the Kshatras very influencial.'

(*m*) साकल्य 'totality'—तृणम् अपि अपरित्यज्य = सतृणम् (अत्ति) '(devours) without leaving even a blade of grass;'

(*n*) अन्त 'end'—भाष्यपर्यंतम् = सभाष्यम् 'until the end of the Bhâshya;'

(*o*) योग्यता 'fitness'—रूपस्य योग्यम्=अनुरूपम् 'befitting the beauty' *i. e.*, 'in accordance with;' अनुगुणम् 'in a manner suitable to qualities,' *i. e.*, 'naturally,' 'in a natural way;'

§ 204. Repetition of the same word signifies that a certain action has taken place or that a certain condition or quality, resides as regards the statement made on every object denoted by that word, as वृक्षं वृक्षं सिञ्चत्युद्यानपालकः 'the gardener waters every tree;' if the statement concern a particular part of the garden, वृक्षं वृक्षं would mean every tree in that part only; if it be made with reference to the whole garden, वृक्षं वृक्षं would mean every tree in that garden; and so on; Cf. यो यः शस्त्रं बिभर्ति स्वभुजगुरुबलः पाण्डवीनां चमूनाम् &c. (*Venî*) *i. e.* 'every one in the armies of the Pândavas who may hold the weapon, relying only on the great strength of his armies, &c.'

The meaning conveyed by such a repetition (वीप्सा is expressed in another way; *e. g.* by prefixing the preposition प्रति to that word, and the whole being made an Avyayîbhâva Compound; प्रतिग्रामम् 'to every village,' अहनि अहनि = प्रत्यहम् 'every day;' (Vide § 208) Cf. तत्प्रतिपात्रमाधीयतां यत्नः । (*Shâk.* I.) हिनस्ति प्रत्यङ्गं ज्वर इव गरीयानित इतः (*Mâlatî.*

11) '(it) torments every limb of mine, all over the body like a strong attack of fever;' सलिलनिधिरिव प्रतिक्षणं मे भवति स एव नवो नवोऽयमक्ष्णोः (*Mâlavikâ.* I) 'like an ocean, at every moment this same (king) becomes new to my eyes.'

§ 205. The indeclinable यथा is compounded with another word, only when it does not indicate similarity*; शक्तिम् अनतिक्रम्य=यथाशक्ति 'so as not to be beyond power,' 'according to power;' यथाबलम्; Cf. तद्यथाभ्यस्तमभिधीयताम् (*Uttara.* I) 'say, then, what is in accordance with the usual practice.'

§ 206.† The adjective यावत् meaning 'as many as,' 'as much as' &c. may be compounded with the qualified word; यावन्तः श्लोकाः तावन्तः अच्युतप्रणामाः=यावच्छ्लोकमच्युतप्रणामाः 'as many salutations to Achyuta as there are S'lokas.'

§ 207 ‡ A Compound of a noun and the indeclinable प्रति (placed second) is formed so as to express

---

* यथा may have any one of the following four senses·—*e. g.* (1) 'suitability' (योग्यता), as in अनुरूपम्; (2) 'unsurpassing' (अनतिवृत्ति), as in यथाशक्ति, (3) 'repetition (वीप्सा), as in प्रतिग्रामम्; and (4) 'similarity' (सादृश्य), as in सहरि.

† यावदवधारणे । (Pân. 2-1-8).

‡ सुप्प्रतिना मात्रार्थे । (Pâṇ. 2-1-9).

an insignificant part of what is expressed by that noun; शाकप्रति 'a very small bit of vegetable.'

§ 208.* The words अक्ष, शलाका or a numeral are compounded as first members with the indeclinable परि (placed second), to express adverse result in a game; अक्षेण विपरीतं वृत्तम् = अक्षपरि 'adverse result by (the throw of) one dice;' शलाकापरि 'unlucky throw of one S'alâkâ;' एकपरि 'unlucky by one (throw).'

Obs. (1) This order of the words is allowed only when adverse results in the game are to be implied.

(2) The foregoing rules necessitate compounding of nouns with the indeclinables, when used to convey the meanings enumerated therein, the sentence उप कृष्णस्य गतो रामः is inadmissible, though कृष्णस्य समीपं गतो रामः is perfectly grammatical, and § 195 implies that when उप is to be substituted for समीपं, it can only be substituted as the first member of an Avyayîbhâva Compound having कृष्ण as the second member, thus we can say either उपकृष्णं गतो रामः or कृष्णस्य समीपं गतो रामः; and so on with other compounds.

§ 209.† अप, परि, बहिर्, प्राच्, प्रत्यच्, उदच्, अवाच् and तिर्यच् are optionally compounded with nouns in the ablative case; अप विष्णोः-अपविष्णु 'away from Vishṇu;' परि विष्णोः-परिविष्णु 'round Vishnu;' बहिर्वनात्-बहिर्वनम् and so on.

* अक्षशलाकासंख्याः परिणा । (Pâṇ. 2-1-10).

† अपपरिबहिरञ्चवः पञ्चम्या । (Pâṇ. 2-1-12).

§ 210.* **आ** denoting the limit of an object, may be optionally compounded with a noun put in the ablative case and denoting the object, that determines the limit; **आ मुक्तेः-आमुक्ति संसारः; आ बालेभ्यः-आबालं हरिभक्तिः.**

Obs. आ in such cases conveys two distinct meanings; the first is that conveyed in sentences of the nature आमुक्ति संसारः in which it indicates that the limiting object (मुक्ति in this case) is *not included* in the object that is to be limited (संसारः) thus आमुक्ति संसारः means that मुक्ति 'final deliverance,' does not fall under the category of संसार, which is a term applied to affairs of this life, मुक्ति, thus being a state incapable of being attained to in this world, every other state or occupation that a soul may be subjected to until he is finally delivered from संसार, as for instance, transmigration of life, is an affair of this world; Cf. आ कैलासाद्बिसकिसलयच्छेदपाथेयवन्तः संपत्स्यन्ते नभसि भवतो राजहंसाः सहायाः (*Megha.* I. 11.) 'and in the sky *as far as* the Kailâsa, the swans, carrying with them the provisions of pieces of stalks and sprouts, will be thy companions;' एते खलु ते हृदयशल्यनिक्षेपा आमरणं संस्मर्यमाणदुःसहाः पतिगृहनिवासवैराग्यकारिणो महापरिभवाः। (*Mâlatî.* VII.) 'such, indeed, are those great mortifications which, like arrows planted in the heart, being remembered until the death become unbearable and tend to create a dislike for a life in company with the husband.' On the other hand, आ in sentences like आबालं हरिभक्तिः (वर्त्तते) denotes that

* आङ्मर्यादाभिविध्योः। (Pân. 2-1-14).

the limiting object (बाल in this case) *is included* in the limited. आबालं हरिभक्तिः points out that बालाः 'children' are included in those that are devoted to the service of Hari, it means therefore that devotion of Hari prevails over all including the children also. Cf. शुद्धस्नानात् परुषमलकं नूनमागण्डलम्बम् । (*Megha.* II. 30.) 'the curls, rough to the touch on account of simple bath, and hanging down on the temples,' आमेखलं संचरतां घनानाम् 'of clouds strolling on the slopes.'

Obs. Care should be taken to distinguish this आ from the other which sometimes is substituted for ईषत् 'a little;' as ईषदुष्णम् = ओष्णम् 'luke warm,' Cf. आलक्ष्यदन्तकुमुलाननिमित्तहासैः (*Shak.* VII. 17.) 'with the budding teeth a little exposed by artless smiles.' ईषदर्थे क्रियायोगे मर्यादाभिविधौ च ।

§ 211.* **अनु, अभि** and **प्रति**, all meaning 'towards,' are optionally compounded with nouns denoting the object of directions; **अभ्यग्नि–अग्निमभि शलभाः पतन्ति** 'locusts drop down (fly) towards the fire;' **प्रत्यग्नि-अग्निं प्रति; अनुवनम्-वनमनु अशनिर्गतः** 'the thunderbolt passed in the direction of the forest,' Cf. **तस्माद्गच्छेरनुकनखलम्** (*Megha* I. 51) 'from thence, wilt thou go towards the Kanakhala.'

§ 212.† **अनु** meaning 'along side of,' is optionally compounded with the noun governed by it; **अनुगङ्ग**

* लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये । (Pâṇ. 2-1-14).

† यस्य चायामः । (Pâṇ. 2-1-16).

वाराणसी 'Vârâṇasî is along the Ganges;' गङ्गाया अनु is also admissible.

§ 213.* A षष्ठीतत्पुरुष (genetively dependent) Compound ending in पार or मध्य, may be turned into an Avyayîbhâva by placing पार and मध्य first, but in that case the words become पारे and मध्ये respectively; The Compound thus formed may optionally be treated as a declinable; गङ्गापारात्-पारेगङ्गात्; गङ्गामध्यात्-मध्येगङ्गात्; पारेगङ्गम्; मध्येगङ्गम्; Cf. मध्येपयः पयोधेरपर इवाम्भोनिधिः कृष्णः (*Venî.* I.) 'like a second black ocean of water in the midst of the milk of the milky ocean; कमठपतिना मध्येपृष्ठं सदा स विधार्यते (*Bhartṛi* Nîti.) 'He too (*i. e.* the Great Serpent) was borne on the middle of the back by the Great Tortoise.'

Obs. When sense will admit of it, an Avyayîbhâva Compound ending in अ may optionally take terminations of the instrumental or locative singular.

§ 214. A numeral, preceding a patronymic, or a word denoting a learned man may form an Avyayîbhâva Compound; एकविंशतिभारद्वाजम् 'twenty-one of the family of Bhâradvâja,' व्याकरणस्य त्रिमुनि 'three *munis* of grammar,' त्रिमुनि व्याकरणम् 'the grammar of which the three *munis* (Pâṇini, Kâtyâyana, and Patanjali) are the authorities.'

---

* पारे मध्ये षष्ठ्या वा । (Pâṇ. 2-1-18).

§ 215. Numerals may also form Avyayîbhâva Compounds with names of rivers (placed last), so as to express the place of junction; सप्तगङ्गम् 'the place where the seven (branches of the) Ganges meet,' द्वियमुनम् 'the confluence of two Yamunâs.'

Obs. It should be remembered that एक is regarded in Sanskrit not as a numeral but as a pronoun.

§ 216 Avyayîbhâva Compounds made up of a simple noun (substantive, an adjective or a participle) and a name of a river, (placed last) form epithets of particular places; उन्मत्तगङ्गम् 'a place where the Ganges is furious;' लोहितगङ्गम् 'where the Ganges is red;' शीघ्रगङ्गम् 'where the Ganges is rapid.' तूष्णींगङ्गम् 'a place where the Ganges flows silently along,' शनैर्गङ्गम्.

§ 217. The following are some instances of anomalies of Avyayîbhâva Compounds.—तिष्ठन्ति गावः यस्मिन् काले (दोहाय) सः तिष्ठद्गु दोहनकालः 'the time at which the cows stand' *i. e.* the time for milking them;' वहन्ति गावः यस्मिन् काले सः वहद्गु 'the time at which bulls bear (the ploughs)' *i. e.* the 'ploughing season;' आयत्यः (आयान्त्यः) भवन्ति गावः अस्मिन् काले इति आयतीगवम् 'the time of coming home of the cattle;' Cf. आतिष्ठद्गु जपन् संध्यां प्रक्रान्तामायतीगवम् । *Bhatti.* IV. 14) 'muttering his prayers in the evening, com-

mencing them when the cattle had all come home, until the time when they stood (again) for being milked.'

The following anomalous compounds are rarely to be met with in Sanskrit Classics:—

(क्षिप्यन्ते) खले यवाः अस्मिन् काले इति खलेयवम् 'when the barley is on the thrashing floor' *i. e.* 'when the grain is being bet out from the skin;' खलेबुसम् 'when the chaff is on the floor;' लूनयवम् 'time when barley is cut;' similarly लूयमानयवम्; पूतयवम् 'when barley is clean;' Similarly पूयमानयवम्; संहृतयवम् 'when the barley is getting together;' संह्रियमाणयवम्; संहृतबुसम्; संह्रियमाणबुसम्; समभूमि 'when the ground is even,' समपदाति 'when the foot soldiers are in line (their ranks),' सुषमम् 'the time of universal felicity (with the *Jainas*),' विषमम् 'the time of universal misery,' अपसमम् 'after the year;' आयतीसमम् 'at the beginning of a year;' पापसमम् 'a year in which all through, wicked acts are done,' पुण्यसमम्; प्राह्णम् 'in the morning;' प्ररथम् 'when the chariots go forth;' प्रमृगम् 'when the deer is gone away,' प्रदक्षिणम् 'from left to right,' संप्रति 'opportunely;' असंप्रति 'unopportunely.'

Changes of the finals of Avyayîbhâva Compounds:—

§ 218. The words शरद्, विपाश्, अनस्, मनस्, उपानह्,

दिव्, हिमवत्, अनडुह्, दिश्, दृश्, विश्, चेतस्, चतुर्, तद्, यद्, कियत्, जरत्, (substituted for जरा) and अक्ष् (from अक्षि 'the eye' and preceded by प्रति, पर, सम् or अनु), at the end of Avyayîbhâva Compounds have an अ added to them; शरदः समीपम्=उपशरदम्; प्रतिविपाशम् 'towards the Vipâsha;' अनसि इति अध्यनसम् 'in the cart,' उपजरसम् 'approaching to old age;' प्रत्यक्षम् 'in the presence of;' अक्ष्णः परम्=परोक्षम् (irregular) 'in the absence of,' समक्षम्; अन्वक्षम् 'afterwards.'

§ 219.* If the final member of an Avyayîbhâva Compound be a word ending in अन्, the न् is dropped, राज्ञः समीपम्=उपराजम्; आत्मनि इति अध्यात्मम् 'in the soul,' 'concerning the soul.'

§ 220.† But if the final member be a neuter word ending in अन्, म् is optionally suffixed to it; उपचर्मम् उपचर्म; अधिमर्मम्–अधिमर्म.

§ 221.‡ If the final member be one of the words नदी, पौर्णमासी, आग्रहायणी and गिरि, अ is optionally substituted for the ending vowel, उपनदम्-उपनदि; उपपौर्णमासम्-सि 'near to the full moon day,' उपाग्रहायणम्-णि 'near to the full moon day of Mârgashîrsha;' अन्तर्गिरम्-रि 'within the mountain'

---

* अनश्च । (Pân. 5–4–108).

† नपुंसकादन्यतरस्याम् । (Pâṇ. 5–4–109).

‡ नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्यः । (Pân. 5–4–110). गिरेश्च सेनकस्य । (Pâṇ. 5–4–112)

§ 222.* If the Compound end in a consonant of the first five classes, except the nasals अ is optionally added; उपसमिधम्-उपसमित्. But *vide* § 218.

Obs. All other words at the end of Avyayîbhâva Compounds remain unchanged; मध्येपयः 'in the water.'

CHAPTER VIII.

Changes of the finals of Compounds in general.

§ 223.† The finals of Compounds remain unmodified if the preceding member be **सु** or **अति** used as a term of praise, **सुराजा** 'a good king;' **अतिराजा** 'an excellent king;' **अतिगौः** 'an excellent cow;' **अतिश्वा** 'an excellent dog;' but **गामतिक्रान्तः=अतिगवः** 'surpassing a bull (in folly),' *i e.* 'a fool;' **परमराजः** 'an excellent king,' **परमगवः** 'an excellent bull.'

Obs. (1) ‡ गो at the end of a Tatpurusha Compound, except that in which the *Taddhita* affix is dropped, takes अ; पञ्चगवम् 'a collection of five cows.'

(2) This restriction has no effect when § 158-178 are to be applied; सुसक्थः 'having handsome thighs,' स्वक्षः 'having beautiful eyes.'

---

* झयः । (Pân. 5-4-111).

† न पूजनात् । (Pân -5-69). पूजनान्तात्परेभ्यः समासान्ता न स्युः स्वतिभ्यामेव । (S. K.).

‡ गोरतद्धितलुकि । (Pâṇ. 5-4-92).

§ 224.* The same holds when the preceding member is the word **किम्** (the substitute for **कु**) used as a deterioration; **किंराजा** 'a bad king;' **किंसखा** 'a bad friend;' **किंगौः** 'a bad cow.'

§ 225.† The finals of Nañ-Tatpurusha Compounds remain unmodified; **अराजा** 'a no-king,' *i. e.* 'one who is not a king,' **असखा** 'one who is not a friend,' *i. e*, 'an enemy;' but **अनक्षः** 'having no eyes, *i. e.* 'blind,' **असक्थः** 'having no thighs;' **अधुरं शकटम्** 'a car having no yoke.' *Vide* § 227.

§ 226‡ If **पथिन्** come at the end of a Nañ-Tatpurusha Compound, it optionally remains unmodified, *vide* § 227; **अपन्थाः-अपथम्** 'absence of road,' but **अपथः देशः (न विद्यन्ते पन्थानः यस्मिन्सः)** *i. e.* 'having unsafe roads.'

Obs.¶ पथिन् at the end of a Nañ-Tatpurusha when modified, is neuter.

§ 227.§ As a general rule, the words **ऋच्, पुर्, अप्, धुर्** and **पथिन्**, coming at the end of *any* compound, take the suffix **अ; अर्धर्चः-र्चम्** 'half a hymn,'

---

* किमः क्षेपे । (Pâṇ. 5–4–70).

† नञस्तत्पुरुषात् । (Pâṇ. 5–4–71).

‡ पथो विभाषा । (Pân. 5–4–72).

¶ अपथं नपुंसकम् । (Pân. 2–30). कृतसमासान्तनिर्देशान्नेह । अपन्थाः ।

§ ऋक्पूरब्धूःपथामानक्षे । (Pâṇ. 5–4–74).

(*vide* App. II.); **विष्णोः पूः=विष्णुपुरम्** 'the town of Vishṇu;' **विमलाः आपः यस्य तत् विमलापं सरः** 'a lake with pure water;' **राज्ञः धूः=राजधुरा** 'the yoke of a king,' *i. e.*, 'the heavy task of ruling;' **रम्यपथो देशः** 'a country with comfortable roads.'

Obs. The word पुर् is feminine, while the compound विष्णुपुरम् is neuter. पथिन् drops its इन् before a termination beginning with a vowel.

§ 228. In the case of Compounds of **ऋच्** 'a hymn,' with **अन्** and **बहु,** the **अ** is added only if the compounds be used with reference to a student of the Rig-Veda; **अनृचः** 'one that has (studied) no hymn,' *i. e.* 'a boy not conversant with the Ṛig-Veda;' **बह्वृचः** 'one that has studied the Ṛig-Veda;' but **अनृक् साम** 'the Sâma-Veda which is not divided into hymns;' **बह्वृक् सूक्तम्** 'a Sûkta consisting of many hymns;' 'a collection of hymns of the Ṛig-Veda.'

*Obs.** The feminine of बह्वृच is बह्वृची 'The wife of a Brahmin conversant with the Ṛig-Veda'

§ 229. धुर् used with reference to the word **अक्ष** 'a

---

* जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् । (Pâṇ. 4–1–63). 'The feminine of a word denoting a class, and not having य् for its penultimate, is formed by ई, provided, the word is not indicative of feminine qualities; बह्वृच denotes a class (जाति); क्षत्रिया, because it has य् for its penultimate.

carriage,' does not take the अ; अक्षधूः 'the yoke of a carriage;' दृढा धूः यस्य सः दृढधूः अक्षः 'a car with strong poles.'

§ 230.* The word अप् becomes ईप् if it is preceded in a Compound by द्वि, अन्तर् or a preposition, †and to ऊप् if by अनु compounded so as to form the name of a country, द्विः गताः आपः यस्मिन् तत् द्वीपम् 'an island;' अन्तः अपाम् = अन्तरीपम् 'in the midst of waters,' *i. e.* 'an island,' प्रतीपम् 'in apposition to (the direction of) the waters,' *i. e.* 'adverse.' समीपम्; समाः आपः यस्मिन् सः समापः 'an offering of oblations to the gods;' अनूपः 'the name of a country.'

§ 231.‡ After prepositions ending in अ or आ this change of अप् into ईप् is optional; प्रकृष्टाः आपः यस्मिन् तत् प्रापम्-प्रेपम् 'a puddle;' परापम्-परेपम् 'an outlet of water.'

§ 232. The following words drop their final vowels or the final consonants together with the preceding vowels, under the circumstances mentioned;—

(*a*)¶ सामन् and लोमन् when preceded by प्रति, अनु or अव; प्रतिसामम् 'in a way contrary to gentleness,' *i. e.*

---

* द्व्यन्तरुपसर्गेभ्योऽप ईत् । (Pâṇ. 6–3–97).

† ऊदनोर्देशे । (Pâṇ. 6–3–98).

‡ अवर्णान्ताद्वा । (Vârt.).

¶ अच्प्रत्यन्ववपूर्वात्सामलोम्नः । (Pâṇ. 5–4–75).

'harshly' 'severely;' अनुसामम् 'in a friendly way;' अवसामम् 'away from gentleness;' प्रतिलोमम् 'inversely;' अनुलोमम् 'directly,'

(*b*)* भूमिः preceded by कृष्ण, उदच्, पाण्डु, or by a numeral, कृष्णा भूमिः यस्य सः कृष्णभूमः प्रदेशः 'a place having the ground black;' उदीची भूमिः यस्य सः उदग्भूमः 'a region having the ground sloping northwards;' पाण्डुभूमः 'having white ground;' द्वे भूमी यस्य सः द्विभूमः प्रासादः 'a palace of two floors;'

(*c*)† The words नदी and गोदावरी when preceded by a numeral; पञ्चनदम् 'the country of five rivers,' *i. e*, 'the Punjâb;' सप्तगोदावरम् name of a country;

(*d*) नाभि when preceded by पद्म; पद्मनाभः 'an epithet of Vishṇu,'—व्यधिकरणबहुव्रीहि.

(*e*)‡ अक्षि, when it is not used in the sense of 'the eye;' गवाम् अक्षि इव गवाक्षः¶ 'a round window,' resembling in shape the eye of a cow.

(*f*)|| अध्वन् when preceded by a preposition; प्रगतः अध्वानं=प्राध्वः 'a chariot,' 'distant.'

§ 233.§ वर्चस् preceded by ब्रह्म or हस्तिन्, has an

---

* कृष्णोदक्पाण्डुसंख्यापूर्वाया अजिष्यते । (Vârt.)

† संख्याया नदीगोदावरीभ्यां च । (Vârt.)

‡ अक्ष्णोऽदर्शनात् । (Pâṇ. 5–4–76.)

¶ Vide Appendix.

|| उपसर्गादध्वनः । (Pâṇ. 5–4–85.)

§ ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः । (Pâṇ. 5–4–78.)

अ added on to it; ब्रह्मवर्चसम् 'sanctity resulting from the contemplation of the Brahma,' हस्तिवर्चसम् 'splendid and awful appearance of an elephant.'

§ 234.* तमस् preceded by अव, सम् or अन्ध takes अ, अवतमसम् 'slight darkness;' संतमसम् 'great darkness,' अन्धतमसम् (अन्धं च तत् तमः च) 'complete darkness; so as to obstruct the sight.'

§ 235.† उरस् in the locative case and preceded by प्रति takes अ; उरसि प्रति=प्रत्युरसम् 'against the heart.'

§ 235.‡ रहस् preceded by अनु, अव or तप्त takes अ; अनुरहसम् 'secluded;' अवरहसम् 'a little secluded,' तप्तरहसम् 'a hot place of seclusion'

236. The following compounds should be noted:— रजः अपि अपरित्यज्य=सरजम् 'with the pollen;' निश्चितं श्रेयः=निःश्रेयसम् 'sure (never failing) happiness,' *i. e.*, 'final beatitude,'—Tatpurusha; पुरुषस्य आयुः=पुरुषायुषम् 'limit of a man's life,' द्वयोः आयुषोः समाहारः=द्व्यायुषम् '(the period of) two lives,' त्र्यायुषम् '(the period of) three lives;' जातश्चासौ उक्षा च=जातोक्षः 'a young bullock;' महोक्षः 'a great bull;' वृद्धोक्षः 'an old ox;' शुनः समीपम्=उपशुनम् 'near the dog;' गोष्ठे श्वः=गोष्ठश्वः *lit.* 'a

---

* अवसमन्धेभ्यस्तमसः। (Pâṇ. 5-4-79.)

† प्रतेरुरसः सप्तमीस्थात्। (Pâṇ. 5-4-82.)

‡ अन्ववतप्ताद्रहसः। (Pâṇ. 5-4-81.) Aluk Compounds.

dog in a cow-house,' hence, figuratively applied to 'a person who stays home and speaks ill of others'.

Aluk Compounds.

§ 237. From the description of *Aluk* Compounds, [*vide* § 6] it will be seen that these Compounds can be classed either as तत्पुरुष or व्यधिकरणबहुव्रीहि compounds.

§ 238. The following words retain their case terminations under the circumstances mentioned :—

(*a*) in the *instrumental* case.

(I)* the words ओजस्, अञ्जस्, सहस्, अम्भस् and तमस् followed by another word, ओजसाकृतम् 'done with strength;' अञ्जसाकृतम् 'done in a straight-forward way,' अम्भसाकृतम् 'done with water;' तमसाकृतम् 'done in ignorance,'

(II)† मनस् followed by आज्ञायिन्; मनसा आज्ञायितुं शीलम् अस्य इति मनसाज्ञायी 'one knowing by mind,'

(III)‡ आत्मन् followed by an ordinal; आत्मनापञ्चमः 'himself and four others,' आत्मनातृतीयः 'himself and two others,'

---

* ओजः सहोम्भस्तमसस्तृतीयायाः । (Pâṇ. 6-3-3). अञ्जस उपसंख्यानम् । (Kât.).

† आज्ञायिनि च । (Pân. 6-3-5).

‡ आत्मनश्च । (Pâṇ 6-3-6).

(IV)§ जनुषा अन्धः=जनुषान्धः 'blind by nature;' यस्य अग्रजः पुमान् सः पुंसानुजः 'having an elder brother;'

(b)* in the *dative* case, the words आत्मन् and पर forming grammatical terms; आत्मनेपदम्; आत्मनेभाषा; परस्मैपदम्; परस्मैभाषा;

(c) in the *ablative* case, the words स्तोक, अन्तिक, दूर् and others having any of these meanings, and the word कृच्छ्र, followed by a past participle; स्तोकान्मुक्तः 'barely escaped,' अल्पान्मुक्तः; अन्तिकादागतः; अभ्याशादागतः 'come from near;' दूरादागतः; विप्रकृष्टादागतः 'come from afar;' कृच्छ्रादागतः 'come with great difficulty,'

(d) in the *genitive* case,

(I)‡ the words वाच्, दिश् and पश्यत् when followed by युक्ति, दण्ड, and हर respectively; वाचोयुक्तिः 'the skill of (in) speech;' *i. e.* 'skilful speech;' दिशोदण्डः 'the staff of a quarter of the sky,' a particular appearance in the sky;—*Monier Williams*; पश्यतोहरः 'one who takes away in (our) presence,' *i. e.* 'a robber;'

(II)¶ श्वन् followed by शेप, पुच्छ, or लाङ्गूल; शुनःशेपः 'name of a sage;'

---

* वैयाकरणाख्यायां चतुर्थ्याः । (Pâṇ. 6–3–9).

† पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः । (Pâṇ. 6–3–2).

‡ वाग्दिक्पश्यद्भ्यो युक्तिदण्डहरेषु ।

¶ शेपपुच्छलाङ्गूलेषु शुनः । (Vârt.)

(III)* दिव् followed by दास; दिवोदासः 'name of a king;'

(IV)† words ending in ऋ and expressive of a connection by learning or by birth, if followed by a word expressive of either; होतुरन्तेवासी; होतुःपुत्रः; पितुरन्तेवासी; पितुःपुत्रः;

(*e*) in the *locative* case,

(I)‡ words ending in अ or a consonant, compounded according to § 45; अरण्येतिलकाः; वनेकशेरुकाः; त्वचिसारः;

(II)¶ गो and युध्, followed by स्थिर; गविष्ठिरः 'firm in the sky,' युधिष्ठिरः 'firm in battle;'

(III)§ मध्य and अन्त followed by गुरु; मध्येगुरुः 'a word (of three syllables) having a long one in the middle;' अन्तेगुरुः.

(IV)|| a word denoting a part of a body excepting मूर्धन् and मस्तक followed by any word except काम; कण्ठेकालः; उरसिलोमा; but मूर्धशिखः, मस्तकशिखः, मुखकामः; all व्यधिकरणबहुव्रीहि compounds.

---

* दिवश्च दासे । (Vârt.).

† ऋतो विद्यायोनिसंबन्धेभ्यः । (Pâṇ. 6-3-23).

‡ हलदन्तात्सप्तम्याः संज्ञायाम् । (Pâṇ. 6-3-9).

¶ गवियुधिभ्यां स्थिरः । (Pâṇ. 8-3-95).

§ मध्याद्गुरौ । (Pâṇ. 6-3-11). अन्ताच्च । (Vârt.).

|| अमूर्धमस्तकात्स्वाङ्गादकामे । (Pâṇ. 6-3-12).

(V)* the words प्रावृष्, शरद्, काल and दिव् followed by ज; प्रावृषिजः, शरदिजः, कालेजः 'produced at a fixed time,' दिविजः 'produced in the heaven.'

§ 239.† Words ending in अ or a consonant optionally retain their locative terminations when followed by any of the words बन्ध, शय, वास and वासिन्; हस्तेबन्धः–हस्तबन्धः; खेशयः-खशयः; ग्रामेवासः–ग्रामवासः; ग्रामेवासी–ग्रामवासी; but गुप्तिबन्धः.

§ 240 ‡ The words वर्ष, क्षर, शर and वर followed by ज, optionally retain their locative terminations; वर्षेजः-वर्षजः 'produced in the rainy season;' क्षरेजः-क्षरजः 'produced by distillation;' शरेजः-शरजः 'produced from cream,' *i. e.* 'fresh butter;' वरेजः-वरजः 'produced from a blessing.'

§ 241. But before स्थ, सिद्ध or a word ending in इन्, the locative termination is not dropped; समस्थः 'even;' वातायनस्थः; सांकाश्यसिद्धः; स्थण्डिलशायी 'one who sleeps on a piece of ground,' *i. e.* 'an ascetic.'

§ 242.§ The genetive termination of a word, is retained if that word, along with the following word implies contempt; चौरस्य कुलम्; but ब्राह्मणकुलम्.

---

* प्रावृट्शरत्कालदिवां जे। (Pâṇ. 6–3–15).

† बन्धे च विभाषा। (Pâṇ. 6–3–13). शयवासवासिष्वकालात्। (Pâṇ. 6–3–18).

‡ विभाषा वर्षक्षरशरवरात्। (Pâṇ. 6–3–16).

§ षष्ठ्या आक्रोशे। (Pâṇ. 6–3–26).

§ 243.* But in the above case, if the following word be पुत्र or दुहिता the retention is optional; दास्याः पुत्रः or दासीपुत्रः; but ब्राह्मणीपुत्रः; Cf. (*Ratnâ.* II.) विदू०—भो अद्यापि कुरकुरायत्येव एषा सारिका दास्याः पुत्री। तस्मात्सर्वं श्रुत्वा व्याख्यास्यामि। राजा—युक्तमभिहितम्। (पुनराकर्णयतः।) विदू०—भो एषा खलु सारिका दासीदुहिता चतुर्वेदी ब्राह्मण इव ऋचः पठितुं प्रवृत्ता।

Obs. This rule, irrespective of any assertion of the birth of the person referred to, simply states, that when the word पुत्र is to be compounded with another, so as to form a term of contempt, the case-terminations of the preceding word may optionally be retained; thus, the person spoken of as दास्याःपुत्र may at the same time be one who is really born of a दासी; दासीपुत्र, too similarly may denote either, one who is really born of a दासी, or one who is spoken of as such in contempt only. The distinction between the two expressions is, that दास्याःपुत्र necessarily implies contempt, while दासीपुत्र, may, or may not imply contempt, the question of birth being entirely what the rule is not intended to decide.

§ 244.† Words spoken of in § 238 (*d*) IV, retain their case-terminations optionally, when followed by स्वसृ and पति; ‡and in a compound स्वसृ changes its स्

---

* पुत्रेऽन्यतरस्याम्। (Pâṇ. 6-3-22).

† विभाषा स्वसृपत्योः। (Pâṇ. 6-3-24).

‡ मातृपितृभ्यां स्वसा। (Pâṇ. 8-3-84).

to ष् necessarily, when preceded by मातृ or पितृ, and *optionally when preceded by मातुः पितुः; thus we have, मातृष्वसा; मातुःष्वसा; मातुःस्वसा; पितृष्वसा; पितुःष्वसा; पितुःस्वसा; मातुःस्वसा and पितुःस्वसा are also admissible.

§ 245. The following are some other examples of Aluk Compounds.—

हृदिस्पृक् 'touching the heart;' दिविस्पृक् 'touching the heavens,' मुकुटेकार्षापणम् 'a tax (in the eastern parts) which consisted in attaching a certain quantity of gold to a crown;' दृषदिमाषकः 'a tax raised from mill-stones;' स्तम्बेरमः 'an elephant;' कर्णेजपः 'an informer,' *Lit.* 'one who mutters into the ear;' अप्सु योनिः यस्य सः अप्सुयोनिः 'born in (from) waters;' अप्सुयोगः 'the connecting power in water;' देवानांप्रियः 'a fool'

---

* मातुःपितुर्भ्यामन्यतरस्याम्। (Pâṇ. 8-3-85).

APPENDIX I.

OTHER MISCELLANEOUS CHANGES IN CONNECTION WITH COMPOUNDS.

§ 1. In a compound, the ओ of गो becomes अव before अक्षि and इन्द्र; गवाक्षः; गवेन्द्रः.

§ 2. पाद becomes पद, when it is followed by अजि, अति, ग, and उपहत; as पादाभ्यामजतीति पदाजिः 'a footman;' पदातिः; पदगः; पदोपहतः.

§ 3. And it becomes पत्, necessarily, when it is followed by हिम, काशिन् and हति, and optionally, when followed by घोष, मिश्र and शब्द; as पद्धिमम् 'coldness of the feet,' पत्काशी 'a footman;' पद्धति 'a road, a line;' पादघोषः-पद्घोषः &c.

§ 4. उदक becomes उद necessarily, when it is followed by पेषम्, वास, वाहन and धि, and optionally, when followed by मन्थ, ओदन, सक्तु, बिन्दु, वज्र, भार, हार, वीवध, and गाह; as उदपेषम्; उदधिः 'a water-jar,' 'a cloud,' &c. उदकमन्थः-उदमन्थः; 'barley-water;' उदकगाहः-उदगाहः 'bathing in water.'

§ 5. It is also changed to उद optionally, when the following word, which must not begin with a conjunct consonant in this case, denotes a receptacle of water; as उदककुम्भः-उदकुम्भः 'a water-pitcher,' but उदकस्थाली 'pot containing water;' उदकपर्वतः 'a mountain abounding in streams of water.'

§ 6. The ending ई or ऊ of a word used as the first member of a compound, becomes optionally short, provided it does not appertain to the feminine termination, or it is not capable of being changed into इय् or उव्; ग्रामणीपुत्रः-ग्रामणिपुत्रः; but गौरीपतिः श्रीमदः; भ्रूभङ्गः.

§ 7. This restriction is removed in the case of भ्रू followed by कुंस, and कुटि; भ्रूकुंसः-भ्रुकुंसः; भ्रूकुटिः-भ्रुकुटिः.

§ 8. रात्रि optionally takes the affix म् before a root in an उपपद compound; रात्रिंचरः-रात्रिचरः; रात्रिमटः-रात्र्यटः.

§ 9. समान before a few words becomes स; सपक्षः (समानः पक्षः यस्य सः); सधर्मा; सजातीयः; सगोत्रः; सरूपः; सवर्णः; सवयस्कः; सतीर्थ्यः.

Before उदर with a Taddhita affix the change is optional, सोदर्यः-समानोदर्यः.

§ 10. अन्य in any case except the instrumental and the genitive, becomes अन्यत् before आशिस्, आशा, आस्था, आस्थित, उत्सुक, ऊति and राग; as अन्यदाशीः; अन्यदाशा; अन्यदुत्सुकः &c.

Before अर्थ the change is optional, अन्यदर्थः-अन्यार्थः.

§ 11. The ending vowel of the words पुरग, मिश्रक, सिध्रक, सारिक and कोटर followed by वन becomes long, and in that case, the न of वन is changed to ण; पुरगावणम्; मिश्रकावणम्. &c.

§ 12. The change of न् coming after ऋ, र् or ष् to ण्, which is not allowed if the ऋ, र् or ष् be not in the same word as न्, is optional, in the case of वन, provided the preceding word is of two or three syllables and denotes a tree or a plant; दूर्वावणम्-दूर्वावनम्; शिरीषवणम्-शिरीषवनम्; but देवदारुवनम् (for the word देवदारु is of 4 syllables).

§ 13. This change does not take place if any of the words इरिका, मिरिका, तिमिरा precede वन; इरिकावनम्.

§ 14. Similarly the न् of वाहन 'bearing' is changed to ण्, if the preceding word denote the object that is borne; इक्षुवाहणम्; but इन्द्रवाहनम् 'a conveyance belonging to Indra.'

§ 15. Similarly the न् of पान is changed to ण्, necessarily, when the whole compound denotes a country, and optionally, when merely the act of drinking is to be implied; सुरापाणाः प्राच्याः 'the inhabitants of the eastern country are habituated to wine-drinking.' क्षीरपानम्-क्षीरपाणम्.

§ 16. The न् in the undermentioned Compounds is optionally changed to ण्; गिरिणदी-गिरिनदी; गिरिणख-गिरिनख; गिरिणितम्ब-गिरिनितम्ब; चक्रणदी-चक्रनदी; चक्रणितम्ब-चक्रनितम्ब.

APPENDIX II.

Some of the most important words that are both masculine and neuter are given below:—

अर्धर्च, गोमय, कपाट, शङ्ख, यूथ, ध्वज, कबन्ध, पद्म, गृह, दिवस, अन्ध, कार, दण्ड, कमण्डलु, भूत, दीप, द्यूत, चक्र, कर्मन् यान, नखनखर, चरण, पुच्छ, दाडिम, हिम, रजत, सक्तु, पिधान, सार, पात्र, घृत, सैन्धव, औषध, रेणु, ऋण, कपट, सुवर्ण, क्षीर, आकाश, मङ्गल, निधन, शृङ्ग, निगड, मधु, मूल, मुख, शूल, कटक, कण्टक, शिखर, वल्कल, वलय, कुसुम, तृण, पङ्क, कुण्डल, किरीट, अङ्कुश, तिमिर, आश्रय, भूषण, मुकुल, वसन्त, तटाक, भाष, कोश, फलक, दिन, पिनाक, खमर, अनीक, शाक, विटप, मृणाल, हस्त, हल, ताण्डव, गाण्डीव, मण्डप, पटह, सौध, पार्श्व, शरीर, पुर, राष्ट्र, अम्बर, बिम्ब, कुट्टिम, तोमर, तोरण, मश्वक, वल्मीक, वर्ष, वस्त्र, देह, उद्यान, उद्योग, स्नेह, स्तन, निष्क, यौवन, कलह, कुञ्ज, लोहित, विषाण, भवन, अरण्य, पुलिन, आसन, तीर्थ, तमाल, लोह, शपथ, दारु, मठ, ओदन, सहस्र, शकट, अपराह्न, नीड, शकल and तण्डुल.

೪. च्, ज्‌ಗಳ ಮುಂದೆ ಕರ್ಕಶ ಅಥವಾ ಮೃದು ವ್ಯಂಜನವು ಬರಲಾಗಿ ಯಾವ ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ? ಮತ್ತು ಈ ವರ್ಣಗಳು ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರಲಾಗಿ ಏನು ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಆಗುತ್ತದೆ?

೫. स् ಬಹುತರವಾಗಿ ष् ಯಾವಾಗಾಗುತ್ತದೆ?

೬. **प्रतिपद्, हुतभुज्, यशस्वत्** (ಪು ಸ್ತ್ರೀ ನ.), **कुर्वत्** (ಪು. ಸ್ತ್ರೀ. ನ), **सुखभाज्** (ಪು ನ), **आयुष्मत्** (ಪು ನ), **दिशत्** (ಪು ಸ್ತ್ರೀ ನ), **परवत्** (ಪು.), **आपद्, चोदयत्** (ಪು ಸ್ತ್ರೀ ನ.), ಇವುಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಡಿರಿ.

೭. ಸತ್‌ಷಷ್ಠೀ-ಸತ್‌ಸಪ್ತಮೀಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣಗಳ ಸಹಿತವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡಿ ಹೇಳಿರಿ.

೨೬ನೇ ಪಾಠ.

अन्, इन् ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ನಾಮಗಳು.

೧. ಪ್ರಥಮಾ-ಸಂಬೋಧನಗಳ ಏಕವಚನದ **स्** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ[1].

೨. ಪ್ರಥಮೆಯ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವತ್ತು ವ್ಯಂಜನಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಹತ್ತುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೂ **न**ಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುತ್ತದೆ.

೩. ಉಪಾಂತ್ಯ **अ**ಕಾರವು ಪ್ರಥಮೆಯ ಮೂರು ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿತೀಯೆಯ ಏಕ-ದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ; **इ**ಕಾರವು ಪ್ರಥಮೆಯ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯಮವು ನಪುಂಸಕ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಹತ್ತುವದಿಲ್ಲ;

---

[1]) ಪುಟ ೧೦೯, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೧ ನೋಡು

ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರಥಮಾ-ಸಂಬೋಧನ-ದ್ವಿತೀಯಾ-ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ अ, इ ಕಾರಗಳು ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತವೆ

೪. ದ್ವಿತೀಯಾ-ಬಹುವಚನದ अस् ಪ್ರತ್ಯಯ ಹಿಡಿದು ಮುಂದಿನ ಸ್ವರಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಹತ್ತುವಾಗ ಉಪಾಂತ್ಯ अ ಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪ ಬರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ अ ದ ಹಿಂದೆ व ಕಾರಾಂತ म ಕಾರಾಂತ ಸಂಯುಕ್ತವ್ಯಂಜನಗಳಿದ್ದರೆ, ಲೋಪ ಬರುವದಿಲ್ಲ. ಪುಲ್ಲಿಂಗ-ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ನಾಮಗಳ ಸಪ್ತಮಿಯ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ನಾಮಗಳ ಪ್ರಥಮಾ-ಸಂಬೋಧನ-ದ್ವಿತೀಯಾ-ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ನಿಯಮವು ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ಹತ್ತುತ್ತದೆ.

೫. ನಾಮದ ಪ್ರಕೃತಿರೂಪವೇ ಸಂಬೋಧನದ ಏಕವಚನವಾಗುತ್ತದೆ. ನಪುಂಸಕದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ न् ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

राजन् (ಪು) ಅರಸು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.	राजा	राजानौ	राजान
ದ್ವಿ.	राजानम्	राजानौ	राज्ञ [1]
ತೃ.	राजा	राजभ्याम्	राजभि·
ಚ	राज्ञे	राजभ्याम्	राजभ्य·
ಪ	राज्ञ	राजभ्याम्	राजभ्य
ಷ	राज्ञः	राज्ञो	राज्ञाम्
ಸ.	राज्ञि, राजनि	राज्ञो·	राजसु
ಸಂ	राजन्	राजानौ	राजान·

[1] ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ अन्‌ದೊಳಗಿನ अ ಲೋಪ ಹೊಂದಿ राज्न् ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ೨೪ನೇ ಪುಟದೊಳಗಿನ ೧ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಧಿನಿಯಮದಂತೆ नಕಾರಕ್ಕೆ ञ् ಆದೇಶವಾಗಿ ज् + ञ् = ज्ञ् ಆಗುತ್ತದೆ ಈ राज्ञ्‌ಕ್ಕೆ अस ಕೂಡಿಸಲಾಗಿ राज्ञ ಆಗುತ್ತದ

आत्मन् (ಪು) ತಾನು, ಜೀವಾತ್ಮ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ	आत्मा	आत्मानौ	आत्मानः
ದ್ವಿ.	आत्मानम्	आत्मानौ	आत्मन
ತೃ.	आत्मना	आत्मभ्याम्	आत्मभि
ಚ	आत्मने	आत्मभ्याम्	आत्मभ्य
ಪ.	आत्मनः	आत्मभ्याम्	आत्मभ्य
ಷ.	आत्मनः	आत्मनो	आत्मनाम्
ಸ	आत्मनि	आत्मनोः	आत्मसु
ಸಂ.	आत्मन्	आत्मानौ	आत्मानः

नामन् (ನ.) ಹೆಸರು

ಪ್ರ ದ್ವಿ.	नाम	नामनी, नाम्नी	नामानि
ತೃ	नाम्ना	नामभ्याम्	नामभिः
ಚ.	नाम्ने	नामभ्याम्	नामभ्यः
ಪ	नाम्नः	नामभ्याम्	नामभ्यः
ಷ.	नाम्नः	नाम्नोः	नाम्नाम्
ಸ.	नामनि, नाम्नि	नाम्नोः	नामसु
ಸಂ.	नामन्, नाम	नामनी, नाम्नी	नामानि

शशिन् (ಪು) ಚಂದ್ರನು.

ಪ್ರ.	शशी	शशिनौ	शशिनः
ದ್ವಿ.	शशिनम्	शशिनौ	शशिनः
ತೃ	शशिना	शशिभ्याम्	शशिभिः
ಚ	शशिने	शशिभ्याम्	शशिभ्यः
ಪ	शशिनः	शशिभ्याम्	शशिभ्यः
ಷ.	शशिनः	शशिनोः	शशिनाम्
ಸ.	शशिनि	शशिनोः	शशिषु
ಸಂ.	शशिन्	शशिनौ	शशिनः

भाविन् (ನ) ಆಗುವ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ ದ್ವಿ	भावि	भाविनी	भावीनि
ಸಂ	भाविन्, भावि	—	—

ಉಳಿದ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ शशिन् ಶಬ್ದದಂತೆ.

ಶಬ್ದಗಳು.

अनुजीविन् (ವಿ) ಆಶ್ರಿತ, ಸೇವಕ.
अपराधिन् (ವಿ) ದೋಷವುಳ್ಳ, ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ
अश्मन् (ಪು) ಕಲ್ಲು.
आत्मन् (ಪು.) ತಾನು, ಜೀವಾತ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮ.
उत्सङ्गवर्तिन् (ವಿ) [उत्सङ्ग (ಪು) ತೊಡೆ] ತೊಡೆಯು ಮೇಲೆ ಕೂತ
कञ्चुकिन् (ಪು.) ಅಂತಃಪುರದ ಸೇವಕ.
कर्मन् (ನ.) ಕೆಲಸ
कुशलिन् (ವಿ) ಸೌಖ್ಯವುಳ್ಳ, ಕ್ಷೇಮವುಳ್ಳ
क्षेत्रगामिन् (ವಿ.) ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ.
चर्मन् (ನ.) ತೊಗಲು.
नामन् (ನ) ಹೆಸರು.
पक्षिन् (ಪು) ಹಕ್ಕಿ.
प्राणिन् (ಪು) ಪ್ರಾಣಿ, ಮನುಷ್ಯಾದಿ ಜೀವಜಂತು
अन्तरात्मन् (ಪು) ಅಂತರಾತ್ಮ, ಹೃದಯ.
क्षयिन् (ವಿ.) ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ, ಕ್ಷೀಣವಾಗುವ.
मूर्धन् (ಪು) ತಲೆ
लघिमन् (ಪು.) ಲಘುತ್ವ.
शूलिन् (ಪು.) ಶಿವನ ಹೆಸರು
सीमन् (ಸ್ತ್ರೀ.) ಸೀಮಾಂತರ, ಗಡಿ
हेमन् (ನ) ಬಂಗಾರ
प्रियवादिन् (ವಿ.) ಸವಿ ಮಾತಾಡುವ
प्रेमन् (ಪು) ಪ್ರೀತಿ
फलाशिन् (ವಿ) ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನುವ.
ब्रह्मन् (ಪು) ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ.
भाविन् (ವಿ) (ಮುಂದೆ) ಆಗುವ, ಭವಿಷ್ಯ
महिमन् (ಪು) ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ, ಮಹತ್ವ
मेधाविन्[1] (ವಿ) ಬುದ್ಧಿವಂತ
योगिन् (ಪು) ಮುನಿ, ಸಾಧು, ಸನ್ಯಾಸಿ

[1] इन् ಅಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಗೆ ई ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ಹಚ್ಚಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಉದಾ मेधाविनी ಬುದ್ಧಿವಂತಳು

राजन् (ಪು) ಅರಸು.
वर्त्मन् (ಪು) ಮಾರ್ಗ, ಬೀದಿ, ಹಾದಿ
विश्वकर्मन् (ಪು) ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಶಿಲ್ಪಿಗ, ದೇವತೆಗಳ ಬಡಿಗ
शिखरिन् (ಪು.) ಪರ್ವತ
स्वामिन् (ಪು) ಒಡೆಯ, ಅಧಿಪತಿ.
सद्मन् (ನ) ಮನೆ.

आविस् + कृ [**आविष्कृ**[1)]] ತೋರಿಸು, ಬಹಿರಂಗ ಪಡಿಸು.
केवलम् (ಅ) ಕೇವಲ.
कैकेयी (ಸ್ತ್ರೀ) ದಶರಥನ ಹೆಂಡಂದಿರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಾಕೆ.
क्रमेण (**क्रम** ಇದರ ತೃತೀಯಾ ಏಕವ) ಕ್ರಮದಿಂದ, ಬರಬರುತ್ತಾ
गुरु (ವಿ) ಉದ್ದವಾದ.
जीविका (ಸ್ತ್ರೀ) ಉಪಜೀವನ.
दिन (ನ) ದಿವಸ.
दूर (ವಿ) ದೂರವಾದ
निवेशित (**नि + विश्** ಇದರ ಪ್ರಯೋಜಕ ರೂಪದ ಕ. ಭೂ ವಾ. ವಿ) ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಇಡಲ್ಪಟ್ಟ.
परार्ध (ಪು) ಎರಡನೆಯ ಅಥವಾ ಕಡೆಯ ಅರ್ಧ
पश्चात् (ಅ) ಅನಂತರ
पूर्वार्ध (ಪು) ಮೊದಲಿನ ಅರ್ಧ.
अनर्थ (ಪು.) ಕೇಡು, ಅರಿಷ್ಟ.
अन्तःपुर (ನ) ಹೆಂಗಸರ ಕೋಣೆ, ರಾಣಿವಾಸ.
अमात्य (ಪು) ಮಂತ್ರಿ
अम्बर (ನ) ಆಕಾಶ.
अवतरत् (**अव + तॄ** ಇದರ ವರ್ತಮಾನ ಕೃ) ಇಳಿಯುವ
आत्मजा (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಗಳು.
आरम्भ (ಪು) ಶುರು, ಆರಂಭ
उपकार (ಪು.) ಹಿತ, ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡೋಣ
उपानह्[2)] (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಾದರಕ್ಷೆ, ಬೂಟು, ಮೊಚ್ಚೆ
कुण्ठित (**कुण्ठ्** ಧಾತುವಿನ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂತ ಕೃ) ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ಅಡ್ಡಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ.
कौशल (ನ.) ಚಾತುರ್ಯ, ಪ್ರವೀಣತೆ
जगत्कर्तृ (ಪು.) ಲೋಕಹುಟ್ಟಿಸುವವ
जीवित (ನ) ಬದುಕೋಣ. [ಕೆಟ್ಟ
दुष्ट (ವಿ) (**दुष्** ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ.)
दैन्य (ನ) ಕೀಳುತನ, ಬಡತನ
न कदापि (ಅ.) ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ.
नाश (ಪು.) ಕೇಡು.
निर्मित (ವಿ) (**निर् + मा** ಇದರ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂ. ಕೃ) ಹುಟ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ

---

1) ೧೧೦ನೇ ಪುಟದಲ್ಲಿ ೨ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ನೋಡು

2) **नह्** ಶಬ್ದದ **ह्** ಕಾರಕ್ಕೆ ಕರ್ಕಶವರ್ಣ ಪರವಾದರೆ **त्**, ಮೃದು ವರ್ಣ ಪರವಾದರೆ **द्**, ಏನೂ ಪರವಾಗದಿದ್ದರೆ **त्** ಇಲ್ಲವೆ **द्** ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

निर्वृतिमत् (ವಿ.) ಕುಶಲ, ಸುಖವುಳ್ಳ.
परिणाम (ಪು) ಫಲ.
पुण्यवत् (ವಿ.) ಪುಣ್ಯವಂತ
प्रियवादित्व (ನ) ಸವಿ ಮಾತಾಡುವ ಗುಣ
यात्रिक (ಪು) ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವವ.
वसुदेव (ಪು) ಕೃಷ್ಣನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು.
शुभ (ವಿ.) ಮಂಗಳ, ಒಳ್ಳೇ.
श्रवण (ನ.) ಕಿವಿ, ಕೇಳೋಣ
श्रीषेण (ಪು.) ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು.
स्वप्न (ಪು) ಕನಸು
प्रसन्न (प्र+सद् ಇದರ ಭೂ ಕಾ. ವಿ.) ಪ್ರಸನ್ನವಾದ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟ.
बुद्धि (ಸ್ತ್ರೀ) ಬುದ್ಧಿ.
मधुरम् (ಅ) ಮಧುರವಾಗಿ, ಇನಿದಾಗಿ.
लघु (ವಿ.) ಕಿರಿದಾದ
विनाश (ಪು) ನಾಶ
विशुद्धि (ಸ್ತ್ರೀ.) ಶುದ್ಧತೆ, ಶುದ್ಧಿ
विश्वास (ಪು) ವಿಶ್ವಾಸ.
वृद्धिमत् (ವಿ) ಬೆಳೆಯುವ
व्याली (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಣ್ಣು ಹುಲಿ.
श्यामिका (ಸ್ತ್ರೀ) ಅಶುದ್ಧತ್ವ
साशङ्क (ವಿ) ಸಂಶಯವುಳ್ಳ.
सुख (ನ.) ಸೌಖ್ಯ, ಸೌಕರ್ಯ
सोत्कण्ठ (ವಿ) ಉತ್ಕಂಠೆಯುಳ್ಳ, ಆತುರವುಳ್ಳ.

गण् (೧೦ನೇ ಗ) ಎಣಿಸು, ಆಲೋಚಿಸು.
सम्+लक्ष् (೧೦ನೇ ಗ) ನೋಡು, ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚು, ಸಿದ್ಧಮಾಡು.
द्रु (೧ನೇ ಗ. ಪ) ಕರಗು, ನೀರು ಬಿಡು

ವಾಕ್ಯಗಳು.

योगिनः फलाशिनो भवन्ति।
अपराधिनं मा क्षमस्व ।
अनुजीविने कुप्यति भर्ता ।
दशरथस्य पुत्रो नाम्ना रामः।
ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते ।
राजन् कुशली भव ।
कञ्चुकी राज्ञामन्तःपुरेऽधिकृतः पुरुषः ।
भाविनोऽनर्थान् ज्ञातुं न समर्थोऽस्ति जनः ।
अश्मभिरश्वस्य गतिः कुण्ठिता ।

जगत्कर्तुर्महिम्नां फलं सर्वत्र दृश्यते ।

क्षेत्रगामिना वर्त्मना गच्छन्तं यात्रिकमपश्यम् ।

जनस्य कल्याणाय यतमानेन रामेणात्मा क्लेशमपानीयत ।

आत्मनः पुत्राणां कर्मसु कौशलं प्रशंसति ।

कृष्णो वसुदेवस्य सद्मनि वसन्न[1]म्बराद्वतरन्तं नारदमपश्यत् । 14

श्रीषेणस्य राज्ञो महिषी सूर्यं चन्द्रं चात्मनः उत्सङ्गवर्तिनौ स्वप्नेऽपश्यत् ।

अपराधिनः पुरुषान्दण्डयन्तु राजानः । 16

अश्मनेव निर्मितं दुष्टानां हृदयं परकीयस्य दुःखस्य श्रवणेन न कदापि द्रवति ।

शुभानां कर्मणामारम्भः कल्याणाय ।

जगता कुटुम्बिनं मन्यत[2] आत्मानं साधुः ।

प्राणिनामुपकारायैव साधूनां जगति जीवितम् ।

प्रियवादिनां प्रियवादित्वं दैन्यं गण्यते शठैः ।

अज्ञानादात्मनो विनाशायैव केवलं राज्ञा दशरथेन व्यालीव कैकेय्यात्मनः सद्मनि निवेशिता ।

प्रसन्नो भवतोऽन्तरात्मा ।

दिनस्य पूर्वार्धे वृक्षाणां छाया आरम्भे गुर्व्यः क्रमेण च क्षयिण्यः परार्धे तु पुरा लघ्व्यः पश्चाच्च वृद्धिमत्यः ।

हेम्नः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा ।

---

1) ಪದಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ङ्, ण्, न् ಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ ಬಂದು ಹಿಂದೆ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರ ವಿದ್ದರೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ.

2) ಪದಾಂತ್ಯ ए, ऐ ओ, औ ಕಾರಗಳ ಮುಂದೆ ಯಾವದೊಂದು ಸ್ವರ ಬರಲಾಗಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಆಗುವ ಆದೇಶಗಳ य, व ಕಾರಗಳು ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ य, व ಕಾರಗಳು ಲೋಪವಾಗಿ ಉಳಿಯುವ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳ ಸಂಧಿಯಾಗುವದಿಲ್ಲ

ದೇವದತ್ತನು ಬುದ್ಧಿವಂತನಿದ್ದಾನೆ.
ತಂದೆಯು ಮಗನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು.
ನಳನು ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ ಮಗನಿದ್ದನು.
ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮುಗಿಲಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತವೆ.
ಸೇವಕರು ಒಡೆಯನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ.
ಗುಡ್ಡಗಳ ಮೇಲೆ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ.
ಆ ಹುಡುಗರ ಹೆಸರುಗಳು ನನಗೆ ನೆನಪಾಗುವದಿಲ್ಲ.
ಚರ್ಮದಿಂದ ಜೋಡುಗಳು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.
ಹರಿಯ ನಾಶವು ಅವನ ಕೃತ್ಯಗಳ ಫಲವು.
ಅಪರಾಧಿಯ ಮನಸ್ಸು ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂಶಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.
ರಾಣಿಯ ಸುದ್ದಿಯು ಕಂಚುಕಿಯಿಂದ ಅರಸನಿಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.
ಸವಿ ಮಾತಾಡುವವನಾದರೂ (ನಾನು) ನಿಜವನ್ನು ಮಾತಾಡುತ್ತೇನೆ.
ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಯಾವತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯು ಹುಟ್ಟಿತು.
ಜನರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಮುಂದಿನ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಆತುರ ಪಡುತ್ತಾರೆ.
ಶಿವನು ಯತಿಗಳಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.
ಅರಸನಿಂದ ಪಾದವು ಶತ್ರುಗಳ ತಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು
ವಿದ್ಯೆಕಲಿತವನು ಒಳ್ಳೇ ನಡತೆಯ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮೀರುವದಿಲ್ಲ.
ದೂರ ದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ (ತನ್ನ) ಸುಖಿಗಳಾದ ಮಕ್ಕಳ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನು ಆನಂದ ಪಟ್ಟನು.
ಪಶುಗಳಿಂದ ಸಹ (ತಮ್ಮ) ಮರಿಗಳಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರೀತಿಯು ತೋರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.
ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವದರಿಂದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಲಭದಿಂದ ಉಪಜೀವನವು ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

(ಅವನು ತನ್ನ) ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ದೇವರಂತೆ ಪೂಜಿಸಿದನು.

ಮನುಷ್ಯನು ಬುದ್ಧಿಯ ಗೌರವದಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳವನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಚಲೋ ಅರಸನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳ ವಿಶ್ವಾಸವು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯರ ಲಘುತ್ವವು (ತಮ್ಮ) ಕೃತ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ಹೊರಗೆಡಹಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ಆಕಾಶವನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸಿದನು

ಪರೀಕ್ಷೆ.

೧. **अन्** ಅಂತ ನಾಮಗಳ **न्**ಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗ ಲೋಪ ಬರುತ್ತದೆ? **अ**ಕಾರಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತದೆ? **अ**ಕಾರಕ್ಕೆ ಲೋಪಬಾರದಂಥ ನಾಮಗಳು ಯಾವವು?

೨. **अन्** ಅಂತ **इन्** ಅಂತ ನಾಮಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವೇನು?

೩. **मूर्धन्, महिमन्, वर्त्मन्, यज्वन्, लघिमन्, कुशालिन्, सद्मन्, पक्षिन्, कर्मन्, सीमन्** (ಸ್ತ್ರೀ) ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಡಿಸಿರಿ.

೪. **इन्** ಅಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪಗಳು ಹ್ಯಾಗಾಗುತ್ತವೆ?

೫. ङ्, ण्, न्ಗಳು ಯಾವಾಗ ದ್ವಿತ್ವವಾಗುತ್ತವೆ?

೬. **ए, ऐ, ओ, औ** ಇವುಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ ಬಂದರೆ, ಸಂಧಿಯು ಹ್ಯಾಗಾಗುವದು? ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಿರಿ.

---

೨೭ ನೇ ಪಾಠ.

सಕಾರಾಂತ, **वस्** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ, **ईयस्** ಅಥವಾ **एयस्** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ನಾಮಗಳು.

೧. **स**ಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳ ಪ್ರಥಮೆಯ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ **स्** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಉಪಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ **अ** ಕಾರವಿದ್ದರೆ, ಅದು ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೇಲೆ ನಾಮದ ಕಡೆಯ **स**ಕಾರವು ವಿಸರ್ಗವಾಗುತ್ತದೆ. (ಪುಟ ೭, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೨ ನೋಡಿರಿ.)

೨. ವ್ಯಂಜನಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಮುಂದೆ ಬರಲಾಗಿ ಆ **स** ಕಾರಕ್ಕೆ ವಿಸರ್ಗ ಬರುವದು; ಈ ವಿಸರ್ಗ, ಮುಂದಿನ ಪ್ರತ್ಯಯ ಇವುಗಳ ಸಂಧಿಯು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮಗಳಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ. (ಪುಟ ೧೭, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ೧ ಮತ್ತು ೩, ಪುಟ ೧೯, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೨, ಪುಟ ೨೦, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೨, ಪುಟ ೨೨, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೪ ನೋಡಿರಿ)

೩. **वस्** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ **ईयस्** ಅಥವಾ **एयस्** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಾಮಗಳ ಪ್ರಥಮೆಯ ಮೂರೂ ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವಿತೀಯೆಯ ಏಕ-ದ್ವಿವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, **स्**ದ ಹಿಂದೆ **न्** ಆಗಮ ಬಂದು, ಆ **न**ಕಾರದ ಹಿಂದಿನ ಅಕಾರವು ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಥಮೆಯ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ **वान्**, **यान्** ಎಂಬ ಸಿದ್ಧರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

೪. ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಬಹುವಚನದ ಪ್ರತ್ಯಯ ಹಿಡಿದು ಮುಂದಿನ ಸ್ವರಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ, ನಪುಂಸಕ ಪ್ರಥಮಾ-ಸಂಬೋಧನ-ದ್ವಿತೀಯೆಗಳ ದ್ವಿವಚನದ **ई** ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಪರವಾಗಲಾಗಿ, **वस्** ಪ್ರತ್ಯಯದ **व**ಕ್ಕೆ [1]**उ**ಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಂಜನಾದಿ

---

[1] **उ**ಕಾರ ಆಗುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ **व**ಕಾರದ ಹಿಂದೆ **इ**ಕಾರವಿದ್ದರೆ, ಆ **इ**ಕಾರವು ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಉದಾ: **सेदिवस्** ಇದರ ದ್ವಿ. ಬಹು. **सेदुषः**.

ವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ, ನಪುಂಸಕ ಪ್ರಥಮಾ-ಸಂಬೋಧನ-ದ್ವಿತೀಯೆಗಳ ಏಕವಚನಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಪರವಾಗಲಾಗಿ, स ಕಾರಕ್ಕೆ द ಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

೫. ಮೇಲೆ ೨ನೇ ಕಲಮಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮವು **ईयस्** ಅಥವಾ **एयस्** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ನಾಮಗಳಿಗೂ ಹತ್ತುತ್ತದೆ.

೬. ನಪುಂಸಕನಾಮಗಳ ಪ್ರಥಮಾ-ಸಂಬೋಧನ-ದ್ವಿತೀಯೆಗಳ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ स ಕಾರದ ಹಿಂದೆ अ ಕಾರವಿದ್ದರೆ, ಅದು ದೀರ್ಘವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಬಹುವಚನದ इ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಹಿಂದಿನ स ಕಾರಾಂತನಾಮದ ಉಪಾಂತ್ಯಸ್ವರವು ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ಆ ದೀರ್ಘದ ಮುಂದೆ ಅನುನಾಸಿಕಾಗಮ ಬರುತ್ತದೆ.

೭. ಈ ಯಾವತ್ತು ನಾಮಗಳ ಸಂಬೋಧನ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಉಪಾಂತ್ಯಸ್ವರವು ದೀರ್ಘವಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಉದಾ: **चन्द्रमस्**, **विद्वन्**.

चन्द्रमस् (ಪು.) ಚಂದ್ರನು

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ	चन्द्रमाः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः
ದ್ವಿ.	चन्द्रमसम्	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः
ತೃ	चन्द्रमसा	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभिः
ಚ.	चन्द्रमसे	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभ्यः
ಪ.	चन्द्रमसः	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभ्यः
ಷ.	चन्द्रमसः	चन्द्रमसोः	चन्द्रमसाम्
ಸ	चन्द्रमसि	चन्द्रमसोः	चन्द्रमःसु, -स्सु
ಸಂ	चन्द्रमः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः

विद्वस् (ಪು.) ಪಂಡಿತ

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.	विद्वान्	विद्वांसौ[1]	विद्वांसः
ದ್ವಿ	विद्वांसम्	विद्वांसौ	विदुषः
ತೃ	विदुषा[2]	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः
ಚ	विदुषे	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भ्यः
ಪ.	विदुषः	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भ्य
ಷ.	विदुषः	विदुषोः	विदुषाम्
ಸ	विदुषि	विदुषोः	विद्वत्सु
ಸಂ.	विद्वन्	विद्वांसौ	विद्वांसः

श्रेयम् (ಪುಲ್ಲಿಂಗ) ಮಂಗಲ, ಕಲ್ಯಾಣ

ಪ್ರ.	श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः
ದ್ವಿ.	श्रेयांसम्	श्रेयांसौ	श्रेयसः
ತೃ	श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः
ಚ	श्रेयसे	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभ्यः
ಪ	श्रेयसः	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभ्यः
ಷ	श्रेयसः	श्रेयसोः	श्रेयसाम्
ಸ	श्रेयसि	श्रेयसोः	श्रेयःसु,-स्सु
ಸಂ	श्रेयन्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः

मनस् (ನ) ಮನಸ್ಸು

ಪ್ರ ದ್ವಿ. ಸಂ	मनः	मनसी	मनांसि

ಉಳಿದದ್ದು चन्द्रमस् ಶಬ್ದದಂತೆ.

---

1) ಉಪಾಂತ್ಯ नಕಾರಕ್ಕೆ श्, ष्, स्, ह ಪರವಾದರೆ, ಅನುಸ್ವಾರ ಆದೇಶ ವಾಗುತ್ತದೆ.

2) ಪುಟ ೧೧೦, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೨ ನೋಡು.

तस्थिवस् (ನ) ಕೂತಂಥ.

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ ದ್ವಿ ಸಂ.	तस्थिवत्	तस्थुषी[1]	तस्थिवांसि

ಉಳಿದವು **विद्वस्** ಶಬ್ದದಂತೆ.

अर्चिस् (ಸ್ತ್ರೀ) ಉರಿ, ಜ್ವಾಲೆ.

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.	अर्चिः	अर्चिषौ	अर्चिष.
ದ್ವಿ	अर्चिषम्	अर्चिषौ	अर्चिष
ತೃ.	अर्चिषा	अर्चिर्भ्याम्	अर्चिर्भिः
ಚ	अर्चिषे	अर्चिर्भ्याम्	अर्चिर्भ्यः
ಪ	अर्चिषः	अर्चिर्भ्याम्	अर्चिर्भ्यः
ಷ.	अर्चिषः	अर्चिषोः	अर्चिषाम्
ಸ	अर्चिषि	अर्चिषोः	अर्चिष्षु,-ःषु
ಸಂ.	अर्चि	अर्चिषौ	अर्चिष

ಶಬ್ದಗಳು.

अभ्युषिवस् (ವಿ) ವಾಸ ಮಾಡಿದವನಾದ
कनीयस् (ವಿ) (ಇಂತ) ಚಿಕ್ಕ.
चक्षुस् (ನ) ಕಣ್ಣು.
छन्दस् (ನ) ವೇದ
ज्यायस[2] (ವಿ.) (ಇಂತ) ಹಿರಿ
तपस् (ನ) ತಪಸ್ಸು.
तमस् (ನ) ಕತ್ತಲೆ.
प्रेयस् (ವಿ.) ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯು.
भूयस् (ವಿ) ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ.
मनस् (ನ.) ಮನಸ್ಸು.
तस्थिवस् (ವಿ.) ಕೂತಂಥ
तेजस् (ನ) ಪ್ರಕಾಶ, ಸೆಕೆ
दिवौकस् (ಪು) ದೇವರು.
दुर्वासस् (ಪು.) ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಹೆಸರು.

---

[1] **वस्** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪಗಳು, ನಪುಂಸಕ ಪ್ರಥಮಾ-ಸಂಬೋಧನ-ದ್ವಿತೀಯೆಗಳ ದ್ವಿವಚನದಂತೆ ಆಗುತ್ತವೆ, ಮತ್ತು **ईयस्**, **एयस्** ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪಗಳು ಬರಿ **ई** ಪ್ರತ್ಯಯ ಹತ್ತಿ ಆಗುತ್ತವೆ.

[2] **ज्यायस, भूयस्** ಇವೆರಡು ಶಬ್ದಗಳು **श्रेयस्** ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ

धनुस् (ನ.) ಬಿಲ್ಲು
नभस् (ನ.) ಆಕಾಶ.
पयस् (ನ.) ನೀರು, ಹಾಲು
वनौकस् (ಪು) ಅರಣ್ಯದೊಳಗಿರುವವ.
वयस् (ನ) ವಯಸ್ಸು, ಪ್ರಾಯ.
वासस् (ನ.) ಅರಿವೆ.
यशस् (ನ.) ಕೀರ್ತಿ. ಹೆಸರು
रक्षस् (ನ) ರಾಕ್ಷಸ, ರಕ್ಕಸ
रजस् (ನ.) ಹುಡಿ, ಪರಾಗ
वक्षस् (ನ.) ಎದೆ
वचस् (ನ.) ನುಡಿ, ಮಾತು
विद्वस् (ವಿ) ವಿದ್ವಾಂಸ
वेधस् (ಪು) ಬ್ರಹ್ಮ.
शिरस् (ನ) ತಲೆ
श्रेयस् (ವಿ.) (ಇಂತ) ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ.
सरस् (ನ) ಕೆರೆ, ಸರೋವರ.
हविस् (ನ.) ಹೋಮದ್ರವ್ಯ.

अधम (ಪು.) ಪಾಪ.
अनन्तरम् (ಕ್ರಿ ವಿ) ಅನಂತರ, ಆ ಮೇಲೆ.
अविचालित (अ+विचालित=वि+चल् (ಇದರ ಭೂ. ಕೃ. ವಿ) ಸ್ಥಿರವಾದ.
कण्टक (ಪು) ಮುಳ್ಳು
कृते (ಅ) ಸಲುವಾಗಿ, ಓಸ್ಕರ.
दरिद्र (ವಿ.) ಬಡ
दारुण (ವಿ) ಭಯಂಕರ
निश्चेष्ट (ವಿ.) ಚಲನೆ ಇಲ್ಲದ
वर (ಪು) ವರವು.
सहसा (ಅ) ಒಮ್ಮೇಲೆ, ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ.
हरण (ನ.) ತಕ್ಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣ
अभूमि (ಸ್ತ್ರೀ.) ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ್ದು
आश्रम (ಪು) ಮಠ, ಪರ್ಣಕುಟಿ.
कीचक (ಪು) ವಿರಾಟರಾಜನ ಸೇನಾಪತಿ
कुश (ಪು) ರಾಮನ ಮಗ
कृत (कृ ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ ವಿ) ಮಾಡಿದ
गुणिन् (ವಿ) ಗುಣವಂತ
जीर्ण (ವಿ) ಸವೆದ, ಹಳೆ.
द्वारका (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು
नव (ವಿ) ಹೊಸ
परिहित (ವಿ) ಹೊತ್ತುಕೊಂಡ.
पान्थ (ಪು) ಹಾದಿಕಾರ
प्रजास्थान (ನ) ಮನ್ನಣೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಾದದ್ದು.
प्रियंवदा (ಸ್ತ್ರೀ) ಶಕುಂತಲೆಯ ಸಖಿಯ ಹೆಸರು
भगीरथ (ಪು) ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಒಬ್ಬ ಅರಸನ ಹೆಸರು [ಭೀಷ್ಮ
लिङ्ग (ನ) ಚಿಹ್ನ, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣೆಂಬ
शाखा (ಸ್ತ್ರೀ) ಟೊಂಗೆ
उद्यत् (उद्+इ ಇದರ ವ. ಕೃ) ಉದಯ ಹೊಂದುವ
श्वेत (ವಿ) ಬಿಳಿ [ಕಾಯದ್ದು.
संतप्त (सम्+तप् ಇದರ ಭೂ ಕೃ

आ+श्री (೧ನೇ ಗಣ. ಪರಸ್ಮೈಪದ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನೇಪದ) ಆಶ್ರಯಿಸು, ಅವಲಂಬಿಸು.

वि+आप् ವ್ಯಾಪಿಸು.

अनु+मन् ಸಮ್ಮತಿಸು ಒಡಂಬಡು

व्रज् (೧ನೇ ಗಣ, ಪರಸ್ಮೈಪದ) ಹೋಗು.

आ+हृ ತಿನ್ನು, ಬಲಿಕೊಡು.

उद्+(ವ ಕ್ರ ಎ) यत्=उद्यत् ಏಳುವ

ವಾಕ್ಯಗಳು.

मुनयो वनौकसोऽभवन् ।
देवान् दिवौकसो वदन्ति ।
कनीयांसं भ्रातरमाह्वय ।
कुशो लवस्य ज्यायान् भ्राता ।
प्रेयसो जनान् स्मरति कृष्णः ।
उद्यन्तं चन्द्रमसं प्रेक्षस्व
तमोभिर्नभो व्याप्यते
वाससी परिहिते कन्यया
श्रेयसे यतते ।
शत्रूञ् शिरस्सु प्रहरति ।

मनसा हरिं व्रजति ।
तपसां फलमनुभवतु
दुर्वासाः पाण्डवानां वसतिमगच्छत् ।
भूयांसोऽत्र धान्यराशयो वर्तन्ते ।
रामो रक्षांसि हत्वा यशोऽविन्दत ।
गङ्गायाः पयांसि श्वेतानीति श्रूयते ।

विद्वद्भिरुपदिष्टो दशरथो यज्ञमाहरत् ।
भीमेन वक्षसि ताडितः कीचकोऽमुह्यत् ।
बहूनि हवींष्यग्नौ प्रास्यति ।
नगरस्य समीपे तस्थिवद्राजसैन्यमपश्यम् ।
सूर्यस्य तेजसा संतप्तः पान्थश्छायामाश्रयते
द्वारकामध्यूषुषो[1] जनस्य संपदो मनसोऽप्यभूमिरभवन् ।
वसिष्ठस्य वचांसि श्रुत्वा विश्वामित्रेण सह रामस्य गमनं दशरथोऽन्वमन्यत ।

---

1) ಅಂದರೆ ಆವರ ಸಂಪತ್ತಿ ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿತೆಂಬ ಅರ್ಥವು

गुणाः पूजास्थानं गुणिषु न च लिङ्गं न च वयः ।
कैकेय्या दारुणं वचः श्रुत्वा महाराजो दशरथः सहसा
भूमावपतन्निश्चेष्टश्चाभवत् ।

ಹರಿಯು ಮಾತಿನಿಂದ ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಂತೈಸಿದನು.
ನಾರಾಯಣನ ತಮ್ಮನು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ
ಪಾಣಿನಿಯು ವೇದಗಳಿಗೆ ಛಂದಸ್ಸೆಂದೆನ್ನುತ್ತಾನೆ.
ಗಾಳಿಯು ಹೂಗಳಿಂದ ಪರಾಗವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ.
ರಾಣಿಯ ಕೀರ್ತಿಯು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಲಿ.
ಪ್ರಿಯಂವದೆಯು ದುರ್ವಾಸನ ಹತ್ತರ ಹೋಗಿ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿದಳು.
ಹರಿಯು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿದನು.
ರಾಮನು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟನು.
ವನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಋಷಿಗಳ ಪರ್ಣಶಾಲೆಗಳು ಗಿಡಗಳ ಟೊಂಗೆಗಳಿಂದಲೂ ಎಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವೆ.
ಭಗೀರಥನು ತಪಶ್ಚರ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡನು.
ಸರೋವರಗಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳಿರುವವು.
ಅರಸನು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಮಾನ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ.
ಮನುಷ್ಯನು ಹಳೇ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸವುಗಳನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೋ ಹಾಗೆ ಆತ್ಮವು ಹಳೇ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊಸದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.
ರಘುರಾಜನು ಬಿಲ್ಲುಗಳಿಂದಲೂ ಬಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದನು.
ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಚಲ್ಲಿದ ಹೋಮದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.
ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದ ಜನರು ಸುಖವಾಗಿದ್ದರು.

ಕತ್ತಲೆಯನಂತರ ಬೆಳಕು ಬರುವದು, ಬೆಳಕಿನನಂತರ ಕತ್ತಲೆ ಬರುವದು. 17

ಬಲೆಯನ್ನು ಮುಳ್ಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಿದವು. 18 [ಉಂಟು.

ಬಡವರ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳುವದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಪಾಪ

ಶೂರರು ಕೀರ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಮರಣವನ್ನು ಸಹ ಲಕ್ಷಿಸುವದಿಲ್ಲ.

ತಮ್ಮನು ಅಣ್ಣನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದನು.

(ಅವನು) ದೇವರಿಂದ ಬಹಳ ವರಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. [ವದು.

ಸದ್ಗುಣಿಗಳಿಗೆ ಸತ್ಯವು ಜೀವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯಕರವಾಗಿರು

ದೇವರು ಭಕ್ತರಿಂದ ಸ್ಥಿರಮನಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ವಿದ್ವಾಂಸನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮನ್ನಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಪರೀಕ್ಷೆ.

೧. अस्, इस्, ईयस् ಅಥವಾ एयस्, वस् ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ನಾಮಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವೇನು?

೨. वस् ಪ್ರತ್ಯಯದ वक्के उಕಾರ ಆದೇಶವು ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತದೆ? ಮತ್ತು उಕಾರದ ಹಿಂದೆ इಕಾರವಿದ್ದರೆ, ಅದು ಏನಾಗುತ್ತದೆ?

೩. वस्, ईयस् ಅಥವಾ एयस् ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತ ನಾಮಗಳ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗರೂಪಗಳು ಹ್ಯಾಗಾಗುತ್ತವೆ?

೪. नभस्, धनुस्, जग्मिवस् (ಪು ಸ್ತ್ರೀ ನ); लघीयस् ಪು ಸ್ತ್ರೀ ನ), पयस्, चकृवस् (ಪು ಸ್ತ್ರೀ ನ); ज्यायस् (ಪು ಸ್ತ್ರೀ ನ), चक्षुस्, वनौकस् (ಪು ಸ್ತ್ರೀ); सेदिवस् (ಪು ಸ್ತ್ರೀ. ನ), ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಡಿಸಿರಿ.

---

೨೮ ನೇ ಪಾಠ.

ವಿಧ್ಯರ್ಥ.

ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಪರಸ್ಮೈಪದ.

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ. ಪು	ईत्	ईताम्	ईयुस्
ಮ ಪು	ईस्	ईतम्	ईत
ಉ ಪು	ईयम्	ईव	ईम

ಆತ್ಮನೇಪದ.

ಪ್ರ. ಪು.	ईत	ईयाताम्	ईरन्
ಮ ಪು	ईथाः	ईयाथाम्	ईध्वम्
ಉ. ಪು.	ईय	ईवहि	ईमहि

ವಿಧ್ಯರ್ಥದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚುವದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಧಾತು ಗಳಿಗೆ ಗಣಸಂಬಂಧದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಪರಸ್ಮೈಪದ

ಪ್ರ. ಪು	वसेत्	वसेताम्	वसेयुः
ಮ. ಪು.	वसे.	वसेतम्	वसेत
ಉ ಪು	वसेयम्	वसेव	वसेम

ಆತ್ಮನೇಪದ.

ಪ್ರ ಪು	युध्येत	युध्येयाताम्	युध्येरन्
ಮ ಪು.	युध्येथाः	युध्येयाथाम्	युध्येध्वम्
ಉ ಪು	युध्येय	युध्येवहि	युध्येमहि

ವಿಧ್ಯರ್ಥದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸಂಭವ, ಆಜ್ಞೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ, ಇಚ್ಛೆ, ಆಶೆ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯಕಾರ ಣಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಕೇತಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶಬ್ದಗಳು.

अध्वखेद (ಪು.) [**अध्वन्** (ಪು) ಮಾರ್ಗ, **खेद** (ಪು) ದಣವು] ಪ್ರವಾಸಶ್ರಮ.

अनुरञ्जन (ನ) ಸಂತೋಷಿಸೋಣ.

अपण्डित (ಪು.) ಅಕ್ಷರಶತ್ರು, ದಡ್ಡ

अपाय (ಪು) ಕೇಡು, ಹಾನಿ

अभिभूत (**अभि+भू** ಇದರ ಕ ಭೂ ಕೃ.) ಪರಾಜಿತ, ಗೆಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ.

अहित (ನ) ಉಪದ್ರವ, ಲುಕಸಾನು

आवरण (ನ) ಆಚ್ಛಾದನ, ಅಡ್ಡಿ

उत (ಅ) ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೆ

क्षुद्र (ವಿ) ಕೀಳ, ನೀಚ.

गान (ನ.) ಹಾಡು.

जायापती (ಪು. ದ್ವಿವ) ದಂಪತಿ, ಗಂಡಹೆಂಡರು

तमिस्रा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಕತ್ತಲೆ, ರಾತ್ರಿ.

तृषित (ವಿ.) ನೀರಡಿಸಿದ

दारिद्र्य (ನ.) ಬಡತನ

दीन (ವಿ.) ಬಡ

दुर्दशा (ಸ್ತ್ರೀ) ಕೀಳ ಸ್ಥಿತಿ

धीर (ವಿ.) ದಿಟ್ಟ, ಧೈರ್ಯವುಳ್ಳ, ಜಾಣ

नीचैराख्या (ವಿ) [**आख्या** (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಸರು] **नीचैस्** ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ.

न्यायसभा (ಸ್ತ್ರೀ.) [**न्याय** (ಪು.) ವಿಚಾರ, **सभा** (ಸ್ತ್ರೀ) ಆಸ್ಥಾನ] ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನ

प्रतिहत (**प्रति+हन्** ಇದರ ಕ. ಭೂ. ವಾ. ವಿ) ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ

परकीय (ವಿ.) ಇನ್ನೊಬ್ಬರ, ಹೆರವರ.

पितरौ (ಪು ದ್ವಿವ) ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳು.

पुण्य (ವಿ) ಪವಿತ್ರ

प्रथमसुकृत (ನ) [**प्रथम** (ವಿ) ಮುಂಚಿನ, **सुकृत** (ನ.) ಚಲೋ ಕೆಲಸ] ಮೊದಲಿನ ಒಳ್ಳೇ ಕೆಲಸ.

प्राप्त (**प्र+आप्** ಇದರ ಭೂ. ಕೃ.) ತಲಪಿದ, ಮುಟ್ಟಿದ, ಬಂದ

बहिस् (ಅ) (ಇಂದ) ಹೊರಗೆ (ಇದು ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ)

भागीरथी (ಸ್ತ್ರೀ) ಗಂಗಾನದಿ

भूरि (ವಿ) ಬಹಳ.

भोस्[1] (ಅ) ಎಲೈ (ಸಂಬೋಧನಾರ್ಥಕ ನಿಪಾತ)

मौन (ನ) ಮೂಕತನ

रक्षण (ನ.) ಕಾಯೋಣ, ಕಾಪಾಡೋಣ

रज्जु (ಸ್ತ್ರೀ) ಹಗ್ಗ

विघ्न (ಪು) ಅಡ್ಡಿ.

विपत्ति (ಸ್ತ್ರೀ) ಬಡತನ, ಕೀಳಸ್ಥಿತಿ

विमार्ग (ಪು) ಕೆಟ್ಟ ಹಾದಿ, ದುರ್ವರ್ತನ

---

1) ಇದರ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವಾಗಲಿ ಮೃದುವ್ಯಂಜನವಾಗಲಿ ಬರಲಾಗಿ **भोस्** ಇದರ ಸಕಾರವು ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ

विमुख (ವಿ.) ಪರಾಙ್ಮುಖ, ಮೋರೆ ತಿರುವಿದ.
विश्रामहेतोः, विश्रामहेतु ಇದರ ಷಷ್ಠೀ.
विश्राम (ಪು) ದಣುವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ.
हेतु (ಪು) ಕಾರಣ, ಉದ್ದೇಶ.

शोभन (ವಿ) ಚಲೋ, ಒಳ್ಳೇ
संश्रय (ಪು) ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಳ.
समाज (ಪು) ಸಮುದಾಯ
सुकृत (ನ.) } ಒಳ್ಳೇ ಕೆಲಸ, ಸದ್ವರ್ತನ
सुचरित (ನ) }
सुरभि (ವಿ) ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ.
सुवृत्त (ವಿ) ನೀತಿಯ, ಉತ್ತಮ

क्लृप् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಸಮರ್ಥನಾಗು
गाह् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) अव+गाह् ಸ್ನಾನ ಮಾಡು
आ+चर् ಮಾಡು [ಕಾಯು
तप् (೧ನೇ ಗ ಪರ.) ಪ್ರಕಾಶಿಸು,
द्रुह् (೪ನೇ ಗ ಪರ.) ದ್ರೋಹ ಮಾಡು.
अधि+वस् ಮೇಲೆ ಕೂಡ್ರು, ಆಶ್ರಯಿಸು.

निस्+पद् [निष्पद्] ಹುಟ್ಟು.
भज् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ. ಪರ) ಆಶ್ರಯಿಸು, ಸೇವಿಸು
लम्ब् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) अव+लम्ब् ಆಶ್ರಯಿಸು
वि+स्मृ ಮರೆ

ವಾಕ್ಯಗಳು.

विपदाभिभूतोऽपि न धर्मं त्यजेयम् ।
इच्छामि सोमं पिबेद्भवान् ।
किं भो नृत्यं शिक्षेयोत गानम् ।
भूरिणा प्रयत्नेन तत्त्वमत्रगच्छेः ।
पुत्राः सुचरितैः पितरौ प्रीणयेयुः ।
ईश्वरस्य पूजया शान्तिं विन्देवहि ।
रज्जुं सर्पं न मन्येध्वम् ।
दुर्दशां गते नरि क्षुद्रोऽप्यहितमाचरेत् ।
वर्धमानं व्याधिं जयन्तं शत्रुं च नोपेक्षेत ।
पण्डितानां समाजेऽपण्डिता मौनं भजेयुः ।

कुसुमैः सुरभिणि हर्म्येऽध्वखेदं नयेथाः ।
प्रजानामनुरञ्जनाय राजानो यतेरन् ।
सुवृत्ताय नृपतये प्रजा न द्रुह्येयुः ।
यदि हरिर्विमार्गान्निवर्तेत शोभनं भवेत् ।
धर्मे रताः प्रज्ञा हरिं पश्येयुः ।
वत्सौ मातुराज्ञामनुरुध्येयाथाम् ।
धैर्यमवलम्ब्य शत्रुभिः सह युध्येथाः ।
नारायणस्यालस्याद्दारिद्र्यं निष्पद्येत ।
शिष्यस्याविनयं गुरुर्न सहेत ।
विपत्तौ धीरो न मुह्येद्धर्मं वा न परित्यजेत् ।
इच्छामि पुनरपि पुण्यां भागीरथीमवगाहेवहीत्यवदद्रामं सीता ।
संश्रयाय प्राप्ते मित्रे प्रथमसुकृतानि स्मृत्वा क्षुद्रोऽपि न विमुखो भवेत् ।
तृषिताय जलं यच्छे[1]द्धरेर्हीनस्य चापदम् ।
नीचैराख्यं गिरिमधिवसेस्तत्र विश्रामहेतोः ।
सूर्ये तपत्यावरणाय दृष्टेः कल्पेत लोकस्य कथं तमिस्रा ।

(ನೀವಿಬ್ಬರು) ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ತೊಳಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು.
ಮನುಷ್ಯರು (ತಮ್ಮ) ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು.
(ನೀನು) ವಿಷದ ರುಚಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಸಾಯುವಿ.
(ಎರಡು) ಕೈಗಳಲ್ಲಿ (ಎರಡು) ಪುಸ್ತಕಗಳು ಒಯ್ಯಲ್ಪಡಬಹುದು.
(ನೀವಿಬ್ಬರು) (ನಿಮ್ಮ) ಗುರುವಿನಿಂದ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಲಿಯಿರಿ.

---

[1]) ಅನುನಾಸಿಕದ ಹೊರತು ಯಾವದೊಂದು ವರ್ಗಾಕ್ಷರದ ಮುಂದಿನ ಹಕಾರಕ್ಕೆ ಆ ವರ್ಗದ ನಾಲ್ಕನೇ ಅಕ್ಷರವು ಆದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ.

(ನಾವು) ಗಿಡದ ನೆರಳಿಗೆ ಕೂತುಕೊಳ್ಳುವಾ.
ಅರಸರು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಅಪಾಯದಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕದ್ದು.
(ನಾವು) ಶುದ್ಧ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸೋಣ.
(ನೀನು) ಬಡವರಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದು.
(ನೀವು ನಿಮ್ಮ) ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಬೇಡರಿ.
ಮನುಷ್ಯರು ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕ್ಷೋಭಿಸಬಾರದು.
ಮನುಷ್ಯರು ಹೆರವರ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಆಶಿಸಬಾರದು.
(ಆ ಇಬ್ಬರು) ಮೋಸಗಾರರನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಅರಸನು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು.
(ನಾವು) ದೇಶವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವದರಲ್ಲಿ ಮಡಿದರೆ, ಕೀರ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸುವೆವು.
ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಗಾರರು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಜ ಮಾತಾಡಬೇಕು.
(ನಾನು) ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರೆ, ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತರುವೆನು.
(ನೀವು) ಸುಳ್ಳು ಆಡಿದರೆ, (ನಿಮ್ಮ) ಶಿಕ್ಷಕರಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಡುವಿರಿ.
ಅರಸನು ಶತ್ರುವಿನ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದಂಡಾಳುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಣದ ಹೊರಗೆ ಒಯ್ದನು.
ಪಾಪ ಮಾಡುವಾಗ ಗುರುಗಳಿಂದ ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟರೆ, (ನಾನು) ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವೆನು.
ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪಟ್ಟಣದೊಳಗೆ ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡಿದರೆ, ಏನಾದರೂ ಹಣವನ್ನು ದೊರಕಿಸುವರೋ?
ತಾಯಿತಂದೆಗಳು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಲೆಂದು (ನಾನು) ಸಹೋದರಿಯರಿಗೆ ಬಹಳ ಹಣಕೊಟ್ಟೆನು.
ಗಂಡಹೆಂಡರು ದಿನಾಲು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸತಕ್ಕದ್ದು.
ಮನುಷ್ಯನು ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಗುರುವನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕು.
ಅಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ (ನೀವು) ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕೆಲಸ ವನ್ನು ಬಿಡಬಾರದು.

ಪರೀಕ್ಷೆ.

೧. ಅನದ್ಯತನಭೂತಕಾಲಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮ್ಯವೇನು?

೨. ವಿಧ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ?

೩. **भोस्** ಎಂಬದರ **स्**ಕಾರವು ಯಾವಾಗ ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ?

೪. **भू, ईक्ष्, नि+मन्त्र्, सृज्, हृ, डी, मृग्, स्था, जन्, पा** ಕರ್ತರಿ, ಕರ್ಮಣಿ, **कृ** ಕರ್ಮಣಿ, **अनु+भू** ಕರ್ತರಿ, ಕರ್ಮಣಿ, **श्रु** ಕರ್ಮಣಿ, **मुच्** ಕರ್ತರಿ, ಕರ್ಮಣಿ ಎಂಬ ಧಾತುಗಳ ವಿಧ್ಯರ್ಥದ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೨೯ನೇ ಪಾಠ.

ಸರ್ವನಾಮಗಳು.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಯಾವವಂದರೆ:—

सर्व ಎಲ್ಲ, **तद्** ಅದು, **एतद्** ಇದು, **यद्** ಯಾವ (ಸಂಬಂಧಾರ್ಥಕ) **किम्** ಯಾವ (ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ), **अस्मद्** ನಾನು, ನಾವು, **युष्मद्** ನೀನು, ನೀವು **इदम्** ಇದು, **अदस्** ಇದು ಅಥವಾ ಅದು.

೧. **अ**ಕಾರಾಂತ ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಐದು ಪ್ರತ್ಯಯವಿಶೇಷಗಳು ಹತ್ತುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವು **अ**ಕಾರಾಂತ ನಾಮಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಥಮೆಯ ಬಹುವಚನ	ई
ಚತುರ್ಥೀ ಏಕವಚನ	स्मै
ಪಂಚಮೀ ಏಕವಚನ	स्मात्
ಷಷ್ಠೀ ಬಹುವಚನ	इषाम्
ಸಪ್ತಮೀ ಏಕವಚನ	स्मिन्

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.	सर्वः	सर्वौ	सर्वे
ದ್ವಿ.	सर्वम्	सर्वौ	सर्वान्
ತೃ.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
ಚ.	सर्वस्मै	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः
ಪ.	सर्वस्मात्	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः
ಷ.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
ಸ.	सर्वस्मिन्	सर्वयोः	सर्वेषु

೨. आಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಸರ್ವನಾಮಗಳಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಐದು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾದವುಗಳು. ಆ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಉಳಿದ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ आಕಾರಾಂತ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ನಾಮಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಐದು ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ साम्‌ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವುಗಳ ಹಿಂದಿನ आಕಾರವು ಹ್ರಸ್ವವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚತುರ್ಥೀ ಏಕವಚನ	स्यै
ಪಂಚಮೀ ಏಕವಚನ	स्यास्
ಷಷ್ಠೀ ಏಕವಚನ	स्यास्
ಷಷ್ಠೀ ಬಹುವಚನ	साम्
ಸಪ್ತಮೀ ಏಕವಚನ	स्याम्

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
ದ್ವಿ.	सर्वाम्	सर्वे	सर्वाः

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ತೃ	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभि
ಚ	सर्वस्यै	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्यः
ಪ.	सर्वस्या	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्य
ಷ	सर्वस्याः	सर्वयोः	सर्वासाम्
ಸ.	सर्वस्याम्	सर्वयोः	सर्वासु
ನಪು { ಪ್ರ. ದ್ವಿ	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि

೩. तद्, एतद्, यद्, किम् ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಪುಲ್ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ त, एत, य, क ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಹೊಂದಿ, अಕಾರಾಂತ ಸರ್ವನಾಮಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೂ तद्, एतद् ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಥಮೆಯ ಏಕವಚನಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ सः[1] एषः ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

೪. ಇದೇ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಸರ್ವನಾಮಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ता, एता, या, का ಎಂಬ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ ಹೊಂದಿ, आಕಾರಾಂತ ಸರ್ವನಾಮಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆ.—तद्, एतद्ಗಳ ಪ್ರಥಮೆಯ ಏಕವಚನಗಳು ಅನುಕ್ರಮದಿಂದ सा, एषा ಎಂದು ಆಗುತ್ತವೆ.

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಪ್ರ. ದ್ವಿ	तद्	ते	तानि
	एतद्	एते	एतानि
	यद्	ये	यानि
	किम्	के	कानि

[1] ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ स , एषः ಇವುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಪರವಾದರೆ, ವಿಸರ್ಗವು ಲೋಪ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಉದಾ स पुरुष , एष बालकः.

೫೯. एतद् ಶಬ್ದದ ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತೃತೀಯೆಯ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ಷಷ್ಠೀ-ಸಪ್ತಮಿಗಳ ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿಯೂ एत ಎಂಬದಕ್ಕೆ एन ಆದೇಶವು ವಿಕಲ್ಪದಿಂದಾಗುತ್ತದೆ.

(ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ದ್ವಿ	एतम्, एनम्	एतौ, एनौ	एतान्, एनान्
ತೃ	एतेन, एनेन		
ಷ. ಸ		एतयोः, एनयोः	

(ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ)

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ದ್ವಿ	एताम्, एनाम्	एते, एने	एताः, एनाः
ತೃ	एतया, एनया		
ಷ. ಸ		एतयोः, एनयोः	

(ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ)

ದ್ವಿ	एतद्, एनद्	एते, एने	एतानि, एनानि

ಶಬ್ದಗಳು.

अल्प (ವಿ.) ತುಸು, ಸಣ್ಣ.
अवदात (ವಿ.) ಶುದ್ಧ, ದೊಡ್ಡ.
आयास (ಪು) ಪ್ರಯತ್ನ ತೊಂದರೆ.
चारु (ವಿ.) ಸುಂದರ, ಚಂದವಾದ
जाल्म (ಪು) ನೀಚಾತ್ಮ.
अक्षर (ವಿ.) ನಾಶರಹಿತವಾದ
अखिल (ವಿ.) ಎಲ್ಲ, ಸರ್ವ.
अटवी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಅರಣ್ಯ.
आत्मज (ಪು) ಮಗ
इष्ट (ವಿ.) ಬಯಸಿದ್ದು (इष् ಇದರ ಭೂ ಕೃ. ವಿ.)
कपिल (ಪು.) ಒಬ್ಬ ಮಹರ್ಷಿಯ ಹೆಸರು
काञ्चन (ನ.) ಬಂಗಾರ.

कुलीन (ವಿ) ಉತ್ತಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಂಥ

गुणज्ञ (ವಿ.) [**गुण** ಯೋಗ್ಯತೆ, **ज्ञा** ತಿಳಿ] ಯೋಗ್ಯತೆ ತಿಳಿಯುವವ

चौर्य (ನ.) ತುಡುಗು, ಕಳವು.

दक्षिणा (ಸ್ತ್ರೀ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕೊಟ್ಟ ಹಣ.

दर्शनीय (ವಿ.) ನೋಡತಕ್ಕಂಥ, ಸುಂದರ, ಚೆಲುವ.

देश (ಪು) ನಾಡು

सामर्थ्य (ನ) ಶಕ್ತಿ, ಬಲ

निष्णात (ವಿ.) ಕುಶಲ, ನಿಪುಣ.

पूत (**पू** ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ. ವಿ.) ಪವಿತ್ರ.

प्रपन्न (**प्र + पद्** ಇದರ ಕ. ಭೂ ಕಾ ವಿ.) ಯುಕ್ತ, ಹೊಂದಿದ

दिश्[1] (ಸ್ತ್ರೀ) ದಿಕ್ಕು.

दुराप (ವಿ.) ದೊರಕಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಠಿಣವಾದ

देवायतन (ನ.) ಗುಡಿ. ದೇವಸ್ಥಾನ

द्यावापृथिवी (ಸ್ತ್ರೀ ದ್ವಿ ವ) ಆಕಾಶ ಭೂಮಿಗಳು.

महत्[2] (ವಿ) ದೊಡ್ಡ.

रोदन (ನ.) ಅಳೋಣ.

विधृत (**वि + धृ** ಇದರ ಕ ಭೂ ಕಾ. ವಿ.) ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ, ಆಧಾರ ಕೊಟ್ಟ, ಧರಿಸಿದ.

श्रद्धेय (ವಿ) ವಿಶ್ವಸನೀಯ

साध्य (ವಿ.) ಸಾಧ್ಯವಾದ, ದೊರಕಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬರುವ

प्रयाग (ಪು) ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು.

ब्रह्मविद् (ವಿ.) ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ, ತತ್ವಾರ್ಥ ಬಲ್ಲವ.

महिषासुर (ಪು.) ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು (ಕೋಣನ ಹಾಗೆ ಆಕಾರವುಳ್ಳ).

मेदिनी (ಸ್ತ್ರೀ) ಪೃಥ್ವಿ, ಭೂಮಿ, ನೆಲ.

वित्त (ನ) ದ್ರವ್ಯ, ಹಣ

श्रुतिमत् (ವಿ.) ವೇದ ಬಲ್ಲವ.

दुर्गा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಒಬ್ಬ ದೇವಿಯ ಹೆಸರು, ಪಾರ್ವತಿ

गै (೧ನೇ ಗ ಪರ.) ಹಾಡು.

प्र + अर्थ् ಹುಡುಕು, ಬಯಸು

नट् [**नाट्**] (೧೦ನೇ ಗ ಪರ ಆತ್ಮ) ಸೋಗು ತಕ್ಕೊಳ್ಳು (ಆಟದಲ್ಲಿ).

---

1) ಪ್ರಥಮೈಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಂಜನಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪರವಾಗಲು, **श्** ಇದು **क्** ಆಗುತ್ತದೆ ಮುಂದೆ ಮೃದು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಬರಲಾಗಿ **क्** ಇದು **ग्** ಆಗುತ್ತದೆ (೩೨ನೇ ಪುಟ, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೪ ನೋಡು)

2) **वस्, ईयस्, एयस्** ಅಂತಗಳುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳಂತೆಯೇ ಪುಲ್ಲಿಂಗದ ಮೊದಲನೇ ಐದು ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದ ಪ್ರ. ದ್ವಿ ಸಂಬೋಧನ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿಯೂ **महत्** ಶಬ್ದದ ಉಪಾಂತ್ಯ **अ**ಕಾರವು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಅಂತ್ಯದ **त्** ದ ಹಿಂದೆ **न्** ಬರುವದು. ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ **महत्** ಶಬ್ದವು ಬಹುತರವಾಗಿ **महा** ಆಗುತ್ತದೆ

ವಾಕ್ಯಗಳು.

कोऽत्रागतः ।
कस्यैतानि पुस्तकानि
कस्याः पुत्रा एते ।
यं पुरुषं ह्योऽपश्यं तमेवाह्वयामि ।
सा बाला न [1]किंचिदवदत्
तेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दक्षिणामयच्छम् ।
कस्मान्न[2]गराद्भूत आगतः ।
एतेषां यद्यदिष्टं तत्तत्क्रियताम् ।
याः कथाः पुराणेषु श्रूयन्ते ता एवैते नाटयन्ति ।
स एवैष प्रदेशो यस्मिन् प्रियया सह चिरमवसम् ।
येनैतदखिलं जगन्निरमीयत तस्मै नम ईश्वराय ।
तेषु तेषु शास्त्रेषु निष्णातैः पण्डितैः सह राजाऽभाषत
कयोस्ते वाससी ।
ययात्मानं पूतं मन्यते वसिष्ठस्तामरुन्धतीं वन्दस्व ।
सर्वासु कलासु प्रावीण्यमुपगतो राजपुत्रः ।
यया महिषासुरो हतस्तस्यै दुर्गायै नमः ।
ते नद्यौ प्रयागे संगच्छेते ।
याभ्यां चौर्यं कृतं तौ पुरुषौ राजाऽदण्डयत् ।
एतस्यामटव्यां पुरा ब्रह्मविदो मुनयो न्यवसन् ।
यैर्मेदिन्युत्खाता ये च कपिलस्य कोपेन दग्धास्तान् सगरस्यात्मजान् भगीरथो गङ्गाया जलेनोदधरत् ।

---

[1] चित् ಎಂಬ ಅವ್ಯಯಪರವಾದ किम् ಶಬ್ದವು ಮೂರು ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥಬೋಧಕವಾಗುತ್ತದೆ ಉದಾ काचित् ಯಾವಳೋ, किंचित् ಯಾವದೋ, कश्चित् ಯಾವನೋ, ಇತ್ಯಾದಿ

[2] ಪುಟ ೬೯, ಟಿಪ್ಪಣಿ ೨ ನೋಡು.

यासां विवाहाः स्वपुत्रैः सह समजायन्त ताभिर्जनकस्य कन्याभिः प्रपन्नो राजा दशरथोऽयोध्यामगच्छत ।

न दृश्यतेऽत्र कोऽपि रोदनं तु श्रूयते ।

पुरा यानि वस्तूनि महता श्रमेण साध्यान्यासंस्तान्यधुना यन्त्राणां सामर्थ्यादल्पेनैवायासेन साध्यानि ।

किं तया धेन्वा क्रियते यस्या दुग्धं नोपलभ्यते ।

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः
स पण्डितः स श्रुतिमान् गुणज्ञः ।
स एव वक्ता स च दर्शनीयः
सर्वे गुणाः काञ्चनमाश्रयन्ते ॥

ಇವರು ಯಾರು?

ಅವರ ಉದ್ಯೋಗವೇನು?

ಆಕೆ ಹರಿಯ ಮಗಳು.

ಆಕೆಯ ಹೆಸರೇನು?

ರಾಮನು ಯಾರಿಗೆ ಹೀಗಂದನು?

ಅವನು ಗೋವಿಂದನ ಸಹೋದರನು

ಅವನ ಸಂಗಡ ನಾನು ಸಾಲೆಗೆ ಹೋದೆನು.

ನಾರಾಯಣನು ಆ ಹುಡುಗರ ಸಂಗಡ ಆಡುವದನ್ನು ಅವನು ನೋಡಿದನು.

ಅವನು ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ?

ಆ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೀನಗಳುಂಟು.

ಆತನು ಆಕೆಯಿಂದ ಹಿಂಬಾಲಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಆ ಊರುಗಳಿಂದ ಬಂದ ಜನರು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ?

ಶೂದ್ರಕನು ಯಾವ ದೇಶದ ಅರಸೋ ಆ ದೇಶದಿಂದ ಅವರು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಣಿಯು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದ ದಾಸಿಯರಿಗೆ ಹೂಗಳನ್ನು ತರ ಹೇಳಿದಳು.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಅರಸು ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದನು.

ಆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ?

ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಇಲ್ಲಿ ಯಾರಿಂದ ಇಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು?

ಈ ನಾಶರಹಿತವಾದಂಥ ಆತ್ಮದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಕಾಶವೂ ಭೂಮಿಯೂ ಧರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಆ ಇಬ್ಬರಿಂದ ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವೂ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವದಿಲ್ಲ.

ಆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ (ನಾನು) ಬಹುಕಾಲ ಇದ್ದೆನು.

ಆ ನೀಚಾತ್ಮನು ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋದನು?

ಆ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಂದವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಮೂರ್ತಿಯುಂಟು.

ಹರಿಯು ಅವನಿಗೊಂದು ಅವಿಶ್ವಸನೀಯವಾದ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು.

ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಹುಡುಕುವಂಥವನು ಆಕೆಯಿಂದ ದೊರಕಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಹ್ಯಾಗೆ ಕಠಿಣವಾದಾನು?

ಪರೀಕ್ಷೆ.

೧. ನಾಮ-ಸರ್ವನಾಮಗಳ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವೇನು?

೨. ದರ್ಶಕ-ಸಂಬಂಧಿ-ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರ ಉಂಟೋ, ವ್ಯಂಜನ ಉಂಟೋ? ಅವು ಸ್ವರಾಂತ ನಾಮಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆಯೋ?

೩. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ सः, एषः, ಇವುಗಳ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ?

೪. यद्, तद्, एतद्, किम्, ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಡಿಸಿರಿ.

೩೦ನೇ ಪಾಠ.

ಮಧ್ಯಮೋತ್ತಮಪುರುಷಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು.

युष्मद् ನೀನು ಅಥವಾ ನೀವು.

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ	त्वम्	युवाम्	यूयम्
ದ್ವಿ	त्वाम्, त्वा	युवाम्, वाम्	युष्मान्, वः
ತೃ.	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
ಚ.	तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम्, वाम्	युष्मभ्यम्, वः
ಪ	त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
ಷ.	तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
ಸ.	त्वयि	युवयोः	युष्मासु

अस्मद् ನಾನು ಅಥವಾ ನಾವು.

ಪ್ರ	अहम्	आवाम्	वयम्
ದ್ವಿ	माम्, मा	आवाम्, नौ	अस्मान्, नः
ತೃ.	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
ಚ	मह्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
ಪ.	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
ಷ	मम, मे	आवयोः, नौ	अस्माकम्, नः
ಸ.	मयि	आवयोः	अस्मासु

13*

ಶಬ್ದಗಳು.

अपराधलव (ಪು.) ಸ್ವಲ್ಪ ತಪ್ಪು.
अविश्वास्य (ವಿ) ನಂಬಿಗೆ ಇಲ್ಲದಂಥ.
आर्या (ಸ್ತ್ರೀ.) ಗೌರವವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ
काल (ಪು) ಸಮಯ, ಹೊತ್ತು
जेतृ (ಪು) ಜಯಶಾಲಿ, ಗೆಲ್ಲುವವ
दासजन (ಪು) ಸೇವಕ.
दैव (ನ.) ಹಣೆಬರಹ, ಪ್ರಾರಬ್ಧ.
नन्दिनी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಹುಡುಗಿ.
निरस्त (ವಿ.) ಚದರಿಸಿದ, ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾದ, ಹರವಿದ (**निर् + अस्** ೪ನೇ ಗ.)
निष्फल (ವಿ) ವ್ಯರ್ಥ.
प्रतनु (ವಿ.) ಸಣ್ಣ, ಚಿಕ್ಕ.
उचित (ವಿ.) ತಕ್ಕ, ಯೋಗ್ಯವಾದ
ऋत्विज् (ಪು.) ಋತ್ವಿಜ, ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬವ.
एतादृश (ವಿ) ಈ ತರದ.
कारुणिक (ವಿ) ಕರುಣವುಳ್ಳ
ताडन (ನ.) ಹೊಡೆಯೋಣ, ಹೊಡತ.
दूरम् (ಅ) ದೂರವಾಗಿ.
निमित्त (ನ) ಕಾರಣ
पर्याकुल (ವಿ) ಕದಲಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಂಗೆಟ್ಟ.
मति (ಸ್ತ್ರೀ.) ವಿಚಾರ, ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಮನೋಭಾವ.
मानिनी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಗರ್ವವುಳ್ಳ ಹೆಂಗಸು, ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ.
रघुनाथ (ಪು) ರಘುಗಳ ಒಡೆಯ
भूतार्थ (ಪು) ನಿಜ, ಯಥಾರ್ಥ, ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಂಗತಿ.
मेघजाल (ನ) ಮೋಡಗಳ ಸಮುದಾಯ.
लव (ಪು) ಲೇಶ, ಅಣು, ಚೂರು
वियोग (ಪು) ಅಗಲುವಿಕೆ.
शिव (ಪು.) ಕಲ್ಯಾಣ, ಸುಖ.
सवितृ (ಪು) ಸೂರ್ಯ.
साक्षिन् (ವಿ) ಸಾಕ್ಷಿಯುವ.
सोमवासर (ಪು) ಇಂದುವಾರ.
गुरु (ಪು) ಪೂಜ್ಯ ಮನುಷ್ಯ, ಉಪಾಧ್ಯಾಯ

अव् (೧ನೇ ಗಣ, ಪರ) ಕಾಪಾಡು.
गम् (ಇದರ ಹಿಂದೆ **शरण** ಅಥವಾ **वश** ಎಂಬದರ ದ್ವಿತೀಯಾ ಏಕವಚನ ಬರಲಾಗಿ) ಶರಣ ಹೋಗು
पार् (೧೦ನೇ ಗ ಪರ ಆತ್ಮ.) ದಾಟು
त्वर् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) ಆತುರಪಡು, ಅವಸರ ಮಾಡು.

ವಾಕ್ಯಗಳು.

नाहमपराधी ।

रघुनाथः स्निह्यत्यावयोः

कुत्रास्ति मे पुत्रकः ।

भगवति त्वामहं वन्दे ।

मास्मानवधीरय ।

विष्णुर्वोऽवतु ।

त्वया सहोपवनं गन्तुमिच्छामि ।

आर्ये कथयामि ते भूतार्थम्

मह्यं धनं न यच्छसि ।

शिवो वः शिवाय भवतु ।

बालकौ युवयोः पिता क्वास्ति ।

पृथिवीं रक्षत्सु युष्मासु कुतो नो भयम् ।

युष्मदधिगतां वार्तां सर्वेभ्यः शंसामि ।

तस्य पीडां हर्तुमस्माभिश्चिन्तित उपायो निष्फलोऽभवत् ।

तव सुचरितं ममेव प्रतनु यतो न दीर्घं कालमावां सुखमन्वभवाव ।

त्वरते मम मनोऽध्ययनाय

अस्माकमश्व एषः ।

क्व गता मे माता ।

एतस्य वृत्तांतस्य श्रवणेन पर्याकुलमावयोर्मनः ।

किं तव पापे रामेण मया वा पापं कृतमित्यपृच्छत्क्रुद्धो दशरथः कैकेयीम् ।

केन निमित्तेन तस्यैवं त्वमनर्थायाद्योद्यता ।

दीनेष्वस्मास्वप्येतादृशो भवतः स्नेहः ।

मरुता मेघजालमिव दैवेनास्माकं सर्वे मनोरथा निरस्ताः ।

[1]कमपराधलवं मयि पश्यसि त्यजसि मानिनि दासजनं

[2]तेषां वधुस्त्वमसि नन्दिनि पार्थिवानां । यतः ।
येषां कुलेषु सविता च गुरुर्वयं च ।।
यूयं वयं वयं यूयमित्यासीन्मतिरावयोः ।
किं जातमधुना येन यूयं यूयं वयं वयम् ।।

---

1) ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ.

2) ಸೂರ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ ಕುಲಗುರುವಾದ ವಸಿಷ್ಠನು ಸೀತೆಗೆ ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ನೀನು ತಿಳುವಳಿಕೆಯ ಮನುಷ್ಯನು.
ನಾನು ಅವಿಶ್ವಾಸಿ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಪಡುತ್ತೀಯೋ
ನೀವು ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿದಾಗ ದಾರಿಯನ್ನು ಯಾರು ತೋರಿಸಿದರು?
ನಿನಗೆ ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಯಾರು ಹೇಳಿದರು?
ನನ್ನ ತಂದೆಯು ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನು, ಅವನು ತಿರಿಗಿ ಬರುವಾಗ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತಂದು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.
ಅಲ್ಲಿ ಏನಾಯಿತು ನಮಗೆ ಹೇಳು.
ನನ್ನ ಪುಸ್ತಕವು ಎಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂದು ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದೆನು.
ನಮ್ಮ ವಿಯೋಗಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಖೇದ ಪಡಬೇಡ.
ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾವು ಎಲ್ಲ ಆಪತ್ತುಗಳನ್ನು ದಾಟಿದೆವು.
ಆ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಏನು ಮಾಡಿದಿರೆಂಬದನ್ನು ನಾನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇನೆ.
ಸಾಕ್ಷಿಯವರಿಗೆ ಸೋಮವಾರ ಬನ್ನಿರೆಂದು ನಾನು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದೆನು.
ನೀವು ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ನಾನು ನಿಮಗೆ ಧಾನ್ಯದ ರಾಶಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನು.
ನೀನು ಅಪಜಯ ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನ ದಂಡಿನವರು ವೈರಿಗೆ ಶರಣು ಹೋದರು.
ನಾವಿಬ್ಬರು ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿದೆವು.
ಈ ಹೂವುಗಳು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಂದ ತರಲ್ಪಟ್ಟವೆ.
ಅವನು ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ನನ್ನಿಂದ ಪಡಕೊಂಡನು.
ನೀವಿಬ್ಬರು ಎಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ನಿಂದಿಸುತ್ತೀರಿ.
ನಾನು ನಿನಗೆ ಈ ಬಕ್ಷೀಸು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ.
ಪ್ರಾಜ್ಞರ ಮಾರ್ಗವು ನಿನ್ನ ದೆಸೆಯಿಂದ ನನ್ನಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.
ಏನು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಋತ್ವಿಜರು ನನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ?
ಎಲೈ ಕರುಣವುಳ್ಳ ತಂದೆಯೇ, ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಬೇಡ.

ಅವನು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರಾದ ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರ ಹೋದನು.

ಆ ನಾಯಿಯನ್ನು ಹೊಡಿಯುವದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಿಂದ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದೆ.

ನೀನು ರಕ್ಷಕನಿರಲು ನಿನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳು ಆಪತ್ತನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವದು ಹ್ಯಾಗೆ?

ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಹರಿಯು ಮೇಲಾದವನು.

೩೧ನೇ ಪಾಠ.

अदस् ಆ, ಈ; इदम् ಈ

(ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ	असौ	[1] अमू	अमी
ದ್ವಿ.	अमुम्	अमू	अमून्
ತೃ.	अमुना	अमूभ्याम्	अमीभिः

---

[1] अदस् ಶಬ್ದದ ಪ್ರಥಮೈಕವಚನದ ಹೊರತು ಉಳಿದ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗವು ಯಾವದೆಂದರೆ.— अदस् ಶಬ್ದದ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ರೂಪವು अद ಎಂದು ತಿಳಿದು, सर्व ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡಿಸು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ दकारಕ್ಕೆ मकारಾದೇಶ ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮುಂದೆ ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರವಿದ್ದರೆ उकारವನ್ನೂ, ದೀರ್ಘ ಸ್ವರವಿದ್ದರೆ ऊकारವನ್ನೂ ಹಾಕು. ಬಹುವಚನದ एकारಕ್ಕೆ ईकारಾದೇಶ ಮಾಡು, ಅಂದರೆ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ರೂಪಗಳು ಆಗುವವು. ತೃತೀಯೆಯ ಏಕವಚನ-ಬಹುವಚನಗಳು अदेन, अदैः ಎಂತ ಆಗದೆ अदना, अदेभिः ಆಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿ. सकारಕ್ಕೆ षकारಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನಿಯಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚತಕ್ಕದ್ದು. अदा ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು सर्वा ಶಬ್ದದಂತೆ ನಡಿಸಿ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ರೂಪಗಳನ್ನಾದರೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಚ	अमुष्मै	अमूभ्याम्	अमीभ्यः
ಪ.	अमुष्मात्	अमूभ्याम्	अमीभ्यः
ಷ.	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्
ಸ.	अमुष्मिन्	अमुयोः	अमीषु

(ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ)

ಪ್ರ.	असौ	अमू	अमूः
ದ್ವಿ.	अमूम्	अमू	अमूः
ತೃ.	अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः
ಚ.	अमुष्यै	अमूभ्याम्	अमूभ्यः
ಪ.	अमुष्याः	अमूभ्याम्	अमूभ्यः
ಷ.	अमुष्याः	अमुयोः	अमूषाम्
ಸ.	अमुष्याम्	अमुयोः	अमूषु

(ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ)

ಪ್ರ. ದ್ವಿ.	अदः	अमू	अमूनि

ಉಳಿದ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ.

इदम् ಈ.

(ಪುಲ್ಲಿಂಗ)

ಪ್ರ.	अयम्	इमौ	इमे
ದ್ವಿ.	इमम्	इमौ	इमान्
ತೃ.	अनेन	आभ्याम्	एभिः
ಚ.	अस्मै	आभ्याम्	एभ्यः
ಪ.	अस्मात्	आभ्याम्	एभ्यः
ಷ.	अस्य	अनयोः	एषाम्
ಸ.	अस्मिन्	अनयोः	एषु

(ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ.)

	ಏಕವಚನ	ದ್ವಿವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರ	इयम्	इमे	इमाः
ದ್ವಿ	इमाम्	इमे	इमाः
ತೃ	अनया	आभ्याम्	आभिः
ಚ.	अस्यै	आभ्याम्	आभ्यः
ಪ	अस्याः	आभ्याम्	आभ्यः
ಷ	अस्याः	अनयोः	आसाम्
ಸ.	अस्याम्	अनयोः	आसु

(ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ)

ಪ್ರ ದ್ವಿ.	इदम्	इमे	इमानि

ಉಳಿದ ವಿಭಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಪುಲ್ಲಿಂಗದಂತೆ

ಶಬ್ದಗಳು.

अक्षमा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಮತ್ಸರ, ಸ್ಪರ್ಧೆ.
अथवा (ಅ) ಇಲ್ಲವೆ.
अवधीरणा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನೂಕೋಣ, ಪ್ರತಿಸರಣೆ, ಧಿಕ್ಕಾರ.
उद्यत (ವಿ) ಸಿದ್ಧವಾದ.
उर्वशी (ಸ್ತ್ರೀ) ಒಬ್ಬ ಅಪ್ಸರೆಯು ಹೆ[ಸರು.
कवीश (ಪು) (**कवि** ಕವನ ಮಾಡುವವ **ईश** ಶ್ರೇಷ್ಠ) ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠ
किल (ಅ.) ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ
गृध्रराज (ಪು.) ಜಟಾಯು, ಹದ್ದುಗಳ ಒಡೆಯ
दुःखित (ವಿ.) ದುಖವುಳ್ಳ, ಖಿನ್ನ.
देवदारु (ಪು) ವೃಕ್ಷವಿಶೇಷ.
द्रुतम् (ಅ.) ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ತೀವ್ರ

पुत्रीकृत (ವಿ.) (**पुत्र** ಮಗ, **कृत** ಮಾಡಿದ) ಮಗನಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ದತ್ತಕ.
कदर्य (ಪು) ಲೋಭಿ, ಕೃಪಣ.
अलम् + कृ ಅಲಂಕರಿಸು, ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡು.
गर्ता (ಸ್ತ್ರೀ) ತಗ್ಗು
छन्न (**छद्** ಇದರ ಕ. ಭೂ. ಕಾ ವಾ. ವಿ.) ಮುಚ್ಚಿದ.
जव (ಪು) ತ್ವರೆ, ವೇಗ
दृश्य (ವಿ) ಕಾಣಿಸುವ.
भिक्षा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಭಿಕ್ಷೆ, ಧರ್ಮಾದಾಯ.
रथ्य (ಪು.) ಕುದುರೆ.
वि + रम् (ಪರಸ್ಮೈ) ನಿಲ್ಲು, ಮಾಡ[ದಿರು.

रीति (ಸ್ತ್ರೀ) ರೀತಿ, ಬಗೆ [ತಕ್ಕ
व्याख्येय (ವಿ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಡ
संगत (ನ.) ಸ್ನೇಹ, ಗೆಳೆತನ
संगम (ಪು) ಸಂಗಮ, ಕೂಡೋಣ.
साहस (ನ) ಸಾಹಸ, ಎದೆಗಾರಿಕೆ. ✓
स्वादु (ವಿ) ರುಚಿಯುಳ್ಳ
पुरः (ಕ್ರಿ ಅ.) ಮುಂದೆ (ಸ್ಥಳ)
पुष्पधारिन् (ವಿ) ಹೂಗಳುಳ್ಳಂಥ.
प्रभव (ಪು.) ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಉಗಮ
प्रसन्न (ವಿ.) ಸಂತುಷ್ಟ
प्रियतमा (ವಿ ಸ್ತ್ರೀ) ಅತಿಪ್ರಿಯಳಾದ, ಬೇಕಾದವಳು.
प्रियाप्रवृत्ति (ಸ್ತ್ರೀ.) (प्रिया ಪ್ರಿಯಳು, प्रवृत्ति ಸುದ್ದಿ) ಪ್ರಿಯಳ ವರ್ತಮಾನ
भीरू (ವಿ. ಸ್ತ್ರೀ.) ಪುಕ್ಕಿ, ಅಂಜುಬುರುಕಿ
मदिराक्षी (ಸ್ತ್ರೀ) ಮರುಳು ಮಾಡುವ ಮನೋಹರವಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು.
मधुकर (ಪು) ಗುಂಗೀಹುಳ, ತುಂಬಿ
लतागृह (ನ) ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದಾದ ಮನೆ, ಕುಂಜ.
वरतनु (ವಿ) ಸುಂದರ ಶರೀರವುಳ್ಳಂಥ ಚಲುವ, ಸುಂದರ
वशा (ಸ್ತ್ರೀ) ಸಹಚರಿ, ಹೆಣ್ಣಾನೆ.
वास (ಪು) ವಾಸಸ್ಥಳ
विप्रिय (ವಿ.) ತುಚ್ಛ; (ನ) ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಡಾದದ್ದು.
स्त्रीरत्न (ನ) ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಳಾದ, ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀ
वीथि (ಸ್ತ್ರೀ.) ಬೀದಿ, ಮಾರ್ಗ
वृषभध्वज (ಪು) ಶಿವ.
शिवालय (ನ) ಈಶ್ವರನ ಗುಡಿ
संगमोत्सुक (ವಿ) ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಲವಲವಿಕೆಯುಳ್ಳ.
सारङ्ग (ಪು.) ಒಂದು ತರದ ಪಕ್ಷಿ.

अभि+अर्थ् (೧ನೇ ಗ. ಆ) ಬಿನ್ನವಿಸು, ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು

ವಾಕ್ಯಗಳು.

इदमासनमलंक्रियतां भवता ।
मृगस्य जवस्याक्षमयेवामी रथ्या धावन्ति ।
अनया रीत्या व्याख्येयोऽयं ग्रन्थः । 3
वत्स विरमास्मात्साहसात्
अमू तौ तरू यौ ह्योऽपश्यम् ।
अस्मै विदुषे ब्राह्मणाय दक्षिणां प्रयच्छ ।
अनयोः कन्ययोः संगतं मे रोचते ।

*इमं[1] सारङ्गं प्रियाप्रवृत्तयेऽभ्यर्थये ।
अयं[2] स ते तिष्ठति संगमोत्सुको
विशङ्कसे भीरु यतोऽवधीरणाम् ।
अमुं[3] पुरः पश्यसि देवदारुं
पुत्रीकृतोऽसौ वृषभध्वजेन ।
*स्त्रीरत्नेषु ममोर्वशी प्रियतमा यूथे तवेयं वशा ।
*मधुकर मदिराक्ष्याः शंस तस्याः प्रवृत्तिं
वरतनुरथवासौ नैव दृष्टा त्वया मे ।
*हंस प्रयच्छ मे कान्तां गतिरस्यास्त्वया हृता ।
अस्मिन्नेव लतागृहे त्वमभवः ।
अस्यैवासीन्महति शिखरे गृध्रराजस्य वासः ।
मनोहरा अमी वृक्षा दृश्यन्ते पुष्पधारिणः ।
अगच्छदमुया वीथ्या दास्यमूं द्रुतमानय ।
कृतं किमेभिस्तव विप्रियं य-
दनिष्टमेषामसि कर्तुमुद्यतः ।
पादानमीषां प्रणतो यतोऽसौ

1) ಈ * ಚಿನ್ಹವು ಯಾವ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಆ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ಅರಸನು ಆಡಿದ್ದಾನೆ ಆತನು ಒಂದು ಮಾವಿನ ತೋಪಿನೊಳಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಕ್ರೀಡಾ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಆಕೆಯು ಕಾಣದ ಹಾಗಾಗುತ್ತಾಳೆ ಆಗ ಅರಸು—ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಳ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಏನಾದರು ಸುದ್ದಿ ಹೇಳುವಿರಾ ಎಂದು ಅತ್ತ ಇತ್ತ ಭ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪಶುಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದೇ ಚಿನ್ಹವುಳ್ಳ ಎರಡನೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅವನು ಒಂದು ಆನೆಗೆ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

2) ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯನು ತನ್ನನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸುವನೆಂಬ ಭಯವುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಆಕೆಯ ಪ್ರಿಯನು ಈ ಮಾತು ಆಡಿದ್ದಾನೆ.

3) ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯಕರವಾಗಿರುವ ಒಂದು ವೃಕ್ಷದ ಬಗ್ಗೆ ಒಬ್ಬನೊಡನೆ ಆಡಿದ ಒಬ್ಬನ ಮಾತು

भद्रं ततोऽमीभिरमुष्य कार्यम् ।
पुर्यां पुराऽस्यां किल कालिदासो
नाम्नाभवद्यो न्यवसत्कवीशः ।
यदि प्रसन्ना भगवतीमं वरं याचे । [यते ।
अस्मिँल्लोके[1] यत्क्रियते तस्य फलममुष्मिँल्लोकेऽनुभू-
एभिर्वचोभिः सान्त्वय मे दुःखितां भार्याम् ।
हे सीते पुत्राविमौ ते ।

ಇದು ನನ್ನ ಪುಸ್ತಕವು.[1] [ಪಡುತ್ತಾರೆ
ಈ ಮನುಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಅರಸನ ಜಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷ
ಈ ಹುಡುಗಿಯರು ಕುಣಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ
ಈ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ವಿದ್ವಾಂಸರಿದ್ದಾರೆ
ಈ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನಾನು ನೋಡುವದಿಲ್ಲ.
ಈ ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮಂಗವದೆ.
ಈ ಹೊಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನೀರು ಉಂಟು.
ಈ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಬಹಳ ಕಲ್ಲುಗಳು ಬಿದ್ದವೆ.
ಈ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ನಾನು ಒಬ್ಬ ಕಳ್ಳನನ್ನು ಹೊಡೆದೆನು.
ಈ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ನಾನು ಈಶ್ವರನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೆನು.
ಈ ಹೊಳೆಗಳ ಉಗಮಗಳು ಹಿಮಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟು.
ಈ ಹುಡುಗರಿಗೂ ಆ ಹುಡುಗಿಯರಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿಠಾಯಿ ಕೊಡಿರಿ
ಆ ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುವ ಹುಲಿಯನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆನು
ಈ ಇಬ್ಬರು ಕಳ್ಳರಿಂದ ನನ್ನ ಬಂಗಾರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದೆನು.
ರಣಭೂಮಿಯಿಂದ ಆ ಸಿಪಾಯಿಯು ಓಡಿಹೋಗುವದನ್ನು ಕಂಡೆನು.

---

[1] तವರ್ಗಕ್ಕೆ लಕಾರ ಪರವಾದರೆ, लಕಾರಾದೇಶವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು न ದ ಮುಂದೆ ल ಬಂದರೆ, ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಂತೆ, ಅನುನಾಸಿಕ लಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ

ಹಾದಿಕಾರನು ಆ ಹಾದಿಯಿಂದ ಹೋದನು.
ಈ ಎರೆಡು ತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚು.
ನಾನು ಆ ಲೋಭಿಯಿಂದ ಧರ್ಮಾದಾಯವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವದಿಲ್ಲ
ಅರಸನ ಅರಮನೆಯು ಈ ಹೊಳೆಯಿಂದ ಎರಡು ಹರದಾರಿ ಉಂಟು
ನನಗೆ ಆ ರುಚಿಯಾದ ಮಾವಿನಹಣ್ಣು ಕೊಡು.'
ಈ ಚಿಗರೆಯಿಂದ ಯಾವ ತಪ್ಪು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದೆ?
ಈ ಎರಡು ಹೊಳೆಗಳ ಸಂಗಮವು ಪವಿತ್ರವಾದದ್ದು.
ಈ ಅರಿವೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ನಾನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗುತ್ತೇನೆ. 2
ಈ ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗಿಯರು ಕೂಡ ಲಗ್ನವಾಗತಕ್ಕವರಿದ್ದಾರೆ. 24

ಪರೀಕ್ಷೆ.

೧. ಯಾವ ಸರ್ವನಾಮದ ರೂಪಗಳು ಅತಿಶಯ ಅನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಆಗುತ್ತವೆ?

೨. ಮೂರೂ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ **अदस्**, **इदम्** ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ **युष्मद्**, **अस्मद्** ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ನಡಿಸಿರಿ.

೩. **अदस्** ಶಬ್ದದ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಸಿದ ಮಾಡುವ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗವು ಯಾವದು?

೪. **महत्** ಶಬ್ದವನ್ನು ನಡಿಸಿರಿ.

೫. ಲಕಾರ ಪರವಾದ **त**ವರ್ಗವು ಯಾವ ವಿಕಾರ ಹೊಂದುತ್ತದೆ?

೩೨ನೇ ಪಾಠ.

ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿ ತೆಗೆದ ಸುಭಾಷಿತಗಳು.

विद्वत्त्वं च नृपत्वं च नैव तुल्यं कदाचन ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥

वरमेको गुणी पुत्रो न च मूर्खशतान्यपि ।
एकश्चन्द्रस्तमो हन्ति न च तारागणोऽपि च ॥
एके[1]नापि सुवृक्षेण पुष्पितेन सुगन्धिना ।
वासितं तद्वनं सर्वं सुपुत्रेन कुलं यथा ।
उत्सवे व्यसने चैव दुर्भिक्षे शत्रुविग्रहे ।
राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः ॥
दुर्जनः प्रियवादी च नैतद्विश्वासकारणम् ।
मधु तिष्ठति जिह्वाग्रे हृदये तु हलाहलम् ॥
दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्ययालंकृतोऽपि सन् ।
मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयंकरः ॥
कुलीनैः सह संपर्कं पण्डितैः सह मित्रताम् ।
ज्ञातिभिश्च समं मेलं कुर्वाणो न विनश्यति ॥
यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवं परिषेवते ।
ध्रुवाणि तस्य नश्यन्ति अध्रुवं नष्टमेव च ॥
पादपानां भयं वातः पद्मानां शिशिरो भयम् ॥
पर्वतानां भयं वज्रः साधूनां दुर्जनो भयम् ॥

तस्मात्स्वविषये रक्षा कर्तव्या भूतिमिच्छता ।
यज्ञैर्नावाप्यते स्वर्गो रक्षणात्प्राप्यते यथा ॥
यथा फलानां पक्वानां नान्यत्र पतनाद्भयम् ।
एवं नरस्य जातस्य नान्यत्र मरणाद्भयम् ॥

न भीतो मरणादस्मि केवलं दूषितं यशः ।
विशुद्धस्य हि मे मृत्युः पुत्रजन्मसमः किल ॥

1) एक ಶಬ್ದವು ಸರ್ವನಾಮವಿರುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅದು सर्व ಶಬ್ದದಂತೆ ನ
ಯುತ್ತದೆ

अपापानां कुले जाते मयि पापं न विद्यते ।
यदि संभाव्यते पापमपापेन च किं मया ॥

अर्थमनर्थं भावय नित्यं नास्ति ततः सुखलेशः सत्यम् ।
पुत्रादपि धनभाजां भीतिः सर्वत्रैषा विहिता रीतिः ॥
का तव कान्ता कस्ते पुत्रः संसारोऽयमतीव विचित्रः ।
कस्य त्वं वा कुत आयातस्तत्त्वं चिन्तय तदिदं भ्रातः ॥
शत्रौ मित्रे पुत्रे बन्धौ मा कुरु यत्नं विग्रहसंधौ ।
भव समचित्तः सर्वत्र त्वं वाञ्छस्यचिराद्यदि सत्तत्त्वम् ।
महता पुण्यपण्येन क्रीतेयं कायनौ[1] स्त्वया ।
पारं दुःखोदधेर्गन्तुं तर यावन्न भिद्यते ॥
धैर्यं यस्य पिता क्षमा च जननी शान्तिश्चिरं गेहिनी ।
सत्यं सूनुरयं दया च भगिनी भ्राता मनःसंयमः ॥
शय्या भूमितलं दिशो[2]ऽपि वसनं ज्ञानामृतं भोजन-
मेते यस्य कुटुम्बिनो वद सखे[3] कस्माद्भयं योगिनः ॥
विपदि धैर्यमथाभ्युदये क्षमा सदसि वाक्पटुता युधि विक्रमः ।
यशसि चाभिरुचिर्व्यसनं श्रुतौ प्रकृतिसिद्धमिदं हि महात्म-
नाम् ॥
आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महारिपुः ।
नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति ॥

---

1) ೨೫ನೇ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಸಂಧಿನಿಯಮಗಳಂತೆ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿ ಈ ಶಬ್ದದ ರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ

2) ಪ್ರಥಮೈಕವಚನದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಂಜನಾದಿವಿಭಕ್ತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಪರವಾದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಶಬ್ದದ शಕಾರಕ್ಕೆ कಕಾರ ಬರುತ್ತದ.

3) ಈ ಶಬ್ದದ ವಿಭಕ್ತಿರೂಪಗಳು ಅನಿಯಮಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

अस्ति ब्रह्मारण्ये कर्पूरतिलको नाम हस्ती। तमवलोक्य सर्वे शृगालाश्चिन्तयन्ति स्म यद्ययं केनाप्युपायेन म्रियते तदास्माकमेतद्देहेन मासचतुष्टयस्य भोजनं भविष्यति। तत्रैकेन वृद्धशृगालेन प्रतिज्ञातं मया बुद्धिप्रभावादस्य मरणं साधयितव्यम्। अनन्तरं स वञ्चकः कर्पूरतिलकसमीपं गत्वा साष्टाङ्गपातं प्रणम्यावदद्देव दृष्टिप्रसादं कुरु। हस्ती ब्रूते कस्त्वं कुतः समायातः। सोऽवदज्जम्बूकोऽहं सर्वैर्वनवासिभिः पशुभिर्मिलित्वा भवत्सकाशं प्रस्थापितो यद्विना राज्ञाऽवस्थातुं न युक्तं तदत्राटवीराज्येऽभिषेक्तुं भवान्सर्वस्वामिगुणोपेतो निरूपितस्तद्यथा लग्नवेला न विचलति तथा कृत्वा सत्वरमागम्यतां देवेन। इत्युक्त्वोत्थाय चलितः। ततोऽसौ राज्यलोभाकृष्टः कर्पूरतिलकः शृगालवर्त्मना धावन् महापङ्के निमग्नः। ततस्तेन हस्तिनोक्तं सखे शृगाल किमधुना विधेयं पङ्के निपतितोऽहं म्रिये परावृत्य पश्य। शृगालेन विहस्योक्तं देव मम पुच्छकावलम्बनं कृत्वोत्तिष्ठ। यन्मद्विधस्य वचसि त्वया प्रत्ययः कृतस्तदनुभूयतामशरणं दुःखम्।

ಕೋಶ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಕನ್ನಡ.

अ

अकाल (अ+काल) (ಪು.) ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಾಲ.

अक्षमा (ಸ್ತ್ರೀ) ಮತ್ಸರ, ಸ್ಪರ್ಧೆ

अक्षर (ವಿ.) ನಾಶರಹಿತವಾದ

अखिल (ವಿ) ಎಲ್ಲ

अगद (ಪು.) ಔಷಧ

अग्नि (ಪು.) ಬೆಂಕಿ.

अग्र (ನ) ತುದಿ

अङ्ग्लभूमि (ಸ್ತ್ರೀ) ಇಂಗ್ಲಂಡದೇಶ

अचिराद् (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಬೇಗ.

अज (ಪು.) ಹೋತು.

अज्ञान (ನ) ತಿಳಿಗೇಡಿತನ.

अट् (೧ನೇ ಗ. ವ.) ತಿರುಗು.

अटवी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಅಡವಿ, ಅರಣ್ಯ.

अतः (ಕ್ರಿ ವಿ.) ಇಲ್ಲಿಂದ, ಈ ಕಾರಣದಿಂದ. [ಗತ

अतिथि (ಪು) ಆಗಂತುಕ, ಅಭ್ಯಾ

अतीव (ಕ್ರಿ. ವಿ.) ಬಹಳವಾಗಿ

अत्र (ಕ್ರಿ ವಿ) ಇಲ್ಲಿ.

अथवा (ಅ) ಇಲ್ಲವೆ.

अद् (೧ನೇ ಗ ವ) ತಿನ್ನು

अद्य (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಈಹೊತ್ತು

अधिपति (ಪು.) ಒಡೆಯ.

अधुना (ಕ್ರಿ ವಿ.) ಈಗ.

अध्ययन (ನ.) ಕಲಿಯೋಣ, ಅಭ್ಯಾಸ.

अध्युषिवस् (ವಿ) ವಾಸಿಸಿದ

अध्रुव (ವಿ.) ಅನಿಶ್ಚಿತ, ಕ್ಷಣಿಕ.

अध्वखेद (ಪು) [**अध्वन्** (ಪು.) ಮಾರ್ಗ, **खेद** (ಪು) ದಣುವು] ಪ್ರವಾಸಶ್ರಮ.

अनन्तरम् (ಕ್ರಿ. ವಿ) ತರುವಾಯ.

अनर्थ (ಪು) ಕೇಡು, ದುಃಖ.

अनुजीविन् (ವಿ.) ಸೇವಕ, ಆಶ್ರಿತ.

अनुरञ्जन (ನ) ಸಂತೋಷಿಸೋಣ.

अनृत (ನ.) ಸುಳ್ಳು; (ವಿ.) ಅಸತ್ಯವಾದ.

अन्तःपुर (ನ.) ಹೆಂಗಸರ ಕೋಣೆ, ರಾಣಿವಾಸ.

अन्त्य (ವಿ.) ಕಡೆಯ

अन्न (ನ) ಆಹಾರ

अन्यत्र (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ.

अपण्डित (ಪು) ಅಕ್ಷರಶತ್ರು, ದಡ್ಡ

अपराध (ಪು.) ತಪ್ಪು.

अपराधलव (ಪು) [**अपराध** (ಪು.) ತಪ್ಪು, **लव** (ಪು.) ಲೇಶ, ಚೂರು] ಸಣ್ಣ ತಪ್ಪು.

अपराधिन् (ವಿ) ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದ, ದೋಷವುಳ್ಳ.

अपाय (ಪು) ಕೇಡು, ಹಾನಿ.

अपि (ಅ) ಸಹ, -ಊ, -ಆಗ್ಯೂ

अभिधान (ನ.) ಹೆಸರು.

अभिभूत (अभि+भू ಇದರ ಕರ್ಮಣಿ, ಭೂ. ಕೃ ವಿ) ಪರಾಜಿತ, ಗೆಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ.
अभिरुचि (ಸ್ತ್ರೀ) ಮೆಚ್ಚಿಕೆ, ಸೇರಿಕೆ
अभिलाष (ಪು) ಅಪೇಕ್ಷೆ, ಬಯಕೆ.
अभिषेक्तुम् (अभि+सिच् ಇದರ ಹೇತ್ವರ್ಥಕ ಅವ್ಯಯ) ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ
अभूमि (ಸ್ತ್ರೀ.) ಭೂಮಿಯಲ್ಲದ, ಅವಿಷಯ, ಅನಾಸ್ಪದ.
अभ्युदय (ಪು) ಘನತೆ, ಉತ್ಕರ್ಷ
अमरावती (ಸ್ತ್ರೀ) ಇಂದ್ರನ ರಾಜಧಾನಿ
अमात्य (ಪು) ಪ್ರಧಾನ, ಮಂತ್ರಿ.
अम्बर (ನ) ಆಕಾಶ, ವಸ್ತ್ರ.
अयोध्या (ಸ್ತ್ರೀ) ಒಂದು ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು
अरण्य (ನ) ಅಡವಿ, ವನ.
अरि (ಪು) ಶತ್ರು, ಹಗೆ
अरुन्धती (ಸ್ತ್ರೀ) ವಸಿಷ್ಠನ ಹೆಂಡತಿ.
अर्घ्य (ನ.) ಪೂಜಾಸಂಹಿತ್ಯ.
अर्जुन (ಪು.) ಪಾಂಡುರಾಜನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವ.
अर्थ् (೧೦ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) प्र+अर्थ् ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು
अर्थ (ಪು) ಸಂಪತ್ತಿ, ಧನ.
अर्ह् (೧ನೇ ಗ. ಪರ) ಯೋಗ್ಯನಿರು
अलंकार (ಪು.) ಆಭರಣ.
अलङ्घनीय (ವಿ) ದಾಟಕೂಡದಂಥ.
अलि (ಪು) ಗುಂಗೀ ಹುಳ, ತುಂಬಿ
अव् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಸಂರಕ್ಷಿಸು.
अवतरत् (अव+तॄ ೧ನೇ ಗ. ಪರ ವ ಕೃ. ವಿ) ಇಳಿಯುವ.
अवधीरणा (ಸ್ತ್ರೀ) ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಅಟ್ಟೋಣ, ಧಿಕ್ಕಾರ
अवन्ती (ಸ್ತ್ರೀ.) ಉಜ್ಜಯಿನಿ.
अवलोक्य (अव+लोक् ಇದರ ಭೂ. ಕೃ. ಅ.) ನೋಡಿ.
अवस्तु (ನ.) ಒಡವೆ ಅಲ್ಲದ್ದು.
अवस्त्वारोप (ಪು) ನಿಜವಲ್ಲದ್ದು ನಿಜವೆಂದು ಹೇಳೋಣ
अविश्वास्य (ವಿ) ನಂಬಿಗೆಯಿಲ್ಲದ
अशरण (ವಿ) ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ, ನಿರಾಶ್ರಿತ.
अश्मन् (ಪು) ಕಲ್ಲು.
अश्रु (ನ.) ಕಣ್ಣೀರು.
अश्व (ಪು) ಕುದುರೆ
अश्वपति (ಪು) ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು.
अस् (೨ನೇ ಗ. ಪರ.) ಇರು
अस् (೪ನೇ ಗ ಪರ) ಚಲ್ಲು.
असत्य (ನ) ಸುಳ್ಳು
असि (ಪು) ಕತ್ತಿ
असुर (ಪು) ದೈತ್ಯ
अस्त्र (ನ) ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಆಯುಧ, ಅದ್ಭುತಶಸ್ತ್ರ.
अहित (ನ) ಕೇಡು, ಅಪಾಯ, ಹಾನಿ

आ

आकाश (ಪು ನ) ಮುಗಿಲು.
आङ्गलभौम (ಪು) ಇಂಗ್ಲಿಷ ಮನುಷ್ಯ

आचार (ಪು.) ನಡತೆ, ಸದ್ವರ್ತನ.

आचार्य (ಪು.) ಉಪದೇಶಕ, ಪುರೋಹಿತ

आज्ञा (ಸ್ತ್ರೀ) ಅಪ್ಪಣೆ

आत्मज (ಪು) ಮಗ.

आत्मजा (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಗಳು

आत्मन् (ಪು.) ಜೀವ, ತಾನು

आदर (ಪು) ಮನ್ನಣೆ, ಸತ್ಕಾರ

आदेश (ಪು) ಅಪ್ಪಣೆ, ಶಬ್ದದ ರೂಪಾಂತರ

आध्यान (ನ) ಲವಲವಿಕೆ, ನಿದಿಧ್ಯಾಸ

आप् ಹೊಂದು, ದೊರಕಿಸು, **अव + आप्**; **प्र + आप्** ಪಡಕೊಳ್ಳು; **वि + आप्** ನಿಲುಕು, ಮುಟ್ಟು, ವ್ಯಾಪಿಸು.

आपद् (ಸ್ತ್ರೀ) ವಿಪತ್ತಿ

आम्र (ನ) ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣು.

आयुष्मत् (ವಿ) ಬಹಳ ಆಯುಷ್ಯವಂತ, ಚಿರಜೀವಿ.

आरम्भ (ಪು) ಷುರು, ಆರಂಭ

आरोप (ಪು) ಹೊರಿಸೋಣ

आर्य (ಪು.) ಸಭ್ಯಮನುಷ್ಯ, ಹಿಂದು ಜನರ ಪೂರ್ವಜ

आर्या (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಾನವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ.

आवरण (ನ) ಆಚ್ಛಾದನ, ಅಡ್ಡಿ

आश्रम (ಪು) ಋಷಿಯ ಮಠ

आसन (ನ) ಪೀಠ, ಗದ್ದಿಗೆ

आह्लादक (ವಿ) ಆನಂದ ಕೊಡುವ

इ, ई

इच्छा (ಸ್ತ್ರೀ) ಅಪೇಕ್ಷೆ, ಕಾಂಕ್ಷೆ, ಬಯಕೆ.

इति (ಅ) ಹೀಗೆ.

इत्थम् (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಈ ರೀತಿಯಿಂದ.

इन्दु (ಪು) ಚಂದ್ರ.

इन्द्र (ಪು) ಮೇಘಗಳ ಒಡೆಯ.

इन्द्राणी (ಸ್ತ್ರೀ) ಇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ.

इव (ಕ್ರಿ. ವಿ.) ಹಾಗೆ, ಅಂತೆ.

इष् [**इच्छ्**] (೬ನೇ ಗ. ಪ.) ಇಚ್ಛಿಸು.

इषु (ಪು) ಬಾಣ

इष्ट (**इष्** ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ. ಕೃ.) ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ, ಇಚ್ಛಿಸಿದ

ईक्ष् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ನೋಡು; **अप + ईक्ष्** ಕೋರು; **प्र + ईक्ष्** ನೋಡು; **परि + ईक्ष्** ಪರೀಕ್ಷಿಸು; **उप + ईक्ष्** ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡು.

ईश्वर (ಪು) ದೇವರು

उ

उक्त (ವಿ.) (**वच्** ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ ಕೃ) ಹೇಳಿದ, ಮಾತಾಡಿದ

उज्झ् (೬ನೇ ಗ ಪ) ಆರಿಸು

उटज (ಪು) ಗುಡುಸಲು

उत (ಅ.) ಅಥವಾ.

उत्खात (**उद् + खन्** ಇದರ ಕ. ಭೂ. ಕೃ) ಅಗಿದ.

उत्थाय (**उद् + स्था** ಇದರ ಭೂ. ನ್ಯ.) ಎದ್ದು.

उत्सङ्गवर्तिन् (ವಿ.) [**उत्सङ्ग** (ಪು.) ತೊಡೆ] ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂತ.

उत्सव (ಪು.) ಹಬ್ಬದ ಪ್ರಸಂಗ.

उत्साह (ಪು) ಆನಂದ, ಉಲ್ಲಾಸ, ಚಟುವಟಿಕೆ.
उदक (ನ) ನೀರು.
उदधि (ಪು) ಸಮುದ್ರ
उदय (ಪು) ಹೊರಡೋಣ, ಕಾಣಿಸೋಣ
उद्यत (**उद्**+**यम्** ಇದರ ಭೂ. ಕೃ ವಿ.) ಸಿದ್ಧವಾದ
उद्यम (ಪು) ಉದ್ಯೋಗ, ಶ್ರಮ.
उद्यमसम (ವಿ. ಪು. ನ) (**सम** ಸರಿಯಾದ) ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಉದ್ಯೋಗದಂಥ
उद्यान (ನ) ತೋಟ
उद्योग (ಪು) ಶ್ರಮ, ಮನಸ್ಸು ಹಚ್ಚೋಣ, ವ್ಯವಸಾಯ.
उपकार (ಪು.) ಎರಡನೆಯವರಿಗೆ ಒಳಿತು ಮಾಡೋಣ
उपदेश (ಪು) ಬೋಧನೆ
उपवन (ನ.) ಹಿತ್ತಲ ತೋಟ
उपहार (ಪು.) ಇನಾಮು
उपानह् (ಸ್ತ್ರೀ) ಜೋಡು, ಮೊಚ್ಚೆ.
उपाय (ಪು) ಹಂಚಿಕೆ.
उपालम्भ (ಪು.) ಹಂಗಿಸೋಣ, ದೋಷ ಹಚ್ಚೋಣ.
उर्वशी (ಸ್ತ್ರೀ) ಒಬ್ಬ ಅಪ್ಸರೆಯ ಹೆಸರು

ऋ

ऋतुपर्ण (ಪು) ಒಬ್ಬ ಅರಸನ ಹೆಸರು
ऋषि (ಪು) ಮುನಿ.
ऋष्यशृङ्ग (ಪು.) ದಶರಥನ ಅಳಿಯ.

ए

एक (ಸರ್ವ) ಒಂದು
एव (ಕ್ರಿ. ವಿ.) ಮಾತ್ರ, ಕೇವಲ, ಏ (ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕ).
एवम् (ಕ್ರಿ ವಿ) ಹೀಗೆ .

ओ

ओदन (ಪು) ಅನ್ನ

क

ककुभ् (ಸ್ತ್ರೀ) ದಿಕ್ಕು
कञ्चुकिन् (ಪು) ಅಂತಃಪುರದೊಳಗಿನ ಸೇವಕ.
कण्ठ (ಪು) ಕುತ್ತಿಗೆ, ಕೊರಳು
कत्थ् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಸ್ತುತಿಸು, ಹೊಗಳು.
कथ् (೧೦ನೇ ಗ) ಹೇಳು
कथम् (ಕ್ರಿ ವಿ) ಹ್ಯಾಗೆ?
कथा (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಥೆ.
कदा (ಕ್ರಿ ವಿ) ಯಾವಾಗ?
कनीयस् (ವಿ.) (—ಇಂತ) ಚಿಕ್ಕ, ಕಿರಿ
कन्या (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಗಳು, ಹುಡುಗಿ
कपट (ನ) ಮೋಸ.
कपि (ಪು) ಮಂಗ.
कपिल (ಪು) ಒಬ್ಬ ಮಹಾಮುನಿಯ ಹೆಸರು
कपोल (ಪು) ಗಲ್ಲ
कबरी (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆರಳು
कम्प् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) ನಡುಗು
कमल (ನ.) ತಾವರೆ.

कर (ಪು) ಕೈ

कर्ण (ಪು) ಕಿವಿ, ಒಬ್ಬ ಶೂರನ ಹೆಸರು

कर्तव्य (ವಿ. ಪು ನ) ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು

कर्तृ (ವಿ. ಪು ನ) ಮಾಡುವ, -ವ, -ದು

कर्पूरतिलक (ಪು.) ಒಂದು ಆನೆಯ ಹೆಸರು

कर्मन् (ನ) ಕೆಲಸ

कलङ्क (ಪು) ಕಲೆ, ಲಾಂಛನ

कला (ಸ್ತ್ರೀ) ಶಿಲ್ಪವಿದ್ಯ, ಕೌಶಲ್ಯ

कलि (ಪು) ಜಗಳ.

कल्याण (ನ) ಶುಭ, ಹಿತ, ಒಳಿತು

कवि (ಪು) ಕವಿತೆ ಮಾಡುವವ

कवीश (ಪು) [कवि ಕವನ ಮಾಡುವವ, ईश (ಪು) ಶ್ರೇಷ್ಠ] ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠ.

काञ्चन (ನ) ಬಂಗಾರ.

कान्ता (ಸ್ತ್ರೀ.) ಹೆಂಡತಿ, ಪ್ರಿಯಳು.

कान्ति (ಸ್ತ್ರೀ.) ಹೊಳಪು, ಪ್ರಕಾಶ.

कार्तिक (ಪು) ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಹೆಸರು

काल (ಪು.) ವೇಳೆ.

काश् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) प्र + काश् ಪ್ರಕಾಶಿಸು

काष्ठ (ನ) ಕಟ್ಟಿಗೆ

कासार (ಪು) ಸರೋವರ, ಕೆರೆ

किंकर (ಪು) ಸೇವಕ, ಚಾಕರ

किन्तु (ಕ್ರಿ ವಿ.) ಆದರೆ

किरि (ಪು.) ಕಾಡಹಂದಿ

किल (ಕ್ರಿ. ವಿ) ನಿಜವಾಗಿ, ನಿಶ್ಚಯ [ವಾಗಿ

कीचक (ಪು.) ವಿರಾಟರಾಜನ ಸೇನಾಪತಿ.

कीर्ति (ಸ್ತ್ರೀ) ಯಶ, ಖ್ಯಾತಿ.

कुटुंबिन् (ಪು) ಕುಟುಂಬವತ್ಸಲನು.

कुण्ठित (कुण्ठ् ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ. ಕೃ. ವಿ.) ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, ಕಟ್ಟಾದ.

कुत (ಕ್ರಿ ವಿ) ಎಲ್ಲಿಂದ?

कुत्र (ಕ್ರಿ. ವಿ.) ಎಲ್ಲಿ?

कुप् (೪ನೇ ಗ. ಪರ) ಸಿಟ್ಟಾಗು

कुमारी (ಸ್ತ್ರೀ) ಲಗ್ನ ಆಗದ ಹುಡುಗಿ.

कुम्भकार (ಪು.) ಕುಂಬಾರ

कुरु (ಪು.) ದೇಶದ ಹೆಸರು (ಬಹುವಚನ).

कुर्वत् (कृ ಧಾತುವಿನ ವರ ಪದದ ವರ್ತ. ಕೃ) ಮಾಡುವ, -ವ, -ದು.

कुर्वाण (कृ ಧಾತುವಿನ ಆತ್ಮ. ವ ಕೃ ವಿ) ಮಾಡುವ, -ವ, -ದು.

कुलीन (ವಿ) ಉತ್ತಮ ಕುಲದೊಳಗಿನ

कुशलिन् (ವಿ ಪು ನ) ಕ್ಷೇಮವುಳ್ಳ

कुस (೪ನೇ ಗ ಪರ) ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು.

कुसुम (ನ) ಹೂ, ಪುಷ್ಪ.

कूप (ಪು) ಬಾವಿ.

कूर्म (ಪು) ಆವೆ.

कृ ಮಾಡು, अधि + कृ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡು; (ಕ) ಅಧಿಕೃತನಾಗು.

कृत (कृ ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ ಕೃ) ಮಾಡಿದ.

कृति (ಸ್ತ್ರೀ) ಕೆಲಸ.

कृपा (ಸ್ತ್ರೀ.) ದಯೆ.

कृष् (೧ನೇ ಗ ಪರ. ಅಥವಾ ೬ನೇ ಗ. ಪರ. ಆತ್ಮ) ನೇಗಿಲು ಹೊಡೆ, ಉಳು.

कृषीवल (ಪು) ಹೊಲ ಮಾಡುವವ, ಒಕ್ಕಲಿಗ.

कृष्ण (ಪು.) ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು.

क्लृप् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಸಮರ್ಥನಾಗು.

केवल (ವಿ ಪು ನ) ತೀರ, ಮಾತ್ರ.

कोश (ಪು.) ಖಜಾನೆ, ಭಂಡಾರ,

कौमुदी (ಸ್ತ್ರೀ) ಬೆಳದಿಂಗಳು

कौशल (ನ) ಕೌಶಲ್ಯ, ಪ್ರವೀಣತೆ.

कौशाम्बी (ಸ್ತ್ರೀ) ಊರ ಹೆಸರು.

कौशिक (ಪು) ಕುಶನ ವಂಶದವ.

क्रीड् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಆಡು.

क्रीडा (ಸ್ತ್ರೀ) ಆಟ

क्रीत (क्री ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ ಕೃ) ಕೊಂಡ

क्रुध् (೪ನೇ ಗ. ಪರ.) ಸಿಟ್ಟಾಗು.

क्रोध (ಪು) ಸಿಟ್ಟು.

क्रोश (ಪು.) ಹರದಾರಿ

क्लेश (ಪು) ದುಃಖ

क्व (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಎಲ್ಲಿ.

क्षम् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಕ್ಷಮಿಸು

क्षमा (ಸ್ತ್ರೀ) ಕ್ಷಮೆ, ಸಹನಶೀಲತೆ.

क्षल् (क्षाल्) (೧೦ನೇ ಗ) ತೊಳೆ.

क्षि (क्षय्) (೧ನೇ ಗ. ಪರ.) ಸವೆ, ಸೊರಗು.

क्षिप् (೬ನೇ ಗ ಪ. ಆ.) ಒಗೆ, ಚೆಲ್ಲು.

क्षुद्र (ವಿ. ನ ಪು) ಕೀಳ, ನೀಚ.

क्षुभ् (೧ನೇ ಗ. ಪರ) ಕ್ಷೋಭಿಸು, ಚಂಚಲನಾಗು

क्षेत्रगामिन् (ವಿ ಪು ನ) ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವ.

ख

खञ्ज (ಪು) ಕುಂಟ

खड्ग (ಪು) ಕತ್ತಿ.

खन् (೧ನೇ ಗ ಪರ ಆ) ಅಗೆ

खनित्र (ನ) ಗುದ್ದಲಿ.

खल (ಪು.) ದುಷ್ಟ

ग

गङ्गा (ಸ್ತ್ರೀ) ಭಾಗೀರಥೀ ನದಿ

गच्छत् (गम् ಧಾತುವಿನ ವ ಕೃ. ವಿ) ಹೋಗುವ.

गज (ಪು) ಆನೆ.

गण् (೧೦ನೇ ಗ) ಎಣಿಸು [ಹೋದ

गत (गम् ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ ವಿ)

गति (ಸ್ತ್ರೀ) ನಡಿಗೆ

गन्तृ (ವಿ. ಪು. ನ) ಹೋಗುವ.

गम् (गच्छ् ೧ನೇ ಗ ಪರ) ಹೋಗು; अधि+गम् ದೊರಕಿಸು अनु+गम् ಹಿಂಬಾಲಿಸು; अव+गम् ತಿಳಿ, ಅರಿ; निर्+गम् ಹೊರಡು, आ+गम् ಬಾ; शरणम्+गम्, वशम्+गम् ಅಧೀನವಾಗು; सम्+गम् (ಆತ್ಮ) ಕೂಡು, ಕೂಡಿ ಹರಿ.

गमन (ನ) ಹೋಗುವಿಕೆ.

गर्ह्य (ವಿ. ಪು ನ.) ಜರೆಯುತಕ್ಕ, ಹಳಿಯುತಕ್ಕ.

गल् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಸೋರು.

गल्भ् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) प्र+गल्भ् ದೊಡ್ಡಿಸ್ತನ ತೋರಿಸು, ಬಡಿವಾರ ಮಾಡು.

गान (ನ.) ಸಂಗೀತ, ಹಾಡೋಣ.

गाह् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) **अव+गाह्** ಸ್ನಾನ ಮಾಡು.

गायक (ಪು) ಹಾಡುವವ.

गिरि (ಪು) ಪರ್ವತ, ಗುಡ್ಡ.

गीत (ನ.) ಹಾಡು, ಪದ

गुण (ಪು.) ಧರ್ಮ, ಯೋಗ್ಯತೆ

गुणज्ञ (ವಿ. ಪು. ನ) (**गुण** ಯೋಗ್ಯತೆ, **ज्ञ** ತಿಳಿಯುವ) ಗುಣ ತಿಳಿಯುವ

गुणवत् (ವಿ ಪು ನ) ಗುಣವುಳ್ಳ

गुणिन् (ವಿ ಪು ನ.) ಗುಣವುಳ್ಳ

गृध्रराज (ಪು) ಜಟಾಯು, ಹದ್ದುಗಳ ಒಡೆಯ

गृह (ನ.) ಮನೆ

गेहिनी (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಂಡತಿ

गै (೧ನೇ ಗ ಪರ.) ಹಾಡು

गोत्र (ನ.) ವಂಶ, ಕುಲ.

गोदावरी (ಸ್ತ್ರೀ) ನದಿಯ ಹೆಸರು

गोप (ಪು) ಗೌಳಿಗ.

गोष्ठ (ಪು. ನ) ಹಕ್ಕಿ, ದೊಡ್ಡಿ.

ग्रन्थ (ಪು) ಪುಸ್ತಕ.

ग्राम (ಪು) ಹಳ್ಳಿ, ಊರು

ग्रीष्म (ಪು) ಒಂದು ಋತುವಿನ ಹೆಸರು

घ

घट (ಪು) ಕೊಡ.

घुष् (೧೦ನೇ ಗ.) ಕೂಗಿ ಇಲ್ಲವೆ ಸಾರಿ ಹೇಳು.

घृत (ನ) ತುಪ್ಪ

च

च (ಅ) ಮತ್ತು.

चकोर (ಪು.) ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಪಕ್ಷಿ

चक्र (ನ.) ಗಾಲಿ

चक्षुस् (ನ.) ಕಣ್ಣು

चण्ड (ವಿ ಪು ನ.) ಉಗ್ರ, ಉಷ್ಣ

चन्द्र (ಪು.) ಇಂದು, ಸೋಮ, ಚಂದ್ರ.

चर् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ನಡೆ, **आ+चर्** ಮಾಡು.

चरित (ನ.) ಚರಿತ್ರ

चर्मन् (ನ) ತೊಗಲು

चल् (೧ನೇ ಗ ಪರ.) ಹೋಗು, ಸರಿ, ಅಡ್ಡಹಾದಿ ಹಿಡಿ.

चातुर्य (ನ.) ಕುಶಲತೆ, ಜಾಣತನ.

चाप (ಪು) ಬಿಲ್ಲು.

चित्रकूट (ಪು) ಒಂದು ಪರ್ವತದ ಹೆಸರು

चित्त (ನ) ಮನಸ್ಸು

चिन्त् (೧೦ನೇ ಗ) ಚಿಂತಿಸು, ಆಲೋಚಿಸು

चिन्ता (ಸ್ತ್ರೀ) ಚಿಂತೆ

चिन्तित (**चिन्त्** ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ ಕೃ ವಿ.) ಚಿಂತಿಸಿದ, ಆಲೋಚಿಸಿದ

चिरम् (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಬಹುಕಾಲ

चुर् (**चोर्**) (೧೦ನೇ ಗ) ಕದಿ

चोदयत् (**चुद्** ೧೦ನೇ ಗ ಪರ ಇದರ ವ ಕೃ ವಿ) ನಡಿಸುವ.

चौर्य (ನ) ಕಳವು

छ

छन्दस् (ನ) ವೇದ, ವೃತ್ತ.

छाया (ಸ್ತ್ರೀ) ನೆರಳು

ज

जगत् (ನ) ಲೋಕ.
जगत्कर्तृ (ಪು) ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು.
जन् (जा) (೪ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಹುಟ್ಟು
जन (ಪು) ಮಂದಿ, ಮನುಷ್ಯ.
जनक (ಪು.) ತಂದೆ, ಸೀತೆಯ ತಂದೆ.
जननी (ಸ್ತ್ರೀ) ತಾಯಿ
जम्बुक (ಪು) ನರಿ
जयत् (जि ೧ನೇ ಗ ಪರ ಧಾತುವಿನ ವ. ಕೃ ವಿ) ಗೆಲ್ಲುವ.
जयन्त (ಪು.) ಇಂದ್ರನ ಮಗನ ಹೆಸರು.
जरठ (ಪು.) ಮುದುಕ.
जरा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಮುಪ್ಪು.
जल (ನ) ನೀರು.
जल्प् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಗಳಹು, ಬಡಬಡಿಸು
जात (जन् ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ ವಿ) ಹುಟ್ಟಿದ
जाति (ಸ್ತ್ರೀ) ಕುಲ, ತರ
जामातृ (ಪು.) ಅಳಿಯ
जायापति (ಪು ದ್ವಿವ) ಗಂಡಹೆಂಡರು.
जि (೧ನೇ ಗ. ಪರ.) ಗೆಲ್ಲು; वि + जि (ಆತ್ಮ) ಗೆಲ್ಲು.
जिह्वा (ಸ್ತ್ರೀ) ನಾಲಿಗೆ.
जिह्वाग्र (ನ.) (जिह्वा ನಾಲಿಗೆ, अग्र ತುದಿ) ತುದಿನಾಲಿಗೆ.
जीर्ण (जॄ ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ ವಿ) ಹಳೆ, ಸವೆದ, ಮುಪ್ಪಾದ.
जीव् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಬದುಕು.
जीव (ಪು.) ಪ್ರಾಣ, ಪ್ರಾಣಿ
जीवित (ನ.) ಪ್ರಾಣ, ಬಾಳಿವೆ.
जेतृ (ವಿ. ಪು. ನ) ಗೆಲ್ಲುವ
ज्ञा ತಿಳಿ
ज्ञाति (ಪು) ಆಪ್ತ
ज्ञानामृत (ನ) ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಅಮೃತ
ज्यायस (ವಿ ಪು ನ) ಹಿರಿ, ಜ್ಯೇಷ್ಠ
ज्योत्स्ना (ಸ್ತ್ರೀ) ಬೆಳದಿಂಗಳು.

ड

डि (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಹಾರು
डिम्भ (ಪು) ಹುಡುಗ

त

तड् (ताड्) (೧೦ನೇ ಗ) ಬಡಿ, ಹೊಡೆ
तडाग (ಪು) ಕೆರೆ.
तण्डुल (ಪು) ಅಕ್ಕಿ.
ततः (ಕ್ರಿ ವಿ) ಅಲ್ಲಿಂದ, ಆ ಕಾರಣ.
तत्र (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಅಲ್ಲಿ
तत्त्व (ನ) ಸತ್ಯ, ಹುರುಳು.
तथा (ಕ್ರಿ ವಿ) ಹಾಗೆ.
तदा (ಕ್ರಿ ವಿ) ಆಗ.
तनय (ಪು.) ಮಗ.
तप् (೧ನೇ ಗ. ಪರ.) ಪ್ರಕಾಶಿಸು, ಕಾಯು.
तपस् (ನ.) ತಪಶ್ಚರ್ಯ.
तमस् (ನ.) ಕತ್ತಲು
तमिस्रा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಕತ್ತಲೆಯ ರಾತ್ರಿ.
तरु (ಪು.) ಗಿಡ.

तस्थिवस् (ವಿ ಪು. ನ.) ಕೂತ.
तारक (ನ.) ಚಿಕ್ಕಿ
तारागण (ಪು.) ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಸಮೂಹ.
तालु (ನ) ಅಂಗಳು
तिल (ಪು.) ಎಳ್ಳು
तीर (ನ.) ದಂಡೆ, ದಡ
तुद् (೬ನೇ ಗ. ವರ ಆತ್ಮ) ದುಃಖ ಕೊಡು, ಪೀಡಿಸು.
तुल् (तोल्) (೧೦ನೇ ಗ) ತೂಗು
तुल्य (ವಿ ಪು. ನ) ಸಮಾನ, ಸದೃಶ.
तुष् (೪ನೇ ಗ ವರ) ಸಂತೋಷಪಡು.
तृण (ನ.) ಹುಲ್ಲು
तृषित (ವಿ) ನೀರಡಿಸಿದ
तॄ (೧ನೇ ಗ. ವರ) ದಾಟು, ಈಸು, **अव+तॄ** ಇಳಿ
तेजस् (ನ) ಬೆಳಕು, ಸೆಕೆ
त्यज् (೧ನೇ ಗ. ವರ) ಬಿಡು.
त्याग (ಪು) ಬಿಡೋಣ
त्वष्टृ (ಪು) ದೇವತೆಗಳ ಬಡಿಗ

द्

दक्षिणा (ಸ್ತ್ರೀ) ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕೊಟ್ಟ ಹಣ.
दण्ड् (೧೦ನೇ ಗ.) ಶಿಕ್ಷಿಸು
दण्ड (ಪು.) ಬಡಿಗೆ, ಕೋಲು
दण्डका (ಸ್ತ್ರೀ) ಒಂದು ಅರಣ್ಯದ ಹೆಸರು.
दर्शनीय (ವಿ ಪು. ನ) ಸುಂದರ
दशरथ (ಪು.) ಒಬ್ಬ ಅರಸನ ಹೆಸರು ರಾಮನ ತಂದೆ
दह् (೧ನೇ ಗ. ವರ.) ಸುಡು
दा [**दी** ಕರ್ಮಣಿ] ಕೊಡು.
दा [**यच्छ्**] (೧ನೇ ಗ. ವರ) ಕೊಡು. **प्रति+दा** ಬದಲಿಸು.
दातृ (ವಿ ಪು. ನ.) ಕೊಡುವ.
दारिद्र्य (ನ) ಬಡತನ
दासजन (ಪು) ಸೇವಕ
दासी (ಸ್ತ್ರೀ) ತೊತ್ತು.
दिवौकस् (ಪು) ದೇವರು.
दिश् (ಸ್ತ್ರೀ) ದಿಕ್ಕು.
दिश् (೬ನೇ ಗ ವರ ಆತ್ಮ) ತೋರಿಸು, **आ+दिश्** ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡು; **उप+दिश्** ಕಲಿಸು. ಬೋಧಿಸು
दीन (ವಿ.) ಬಡ
दीप (ಪು) ದೀವಿಗೆ.
दीर्घ (ವಿ. ಪು. ನ) ಉದ್ದ
दुःख (ನ.) ಕಷ್ಟ, ಕ್ಲೇಶ. [ಖಿನ್ನ
दुःखित (ವಿ. ಪು ನ.) ವ್ಯಸನವುಳ್ಳ
दुःखोदधि (ಪು) [**दुःख** (ನ) + **उदधि** (ಪು) ಸಮುದ್ರ] ದುಃಖ ಸಾಗರ
दुराचार (ಪು.) ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆ
दुर्ग (ನ) ಕಷ್ಟ, ಅಡಚಣಿ.
दुर्गा (ಸ್ತ್ರೀ) ದೇವಿಯ ಹೆಸರು, ಪಾರ್ವತಿ.
दुर्जन (ಪು) ಕೆಟ್ಟ ಮನುಷ್ಯ
दुर्दशा (ಸ್ತ್ರೀ) ಕೆಟ್ಟ ಸ್ಥಿತಿ
दुर्भिक्ष (ನ.) ಬರ
दुर्वासस् (ಪು) ಋಷಿಯ ಹೆಸರು

दुष्कृति (ಸ್ತ್ರೀ) ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸ
दुष्ट (दुष् ४ನೇ ಗ ಪರ. ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ ವಿ) ಕೆಟ್ಟ.
दुहितृ (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಗಳು
दूत (ಪು) ವರ್ತಮಾನ ಹೇಳುವ ಸೇವಕ
दूषित (दूष् ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ ಕೃ. ವಿ) ದೂಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ
दृश् [पश्य्] (೧ನೇ ಗ ಪ) ನೋಡು
दृषद् (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಲ್ಲು
दृष्ट (दृश् (ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ ಕೃ ವಿ) ನೋಡಿದ
दृष्टिप्रसाद (ಪು) (दृष्टि ನೋಟ, प्रसाद ಅನುಗ್ರಹ) ನೋಟವೆಂಬ ಅನುಗ್ರಹ
दृ [दार्] (೧೦ನೇ ಗ) ಹರಿ.
देवता (ಸ್ತ್ರೀ.) ದೇವತೆ, ದೇವಿ
देवदत्त (ಪು) ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು
देवदारु (ಪು) ಒಂದು ತರದ ಗಿಡ.
देवी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಮಾನವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ, ಹೆಣ್ಣು ದೇವರು.
देवृ (ಪು) ಮೈದುನ
देश (ಪು) ನಾಡು.
देह (ಪು) ಶರೀರ, ಮೈ
दैन्य (ನ) ಕೀಳತನ, ಬಡತನ
दैव (ನ) ಹಣೆಬರಹ
द्युत् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಮಿಂಚು
द्रव्य (ನ) ಹಣ
द्रष्टृ (ವಿ ಪು ನ.) ನೋಡುವವ
द्रु (೧ನೇ ಗ. ಪರ) ನೀರು ಬಿಡು, ಹಸಿಯಾಗು, ಕರಗು
द्रुतम् (ಕ್ರಿ ವಿ.) ಬೇಗ
द्रुह् (४ನೇ ಗ ಪರ) ದ್ರೋಹ ಮಾಡು.
द्वारका (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಟ್ಟಣದ ಹೆಸರು
द्वीप (ಪು ನ) ನಡುಗಡ್ಡೆ.
द्वेष्टृ (ವಿ ಪು ನ) ಹಗೆತನ ಮಾಡುವ, -ವ,-ದು

ध

धन (ನ) ಹಣ
धनपति (ಪು) ಕುಬೇರ.
धनभाज् (ವಿ) ದ್ರವ್ಯವಂತ, ಶ್ರೀಮಂತ.
धनिक (ಪು) ದ್ರೈವುಳ್ಳವ, ಶ್ರೀಮಂತ
धनुस् (ನ) ಬಿಲ್ಲು
धर्म (ಪು.) ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮ, ಸದ್ಗುಣ
धातृ (ಪು) ಬ್ರಹ್ಮ.
धान्य (ನ.) ಕಾಳು
धार्तराष्ट्र (ಪು) ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನ ಮಗ
धाव् (೧ನೇ ಗ ಪರ), ಓಡು.
धीमत् (ವಿ) ಬುದ್ಧಿವಂತ.
धीर् (೧೦ನೇ ಗ) अव+धीर् ದುರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡು, ತಿರಸ್ಕರಿಸು
धीर (ವಿ. ಪು ನ.) ಜಾಣ, ಧೈರ್ಯವುಳ್ಳ, (ಪು.) ದಿಟ್ಟ ಇಲ್ಲವೆ ಜಾಣ ಮನುಷ್ಯ.
धूर्जटि (ಪು.) ಶಿವ, ಮಹಾದೇವ
धृ (೧ನೇ ಗ) ಹಿಡಿ, ಧರಿಸು, ಋಣಿಯಾಗು
धृ (೧ನೇ ಗ. ಪರ ಆತ್ಮ) उत्+धृ ಬದುಕಿಸು, ಬಿಡಿಸು, ಎತ್ತು

धृति (ಸ್ತ್ರೀ) ಧೈರ್ಯ.
धेनु (ಸ್ತ್ರೀ.) ಆಕಳು.
ध्रुव (ವಿ ಪು ನ) ನಿಶ್ಚಯವಾದ.
ध्वनि (ಪು.) ಸಪ್ಪಳ.
ध्वंस् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ನಾಶ ಹೊಂದು, ಹಾಳಾಗು

न

न (ಅ.) ಅಲ್ಲ.
न कदापि (ಅ.) ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ
नख (ನ) ಉಗುರು
नगर (ನ) ಪಟ್ಟಣ
नगरी (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಟ್ಟಣ
नटी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಕುಣಿಯುವವಳು
नद (ಪು.) ಹೊಳೆ
नदी (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೊಳೆ.
ननान्दृ (ಸ್ತ್ರೀ.) ನಾದಿನಿ
नन्दिनी (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಗಳು
नप्तृ (ಪು) ಮೊಮ್ಮಗ
नभस् (ನ) ಆಕಾಶ
नम् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ವಂದಿಸು
नमस् (ಅ.) ನಮಸ್ಕಾರ.
नयन (ನ) ಕಣ್ಣು
नर (ಪು) ಮನುಷ್ಯ
नल (ಪು) ಅರಸನ ಹೆಸರು
नव (ವಿ) ಹೊಸ.
नश् (೪ನೇ ಗ ಪರ) ಕೆಡು, ಅಳಿ
नष्ट (ವಿ.) (नश् ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ) ಕೆಟ್ಟ, ಹೋದ.
नाग (ಪು) ಆನೆ, ಹಾವು.
नाद् (೧೦ನೇ ಗ) ಅನುಕರಣ ಮಾಡು.
नाम (ಅ.) ಎಂಬ
नामन् (ನ) ಹೆಸರು
नारद (ಪು) ಋಷಿಯ ಹೆಸರು.
नारायण (ಪು) ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು.
नारी (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಂಗಸು.
नाविक (ಪು.) ಅಂಬಿಗ
नाश (ಪು.) ಅಳಿವು
नित्यम् (ಅ) ನಿರಂತರ.
निधि (ಪು) ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂಚಯ
निन्द् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಜರೆಯು
निन्दा (ಸ್ತ್ರೀ) ಜರೆಯೋಣ
निपुण (ವಿ) ಪ್ರವೀಣ
निमग्न (ವಿ) (नि + मस्ज् ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ.) ಮುಳುಗಿದ
निरस्त (अस् ೪ನೇ ಗ ಪ ಒಗೆ, निर् + अस् ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ. ಕೃ. ವಿ) ಪಸರಿಸಿದ, ಚದರಿಸಿದ.
निरूपित (नि + रूप् ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ ಕೃ) ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ, ಶೋಧಿಸಿ ತೆಗದ.
निर्देश (ಪು) ಅಪ್ಪಣೆ, ಆಜ್ಞೆ
निर्मित (निर् + मा ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ. ಕೃ.) ಹುಟ್ಟಿಸಿದ, ಮಾಡಿದ, ರಚಿಸಿದ [ವುಳ್ಳ
निर्वृतिमत् (ವಿ. ಪು ನ.) ಸೌಖ್ಯ
निवृत्त (नि + वृत् ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ) ಪಸರಿಸಿದ
निशा (ಸ್ತ್ರೀ) ರಾತ್ರಿ.
निशाचर (ಪು) ರಾಕ್ಷಸ, ದುಷ್ಟ
निष्क (ಪು.) ಬಂಗಾರದ ನಾಣ್ಯ.
निष्णात (नि + स्ना ೨ನೇ ಗ. ಇದರ ಭೂ ಕೃ) ನಿಪುಣ.

निष्फल (ವಿ. ಪು ನ) ಫಲವಿಲ್ಲದ, ವ್ಯರ್ಥ.
नी (೧ನೇ ಗ ಪರ. ಆತ್ಮ) ಒಯ್ಯು; **आ+नी** ತಾ; **परि+नी** ಮದು ವೆಯಾಗು; **प्र+नी** ಬರೆ, ರಚಿಸು.
नीचैराख्य (ಪು) [**नीचैस्**, **आख्या** (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಸರು] **नीचैस्** ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ.
नीति (ಸ್ತ್ರೀ) ರಾಜನೀತಿ, ಸದಾಚಾರ.
नृ (ಪು.) ಮನುಷ್ಯ
नृत् (೪ನೇ ಗ. ಪ) ಕುಣಿ.
नृत्य (ನ) ಕುಣಿಯೋಣ, ಕುಣಿತ.
नृप (ಪು) ಅರಸು.
नृपति (ಪು) ಅರಸು, ರಾಜ
नृपत्व (ನ) ಅರಸುತನ.
नृशंस (ವಿ.) ಘಾತುಕ, ದುಷ್ಟ
नेत्र (ನ.) ದೃಷ್ಟಿ, ಕಣ್ಣು.
नैयायिक (ಪು) ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರಬಲ್ಲವ
नौ (ಸ್ತ್ರೀ) ನಾವೆ, ಹಡಗ **कायनौ** ದೇಹವೆಂಬ ಹಡಗ.
न्याय (ಪು.) ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ
न्यायसभा (ಸ್ತ್ರೀ.) (**न्याय** ಇನಸಾ ಫ, ನ್ಯಾಯ; **सभा** ಸಭೆ, ಕಚೇರಿ) ನ್ಯಾಯಸಭೆ, ಇನಸಾಫಿನ ಕಚೇರಿ.

प

पक्षिन् (ಪು.) ಹಕ್ಕಿ, ಪಕ್ಷಿ
पङ्क (ಪು) ಕೆಸರು
पच् (೧ನೇ ಗ. ಪರ. ಆತ್ಮ.) ಕುದಿಸು, ಬೇಯಿಸು. [ಹೆಸರು.
पञ्चवटी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಒಂದು ಸ್ಥಳದ
पण्डित (ಪು.) ವಿದ್ವಾಂಸ.
पण्य (ನ) ಬೆಲೆ, **पुण्यपण्य** (ನ) ಪುಣ್ಯವೆಂಬ ಬೆಲೆ.
पत् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಬೀಳು
पतन (ನ) ಬೀಳೋಣ
पतित (**पत्** ಧಾ ಭೂ. ಕೃ ವಿ) ಬಿದ್ದ.
पत्ति (ಪು) ಕಾಲಾಳು
पत्नी (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಂಡತಿ.
पद् (೪ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) **उद्+पद्** ಹು ಟ್ಟು, ಫಲಿಸು, **निस्+पद्** ಹು ಟ್ಟೋಣ, **प्रति+पद्** ಮಾಡು, ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗು.
पद्म (ನ) ಕಮಲ
पयस् (ನ.) ನೀರು, ಹಾಲು
परकीय (ವಿ. ಪು ನ.) ಎರಡನೆಯವ ರದು.
परम (ವಿ ಪು ನ.) ಬಹು ದೊಡ್ಡ
परवत् (ವಿ. ಪು. ನ.) ಪರತಂತ್ರ.
परशु (ಪು.) ಕೊಡ್ಲಿ
परशुराम (ಪು) ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ವಂಶವ ನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಿದ ಒಬ್ಬ ಶೂರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಹೆಸರು
पराक्रम (ಪು) ಶೌರ್ಯ, ಶೌರ್ಯದ ಕೆಲಸ
परिणाम (ಪು.) ಫಲ, ಕಾರ್ಯ.
परिहर्तव्य (ವಿ) ದೂರ ಮಾಡತಕ್ಕ
परिहित (**परि+धा** ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ. ಕೃ. ವಿ) ಉಟ್ಟುಕೊಂಡ.
पर्ण (ನ.) ಎಲೆ
पर्वत (ಪು) ಗುಡ್ಡ. [ಮೊದಲವು.
पल्वल (ನ.) ಹೊಂಡ, ಸಣ್ಣ ಕೆರೆ.
पवन (ಪು) ಗಾಳಿ.

पवि (ಪು) ಇಂದ್ರನ ಆಯುಧ, ವಜ್ರ.
पशु (ಪು.) ದನ.
पश्चात् (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಹಿಂದೆ.
पश्यत् (**दृश्** ೧ನೇ ಗ. ಪರ. ಇದರ ವ. ಕೃ. ವಿ.) ನೋಡುವ
पा **पिब्** ೧ನೇ ಗ. ಪರ.) ಕುಡಿಯೋಣ (**पी** ಕರ್ಮಣಿ)
पांसु (ಪು) ಧೂಳಿ, ಹುಡಿ.
पाठ (ಪು.) ಕಲಿಯುವ ವಿಷಯು
पाठशाला (ಸ್ತ್ರೀ) ವಿದ್ಯಾಶಾಲೆ.
पाणि (ಪು) ಕೈ
पाण्डव (ಪು) ಪಾಂಡುರಾಜನ ಮಗ
पाद (ಪು.) ಕಾಲು
पादप (ಪು.) ಗಿಡ.
पान्थ (ಪು) ಪ್ರಯಾಣಸ್ಥ, ಹಾದಿಕಾರ.
पाप (ನ) ಕೆಟ್ಟ ಕೃತ್ಯ
पाप (ಪು) ಪಾಪಿಷ್ಠನು (ವಿ ಪು ನ.).
पार् (೧೦ನೇ ಗ) ದಾಟು, ಉಲ್ಲಂಘಿಸು
पार (ಪು) ಆಚೆಯ ದಂಡೆ [ಣಿಕೆ.
पारितोषिक (ನ) ಇನಾಮು, ಕಾ
पार्थिव (ಪು) ಅರಸು.
पालक (ಪು) ರಕ್ಷಕ, ಕಾಪಾಡುವವ
पिण्ड (ಪು.) ಸತ್ತವರ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ಕೊಟ್ಟ ಅನ್ನದ ಉಂಡೆ.
पितृ (ಪು.) ತಂದೆ, (ದ್ವಿವ.) ತಾಯಿ ತಂದೆ.
पितृव्य (ಪು.) ಚಿಗಪ್ಪ, ದೊಡ್ಡಪ್ಪ
पीड (೧೦ನೇ ಗ ಪ.) ದುಃಖ ಕೊಡು, ಕಾಡು.
पीडा (ಸ್ತ್ರೀ) ದುಃಖ

पुच्छकावलम्बन (ನ.) [**पुच्छक** ಬಾಲ, **अवलम्बन** (ನ.) ಹಿಡಿಯೋಣ] ಬಾಲ ಹಿಡಿಯೋಣ.
पुण्य (ನ.) ಸತ್ಕರ್ಮ; (ವಿ ಪು. ನ.) ಪವಿತ್ರ.
पुण्यवत् (ವಿ. ಪು. ನ.) ಪುಣ್ಯವಂತ.
पुत्र (ಪು.) ಮಗ.
पुत्रजन्मसम (ವಿ ಪು ನ) ಮಗನ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ
पुत्रीकृत (ವಿ.) [**पुत्र** (ಪು) ಮಗ, **कृत** ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ] ದತ್ತಕ ಮಗನಂತೆ ತಿಳಿದ.
पुनर् (ಕ್ರಿ ವಿ.) ಮತ್ತೆ, ತಿರುಗಿ.
पुरः (ಕ್ರಿ. ವಿ) ಮುಂದೆ (ಸ್ಥಲವಾಚಕ).
पुरा (ಕ್ರಿ. ವಿ.) ಮುಂಚೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (ಕಾಲವಾಚಕ).
पुरी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಪಟ್ಟಣ.
पुरुष (ಪು) ಮನುಷ್ಯ, ಗಂಡಸು.
पुष् (೪ನೇ ಗ ಪರ) ಪೋಷಿಸು.
पुष्पधारिन् (ವಿ. ಪು ನ.) ಹೂ ಧರಿಸಿದ.
पुष्पित (ವಿ ಪು ನ) ಹೂವುಳ್ಳ
पुस्तक (ನ) ವಹಿ, ಗ್ರಂಥ.
पूज् (೧೦ನೇ ಗ.) ಮನ್ನಿಸು, ಸತ್ಕರಿಸು.
पूजा (ಸ್ತ್ರೀ) ಆರಾಧನೆ, ದೇವತಾರ್ಚನ.
पूजास्थान (ನ.) ಪೂಜೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಒಡವೆ.
पूत (**पू** ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ. ಕೃ.) ಪವಿತ್ರವಾದ, ಶುದ್ಧವಾದ.
पृथ्वी (ಸ್ತ್ರೀ) ಭೂಮಿ

पृष्ट (**प्रच्छ्** ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ ಕೃ) ಕೇಳಿದ

पौर (ಪು) ಪಟ್ಟಣಿಗ, ಪಟ್ಟಣಸ್ಥ

प्रकर्ष (ಪು.) ಆಧಿಕ್ಯ, ಘನತೆ, ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ

प्रकाश (ಪು) ಬೆಳಕು

प्रकृति (ಸ್ತ್ರೀ) ಪ್ರಧಾನರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು; ದೇಹಸ್ಥಿತಿ, ಸ್ವಭಾವ.

प्रकृतिसिद्ध (ವಿ ಪು ನ.) [**प्रकृति** (ಸ್ತ್ರೀ.) ಸ್ವಭಾವ, **सिद्ध** (**सिध्** ೧ನೇ, ४ನೇ ಗ ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ) ಸಿದ್ಧವಾದ] ಸ್ವಾಭಾವಿಕ.

प्रच्छ् [**पृच्छ्**] (೬ನೇ ಗ. ವ) ಕೇಳು; **आ+प्रच्छ्** ಅಪ್ಪಣೆ ತಕ್ಕೊಳ್ಳು.

प्रजा (ಸ್ತ್ರೀ) ರೈತರೂ, ಸಂತತಿ.

प्रज्ञ (ಪು) ಜಾಣ, ಬುದ್ಧಿವಂತ.

प्रतनु (ವಿ.) ಸ್ವಲ್ಪ, ತುಸು.

प्रतिकृति (ಸ್ತ್ರೀ.) ನಕಲು, ಪ್ರತಿಮೆ

प्रतिज्ञात (**प्रति+ज्ञा** ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ. ಕೃ) ವಚನ ಕೊಟ್ಟ, ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ.

प्रतिपद् (ಸ್ತ್ರೀ) ಪಾಡ್ಯ

प्रत्यय (ಪು) ನಂಬಿಗೆ, ಮನಗಾಣಿಕೆ.

प्रथ् (೧೦ನೇ ಗ) ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸು

प्रथम (ವಿ) ಮೊದಲನೆಯ

प्रथमसुकृत (ನ) (**प्रथम** ಮೊದಲನೆಯ, **सुकृत** ಒಳ್ಳೇ ನಡತೆ) ಮೊದಲಿನ ಒಳ್ಳೇ ನಡಾವಳಿ.

प्रपन्न (**प्र+पद्** ४ನೇ ಗ. ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ.) ಯುಕ್ತ, ಕೂಡಿದ

प्रभव (ಪು) ಉಗಮ, ಉತ್ಪತ್ತಿ

प्रभा (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಾಂತಿ, ಬೆಳಕು

प्रभूत (ವಿ.) ವಿಪುಲ

प्रमदा (ಸ್ತ್ರೀ) ತರುಣ ಸ್ತ್ರೀ

प्रमाण (ನ) ಆಧಾರ, ಪುರಾವೆ

प्रयाग (ಪು.) ಅಲಹಾಬಾದ

प्रवर्तन (ನ) ನಡತೆ, ಸ್ಥಾಪನೆ

प्रविष्ट (**प्र+विश्** ಧಾತುವಿನ ಭೂತ ಕೃ ವಿ) ಸೇರಿದ.

प्रशस्य (ವಿ) ಹೊಗಳತಕ್ಕ, ಸ್ತುತ್ಯ

प्रसन्न (**प्र+सद्** ೧ನೇ ಗ ಇದರ ಭೂ ಕೃ. ವಿ) ಸಂತುಷ್ಟ.

प्रसाद (ಪು) ಕೃಪೆ, ದಯ

प्रस्थापित (ವಿ) ಕಳುಹಿದ

प्राची (ಸ್ತ್ರೀ) ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು

प्राज्ञ (ಪು) ತಿಳಿದವನು, ಜಾಣ

प्राणिन् (ಪು) ಜೀವಜಂತು

प्राप्त (**प्र+आप्** ಧಾತುವಿನ ಭೂ. ಕೃ ವಿ.) ದೊರಕಿದ, ಮುಟ್ಟಿದ

प्रावीण्य (ನ) ಚಾತುರ್ಯ

प्रासाद (ಪು) ಅರಮನೆ; **प्रासादतल** (ನ) ಕಡೆಯ ಉಪ್ಪರಿಗೆ

प्रिय (ವಿ) ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯುಳ್ಳ.

प्रियंवदा (ಸ್ತ್ರೀ) ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು

प्रियतमा (ಸ್ತ್ರೀ) ಅತಿಪ್ರೀತಿಯವಳು

प्रियवादिन् (ವಿ) ಸವಿ ಮಾತಿನ

प्रियवादित्व (ನ) ಸವಿ ಮಾತಾಡುವಿಕೆ.

प्रियाप्रवृत्ति (ಸ್ತ್ರೀ) **प्रिया** ಪ್ರಿಯಳ,

प्रवृत्ति ಸುದ್ದಿ) ತಾನು ಮೆಚ್ಚಿದವಳ ಬಗ್ಗೆ ಸುದ್ದಿ.

प्री [**प्रीण्**] (೧೦ನೇ ಗ) ಸಂತೋಷಿಸು

प्रीति (ಸ್ತ್ರೀ.) ಮಮತೆ, ಪ್ರೇಮ, ತೃಪ್ತಿ

प्रेमन् (ಪು. ನ) ಪ್ರೀತಿ, ಸ್ನೇಹ

प्रेयस (ವಿ ಪು. ನ) ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯ, ಬಹು ಮೆಚ್ಚಿದ

फ

फल (ನ) ಕಾಯಿ, ಹಣ್ಣು.

फलाशिन् (ವಿ ಪು. ನ) ಹಣ್ಣು ತಿನ್ನುವವ.

ब

बन्धु (ಪು) ಆಪ್ತ, ಒಡಹುಟ್ಟಿದವ.

बल (ನ.) ಶಕ್ತಿ, ಕಸುವು.

बलि (ಪು.) ಅರಸನ ಹೆಸರು

बलि (ಪು) ಬಲಿ, ದೇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಅನ್ನ

बहिस् (ಅ)—ಇಂದ, ಹೊರಗೆ (ಇದು ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ)

बहु (ವಿ) ಬಹಳ, ವಿಪುಲ

बाण (ಪು) ಅಂಬು

बान्धव (ಪು) ಆಪ್ತ, ಅಣ್ಣತಮ್ಮ.

बाल (ಪು.) ಬಾಲಕ, ಹುಡುಗ

बाहु (ಪು.) ಭುಜ, ರಟ್ಟೆ

बिडाल (ಪು) ಬೆಕ್ಕು

बिन्दु (ಪು) ಹನಿ, ತಟಕು.

बुद्धि (ಸ್ತ್ರೀ) ಮತಿ, ತಿಳುವಳಿಕೆ.

बुद्धिप्रभाव (ಪು.) [**प्रभाव** (ಪು) ಸಾಮರ್ಥ್ಯ] ಬುದ್ಧಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ.

बुध (ಪು.) ಜ್ಞಾನಿ, ಸುಜ್ಞಮನುಷ್ಯ, ಜಾಣ

ब्रह्मन् (ಪು.) ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ; (ನ) ಪರಮಾತ್ಮ

ब्रह्मविद् (ವಿ ಪು ನ.) ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ, ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದವ.

ब्रह्मारण्य (ನ) ಅರಣ್ಯದ ಹೆಸರು.

ब्राह्मण (ಪು) ದ್ವಿಜ, ವಿಪ್ರ, ಹಾರುವ.

ब्रूते (**ब्रू** ೨ನೇ ಗ ಧಾತುವಿನ ವ. ಕಾ ಪ್ರ ಪು ಏ) ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ.

भ

भक्ष् (೧೦ನೇ ಗ) ತಿನ್ನು.

भगवत् (ವಿ ಪು ನ) ದೇವರು, ಸರ್ವಶಕ್ತಿಮಾನ್

भगिनी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಸಹೋದರಿ.

भगीरथ (ಪು.) ಸೂರ್ಯವಂಶದ ಒಬ್ಬ ಅರಸು

भङ्ग (ಪು) ಮುರಿಯೋಣ.

भज् (೧ನೇ ಗ. ಪರ. ಆತ್ಮ.) ಪೂಜಿಸು, ಭಜಿಸು, ಸೇವಿಸು, ಆಶ್ರಯಿಸು.

भद्र (ನ.) ಕಲ್ಯಾಣ, ಹಿತ, ಒಳಿತು

भय (ನ) ಅಂಜಿಕೆ, ಹೆದರಿಕೆ

भयंकर (ವಿ. ಪು. ನ) ಅಂಜಿಕೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವ, ಹೆದರಿಸುವ.

भर्मन् (ನ.) ಮನೆ.

भवत् (ಸ) ತಾವು, ನೀವು, ದೊರೆಗಳು.

भवत्सकाश (ಪು) [भवत्, सकाश (ಪು.) ಸಮೀಪ] ದೊರೆಗಳ ಸಮೀಪ

भविष्यति (भू ಧಾತುವಿನ ಭ. ಕಾ. ಪ್ರ. ಪು ಏ.) ಆಗುವದು

भागीरथी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಗಂಗಾನದಿ

भार (ಪು) ಹೊರೆ.

भार्या (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಂಡತಿ

भावय (भू ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಯೋಜಕ ರೂಪ, ಆಜ್ಞಾರ್ಥ ಮ. ಪು. ಏ) ತೋರಗೊಡು, ಆಗಗೊಡು, (ಮನಸ್ಸಿಗೆ) ತಿಳಿ, ಮಾಡು **संभाव्यते** (ಪ್ರಯೋಜಕ ಕರ್ಮಣಿರೂಪ) ಸಂಭವಿಸುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

भाविन् (ವಿ. ಪು. ನ) ಆಗುವ, ಭವಿಷ್ಯ.

भाष् (೪ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಮಾತಾಡು.

भास्वरशुक्ल (ವಿ. ಪು ನ.) ಮಿಂಚುವ, ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ

भिक्ष् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ತಿರುಕೊಳ್ಳು, ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡು.

भिक्षुक (ಪು.) ತಿರುಕ, ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವವ.

भिद् ಒಡೆ

भीति (ಸ್ತ್ರೀ) ಅಂಜಿಕೆ, ಭಯ

भीम (ಪು) ಪಾಂಡುರಾಜನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವ.

भीरू (ಸ್ತ್ರೀ) ಅಂಜುಬುರುಕಿ

भू (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಆಗು, ಇರು; अनु+भू ಅನುಭವಿಸು, उद्+भू ಹುಟ್ಟು, ಪರಿಣಮಿಸು.

भूतार्थ (ಪು.) ಸತ್ಯ, ನಿಜ, ವರ್ತಿಸಿದ ಸಂಗತಿ.

भूति (ಸ್ತ್ರೀ) ಐಶ್ವರ್ಯ, ಉತ್ಕರ್ಷ

भूप (ಪು.) ಅರಸು.

भूभृत् (ಪು.) ಅರಸು, ರಾಜ.

भूमि (ಸ್ತ್ರೀ) ನೆಲ, ಪೃಥ್ವಿ.

भूयस् (ವಿ ಪು. ನ.) ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ.

भूरि (ವಿ.) ಬಹಳ.

भूष् (೧೦ನೇ ಗ) ಅಲಂಕರಿಸು.

भृ (೧ನೇ ಗ ಪ ಆ) ತುಂಬು; **भ्रियते**.

भृत्य (ಪು.) ಚಾಕರ, ಸೇವಕ.

भोजन (ನ) ಊಟ.

भोस् (ಅ.) ಸಂಬೋಧಕಾವ್ಯಯ.

भ्रातृ (ಪು) ಒಡಹುಟ್ಟಿದವ

भ्रान्त (ವಿ.) ಭ್ರಮ ಪಟ್ಟ, ಮರುಳು ಹಿಡಿದ

म

मणि (ಪು) ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಹರಳು

मण्डप (ಪು) ಹಂದರ.

मति (ಸ್ತ್ರೀ.) ಬುದ್ಧಿ

मत्स्य (ಪು) ಮೀನ

मद् [**माद्**] (೪ನೇ ಗ. ಪರ) ಸೊಕ್ಕೇರು; प्र+माद् ತಪ್ಪು.

मद (ಪು) ಗರ್ವ

मदन (ಪು.) ಕಾಮ

मदिराक्षी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಮನೋಹರವಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ.
मधु (ನ.) ಜೇನುತುಪ್ಪ
मधुकर (ಪು) ಸುಂಗೀಹುಳ
मन् (೪ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಚಿಂತಿಸು
अनु+मन् ಸಮ್ಮತಿಪಡು.
मनःसंयम (ಪು) [मनस् (ನ) ಮನಸು, संयम (ಪು) ನಿಗ್ರಹ] ಮನಸಿನ ನಿಗ್ರಹ
मनु (ಪು) ಹಿಂದೂ ಜನರ ಕಾಯಿದೆ ಮಾಡಿದ ಅರಸು
मन्त्र्, नि+मन्त्र् (೧೦ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ಕರೆ.
मन्त्र (ಪು) ವೇದದೊಳಗಿನ ಋಚೆ
मयूर (ಪು) ನವಿಲು
मरण (ನ.) ಸಾವು, ಮೃತ್ಯು
मरुत् (ಪು) ಗಾಳಿ, ದೇವತೆ
महत् (ವಿ ಪು ನ.) ದೊಡ್ಡ
महात्मन् (ಪು) ದೊಡ್ಡ ಆತ್ಮ, ದೊಡ್ಡ ಮನಸಿನವ
महारिपु (ಪು) [रिपु (ಪು) ಶತ್ರು, ಹಗೆ] ದೊಡ್ಡ ವೈರಿ
महिमन् (ಪು.) ದೊಡ್ಡಿಸ್ತನ.
महिष (ಪು) ಕೋಣ
महिषासुर (ಪು) ಕೋಣನ ಆಕಾರದ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ.
महिषी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಪಟ್ಟದರಸಿ
मही (ಸ್ತ್ರೀ.) ಪೃಥ್ವಿ, ಭೂಮಿ.
महोत्सव (ಪು) ದೊಡ್ಡ ಹಬ್ಬ
मा (ಅ) ಬೇಡ (ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ)
मा, निर्+मा ಹುಟ್ಟಿಸು, ನಿರ್ಮಿಸು. (निर्मीयते ಕರ್ಮಣಿ).
मांस (ನ.) ಕಂಡ.
माणवक (ಪು) ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು, ಬಾಲಕ.
मातृ (ಸ್ತ್ರೀ.) ತಾಯಿ.
माधुर्य (ನ) ಸವಿ, ಮಧುರತ್ವ
मानिनी (ಸ್ತ್ರೀ) ಗರ್ವವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ.
मारुत (ಪು) ಗಾಳಿ, ವಾಯುದೇವರು.
मार्ग् (೧೦ನೇ ಗ.) ಶೋಧಿಸು
मार्ग (ಪು) ದಾರಿ, ಹಾದಿ
माला (ಸ್ತ್ರೀ) ಸರ
माष (ಪು) ಉದ್ದು.
मासचतुष्टय (ನ.) [मास (ಪು) ತಿಂಗಳು, चतुष्टय ನಾಲ್ಕರ ಸಮುಚ್ಚಯ] ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು.
मित्र (ನ.) ಗೆಳೆಯ, ಸ್ನೇಹಿತ.
मित्रता (ಸ್ತ್ರೀ) ಸ್ನೇಹ, ಗೆಳೆತನ.
मिलित्वा (मिल् ಧಾತುವಿನ ಭೂ. ಕ್ತ್ವಾ) ಕೂಡಿ, ಏಕತ್ರವಾಗಿ.
मुक्त (मुच् ಧಾತುವಿನ ಕ. ಭೂ ಕೃ) ಬಿಟ್ಟ, ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ.
मुक्ति (ಸ್ತ್ರೀ) ಮೋಕ್ಷ
मुख (ನ.) ಮೋರೆ.
मुच् [मुञ्च्] (೬ನೇ ಗ ಪರ ಆತ್ಮ.) ಬಿಡು, ಮುಕ್ತಮಾಡು.
मुद् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ಆನಂದವಾಗು, ಆನಂದ ಪಡು.
मुह् (೪ನೇ ಗ. ಪರ) ಹುಚ್ಚನಾಗು, ಮೂರ್ಛೆಗೊಳ್ಳು, ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು
मूर्ख (ಪು) ಮೂಢ, ಹುಚ್ಚ, ತಿಳಿಗೇಡಿ.
मूर्खशत (ನ) (शत ನೂರು ಮಂದಿ) ತಿಳಿಗೇಡಿಗಳು, ಮೂಢರು.

मूर्ति (ಸ್ತ್ರೀ) ಪ್ರತಿಮೆ, ಗೊಂಬೆ, ವಿಗ್ರಹ.

मूर्तिमत् (ವಿ ಪು. ನ) ಆಕಾರವುಳ್ಳ, ಮೂರ್ತಿವಂತ, ಸಾಕಾರವಾದ.

मृ [म्रियू] (೬ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಸಾಯು

मृग् (೧೦ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಹುಡುಕು, ಶೋಧಿಸು.

मृग (ಪು) ಜಿಗರಿ.

मृत्यु (ಪು) ಮರಣ, ಸಾವು

मेघ (ಪು) ಮೋಡ

मेघजाल (ನ) ಮೋಡಗಳ ಸಮುದಾಯ

मेदिनी (ಸ್ತ್ರೀ) ಭೂಮಿ, ಪೃಥ್ವಿ.

मेधाविन् (ವಿ ಪು. ನ) ಬುದ್ಧಿವಂತ.

मेल (ಪು) ಜತೆ, ಐಕ್ಯ, ಸಂಗ.

मैत्रावरुण (ಪು.) ಸೋಮಯಾಗದೊಳಗಿನ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ.

मोक्ष (ಪು) ಮುಕ್ತಿ.

मोदक (ಪು) ಉಂಡೆ, ಸೀಪದಾರ್ಥ, ಮಿಠಾಯಿ.

मौन (ನ) ಮೂಕತನ

य

यक्ष (ಪು) ಕುಬೇರನ ಸೇವಕ.

यज् (೧ನೇ ಗ. ಪರ. ಆತ್ಮ) ಆರಾಧಿಸು, ಸೇವಿಸು, ಹೋಮ ಮಾಡು

यजमान (ಪು) ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವ

यज्ञिय (ವಿ ಪು. ನ) ಯಾಗದ ಸಂಬಂಧದ

यत् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಯತ್ನಿಸು

यति (ಪು.) ಸನ್ಯಾಸಿ

यतः (ಅ) ಎಲ್ಲಿಂದ

यत्न (ಪು) ಪ್ರಯತ್ನ

यत्र (ಅ) ಎಲ್ಲಿ

यथा (ಅ) ಹ್ಯಾಗೆ

यदा (ಅ) ಯಾವಾಗ

यदि (ಅ) ಒಂದು ವೇಳೆ

यन्त्र (ನ.) ಗತಿಸಾಧನ.

यशस् (ನ.) ಕೀರ್ತಿ.

यशस्वत् (ವಿ) ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ, ಪ್ರಖ್ಯಾತ

याच् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು

याचक (ಪು) ಭಿಕ್ಷುಕ, ತಿರುಕ

यात (ವಿ.) ಹೋದ (**या** ಹೋಗು ಧಾ. ಭೂ ಕೃ), **आ+या** ಬರು, (**सम्+आ+या** ಇದರ ಭೂ ಕೃ), **समायात** ಬಂದ

यात्रा (ಸ್ತ್ರೀ.) ನಡಿಗೆ.

यात्रिक (ಪು) ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವವ

यावत् (ಅ) ಎಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ

युक्त (**युज्** ಕರ್ಮ ಭೂ ವಿ) ಕೂಡಿದ.

युद्ध (ನ) ಕಾಳಗ

युध् (೪ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಕಾಳಗ ಮಾಡು.

यूथ (ನ) ಹಿಂಡು.

योगिन् (ಪು) ಸಾಧು.

योजन (ನ) ನಾಲ್ಕು ಹರದಾರಿ.

योध (ಪು) ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವವ, ಶೂರ

रक्ष् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಕಾಪಾಡು.

रक्षण (ನ) ಸಂರಕ್ಷಣ

रक्षस् (ನ) ರಾಕ್ಷಸ.

रक्षा (ಸ್ತ್ರೀ) ರಕ್ಷಣೆ.

रक्षित (ವಿ. ಪು ನ) (**रक्ष्** ಧಾತುವಿನ ಭೂ ಕೃ.) ಕಾಪಾಡಲ್ಪಟ್ಟ.

रक्षितृ (ಪು) ಕಾಪಾಡುವವ

रघु (ಪು ಬಹುವಚನ) ರಘುರಾಜನ ವಂಶಜರು

रच् (೧೦ನೇ ಗ) ರಚಿಸು, ಜೋಡಿಸು

रजनी (ಸ್ತ್ರೀ.) ರಾತ್ರಿ

रज्जु (ಸ್ತ್ರೀ) ಹಗ್ಗ

रजस् (ನ) ಧೂಳಿ

रति (ಸ್ತ್ರೀ) ಪ್ರೀತಿ, ಕಾಮನ ಹೆಂಡತಿ

रत्न (ನ.) ಮಣಿ.

रथ (ಪು.) ತೇರು

रथ्या (ಪು.) ಬೀದಿ

रभ् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ತೊಡಗು, **आ+रभ्** ಆರಂಭಿಸು.

रम् (೧ನೇ ಗ. ಆ) ಆಡು

रमण (ಪು) ಗಂಡ, ಸೇರುವವ.

रमा (ಸ್ತ್ರೀ.) ಲಕ್ಷ್ಮಿ.

रवि (ಪು) ಸೂರ್ಯ

रस (ಪು) ರಸ

राक्षस (ಪು.) ಕ್ರೂರ ಮನುಷ್ಯ, ರಕ್ಕಸ

राजद्वार (ನ) ಅರಸನ ಬಾಗಿಲು, ಅಂದರೆ ಅರಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು

राजन् (ಪು.) ಅರಸು, ಭೂಮಿಯ ಒಡೆಯ

राज्ञी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಅರಸನ ಹೆಂಡತಿ.

राज्य (ನ) ದೇಶ.

राज्यलोभाकृष्ट (ವಿ) (**राज्य** ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ, **लोभ** ಆಶೆ, **आकृष्ट** ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ) ರಾಜ್ಯದಾಶೆಯಿಂದ ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ.

रात्रि (ಸ್ತ್ರೀ) ಇರುಳು.

राम (ಪು.) ದಶರಥರಾಜನ ಹಿರಿ ಮಗನ ಹೆಸರು.

रावण (ಪು) ಲಂಕೆಯ ಅರಸು

राशि (ಪು) ಗುಂಪು

रीति (ಸ್ತ್ರೀ) ನಡತೆ, ಪದ್ಧತಿ.

रुच् (೧ನೇ ಗ. ಆ) ಸವಿಹತ್ತು, ಸೇರು

रुद् (೨ನೇ ಗ. ಪ.) ಅಳು

रुध् (೪ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) **अनु+रुध्** ಅಪ್ಪಣೆಪಾಲಿಸು.

रुह् (೧ನೇ ಗ ಪ) ಬೆಳೆ; **आ+रुह्** ಏರು

रेरे (ಅ) ಎಲ, ಎಲಾ

ल

लक्ष्मण (ಪು) ರಾಮನ ತಮ್ಮ

लक्ष्मी (ಸ್ತ್ರೀ.) ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಂಡತಿ, ಸಂಪತ್ತಿಯ ಅಧಿದೇವತೆ

लग्नवेला (ಸ್ತ್ರೀ) ಮುಹೂರ್ತ

लङ्घ् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ಮೀರು, ದಾಟು.

लज्ज् (೬ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ನಾಚು
लज्जा (ಸ್ತ್ರೀ) ನಾಚಿಕೆ.
लता (ಸ್ತ್ರೀ) ಬಳ್ಳಿ
लतागृह (ನ) ಬಳ್ಳಿಯ ಮನೆ, ಕುಂಜ, ಬಳ್ಳಿಯ ಹಂದರ
लभ् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಪಡೆಯು.
लम्ब् (೧ನೇ ಗ. ಆ.) **अव+लम्ब्** ಆಶ್ರಯಿಸು.
ललना (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಂಗಸು.
लव (ಪು) ಲೇಶ, ಅಲ್ಪ.
लव (ಪು) ರಾಮನ ಮಗನ ಹೆಸರು.
लवण (ನ) ಉಪ್ಪು
लाङ्गल (ನ.) ಬಾಲ
लिङ्ग (ನ) ಚಿಹ್ನ, ಕುರುಹು.
लुठ् (೪ನೇ ಗ ಪರ) ಉರುಳಾಡು.
लुभ् (೪ನೇ ೬ನೇ ಗ. ಪರ) ಅತ್ಯಾಶೆಪಡು
लोक (ಪು.) ಜನ
लोभ (ಪು) ಅತ್ಯಾಶೆ

व

वंश (ಪು.) ತಳಿ, ಕುಲ.
वक्षस् (ನ) ಎದೆ.
वचन (ನ.) ಮಾತು.
वचस् (ನ.) ಮಾತು.
वञ्चक (ಪು) ಮೋಸಗಾರ
वत्स (ಪು) ಕರು, ಮಗುವು
वद् (೧ನೇ ಗ. ಪರಸ್ಮೈ.) ಮಾತಾಡು
वध (ಪು) ಕೊಲೆ
वधू (ಸ್ತ್ರೀ) ತರುಣ ಸ್ತ್ರೀ, ಸೊಸೆ.
वन (ನ) ಅಡವಿ, ಅರಣ್ಯ
वनवासिन् (ವಿ.) ವನದಲ್ಲಿ ಇರುವ
वनौकस् (ಪು) ವನದಲ್ಲಿರುವವ
वन्द् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ನಮಸ್ಕರಿಸು.
वयस् (ನ) ಪ್ರಾಯ, ವಯಸು
वयस्य (ಪು) ಜತೆಗಾರ, ಮಿತ್ರ.
वरतनु (ವಿ) ಸೊಬಗಿನ ಶರೀರವುಳ್ಳ. ಚಲುವ, ಸುಂದರ
वरम् (ಅ.) ಲೇಸು, ನೆಟ್ಟಗೆ
वराह (ಪು) ಹಂದಿ
वर्ण् (೧೦ನೇ ಗ) ಹೊಗಳು, ವಿವರಿಸು
वर्ण (ಪು) ಬಣ್ಣ, ಮನುಷ್ಯರ ಜಾತಿ.
वर्त्मन् (ನ.) ದಾರಿ, ಮಾರ್ಗ.
वल्लभ (ಪು) ಪ್ರೀತಿಯುವ, ಗಂಡ
वशा (ಸ್ತ್ರೀ) ಹೆಣ್ಣಾನೆ
वस् (೧ನೇಗ ಪರ) ವಾಸಿಸು, **अधि+वस्** ಆಶ್ರಯಿಸು; ಮೇಲೆ ಕೂಡ್ರು
वसत् (**वस्** ಧಾತುವಿನ ವ. ಕೃ) ವಾಸಿಸುವ.
वसति (ಸ್ತ್ರೀ) ವಾಸಸ್ಥಳ.
वसन (ನ) ವಸ್ತ್ರ, ಬಟ್ಟೆ.
वसन्त (ಪು) ಒಂದು ಋತುವಿನ ಹೆಸರು.
वसु (ನ) ಧನ.
वसुदेव (ಪು) ಕೃಷ್ಣನ ತಂದೆ
वसुधा (ಸ್ತ್ರೀ) ಭೂಮಿ
वस्तु (ನ.) ಒಡವೆ.
वस्त्र (ನ.) ಅರಿವೆ
वह् (೧ನೇ ಗ ಪರ ಆತ್ಮ) ಹೊರು, ಹರಿ.
वा (ಅ) ಇಲ್ಲವೆ

वाक्पटुता (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಾತಾಡುವ ಚಾತುರ್ಯ
वाच् (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಾತು
वाचा (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಾತು
वाञ्छ् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಇಚ್ಛಿಸು
वाणी (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಾತು, ನುಡಿ
वात (ಪು) ಗಾಳಿ
वातायन (ನ) ಕಿಡಿಕಿ
वाद् (೧೦ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ವಾದಿಸು, अभि+वाद् ನಮಸ್ಕರಿಸು.
वापी (ಸ್ತ್ರೀ) ಬಾವಿ (ಇಳಿಯುವಂಥಾದ್ದು)
वायस (ಪು.) ಕಾಗೆ
वायु (ಪು) ಗಾಳಿ
वारि (ನ) ನೀರು
वार्ता (ಸ್ತ್ರೀ) ಸುದ್ದಿ.
वास (ಪು) ಮನೆ, ಇರುವ ಸ್ಥಳ
वासित (ವಿ ಪು. ನ) ವಾಸನೆವುಳ್ಳ, ಸುವಾಸಿಕ ಮಾಡಿದ್ದು
वासुदेव (ಪು.) ಕೃಷ್ಣ- [ದವೂ
विग्रहसंधि (ಪು) ಯುದ್ಧವೂ ಒಪ್ಪಂ
विचित्र (ವಿ) ಬಹಳ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ, ಚಮತ್ಕಾರವಾದ.
वित्त (ನ.) ಹಣ
विद् [विन्द्] (೬ನೇ ಗ ಪ ಆತ್ಮ) ದೊರಕಿಸು
विद् (೪ನೇ ಗ ಆ) ಇರು
विद्युत् (ಸ್ತ್ರೀ) ಮಿಂಚು.
विद्वत्त्व (ನ) ಪಾಂಡಿತ್ಯ
विद्वस् (ಪು) ಪಂಡಿತ
विधि (ಪು) ದೈವ, ನಿಯಮ

विधेय (ವಿ) ಮಾಡತಕ್ಕ
विनय (ಪು) ನಮ್ರತೆ.
विना (ಅ) ಹೊರತು.
विपत्ति (ಸ್ತ್ರೀ) ಆಪತ್ತು, ಬಡತನ.
विपद् (ಸ್ತ್ರೀ) ಸಂಕಟ.
विप्रिय (ವಿ.) ಮೆಚ್ಚದಂಥ, ತುಚ್ಛ. (ನ) ಅಪರಾಧ.
विमार्ग (ಪು.) ಕೆಟ್ಟ ಮಾರ್ಗ, ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆ.
विमुख (ವಿ) ಹಿಂದಿರುವಿದ ಮುಖವುಳ್ಳ, ಪರಾಙ್ಮುಖ.
वियत् (ನ) ಆಕಾಶ
वियोग (ಪು) ಅಗಲುವಿಕೆ
विराव (ಪು) ಕೂಗು, ಒದರೋಣ
विवर (ನ.) ಗವಿ.
विवाह (ಪು) ಲಗ್ನ, ಮದುವೆ.
विश् (೬ನೇ ಗ. ಪರ) ಪ್ರವೇಶಿಸು. ಹೊಗು
विशुद्ध (ವಿ) (वि+शुध् ೪ನೇ ಗ. ಪರ ಇದರ ಭೂ ಕೃ ವಿ) ಪವಿತ್ರ, ನಿರ್ಮಲ
विश्रामहेतो [विश्रामहेतु (ಪು ಇದರ ಷಷ್ಠೀ), विश्राम (ಪು) ವಿಶ್ರಾಂತಿ हेतु (ಪು) ಕಾರಣ] ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಾಗಿ.
विश्व (ನ) ಜಗತ್ತು
विश्वकर्मन् (ಪು.) ದೇವತೆಗಳ ಬಡಿಗ
विश्वामित्र (ಪು) ಋಷಿಯ ಹೆಸರು.
विश्वासकारण (ವಿ) ನಂಬಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ
विष (ನ) ನಂಜು, ವಿಷ.
विष्णु (ಪು.) ನಾರಾಯಣ.

विहग (ಪು) ಪಕ್ಷಿ.

विहित (ವಿ) (वि+धा ಇದರ ಕ ಭೂ ಕೃ) ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಯೋಗ್ಯ

वीथि (ಸ್ತ್ರೀ.) ಬೀದಿ, ಮಾರ್ಗ

वीर (ಪು.) ಶೂರ.

वृ ವರಿಸು, परि+वृ ಮುತ್ತು, ಸುತ್ತುಗಟ್ಟು

वृक्ष (ಪು.) ಗಿಡ

वृत् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಇರು, वि+वृत् ತಿರುಗು; परा+वृत् ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗು; परावृत्त ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ, प्र+वृत् ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹತ್ತು

वृत्ति (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಸಬು, ಉದ್ಯೋಗ

वृथा (ಅ) ವ್ಯರ್ಥ.

वृध् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಬೆಳೆ, ಹೆಚ್ಚಾಗು.

वृष (ಪು) ಎತ್ತು

वृषभध्वज (ಪು.) ಶಿವ

वेद (ಪು) ಪವಿತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ, ಶ್ರುತಿ.

वेधस् (ಪು) ಬ್ರಹ್ಮದೇವ

वेप् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) ನಡುಗು.

वैयात्य (ನ.) ಉದ್ಧಟತನ, ದಾಂಡಿಗತನ

व्यथा (ಸ್ತ್ರೀ) ನೋವು, ದುಃಖ

व्यसन (ನ.) ಸಂಕಟ, ಚಟ

व्याघ्र (ಪು) ಹುಲಿ

व्याध (ಪು.) ಬೇಟೆಗಾರ

व्याधि (ಪು) ಬೇನೆ.

व्रज् (೧ನೇ ಗ. ಪರ) ಹೋಗು

व्रीहि (ಪು) ನೆಲ್ಲು, ಬತ್ತ

श

शंस् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಹೊಗಳು

शंस् (೧ನೇ ಗ आ+शंस् ಆತ್ಮ) ಅಪೇಕ್ಷಿಸು, ಕೋರು, ಆಶಿಸು.

शकुन्तला (ಸ್ತ್ರೀ) ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೆಸರು.

शङ्क् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಸಂಶಯ ಪಡು

शङ्का (ಸ್ತ್ರೀ) ಸಂಶಯ

शठ (ಪು) ದುರ್ಜನ, ತುಂಟ

शत (ನ.) ನೂರು.

शत्रु (ಪು) ಹಗೆ. ವೈರಿ.

शत्रुविग्रह (ಪು) ಹಗೆಯ ಸಂಗಡ ಜಗಳ.

शम् [शाम्] (೪ನೇ ಗ ಪರ) ತಾಳ್ಮೆ ಪಡು, ಶಾಂತನಾಗು

शम्बूक (ಪು.) ಒಬ್ಬನ ಹೆಸರು

शम्भु (ಪು) ಶಿವ

शर (ಪು) ಬಾಣ

शरद् (ಸ್ತ್ರೀ) ಒಂದು ಋತುವಿನ ಹೆಸರು

शरीर (ನ.) ಮೈ, ದೇಹ.

शरीरस्थ (ವಿ.) ಮೈಯಲ್ಲಿರುವ, ಶರೀರಸಂಬಂಧವಾದ

शय्या (ಸ್ತ್ರೀ) ಹಾಸಿಗೆ

शव (ನ) ಹೆಣ

शान्ता (ಸ್ತ್ರೀ) ರಾಮನ ತಂಗಿ.

शान्ति (ಸ್ತ್ರೀ) ಸಮಾಧಾನ, ಸ್ವಸ್ಥತೆ.

शाला (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಾರಖಾನೆ, ಸ್ಥಳ

शास् (೧ನೇ ಗ. ಪರ) ಆಳು, ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡು

शासत् (ವಿ) ಆಳುವ (**शास्** ಧಾತು ವಿನ ಷ ಕೃ.).
शासन (ನ) ಹುಕುಮು
शास्त्र (ನ). ನಿಯಮಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ವಿದ್ಯೆ.
शिक्ष् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ಕಲಿ.
शिखर (ನ ಪು) ಗುಡ್ಡದ ತುದಿ
शिखरिन् (ಪು) ಗುಡ್ಡ
शिरस् (ನ) ತಲೆ.
शिला (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಲ್ಲು
शिव (ನ.) ಕಲ್ಯಾಣ, ಶುಭ.
शिवालय (ಪು.) ಮಹಾದೇವನ ಗುಡಿ
शिशिर (ಪು. ನ) ಚಳಿಗಾಲ.
शिशु (ಪು) ಕೂಸು, ಬಾಲಕ
शिष्य (ಪು) ಕಲಿಯುವವ
शीर्ष (ನ) ತಲೆ.
शुक (ಪು) ಗಿಳಿ.
शुच् (೧ನೇ ಗ ಪರ) ಶೋಕ ಮಾಡು, ಗೋಳಾಡು.
शुभ् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಶೋಭಿಸು, ಒಪ್ಪು, ಯೋಗ್ಯವಿರು
शुभ (ವಿ. ಪು. ನ) ಒಳ್ಳೇ, ಮಂಗಲಕರ
शुष् (೪ನೇ ಗ. ಪರ) ಒಣಗು.
शूद्र (ಪು) ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ವರ್ಣದವ.
शूद्रक (ಪು) ಅರಸನ ಹೆಸರು
शृगाल (ಪು) ನರಿ.
शोभन (ವಿ. ಪು ನ.) ಒಳ್ಳೇ, ಉತ್ತಮ
शोभा (ಸ್ತ್ರೀ) ಸೌಂದರ್ಯ
श्मशान (ನ) ಹೆಣ ಸುಡುವ ಅಥವಾ ಹುಗಿಯುವ ಸ್ಥಳ, ಸುಡುಗಾಡು

श्रम् [**श्राम्**] (೪ನೇ ಗ ಪರ) ದಣಿ
श्रवण (ನ.) ಕೇಳೋಣ.
श्रि (೧ನೇ ಗ. ಪರ. ಆತ್ಮ.) **आ**+**श्रि** ಆಶ್ರಯಿಸು, ಅವಲಂಬಿಸು.
श्रीमत् (ವಿ. ಪು ನ) ವೈಭವವುಳ್ಳ, ಅಭ್ಯುದಯವುಳ್ಳ.
श्रीषेण (ಪು) ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಸರು
श्रु ಕೇಳು.
श्रुति (ಸ್ತ್ರೀ) ಕಿವಿ, ವೇದ.
श्रुतिमत् (ವಿ) ವೇದ ಬಲ್ಲಂಥ.
श्रेष्ठ (ವಿ) ಉತ್ತಮ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ.
श्रेयस् (ವಿ. ಪು. ನ) ಉತ್ತಮ, ಅಭ್ಯುದಯವುಳ್ಳ
श्रोतृ (ಪು.) ಕೇಳುವವ (ವಿ ಪು. ನ).
श्लाघ् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ಸ್ತುತಿಸು.
श्लिष् (೪ನೇ ಗ ಪರ.) ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು
श्लिष्, **आ**+**श्लिष्** ಆಲಿಂಗಿಸು.
श्लोक (ಪು) ಪದ್ಯ
श्वश्रू (ಸ್ತ್ರೀ.) ಅತ್ತೆ.
श्वस् (ಕ್ರಿ ವಿ) ನಾಳೆ.
श्वापद (ಪು) ಪಶು
श्वेत (ವಿ. ಪು. ನ.) ಬಿಳಿ

स

संकट (ನ.) ವಿಪತ್ತು, ತೊಂದರೆ, ಕಷ್ಟ.
संगीत (ನ) ಗಾಯನ.
संगमोत्सुक (ವಿ ಪು. ನ) ಕೂಡಲಿಕ್ಕೆ ಆತುರನಾದ, ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಲವಲವಿಕೆಯುಳ್ಳ.
संतप्त (**सम्**+**तप्** ಇದರ ಭೂ. ಕೃ) ಸೆಕೆಯಿಂದ ಪೀಡಿತ.

संदेश (ಪು.) ಸುದ್ದಿ, ವರ್ತಮಾನ.

सन्निधि (ಪು.) ಸಮೀಪ, ನೆರೆ

संपद् (ಸ್ತ್ರೀ.) ಹಣ, ಸಂಪತ್ತು.

संपर्क (ಪು) ಸ್ಪರ್ಶ, ಮುಟ್ಟೋಣ.

संभार (ಪು.) ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಿದ್ಧತೆ

संश्रय (ಪು.) ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಾನ.

संसार (ಪು.) ಪ್ರಪಂಚ.

सखि (ಪು) ಗೆಳೆಯ, ಸ್ನೇಹಿತ.

सखी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಗೆಳತಿ

सचिव (ಪು) ಮಂತ್ರಿ, ಪ್ರಧಾನ.

सत्तत्व (ನ) ನಿಜವಾದ ಮಾತು.

सत्य (ನ) ನಿಜ.

सत्यम् (ಕ್ರಿ ವಿ.) ನಿಜವಾಗಿ.

सत्वरम् (ಕ್ರಿ ವಿ) ಬೇಗ

सद् [सीद्] (೧ನೇ ಗ. ಪರ.) **अव+सद् = अवसीद्** ಕ್ಷೀಣವಾಗು; **नि+सीद् = निषीद्** ಕೂಡ್ರು.

सदस् (ನ) ಸಭೆ, ಓಲಗ

सदा ಕ್ರಿ ವಿ) ಯಾವಾಗಲೂ.

सदाचार (ಪು) ಒಳ್ಳೇ ನಡತೆ.

सन् [**अस्** ಧಾತುವಿನ ವರ್ತಮಾನ ಕೃ. ವಿ. **सत्** ಎಂಬದರ (ಪು) ಪ್ರಥಮೆಯ ಏಕವಚನ].

सभा (ಸ್ತ್ರೀ) ಓಲಗ.

समचित्त (ವಿ. ಪು. ನ) (**सम** ಸರಿ, **चित्त** ಮನಸ್ಸು) ಎಲ್ಲರೂ ಸಮವೆಂದು ತಿಳಿಯುವ, ಒಂದೇ ಸಮ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ.

समराङ्गण (ನ) ರಣಭೂಮಿ

समर्थ (ವಿ. ಪು ನ.) ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ.

समाज (ಪು) ಗುಂಪು, ಸಂಘ.

समुद्र (ಪು.) ಸಾಗರ, ಕಡಲು.

सरस् (ನ) ಸರೋವರ, ಕೆರೆ

सर्प (ಪು) ಹಾವು.

सर्वत्र (ಕ್ರಿ ವಿ) ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ.

सर्वदा (ಕ್ರಿ ವಿ) ಯಾವಾಗಲೂ.

सवितृ (ಪು) ಸೂರ್ಯ.

सव्येष्टृ (ಪು) ಸಾರಥಿ

सह् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) ತಾಳು, ಸಹಿಸು.

सह (ಅ.) ಒಡನೆ, ಒಂದಿಗೆ.

सहचरी (ಸ್ತ್ರೀ.) ಗೆಳತಿ, ಜತೆಗಾರ್ತಿ.

साक्षिन् (ಪು) ಸಾಕ್ಷಿಯುವ, ನೋಡಿದವ.

साधयितव्य (ವಿ ಪು. ನ) ಸಾಧಿಸತಕ್ಕ

साधु (ಪು.) ಸತ್ಪುರುಷ, ಋಷಿ; (ವಿ) ಒಳ್ಳೇ

सान्त्व् (೧೦ನೇ ಗ.) ಸಂತೈಸು

सारङ्ग (ಪು) ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿ.

सारथि (ಪು) ರಥನಡಿಸುವವ.

सार्थ (ಪು) ಕೂಡ ಪಯಣ ಮಾಡುವ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರ ಗುಂಪು, ಸಮೂಹ.

साष्टाङ्गपातम् (ನಾಮ ಕ್ರಿ. ವಿ) ಅಷ್ಟಾಂಗ ಸಹಿತ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ.

सिंह (ಪು) ಮೃಗಗಳ ಅರಸು.

सिच् (सिञ्च्) (೬ನೇ ಗ ಪರ ಆತ್ಮ.) ಸಿಂಪಡಿಸು, ಎರಚು.

सीता (ಸ್ತ್ರೀ) ರಾಮನ ಹೆಂಡತಿ.

सु ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವು ನಾಮಗಳ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿದರೆ "ಒಳ್ಳೇ" ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಕೊಡುತ್ತದೆ

सुकृत (ನ)
सुकृति (ಸ್ತ್ರೀ.) } ಉತ್ತಮ ಕೆಲಸ, ಸತ್ಕೃತ್ಯ.
सुचरित (ನ)
सुख (ನ.) ಸೌಖ್ಯ, ಆನಂದ
सुखभाज् (ವಿ) ಸೌಖ್ಯವುಳ್ಳ, ಆನಂದವುಳ್ಳ.
सुखलेश (ಪು.) ಎಳ್ಳಷ್ಟು ಸುಖ, ಅಲ್ಪ ಸುಖ.
सुगन्धि (ವಿ.) ಸುವಾಸಿಕ.
सुमन्त्र (ಪು.) ರಾಮನ ಸಾರಥಿ
सुरभि (ವಿ) ಸುವಾಸಿಕ, ಸುಗಂಧವುಳ್ಳ
सुवर्ण (ನ.) ಬಂಗಾರ, ಚಿನ್ನ.
सुवृत्त (ವಿ. ಪು ನ) ನೀತಿವಂತ, ಉತ್ತಮ.
सुष्ठु (ಅ.) ಚೆನ್ನಾಗಿ
सुहृद् (ಪು) ಗೆಳೆಯ, ಮಿತ್ರ.
सूक्त (ನ.) ವೇದಮಂತ್ರ.
सूत्रधार (ಪು) ನಾಟಕ ನಡಿಸುವವ.
सूद् (೧೦ನೇ ಗ) [नि+सूद् = निषूद्] ನಾಶಮಾಡು.
सूद (ಪು.) ಅಡಿಗೆಯವ.
सूनु (ಪು) ಮಗ
सूर्य (ಪು.) ರವಿ.
सृ (೧ನೇ ಗ ಪರ.) ಸರಿ; अनु+सृ ಹಿಂಬಾಲಿಸು, ಅನುಸರಿಸು; प्र+सृ ಪಸರಿಸು, ಹರಿಸು.
सृज् (೬ನೇ ಗ. ಪರ.) ಹುಟ್ಟಿಸು, ಬಿಡು.
सृष्टि (ಸ್ತ್ರೀ) ಜಗತ್ತು, ವಿಶ್ವ, ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದು

सेना (ಸ್ತ್ರೀ.) ದಂಡು
सेनापति (ಪು) ದಳವಾಯಿ
सेव् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.) ಸೇವಿಸು, ಆರಾಧಿಸು, परि+सेव् = परिषेव् ಆಶ್ರಯಿಸು.
सैनिक (ಪು.) ಸಿಪಾಯಿ, ದಂಡಾಳು
सोम (ಪು) ಕೋಣನ ಬಳ್ಳಿ.
सोमवासर (ಪು.) ಸೋಮವಾರ.
सोढ (सह् ಧಾತುವಿನ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂ ಕೃ ವಿ.) ಸಹಿಸಿದ.
सौन्दर्य (ನ.) ಚಲುವಿಕೆ.
स्तुति (ಸ್ತ್ರೀ.) ಹೊಗಳಿಕೆ, ಸ್ತೋತ್ರ.
स्तेन (ಪು) ಕಳ್ಳ, ತುಡುಗ.
स्त्रीरत्न (ನ.) ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ರತ್ನ ಅಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ.
स्था [तिष्ठ्] (೧ನೇ ಗ ಪರ) ನಿಲ್ಲು; स्थी (ಕರ್ಮಣಿ): उद्+स्था ಏಳು.
स्निह् (೪ನೇ ಗ ಪರ.) ಪ್ರೀತಿಸು.
स्नेह (ಪು) ಪ್ರೀತಿ, ಗೆಳೆತನ
स्पन्द् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಅದರು, ಹಾರು (ಎದೆ ಮುಂತಾದ್ದು)
स्पर्ध् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) ಹೋರಾಡು.
स्पृश् (೬ನೇ ಗ. ಪರ.) ಮುಟ್ಟು.
स्पृष्ट (स्पृश् ಧಾತುವಿನ ಕ ಭೂ. ಕೃ.) ಮುಟ್ಟಿದ
स्पृह् (೧೦ನೇ ಗ) ಬಯಸು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸು
स्फुर् (೬ನೇ ಗ. ಪರ.) ಅದರು, ಹಾರು (ಎದೆ ಕಣ್ಣು ಮುಂತಾದ್ದು).
स्मि [स्मय्] (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) ನಗು; वि+स्मि ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಳ್ಳು.

स्मृ (೧ನೇ ಗ. ಪರ.) ನೆನಪಿರು, -ಡು;
वि+स्मृ ಮರೆ.

स्मृति (ಸ್ತ್ರೀ.) ನೆನಪು, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ.

स्रंस् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) ಕೆಳಗೆ ಬೀಳು, ಸೋರು.

स्रष्टृ (ಪು.) ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನು.

स्वकृत्य (ನ.) ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ.

स्वदेश (ಪು.) ತನ್ನ ದೇಶ.

स्वप्न (ಪು.) ಕನಸು.

स्वर्ग (ಪು.) ದೇವಲೋಕ.

स्वविषय (ಪು.) ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯ.

स्वसृ (ಸ್ತ್ರೀ.) ಸಹೋದರಿ, ಅಕ್ಕ ಅಥವಾ ತಂಗಿ.

स्वस्ति (ಅ.) ಕಲ್ಯಾಣ.

स्वास्थ्य (ನ.) ಸ್ವಸ್ಥತೆ.

स्वाद् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.) ರುಚಿ ನೋಡು.

स्वामिगुणोपेत (ವಿ.) (स्वामिन् ಒಡೆಯ उपेत ಯುಕ್ತ) ಒಡೆಯನ ಗುಣದಿಂದ ಯುಕ್ತ.

स्वामिन् (ಪು.) ಒಡೆಯ.

स्वीय (ವಿ.) ತನ್ನ.

ह

हन् ಕೊಲ್ಲು.

हरि (ಪು.) ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಹೆಸರು, ಇಂದ್ರ.

हरिण (ಪು.) ಜಿಗರೆ.

हर्म्य (ನ.) ಅರಮನೆ, ವಾಡೆ.

हलाहल (ನ.) ಪ್ರಾಣಘಾತಕ ವಿಷ.

हविस् (ನ.) ಹೋಮದ ದ್ರವ್ಯ, ತುಪ್ಪ.

हस् (೧ನೇ ಗ. ಪರ.) वि+हस् ನಗು.

हस्त (ಪು.) ಕೈ.

हि (प्र+हि) ಕಳುಹು.

हित (ವಿ. ಪು. ನ.) ಲಾಭ, ಒಳಿತು, ಯೋಗ್ಯ.

हिम (ನ.) ಬರ್ಫ, ತಂಡಿ.

हुतभुज् (ಪು.) ಅಗ್ನಿ, ಬೆಂಕಿ.

हृ (೧ನೇ ಗ. ಪರ. ಆತ್ಮ.) ಹರಣ ಮಾಡು, आ+हृ ತಿನ್ನು, (ಯಜ್ಞ) ಮಾಡು; प्र+हृ ಹೊಡೆ; वि+हृ ಆಡು, ಹೊತ್ತು ಕಳೆ.

हृदय (ನ.) ಮನಸ್ಸು.

हे (ಅ. ಸಂಬೋಧನಾರ್ಥಕ) ಎಲೋ, ಎಲೈ.

ह्यस् (ಕ್ರಿ. ವಿ.) ನಿನ್ನೆ.

ह्वे (೧ನೇ ಗ. ಪರ. ಆತ್ಮ.) ಕರೆ.

ಕನ್ನಡದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ.

ಅ

ಅಂಗಳು (ನಾ) तालु (ನ)
ಅಂಜಿಕೆ (ನಾ) भय (ನ), भीति (ಸ್ತ್ರೀ).
ಅಂಜುಬುರುಕಿ (ವಿ) भीरु (ವಿ ಸ್ತ್ರೀ).
ಅಂತರಿಕ್ಷ (ನಾ.) आकाश (ನ)
ಅಂತಃಕರಣ (ನಾ) हृदय (ನ).
ಅಂತಃಪುರದ ಸೇವಕ (ನಾ) कञ्चुकिन् (ಪು)
ಅಂತೆ (ಅ) इव (ಅ.)
ಅಂಬಿಗ (ನಾ) नाविक (ಪು).
ಅಂಬು (ನಾ.) बाण (ಪು), शर (ಪು).
ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಬಂದವ (ನಾ) अतिथि (ಪು.).
ಅಕ್ಕರತೆ (ನಾ) प्रीति (ಸ್ತ್ರೀ)
ಅಕ್ಕರತೆಯು (ವಿ) प्रिय (ವಿ)
ಅಕ್ಕಿ (ನಾ) तण्डुल (ಪು)
ಅಕ್ಷರಶತ್ರು (ನಾ) अपण्डित (ಪು)
ಅಗಿ (ಕ್ರಿ) खन् (೧ನೇ ಗ ಪ), खात (ಭೂ. ಕೃ).
ಅಗಲಾಡು (ಕ್ರಿ.) कम्प् (೧ನೇ ಗ ಆ.), ಅಗಲುವಿಕೆ (ನಾ.) वियोग (ಪು.)
ಅಡ್ಡಹಾದಿಗೆ ಹೋಗು (ಕ್ರಿ) चल् (೧ನೇ ಗ. ಪ)
ಅಡಿ (ನಾ) पाद (ಪು)
ಅಡಿಗೆಯವ (ನಾ) सूद (ಪು)
ಅಡ್ಡಿ (ನಾ) आवरण (ನ)
ಅಡ್ಡಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ (ವಿ) कुण्ठित (ವಿ).
ಅಡು (ಕ್ರಿ.) पच् (೧ನೇ ಗ ಪರ.).
ಅಣು (ನಾ) लव (ಪು), लेश (ಪು.)
ಅತ್ತೆ (ನಾ) श्वश्रू (ಸ್ತ್ರೀ)
ಅತ್ಯಾಶೆ ಪಡು (ಕ್ರಿ) लुभ् (೪ನೇ ಗ ಪರ).
ಅಥವಾ (ಅ.) उत (ಅ.).
ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡು (ಕ್ರಿ) अधिकृ (ಕರ್ಮ.), अधिक्रियते.
ಅಧಿಪತಿ (ನಾ) स्वामिन् (ಪು).
ಅದ್ಭುತ ಆಯುಧ (ನಾ) अस्त्र (ನ.)
ಅನುಸರಿಸು (ಕ್ರಿ) अनु+गम् (೧ನೇ ಗ. ಪರ)
ಅನ್ನ (ನಾ) ओदन (ಪು)
ಅನ್ನದ ಉಂಡಿ (ನಾ) पिण्ड (ಪು.).
ಅಪೇಕ್ಷೆ (ನಾ.) इच्छा (ಸ್ತ್ರೀ.), अभिलाष (ಪು.).
ಅಪ್ಪಣೆ (ನಾ) सन्देश (ಪು), आदेश (ಪು), आज्ञा (ಸ್ತ್ರೀ)
ಅಪ್ಪಣೆ ಪಾಲಿಸು (ಕ್ರಿ) अनु+रुध् (೪ನೇ ಗ. ಆ)
ಅಪ್ಪಣೆ ಕೇಳು (ಕ್ರಿ) आ+प्रच्छ् [पृच्छ्] (೬ನೇ ಗ ಆ).
ಅಪ್ಪಿಕೊ (ಕ್ರಿ) कुस् (೪ನೇ ಗ ಪ.); आ+श्लिष् (೪ನೇ ಗ. ಪ), श्लिष्ट (ಭೂ ಕೃ.)
ಅಭ್ಯಾಸ (ನಾ) अध्ययन (ನ.)

ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ (ವಿ) मानिनी (ಸ್ತ್ರೀ).

ಅರಸು (ನಾ) पार्थिव (ಪು), भूभृत् (ಪು), राजन् (ಪು), नृप (ಪು), नृपति (ಪು), भूप (ಪು)

ಅರಣ್ಯ (ನಾ) वन (ನ), अटवी (ಸ್ತ್ರೀ).

ಅರಣ್ಯದೊಳಗಿರುವವ (ವಿ) वनौकस् (ಪು.).

ಅರಮನೆ (ನಾ) प्रासाद (ಪು).

ಅರಮನೆಯ ಮೇಲ್ಮಾಳಿಗೆ (ನಾ.) प्रासादतल (ನ).

ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ (ನಾ) राज्य (ನ)

ಅರಿವೆ (ನಾ) वस्त्र (ನ), वासस् (ನ)

ಅರಿಷ್ಟ (ನಾ) अनर्थ (ಪು)

ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡು (ಕ್ರಿ.) उप+ईक्ष् (೧ನೇ ಗ. ಆ).

ಅಲಂಕರಿಸು (ಕ್ರಿ.) भूष् (೧೦ನೇ ಗ)

ಅಲಿದಾಡು (ಕ್ರಿ.) चल् (೧ನೇ ಗ ಪ).

ಅಲೆ (ಕ್ರಿ) अट् (೧ನೇ ಗ ಪ)

ಅಲ್ಲಿ (ಅ) तत्र (ಅ)

ಅಲ್ಲಿಂದ (ಅ) ततः (ಅ) अतः (ಅ).

ಅವಲಂಬಿಸು (ಕ್ರಿ) आ+श्रि (೧ನೇ ಗ. ಉಭ)

ಅಸತ್ಯ (ನಾ) अनृत (ನ).

ಅಳಿಯ (ನಾ) जामातृ (ಪು.).

ಅಳು (ಕ್ರಿ) रुद् (೨ನೇ ಗ ಪ).

ಆ

ಆಕಳು (ನಾ.) धेनु (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಆಕಾರವುಳ್ಳ (ವಿ.) मूर्तिमत् (ವಿ)

ಆಕಾಶ (ನಾ.) वियत् (ನ), अम्बर (ನ), नभस् (ನ).

ಆಗ (ಅ) तदा (ಅ.)

ಆಗು (ಕ್ರಿ) भू [भव्] (೧ನೇ ಗ ಪ), अस् (೨ನೇ ಗ. ಪ), क्लृप् (೧ನೇ ಗ ಆ), विद् (೪ನೇ ಗ. ಆ)

ಆಚ್ಛಾದನ (ನಾ) आवरण (ನ).

ಆಜ್ಞಾಪಿಸು (ಕ್ರಿ) आ+दिश् (೬ನೇ ಗ. ಪ)

ಆಜ್ಞೆ (ನಾ) निदेश (ಪು.), शासन (ನ.)

ಆಟ (ನಾ) क्रीडा (ಸ್ತ್ರೀ)

ಆಡು (ಕ್ರಿ) क्रीड (೧ನೇ ಗ ಪ.), रम् (೧ನೇ ಗ ಆ.), रत (ಭೂ. ಕೃ. ವಿ).

ಆದ್ದರಿಂದ (ಅ) अत (ಅ)

ಆದರೂ (ಅ) अपि (ಅ.)

ಆದರೆ (ಅ) किन्तु (ಅ.)

ಆಧಾರ (ನಾ) प्रमाण (ನ).

ಆಧಿಕ್ಯ (ನಾ) प्रकर्ष (ಪು), उत्कर्ष (ಪು)

ಆನೆ (ನಾ.) गज (ಪು), नाग (ಪು).

ಆಪತ್ತು (ನಾ) दुर्ग (ನ), विपद् (ಸ್ತ್ರೀ)

ಆಪ್ತ (ನಾ) बन्धु (ಪು)

ಆಭರಣ (ನಾ) अलंकार (ಪು.).

ಆರಂಭ (ನಾ) आरम्भ (ಪು), उद्घात (ಪು.)

ಆರಂಭಿಸು (ಕ್ರಿ) आ+रभ् (೧ನೇ ಗ ಆ), रब्ध (ಭೂ. ಕೃ), प्र+वृत् (೧ನೇ ಗ ಆ)

ಆಲಿಂಗಿಸು (ಕ್ರಿ) श्लिष् (೪ನೇ ಗ ಪ), श्लिष्ट (ಭೂ ಕೃ), कुस (೪ನೇ ಗ. ಪ).

ಆಲೋಚಿಸು (ಕ್ರಿ) चिन्त् (೧೦ನೇ ಉಭ), चिन्तित (ಭೂ. ಕೃ.) मन् (೪ನೇ ಗ ಆ.), मत (ಭೂ. ಕೃ.), गण् (೧೦ನೇ ಗ ಪ), गणित (ಭೂ ಕೃ).

ಆಲೋಚನೆ (ನಾ.) आख्यान (न.)
ಆವೆ (ನಾ.) कूर्म (पु.).
ಆಶಿಸು (ಕ್ರಿ.) अप + ईक्ष् (೧ನೇ ಗ ಆ.), आ + शंस् (೧ನೇ ಗ. ಪ), शस्त (ಭೂ ಕೃ)
ಆಶ್ರಿತ (ವಿ) अनुजीविन् (ವಿ).
ಆಶ್ರಯಿಸು (ಕ್ರಿ) आ + श्री (೧ನೇ ಗ ಉಭ), अव + लम्ब् (೧ನೇ ಗ. ಆ.), भज् (೧ನೇ ಗ ಉಭ).
ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ) वि + स्मि (೧ನೇ ಗ ಆ.).
ಆಹುತಿ (ನಾ) बलि (ಪು).
ಆಳು (ನಾ) भृत्य (ಪು), किङ्कर (ಪು)
ಆಳುವ (ವಿ) शासत् (ವ ಕೃ ವಿ).

ಇ

ಇಂಗ್ಲಂಡ (ನಾ) अङ्गलभूमि (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಇಂಗ್ಲಿಷ (ಮನುಷ್ಯ) (ನಾ.) अङ्गल (ಪು), आङ्गलभौम (ಪು).
ಇಂದು (ನಾ) चन्द्र (ಪು).
ಇಂದುವಾರ (ನಾ) सोमवासर (ಪು).
ಇಂದ್ರ (ನಾ) हरि (ಪು.).
ಇಂದ್ರನ ಆಯುಧ (ನಾ) पवि (ಪು).
ಇಚ್ಛಿಸು (ಕ್ರಿ) वाञ्छ् (೧ನೇ ಗ ಪ.), कम् (೧ನೇ ಗ ಪ), कान्त (ಭೂ. ಕೃ.) इष् [इच्छ्] (೬ನೇ ಗ. ಪ), इष्ट (ಭೂ ಕೃ), स्पृह् (೧೦ನೇ ಗ. ಉಭ).
ಇಡು (ಕ್ರಿ) धा, हित (ಕ ಭೂ ಕೃ).
ಇತಿಹಾಸ (ನಾ.) कथा (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಇನಾಮು (ನಾ) पारितोषिक (ನ).
ಇನ್ನೊಬ್ಬರ (ವಿ) परकीय (ವಿ).

ಇರು (ಕ್ರಿ.) भू [भव्] (೧ನೇ ಗ ಪ) भूत (ಭೂ. ಕೃ), वस् (೧ನೇ ಗ. ಪ.), विद् (೪ನೇ ಗ. ಆ.), वृत् [वर्त्] (೧ನೇ ಗ. ಆ.), वृत्त (ಭೂ. ಕೃ)
ಇರುವ ಸ್ಥಳ (ನಾ.) वास (ಪು.)
ಇರುಳು (ನಾ.) रात्रि (ಸ್ತ್ರೀ.), निशा (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಇಲ್ಲ (ಅ) न (ಅ) [वा (ಅ).
ಇಲ್ಲವೆ (ಅ.) उत (ಅ.), अथवा (ಅ),
ಇಲ್ಲಿ (ಅ) अत्र (ಅ.)
ಇಳಿ (ಕ್ರಿ.) अव + तॄ (೧ನೇ ಗ ಪ), अवतरत् (ವ. ಕೃ. ವಿ.).

ಈ

ಈಗ (ಅ) अधुना (ಅ.), सम्प्रति (ಅ).
ಈಶ್ವರನ ಗುಡಿ (ನಾ.) शिवालय (ಪು).
ಈ ಹೊತ್ತು (ಅ) अद्य (ಅ.).

ಉ

ಉಂಟಾಗು (ಕ್ರಿ.) उद् + भू (೧ನೇ ಗ ಪರ)
ಉಗಮ (ನಾ) उद्भव (ಪು).
ಉಗುರು (ನಾ.) नख (ನ).
ಉಗ್ರ (ವಿ) चण्ड (ವಿ.).
ಉಜ್ಜಯಿನೀ (ನಾ.) अवन्ती (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಉತ್ತಮ (ವಿ) श्रेष्ठ (ವಿ), श्रेयस् (ವಿ), शुभ (ವಿ), साधु (ವಿ), सुवृत्त (ವಿ).
ಉತ್ತಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವ (ನಾ) कुलीन (ವಿ.).
ಉತ್ತಮ ನಡತೆ (ನಾ) नीति (ಸ್ತ್ರೀ), सदाचार (ಪು), सद्वर्तन (ನ.)

ಉತ್ತಮ ಸ್ತ್ರೀ (ನಾ) स्त्रीरत्न (न), ललना (स्त्री.), अङ्गना (स्त्री).
ಉತ್ಕರ್ಷ (ನಾ.) प्रकर्ष (ಪು), आधिक्य (न) अतिशय (ಪು)
ಉದಯಿಸು ಹೊಂದು (ಕ್ರಿ.) उद्+इ (೨ನೇ ಗ. ಪ), उद्यत् (ವ. ಕೃ).
ಉದುರು (ಕ್ರಿ.) गल् (೧ನೇ ಗ ಪ.).
ಉದ್ದ (ವಿ.) दीर्घ (ವಿ), आयाम (ಪು.)
ಉದ್ದು (ನಾ.) माष (ಪು).
ಉದ್ದೇಶ (ನಾ) हेतु (ಪು).
ಉದ್ಯೋಗ (ನಾ) उद्यम (ಪು.).
ಉಪದೇಶಿಸು (ಕ್ರಿ) उप+दिश् (೬ನೇ ಗ. ಪ), दिष्ट (ಭೂ. ಕೃ).
ಉಪಜೀವಿಕೆ (ನಾ.) वृत्ति (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಉಪದ್ರವ (ನಾ.) अहित (ನ), त्रास (ಪು.).
ಉಪಾಧ್ಯಾಯ (ನಾ.) आचार्य (ಪು.)
ಉಪ್ಪು (ವಿ.) लवण (ವಿ.).
ಉಲ್ಲಂಘಿಸು (ಕ್ರಿ.) पार् (೧೦ನೇ ಗ. ಉಭ.).
ಉಲ್ಲಾಸ (ನಾ) उत्साह (ಪು).
ಉಳಿಸು (ಕ್ರಿ) उद्+धृ (೧ನೇ ಗ. ಪ.).
ಉಳು (ಕ್ರಿ) कृष् (೬ನೇ ಗ ಪ.), कृष्ट (ಭೂ ಕೃ).

ಊ

ಊರ್ಜಿತಸ್ಥಿತಿ (ನಾ) अभ्युदय (ಪು.)
ಊಟ (ನಾ) भोजन (ನ)
ಊರು (ನಾ.) ग्राम (ಪು.).

ಋ

ಋಣಿಯಾಗು (ಕ್ರಿ) धृ (೧೦ನೇಗ ಪ).
ಋಷಿ (ನಾ) साधु (ಪು).

ಎ

ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ (ಅ) न कदापि (ಅ.).
ಎಣಿಸು (ಕ್ರಿ) गण् (೧೦ನೇ ಗ ಉಭ).
ಎತ್ತು (ನಾ) वृष (ಪು.)
ಎತ್ತು (ಕ್ರಿ) उद्+धृ (೧ನೇ ಗ ಪ. ಅ.).
ಎದೆ (ನಾ.) वक्षस (ನ.).
ಎರಚು (ಕ್ರಿ) सिच् [सिञ्च] (೬ನೇ ಗ. ಪ), सिक्त (ಭೂ. ಕೃ.).
ಎರಳೆ (ನಾ) मृग (ಪು.).
ಎಲ್ಲ (ವಿ.) अखिल (ವಿ), सर्व (ವಿ), कृत्स्न (ವಿ)
ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ (ಅ.) सर्वत्र (ಅ)
ಎಲ್ಲಿ (ಅ. ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ) क (ಅ), कुत्र (ಅ).
ಎಲ್ಲಿ (ಅ. ಸಂಬಂಧಾರ್ಥಕ) यत्र (ಅ.)
ಎಲ್ಲಿಂದ (ಅ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ) कुतः (ಅ).
ಎಲ್ಲಿಂದ (ಅ. ಸಂಬಂಧಾರ್ಥಕ) यतः (ಅ)
ಎಲೆ (ನಾ.) पर्ण (ನ.), दल (ನ.), पत्र (ನ)
ಎಲೈ (ಅ) हे (ಅ.), भोस् (ಅ), रे (ಅ.).
ಎಳ್ಳು (ನಾ) तिल (ಪು.).

ಏ

ಏ (ಅ. ಅವಧಾರಣ) एव (ಅ)
ಏಳಿಗೆ (ನಾ.) अभ्युदय (ಪು)
ಏಳು (ಅ) उद्+स्था (೧ನೇ ಗ ಪ.) उत्थाय (ಭೂ ನ್ಯ)

ಐ

ಐಶ್ವರ್ಯ (ನಾ) भूति (ಸ್ತ್ರೀ.), संपद् (ಸ್ತ್ರೀ.).

ಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳವ (ನಾ) धनिक (ಪು).

ಒ

ಒಕ್ಕಲಿಗ (ನಾ.) कृषीवल (ಪು.)

ಒಡನೆ (ಅ.) सह (ಅ).

ಒಡಂಬಡು (ಕ್ರಿ) अनु+मन् (೪ನೇ ಗ.ಆತ್ಮ.), अनु+मुद् (೧ನೇ ಗ ಆ)

ಒಡವೆ (ನಾ) वस्तु (ನ), पदार्थ (ಪು.), व्यक्ति (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಒಡೆಯ (ನಾ) प्रभु (ಪು), स्वामिन् (ಪು.), अधिपति (ಪು).

ಒಡವೆಯಿಲ್ಲದ್ದು (ನಾ) अवस्तु (ನ)

ಒಣಗು (ಕ್ರಿ) शुष् (೪ನೇ ಗ. ಪರ), शुष्क (ಭೂ ಕ)

ಒಪ್ಪು (ಕ್ರಿ) शुभ् [शोभ्] (೧ನೇ ಗ.ಆ.)

ಒಯ್ಯು (ಕ್ರಿ) नी [नय्] (೧ನೇ ಗ. ಉಭ), वह् (೧ನೇ ಗ. ಉಭ), ऊढ (ಭೂ ಕೃ)

ಒಸರು (ಕ್ರಿ) द्रु [द्रव्] (೧ನೇ ಗ ಪರ)

ಒಳಿತು (ನಾ.) हित (ನ.), भद्र (ನ), कल्याण (ನ)

ಒಳ್ಳೇ (ವಿ.) शोभन (ವಿ.)

ಒಳ್ಳೇ ಕೆಲಸ (ನಾ) सुकृति (ಸ್ತ್ರೀ), सुकृत (ನ), सुचरित (ನ)

ಓ

ಓಡು (ಕ್ರಿ) धाव् (೧ನೇ ಗ. ಪರ)

ಓಲಗ (ನಾ) सभा (ಸ್ತ್ರೀ), समिति (ಸ್ತ್ರೀ)

ಔ

ಔತಣಹೇಳು (ಕ್ರಿ), नि+मन्त्र् (೧೦ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ).

ಔಷಧ (ನಾ) अगद (ಪು.)

ಕ

ಕಂಟಕ (ನಾ) आपद् (ಸ್ತ್ರೀ).

ಕಂಡ (ನಾ) मांस (ನ)

ಕಟ್ಟಿಗೆ (ನಾ.) काष्ठ (ನ).

ಕಟ್ಟಿದ (ವಿ.) बद्ध (ವಿ).

ಕಣ್ಣೀರು (ನಾ) अश्रु (ನ), बाष्प (ಪು ನ.).

ಕಣ್ಣು (ನಾ) नेत्र (ನ.), नयन (ನ.), चक्षुस् (ನ.)

ಕತ್ತಲೆ (ನಾ) तमस् (ನ.).

ಕತ್ತಲೆ ರಾತ್ರಿ (ನಾ) तमिस्रा (ಸ್ತ್ರೀ.).

ಕತ್ತಿ (ನಾ) असि (ಪು), खड्ग (ಪು.).

ಕರ್ತವ್ಯಕರ್ಮ (ನಾ.) धर्म (ಪು.)

ಕಥೆ (ನಾ) कथा (ಸ್ತ್ರೀ), इतिहास (ಪು.)

ಕದಲು (ಕ್ರಿ) क्षुभ् (೪ನೇ ಗ ಪರ), क्षुब्ध (ಭೂ. ಕೃ)

ಕದಿ (ಕ್ರಿ) चुर् [चोर्] (೧೦ನೇ ಗ. ಉಭ).

ಕನಸು (ನಾ) स्वप्न (ಪು).

ಕನ್ನಿಕೆ (ನಾ) कन्या (ಸ್ತ್ರೀ.), कुमारी (ಸ್ತ್ರೀ)

ಕರಗು (ಕ್ರಿ.) द्रु [द्रव्] (೧ನೇ ಗ ಪರ.)

ಕರೆ (ಕ್ರಿ) ह्वे [ह्वय्] (೧ನೇ ಗ ಉಭ.), निमन्त्र् (೧೦ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ)

ಕಲಹ (ನಾ) कलि (ಪು).

ಕಲಿ (ಕ್ರಿ) शिक्ष् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ)
ಕಲಿಸು (ಕ್ರಿ) उप + दिश् (೬ನೇ ಗ ಪರ), दिष्ट (ಭೂ. ಕೃ).
ಕಲಿಸುವವ (ನಾ) आचार्य (ಪು) गुरु (ಪು), उपाध्याय (ಪು)
ಕಲೆ (ನಾ.) कलङ्क (ಪು.), लाञ्छन (ನ.).
ಕಲ್ಯಾಣ (ನಾ) मङ्गल (ನ.), हित (ನ.), भद्र (ನ), शिव (ನ.).
ಕಲ್ಯಾಣ (ಅ.) स्वस्ति (ಅ).
ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡೋಣ (ನಾ.) उपकार (ಪು)
ಕಲ್ಲು (ನಾ) शिला (ಸ್ತ್ರೀ), दृशद् (ಸ್ತ್ರೀ), अश्मन् (ಪು).
ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠ (ವಿ) कवीश (ಪು)
ಕಸುವು (ನಾ) बल (ನ.), शक्ति (ಸ್ತ್ರೀ), सामर्थ्य (ನ)
ಕಳವು (ನಾ.) चौर्य (ನ.), स्तेय (ನ.)
ಕಳಾಹು (ಕ್ರಿ.) प्र+हि, प्रहीयते (ಕ)
ಕಳೆ (ನಾ.) कान्ति (ಸ್ತ್ರೀ), प्रभा (ಸ್ತ್ರೀ), तेजस् (ನ)
ಕಳ್ಳ (ನಾ) स्तेन (ಪು.), चोर (ಪು).
ಕಾಗೆ (ನಾ) वायस (ಪು), काक (ಪು).
ಕಾಡುಹಂದಿ (ನಾ) किरि (ಪು), सूकर (ಪು)
ಕಾಣಿಕೆ (ನಾ) उपहार (ಪು.), बलि (ಪು), कर (ಪು)
ಕಾಪಾಡು (ಕ್ರಿ) रक्ष् (೧ನೇ ಗ ಪರ.) अव् (೧ನೇ ಗ ಪರ).
ಕಾಪಾಡುವವ (ನಾ) रक्षितृ (ಪು)
ಕಾಮ (ನಾ) मदन (ಪು), मन्मथ (ಪು), मनसिज (ಪು)
ಕಾಮನ ಹೆಂಡತಿ (ನಾ) रति (ಸ್ತ್ರೀ).
ಕಾಯಿ (ನಾ) फल (ನ).
ಕಾಯು (ಕ್ರಿ) तप् (೧ನೇ ಗ ಪರ).
ಕಾಯೋಣ (ನಾ) रक्षण (ನ).
ಕಾಯ್ದ (ವಿ) चण्ड (ವಿ), संतप्त (ವಿ.) (सम्+तप् ಇದರ ಭೂ. ಕೃ)
ಕಾರಣ (ನಾ) हेतु (ಪು).
ಕಾಲಾಳು (ನಾ) पत्ति (ಪು)
ಕಾಲು (ನಾ) पाद (ಪು).
ಕಾಳಗ (ನಾ) युद्ध (ನ.), समर (ಪು.) सम्प्रहार (ಪು)
ಕಾಳಾರಿಸು (ಕ್ರಿ) उञ्छ् (೬ನೇ ಗ ಪರ)
ಕಾಳು (ನಾ) धान्य (ನ)
ಕಿಡಿಕಿ (ನಾ) वातायन (ನ)
ಕಿವಿ (ನಾ) श्रवण (ನ), श्रोत्र (ನ)
ಕೀರ್ತಿ (ನಾ) यशस् (ನ.).
ಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ (ವಿ.) यशस्वत् (ವಿ)
ಕೀಳ (ವಿ) क्षुद्र (ವಿ)
ಕೀಳ ಜಾತಿಯವ (ನಾ.) शूद्र (ಪು.)
ಕೀಳತನ (ನಾ.) दैन्य (ನ).
ಕೀಳಸ್ಥಿತಿ (ನಾ.) दुर्दशा (ಸ್ತ್ರೀ) विपत्ति (ಸ್ತ್ರೀ).
ಕುಂಟ (ನಾ) खञ्ज (ಪು.)
ಕುಂಬಾರ (ನಾ) कुम्भकार (ಪು.) कुलाल (ಪು.)
ಕುಡಿ (ಕ್ರಿ) पा [पिब्] (೧ನೇ ಗ ಪರ), पीत (ಭೂ ಕೃ), पीयते (ಕರ್ಮಣಿ).
ಕುಣಿ (ಕ್ರಿ) नृत् (೪ನೇ ಗ ಪರ.)
ಕುಣಿತ (ನಾ) नृत्य (ನ)

ಕುದುರೆ (ನಾ) अश्व (ಪು), वाजि (ಪು), हय (ಪು.)

ಕುಬೇರ (ನಾ.) धनपति (ಪು)

ಕುಬೇರನ ಸೇವಕ (ನಾ) यक्ष (ಪು)

ಕುಲ (ನಾ) जाति (ಸ್ತ್ರೀ), गोत्र (ನ.)

ಕುಶಿಕನವಂಶಜ (ನಾ.) कौशिक (ಪು)

ಕುಶಲ (ವಿ.) निष्णात (ವಿ.), प्रवीण (ವಿ), निपुण (ವಿ)

ಕೂಗು (ನಾ) विराव (ಪು)

ಕೂಡಿದ (ವಿ) युक्त (ವಿ)

ಕೂಡಿಹರಿ, ಕೂಡು } सम्+गम् (೧ನೇ ಗ ಆ.)

ಕೂಡ್ರು (ಕ್ರಿ.) उप+विश् (೬ನೇ ಗ ಪರ), सद् [सीद्] नि+सीद् (निषीद्) (೧ನೇ ಗ ಪರ)

ಕೂಸು (ನಾ) वत्स (ಪು), शिशु (ಪು).

ಕೆಡು (ಕ್ರಿ) नश् (೪ನೇ ಗ ಪರ) नष्ट (ಭೂ ಕೃ)

ಕೆಟ್ಟ (ವಿ) दुष्ट (दुष् ಧಾತುವಿನ ಭೂ. ಕೃ)

ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸ (ನಾ) दुष्कृति (ಸ್ತ್ರೀ), पाप (ನ.)

ಕೆಟ್ಟನಡತೆ (ನಾ) दुराचार (ಪು), दुर्वर्तन [(ನ)

ಕೆಟ್ಟ ಪ್ರಸಂಗ (ನಾ.) सङ्कट (ನ), आपद् (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಕೆಟ್ಟ ದಾರಿ (ನಾ.) विमार्ग (ಪು), दुर्मार्ग (ಪು)

ಕೆರೆ (ನಾ) तडाग (ಪು), सरस् (ನ)

ಕೆಲಸ (ನಾ) कर्मन् (ನ.), कृति (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹತ್ತು (ಕ್ರಿ) प्रति+पद् (೪ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.)

ಕೆಸರು (ನಾ) पङ्क (ಪು)

ಕೆಳಗೆ ಬೀಳು (ಕ್ರಿ) स्रस (೧ನೇ ಗ. ಆ.)

ಕೇಡು (ನಾ) अनर्थ (ಪು.), नाश (ಪು), अपाय (ಪು). हानि (ಸ್ತ್ರೀ)

ಕೇಳು (ಕ್ರಿ.) प्रच्छ् [पृच्छ्] (೬ನೇ ಗ. ಪರ.), पृष्ट (ಭೂ. ಕೃ)

ಕೇಳು (ಕ್ರಿ.) श्रु (श्रूयते ಕರ್ಮಣಿ)

ಕೇಳೋಣ (ನಾ.) श्रवण (ನ.)

ಕೇಳುವವ (ನಾ.) श्रोतृ (ವಿ. ಪು ನ.)

ಕೈ (ನಾ.) पाणि (ಪು), कर (ಪು), हस्त (ಪು.)

ಕೊಡು (ಕ್ರಿ.) दा [यच्छ्] (೧ನೇ ಗ ಪರ.), दत्त (ಭೂ. ಕೃ.), दीयते (ಕ)

ಕೊಡುವ (ವಿ.) दातृ (ವಿ).

ಕೊಡ್ಲಿ (ನಾ) परशु (ಪು.)

ಕೊಲ್ಲು (ಕ್ರಿ) हन्, हत (ಭೂ. ಕೃ), नि+सूद् (निषूद्) (೧೦ನೇ ಗ)

ಕೊಲೆ (ನಾ) वध (ಪು.), हिंसा (ಸ್ತ್ರೀ)

ಕೋಣ (ನಾ.) महिष (ಪು.)

ಕೋಣನ ಬಳ್ಳಿ (ನಾ) सोम (ಪು.)

ಕೋರು (ಕ್ರಿ) आ+शस (೬ನೇ ಗ ಪರ)

ಕ್ಷ

ಕ್ಷಮಿಸು (ಕ್ರಿ) क्षम् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ), क्षान्त (ವಿ ಭೂ ಕೃ)

ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ (ವಿ.) क्षेत्रगामिन् (ವಿ)

ಕ್ಷೇಮ (ನಾ.) भद्र (ನ.), सुख (ನ).

ಕ್ಷೇಮವುಳ್ಳ (ವಿ) कुशलिन् (ವಿ), निर्वृतिमत् (ವಿ).

ಕ್ಷೋಭಿಸು (ಕ್ರಿ) क्षुभ् (೪ನೇ ಗ ಪರ.), क्षुब्ध (ಭೂ ಕೃ.)

ಖ

ಖಜಾನೆ (ನಾ) **कोश** (ಪು)

ಗ

ಗಂಡ (ನಾ.) **वल्लभ** (ಪು), **रमण** (ಪು.), **भर्तृ** (ಪು), **पति** (ಪು)

ಗಂಡಹೆಂಡರು (ನಾ) **जायापती** (ಪು. ದ್ವಿ), **दम्पती** (ಪು ದ್ವಿ).

ಗ್ರಂಥ (ನಾ.) **पुस्तक** (ನ.).

ಗದ್ದಿಗೆ (ನಾ.) **आसन** (ನ), **पीठ** (ನ)

ಗಮನ (ನಾ.) **गति** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಗರ್ವಿಷ್ಠನಾಗು (ಕ್ರಿ) **धृष्** (ಕ್ರಿ), (೫ನೇ ಗ ಪರ), **धृष्ट** (ಭೂ. ಕೃ)

ಗಲ್ಲ (ನಾ) **कपोल** (ಪು)

ಗವಿ (ನಾ) **विवर** (ನ.), **गुहा** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಗಳಹು (ಕ್ರಿ) **जल्प्** (೧ನೇ ಗ. ಪರ)

ಗಾಲಿ (ನಾ.) **चक्र** (ನ)

ಗಾಳಿ (ನಾ.) **पवन** (ಪು), **मारुत** (ಪು), **वायु** (ಪು), **मरुत्** (ಪು.)

ಗಿಡ (ನಾ.) **तरु** (ಪು), **वृक्ष** (ಪು)

ಗಿರಿ (ನಾ) **पर्वत** (ಪು.), **अद्रि** (ಪು), **अचल** (ಪು.)

ಗಿಳಿ (ನಾ) **शुक** (ಪು.), **कीर** (ಪು)

ಗುಂಗೀ ಹುಳ (ನಾ) **अलि** (ಪು), **मधुकर** (ಪು)

ಗುಂಪು (ನಾ.) **राशि** (ಪು), **सार्थ** (ಪು)

ಗುಡಿಸಲು (ನಾ) **उटज** (ಪು ನ), **पर्णशाला** (ಸ್ತ್ರೀ.).

ಗುಣ (ನಾ.) **प्रकृति** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಗುಣವಂತ (ನಾ) **गुणिन्** (ವಿ), **गुणवत्** (ವಿ)

ಗುದ್ದಲಿ (ನಾ) **खनित्र** (ನ.)

ಗೃಹ (ನಾ.) **भर्मन्** (ನ)

ಗೆರೆ ಕೊರೆ (ಕ್ರಿ) **कृष्** (೬ನೇ ಗ ಪರ.), **कृष्ट** (ಭೂ ಕೃ).

ಗೆಲ್ಲಲ್ಪಟ್ಟ (ವಿ) **अभिभूत** (**अभि+भू** ಇದರ ಕ ಭೂ. ಕೃ)

ಗೆಲ್ಲು (ಕ್ರಿ) **जि** (**जय्**) (೧ನೇ ಗ ಪರ), **जयत्** (ವ ಕೃ.), **वि+जि** (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ)

ಗೆಲ್ಲುವವ (ನಾ) **जेतृ** (ಪು.). [(ಸ್ತ್ರೀ)

ಗೆಳತಿ (ನಾ) **सहचरी** (ಸ್ತ್ರೀ) **सखी**

ಗೆಳೆತನ (ನಾ) **स्नेह** (ಪು), **मैत्री** (ಸ್ತ್ರೀ).

ಗೆಳೆಯು (ನಾ.) **मित्र** (ನ), **सुहृद्** (ಪು)

ಗೊಂಬೆ (ನಾ) **मूर्ति** (ಸ್ತ್ರೀ), **प्रतिमा** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಗೊಲ್ಲ (ನಾ.) **गोप** (ಪು)

ಗೌರವವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀ (ನಾ.) **आर्या** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಘ

ಘನತೆಯುಳ್ಳ (ವಿ.) **भगवन्** (ವಿ)

ಘಾತುಕ ಮೃಗ (ನಾ) **श्वापद** (ಪು)

ಚ

ಚಂದ್ರಮ (ನಾ) **इन्दु** (ಪು), **सोम** (ಪು)

ಚದರಿಸಿದ (ವಿ) **निरस्त** (ವಿ.)

ಚನ್ನಾಗಿ (ಕ್ರಿ. ವಿ.) **सुष्ठु** (ಅ)

ಚರಿತ್ರ (ನಾ) **चरित** (ನ) [(ಸ್ತ್ರೀ).

ಚಲ್ವಿಕೆ (ನಾ.) **सौंदर्य** (ನ), **शोभा**

ಚಲುವ (ವಿ.) **दर्शनीय** (ವಿ), **वरतनु** (ವಿ)

ಚಲ್ಲು (ಕ್ರಿ) **अस्** (೪ನೇ ಗ. ಪ), **अस्त** (ಭೂ ಕೃ.). **क्षिप्** (೬ನೇ ಗ ಪ),

ಚಲೋ ಕೆಲಸ (ನಾ.) **पुण्य** (ನ), **सुकृत** (ನ.)

ಚಳಿ (ನಾ) हिम (ನ)
ಚಾತುರ್ಯ (ನಾ) कौशल्य (ನ).
ಚಿಂತೆ (ನಾ) चिन्ता (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಚಿಕ್ಕ (ವಿ.) कनीयस (ವಿ), प्रतनु (ವಿ.)
ಚಿಕ್ಕೆ (ನಾ) तारक (ನ.), नक्षत्र (ನ)
ಚಿಗಪ್ಪ (ನಾ.) पितृव्य (ಪು.)
ಚಿಗರಿ (ನಾ) हरिण (ಪು), मृग (ಪು)
ಚಿನ್ಹ (ನಾ) लिङ्ग (ನ.), लाञ्छन (ನ)
ಚೂರು (ನಾ.) लव (ಪು.) लेश (ಪು)

ಛ

ಛಿದ್ರ (ನಾ) विवर (ನ.)

ಜ

ಜಂಬಬಡಿ (ಕ್ರಿ) प्र+गल्भ् (೧ನೇ ಗ ಪ) [लोक (ಪು.)
ಜಗತ್ತು (ನಾ) विश्व (ನ), भुवन (ನ).
ಜಗಳ (ನಾ.) कलि (ಪು) कलह (ಪು)
ಜಟಾಯು (ನಾ) गृध्रराज (ಪು)
ಜತೆಗಾರ (ನಾ) वयस्य (ಪು), स्निग्ध (ಪು)
ಜನ (ನಾ) लोक (ಪು)
ಜಯಶಾಲಿ (ನಾ) जेतृ (ಪು)
ಜಾಣ (ನಾ) बुध (ವಿ.), प्रज्ञ (ವಿ) चतुर (ವಿ), कुशल (ವಿ), प्रवीण (ವಿ).
ಜಾಣ್ಮೆ (ನಾ) चातुर्य (ನ.), प्रज्ञत्व (ನ)
ಜಾತಿ (ನಾ) वर्ण (ಪು.)
ಜೀವಾತ್ಮ (ನಾ) आत्मन् (ಪು).
ಜೇನುತುಪ್ಪ (ನಾ) मधु (ನ)

ಟ

ಟೊಂಗೆ (ನಾ) शाखा (ಸ್ತ್ರೀ)

ಠ

ಠಕ್ಕ (ನಾ) शठ (ಪು)

ತ

ತಂದೆ (ನಾ) जनक (ಪು.), पितृ (ಪು), तात (ಪು)
ತಂದೆತಾಯಿಗಳು (ನಾ) पितरौ (ಪು. ದ್ವಿ.), मातापितरौ (ಪು. ದ್ವಿ.)
ತಕ್ಕ ನಡಾವಳಿ (ನಾ.) आचार (ಪು.) सद्वर्तन (ನ.).
ತಟಕು (ನಾ) बिन्दु (ಪು.), विप्रुष् (ಸ್ತ್ರೀ), पृषत् (ನ), पृषत (ಪು.)
ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ (ವಿ.) कुण्ठित (ಭೂ.ಕೃ.).
ತತ್ವಾರ್ಥ ಬಲ್ಲ (ವಿ.) [illegible] (ವಿ), तत्त्वविद् (ವಿ.).
ತನ್ನ (ವಿ) स्वीय (ವಿ.), स्वकीय (ವಿ), आत्मीय (ವಿ).
ತಪಸ್ಸು (ನಾ.) तपस् (ನ), तपश्चर्या (ಸ್ತ್ರೀ).
ತಪ್ಪು (ಕ್ರಿ) प्र+[मद्] माद् (೪ನೇ ಗ ಪ), प्रमत्त (ಭೂ. ಕೃ)
ತಪ್ಪುಮಾಡಿದ (ವಿ.) अपराधिन् (ವಿ)
ತರ (ನಾ) जाति (ಸ್ತ್ರೀ)
ತರು (ಕ್ರಿ.) आ+नी (೧ನೇ ಗ ಪ ಆ) आनीत (ಭೂ ಕೃ)
ತರುವಾಯು (ಕ್ರಿ ವಿ.) पश्चात् (ಅ)
ತಲುಪಿದ (ವಿ) प्राप्त (प्र+आप् ಇದರ ಭೂ ಕೃ).
ತಲೆ (ನಾ) शीर्ष (ನ), शिरस (ನ.)
ತಾತ್ಸಾರಮಾಡು (ಕ್ರಿ) उप+ईक्ष् (೧ನೇ ಗ. ಆ). [(ಅ).
ತಾನು (ಸ) आत्मन् (ಪು), स्वयम्

ತಾಯಿ (ನಾ) मातृ (ಸ್ತ್ರೀ). जननी (ಸ್ತ್ರೀ), प्रसू (ಸ್ತ್ರೀ)
ತಾವರೆ (ನಾ) कमल (ನ.)
ತಾವು (ಸ.) भवत् (ಸ)
ತಾಳು (ಕ್ರಿ.) सह् (೧ನೇ ಗ. ಆ.), सोढ (ಭೂ ಕೃ.).
ತಾಳ್ಮೆ (ನಾ) क्षमा (ಸ್ತ್ರೀ.) शान्ति (ಸ್ತ್ರೀ.).
ತಿನ್ನು (ಕ್ರಿ.) आ+हृ (೧ನೇ ಗ ಉಭ). भक्ष् (೧೦ನೇ ಗ), खाद् (೧ನೇ ಗ ಪ), अद् (೨ನೇ ಗ ಪ)
ತಿನ್ನುವ ಪದಾರ್ಥ (ನಾ) भक्ष (ಪು) खाद्य (ನ), अन्न (ನ.)
ತಿರುಗಿ (ಅ.) प्रति (ಅ), पुन (ಅ.)
ತಿರುಕ (ನಾ.) भिक्षुक (ಪು.)
ತಿರುಕೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ) भिक्ष् (೧ನೇ ಗ. ಆ)
ತಿರುಗಾಡು (ಕ್ರಿ.) अट् (೧ನೇ ಗ ಪ)
ತಿರುಗು (ಕ್ರಿ) नि+वृत् (೧ನೇ ಗ ಆ.)
ತಿಳಿ (ಕ್ರಿ.) बुध् (बोध्) (೧ನೇ ಗ ಪ.) बुद्ध (ಭೂ. ಕೃ), अव+गम् (೧ನೇ ಗ ಪ.), अवगत (ಭೂ. ಕೃ), ज्ञा, ज्ञायते ಕರ್ಮಣಿ, मन् (೪ನೇ ಗ ಆ), मत (ಭೂ ಕೃ)
ತಿಳಿಯದಿರೋಣ (ನಾ.) अज्ञान (ನ)
ತಿಳುವಳಿಕೆ बुद्धि (ಸ್ತ್ರೀ.), ज्ञान (ನ)
ತೀವ್ರ (ಕ್ರಿ. ವಿ.) द्रुतम् (ಕ್ರಿ ವಿ.), शीघ्रम् (ಕ್ರಿ ವಿ), त्वरितम् (ಕ್ರಿ.ವಿ.)
ತುಂಬು (ಕ್ರಿ.) भृ (भर्) (೧ನೇ ಗ ಉಭ).
ತುಚ್ಛ (ವಿ) विप्रिय (ವಿ)
ತುದಿ (ನಾ) शिखर (ನ), अग्र (ನ.)
ತುಪ್ಪ (ನಾ) घृत (ನ), आज्य (ನ.).
ತೂಕ (ನಾ) भार (ಪು)
ತೂಗು (ಕ್ರಿ) तुल् (तोल्) (೧೦ನೇ ಗ. ಉಭ).
ತೊಂದರೆ (ನಾ) सङ्कट (ನ), गहन (ನ), कलिल (ನ)
ತೊಗಲು (ನಾ.) चर्मन् (ನ). कृत्ति (ಸ್ತ್ರೀ.), अजिन (ನ)
ತೊಡಗು (ಕ್ರಿ) प्र+वृत् (೧ನೇ ಗ ಆ)
ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೂತ (ವಿ) उत्संग- वर्तिन् (ನ) [(ಸ್ತ್ರೀ.)
ತೊತ್ತು (ನಾ) दासी (ಸ್ತ್ರೀ), चेटी
ತೊಳೆ (ಕ್ರಿ) क्षल् (क्षाल) (೧೦ನೇ ಗ)
ತೋಟ (ನಾ) उद्यान (ನ)
ತೋಯು (ಕ್ರಿ) द्रु (द्रव्) (೧ನೇ ಗ ಪ).
ತೋರಿಸು (ಕ್ರಿ) दिश् (೬ನೇ ಗ ಪ) दिष्ट (ಭೂ ಕೃ)
ತೋಳು (ನಾ) बाहु (ಪು), भुज (ಪು)

ದ

ದಂಡೆ (ನಾ) तीर (ನ.), तट (ನ), रोधस् (ನ)
ದಂಡಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ (ನಾ.) सेनापति
ದಂಡಾಳು (ನಾ) सैनिक (ಪು).
ದಂಡು (ನಾ.) सेना (ಸ್ತ್ರೀ)
ದಡ್ಡ (ವಿ.) मूर्ख (ಪು.), अपण्डित (ಪು), बालिश (ಪು)
ದಣಿ (ಕ್ರಿ.) श्रम् [श्राम्] (೪ನೇ ಗ ಪರ), श्रान्त (ಭೂ ಕೃ)
ದಣಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ (ನಾ.) विश्रम (ಪು.), विश्रान्ति (ಸ್ತ್ರೀ)

ದನ (ನಾ.) पशु (ಪು)

ದನಕಾಯುವವ (ನಾ) गोप (ಪು)

ದಯೆ (ನಾ) प्रसाद (ಪು), कृपा (ಸ್ತ್ರೀ), अनुग्रह (ಪು.)

ದ್ರವ್ಯ (ನಾ.) वस्तु (ನ), वित्त (ನ) धन (ನ).

ದಾಂಡಿಗತನ (ನಾ) वैयात्य (ನ), धाष्टर्य (ನ), औद्धत्य (ನ)

ದಾಟದಂಥ (ವಿ) अलङ्घ्य (ವಿ), अलङ्घनीय (ವಿ)

ದಾಟು (ಕ್ರಿ) तॄ (तर्) (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) उद्+लङ्घ् (೧೯° ಗ ಆತ್ಮ) पार् (೧೦ನೇ ಗ)

ದಿಕ್ಕಾಪಾಲಾದ (ವಿ.) निरस्त, निर्+अस (೪ನೇ ಗ ಪರ ಇದರ ಭೂ ಕೃ.)

ದಿಟ್ಟ (ವಿ) धैर्यशालिन् (ವಿ.) धीर (ವಿ)

ದಿವ್ಯ (ವಿ) भगवत् (ವಿ)

ದ್ವಿಜ (ನಾ) ब्राह्मण (ಪು), विप्र (ಪು)

ದೀರ್ಘಾಯು (ವಿ) आयुष्मत् (ವಿ)

ದೀವಿಗೆ (ನಾ) दीप (ಪು)

ದುಃಖ (ನಾ) क्लेश (ಪು). व्यथा (ಸ್ತ್ರೀ) पीडा (ಸ್ತ್ರೀ)

ದುಃಖ ಕೊಡು तुद् (೬ನೇ ಗ ಪರ)

ದುಃಖವುಳ್ಳ (ವಿ) दुःखित (ವಿ)

ದುರ್ಜನ (ನಾ) शठ (ಪು)

ದುರ್ವರ್ತನ (ನಾ) दुराचार (ಪು)

ದುಷ್ಟ (ನಾ) नृशंस (ಪು), खल (ಪು), दुर्जन (ಪು)

ದೂತಿ (ನಾ) सहचरी (ಸ್ತ್ರೀ). दासी [(ಸ್ತ್ರೀ)

ದೂಷಣ (ನಾ) निन्दा (ಸ್ತ್ರೀ), उपालम्भ (ಪು)

ದೂಷಿಸು (ಕ್ರಿ.) निन्द् (೧ನೇ ಗ ಪರ).

ದೇವತೆಗಳ ಬಡಗಿ (ನಾ.) विश्वकर्मन् (ಪು), त्वष्टृ (ಪು)

ದೇವರು (ನಾ) दिवौकस (ಪು), अमर (ಪು), सुर (ಪು), देवता (ಸ್ತ್ರೀ.), मरुत् (ಪು)

ದೇವಲೋಕ (ನಾ.) स्वर्ग (ಪು), नाक (ಪು)

ದೇಹ (ನಾ) शरीर (ನ), अङ्ग (ನ.), काय (ಪು)

ದೈತ್ಯ (ನಾ) असुर (ಪು), दानव (ಪು)

ದೈವ (ನಾ) विधि (ಪು) दिष्ट (ನ).

ದೊಡ್ಡ (ವಿ) महत् (ವಿ.)

ದೊಡ್ಡಪ್ಪ (ನಾ) पितृव्य (ಪು)

ದೊಡ್ಡ ಮನೆ (ನಾ.) हर्म्य (ನ)

ದೊಡ್ಡ ಸಮಾರಂಭ (ನಾ) महोत्सव (ಪು.)

ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ (ನಾ.) महिमन् (ಪು)

ದೊಡ್ಡ ಹೊಳೆ (ನಾ.) नद (ಪು)

ದೊರಕು (ಕ್ರಿ) लभ् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ) लब्ध (ಭೂ ಕೃ)

ದೋಷವುಳ್ಳ (ವಿ) अपराधिन् (ವಿ.)

ದ್ರೋಹ ಮಾಡು (ಕ್ರಿ) द्रुह् (೪ನೇ ಗ ಪರ), द्रुग्ध, द्रूढ (ಭೂ ಕೃ)

ಧ

ಧರ್ಮ (ನಾ.) गुण (ಪು)

ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ (ನಾ) स्मृति (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಧರಿಸು (ಕ್ರಿ) धृ (೧೦ನೇ ಗ)

ಧಿಕ್ಕರಿಸು (ಕ್ರಿ) अव+धीर् (೧೦ನೇ ಗ)

ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ನಗು (ಕ್ರಿ) विहस् (೧ನೇ ಗ. ಪರ)

ಧಿಕ್ಕಾರ (ನಾ.) अवधीरणा (ಸ್ತ್ರೀ)

ಧೈರ್ಯ (ನಾ) धृति (ಸ್ತ್ರೀ)

ನ

ನಂಜು (ನಾ) विष (ನ), गरल (ನ)

ನಕಲು (ನಾ) प्रतिकृति (ಸ್ತ್ರೀ)

ನಗು (ಕ್ರಿ) स्मि (स्मय्) (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ)

ನಡಾವಳಿ (ನ) आचार (ಪು) वर्तन (ನ).

ನಡಿಸು (ಕ್ರಿ) नी (नय्) (೧ನೇ ಗ ಪರ.)

ನಡಿಯುವ ರೀತಿ (ವಿ) गति (ಸ್ತ್ರೀ)

ನಡಿಸುವ (ವಿ) चोदयत् (ವ ಕೃ)

ನಡುಗು (ಕ್ರಿ) कम्प् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ), वेप् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ)

ನಡುಗಡ್ಡೆ (ನಾ.) द्वीप (ಪು)

ನಡೆ (ಕ್ರಿ) चर् (೧ನೇ ಗ ಪರ)

ನಮ್ರತೆ (ನಾ) विनय (ಪು)

ನಮಸ್ಕಾರ (ನಾ) नम (ಅ), अभिवादन (ನ), नमन (ನ)

ನಮಿಸು (ಕ್ರಿ) अभि+वाद् (೧೦ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ). नम् (೧ನೇ ಗ ಪರ) नत (ವಿ)

ನಂಬಿಗೆ ಇಲ್ಲದಂಥ (ವಿ) अविश्वसनीय (ವಿ)

ನರಿ (ನಾ) शृगाल (ಪು), जम्बुक (ಪು.) वञ्चक (ಪು)

ನವಿಲು (ನಾ) मयूर (ಪು.). नीलकण्ठ (ಪು)

ನಾಚಿಕೆ (ನಾ.) लज्जा (ಸ್ತ್ರೀ), व्रीडा (ಸ್ತ್ರೀ)

ನಾಚು (ಕ್ರಿ) लज्ज् (೬ನೇ ಗ ಆತ್ಮ)

ನಾಟಕ ನಡಿಸುವವ (ನಾ) सूत्रधार (ಪು)

ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುವವಳು (ನಾ) नटी (ಸ್ತ್ರೀ)

ನಾಡು (ನಾ) देश (ಪು), जनपद (ಪು).

ನಾದನಿ (ನಾ) ननान्दृ (ಸ್ತ್ರೀ)

ನಾಲಿಗೆ (ನಾ) जिह्वा (ಸ್ತ್ರೀ.), रसना (ಸ್ತ್ರೀ.).

ನಾಲ್ಕುಚಕ್ರದ ಬಂಡಿ (ನಾ) रथ (ಪು)

ನಾಲ್ಕು ಹರದಾರಿ (ನಾ) योजन (ನ)

ನಾಶ ಮಾಡು (ಕ್ರಿ) नि+सूद् (೧೦ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ), ध्वंस् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ)

ನಾಶ ಹೊಂದು (ಕ್ರಿ) नश् (೪ನೇ ಗ. ಪರ), नष्ट (ಭೂ ಕೃ)

ನಾಳೆ (ಅ) श्वस् (ಅ)

ನಿಂದ್ಯ (ವಿ) गर्ह्य (ವಿ).

ನಿಜ (ನಾ) तत्त्व (ನ), सत्य (ನ)

ನಿಜವಲ್ಲದ್ದು ನಿಜವೆಂದು ತಿಳಿಯೋಣ (ನಾ) अवस्त्वारोप (ಪು.)

ನಿದಿಧ್ಯಾಸ (ನಾ) आध्यान (ನ).

ನಿನ್ನೆ (ಅ.) ह्यस् (ಅ).

ನಿಪುಣ (ವಿ) निष्णात (ವಿ), कुशल (ವಿ), प्रवीण (ವಿ)

ನಿಯಮ (ನಾ.) विधि (ಪು)

ನಿಲ್ಲು (ಕ್ರಿ) स्था [तिष्ठ्] (೧ನೇ ಗ ಪರ).

ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ (ಅ) किल (ಅ.).

ನೀಚ (ವಿ) क्षुद्र (वि.)
ನೀತಿಯವ (ವಿ) सुवृत्त (वि.).
ನೀರಡಿಸಿದ (ವಿ) तृषित (वि)
ನೀರ ಬಿಡು (ಕ್ರಿ) द्रु (द्रव्) (೧ನೇ ಗ ಪರ)
ನೀರು (ನಾ) पयस (ನ), जल (ನ), वारि (ನ), उदक (ನ.)
ನುಡಿ(ನಾ) वचस्(ನ), वाणी (ಸ್ತ್ರೀ)
ನೂರು (ನಾ ವಿ) शत (ನ)
ನೆಗೆಣ್ಣಿ (ನಾ) यातृ (ಸ್ತ್ರೀ)
ನೆನಪು(ನಾ) स्मृति (ಸ್ತ್ರೀ), स्मरण (ನ)
ನೆರಳು (ನಾ) छाया (ಸ್ತ್ರೀ)
ನೆರೆ (ನಾ) सन्निधि (ಪು). समीप (ಪು)
ನೆಲ (ನಾ) भूमि (ಸ್ತ್ರೀ) पृथ्वी (ಸ್ತ್ರೀ). मेदिनी (ಸ್ತ್ರೀ)
ನೆಲ್ಲು (ನಾ) व्रीहि (ಪು.)
ನೇಗಿಲುಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ.) कृष् (೬ನೇ ಗ ಪರ), कृष्ट (ಭೂ ಕೃ)
ನೋಡತಕ್ಕ (ವಿ.) दर्शनीय (ವಿ) रमणीय (ವಿ.)
ನೋಡು (ಕ್ರಿ) दृश् [पश्य्] (೧ನೇ ಗ ಪರ), दृष्ट (ಭೂ ಕೃ), ईक्ष् ೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ) प्र+ईक्ष् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.)
ನೋಡುವ (ವಿ) पश्यत् (ವ ಕೃ)
ನೋಯಿಸು (ಕ್ರಿ) तुद् (೬ನೇ ಗ ಪರ)
ನ್ಯಾಯ (ನಾ) विचार (ಪು)
ನ್ಯಾಯಸ್ಥಾನ (ನಾ.) | ಆಸ್ಥಾನसभा (ಸ್ತ್ರೀ). | न्यायसभा (ಸ್ತ್ರೀ)

ಪ

ಪಂಡಿತ (ನಾ) बुध (ಪು.), ज्ञानिन् (ಪು.), विद्वस् (ಪು)
ಪಕ್ಷಿ (ನಾ) विहग (ಪು), खग (ಪು). पतत्रि (ಪು.)
ಪಟ್ಟಣ (ನಾ.) नगर (ನ.), पुरी (ಸ್ತ್ರೀ)
ಪಟ್ಟಣಿಗ (ನಾ) पौर (ಪು.)
ಪಟ್ಟದರಸಿ (ನಾ) देवी (ಸ್ತ್ರೀ.), राज्ञी (ಸ್ತ್ರೀ.). महिषी (ಸ್ತ್ರೀ)
ಪಡು (ಕ್ರಿ) अनु+भू (೧ನೇ ಗ. ಪರ.)
ಪಡೆ (ಕ್ರಿ) लभ् (೧ನೇ ಗ ಆ.). लब्ध (ಭೂ ಕೃ).
ಪದ್ಯ (ನಾ) श्लोक (ಪು)
ಪರಮಾತ್ಮ (ನಾ) आत्मन् (ಪು)
ಪರಾಗ (ನಾ.) रजस् (ನ.). पुष्परेणु (ಪು)
ಪರಾಜಿತ (ವಿ) अभिभूत (अभि+भू ಇದರ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂ. ಕೃ)
ಪರಾಙ್ಮುಖ (ವಿ) विमुख (ವಿ)
ಪವಿತ್ರ (ನಾ) पुण्य (ನ), पूत (ವಿ)
ಪಾದರಕ್ಷೆ (ನಾ.) उपानह् (ಸ್ತ್ರೀ)
ಪಾಪ (ನಾ.) पाप (ಪು)
ಪಾರಾಗು (ಕ್ರಿ.) तॄ (तर्) (೧ನೇ ಗ ಪ). पार् (೧೦ನೇ ಗ)
ಪಾರ್ವತಿ (ನಾ) दुर्गा (ಸ್ತ್ರೀ)
ಪೀಠ (ನಾ) आसन (ನ)
ಪೀಡಿಸು (ಕ್ರಿ) पीड् (೧ನೇ ಗ.)
ಪುಸ್ತಕ (ನಾ) ग्रन्थ (ಪು.)
ಪುಷ್ಪರಸ (ನಾ.) मधु (ನ). मकरन्द (ಪು.)
ಪೂಜಿಸು (ಕ್ರಿ) यज् (೧ನೇ ಗ ಉಭ.), इष्ट (ಭೂ.ಕೃ), पूज् (೧೦ನೇ ಗ.), भज् (೧ನೇ ಗ. ಉಭ), भक्त (ಭೂ ಕೃ)
ಪೂಜೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ (ನಾ) अर्घ्य (ನ)

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (ಅ) पुरा (ಅ)
ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕು (ನಾ) प्राची (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಪೋಷಿಸು (ಕ್ರಿ) पुष् (೪ನೇ ಗ ಪ)
ಪ್ರಕಾಶಿಸು (ಕ್ರಿ) द्युत् (द्योत्) (೧ನೇ ಗ ಆ), तप् (೧ನೇ ಗ. ಪ)
ಪ್ರಯತ್ನ (ನಾ.) उद्योग (ಪು), प्रयास (ಪು)
ಪ್ರವಾಸಶ್ರಮ (ನಾ) अध्वखेद (ಪು)
ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸು (ಕ್ರಿ) प्रथ् (೧೦ನೇ ಗ)
ಪ್ರಾಣಿ (ನಾ) प्राणिन् (ಪು.).
ಪ್ರಾಯ (ನಾ) वयस् (ನ.), यौवन (ನ)
ಪ್ರಿಯಳ ವರ್ತಮಾನ (ನಾ.) प्रियाप्रवृत्ति (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಪ್ರೀತಿ (ನಾ) स्नेह (ಪು)
ಪ್ರೀತಿಮಾಡು (ಕ್ರಿ) स्निह् (೪ನೇ ಗ ಪ.)
ಪ್ರೀತಿಯ (ವಿ) रमण (ವಿ), वल्लभ (ವಿ), दयित (ವಿ). प्रिय (ವಿ.)
ಪ್ರೇರಣೆ (ನಾ) प्रवर्तन (ನ.)
ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ (ವಿ.) चोदयत् (ವ ಕೃ).

ಫ

ಫಲವಾಗು (ಕ್ರಿ) उद् + भू (೧ನೇ ಗ ಪರ)
ಫಲ (ನಾ) परिणाम (ಪು)

ಬ

ಬಂಗಾರ (ನಾ.) काञ्चन (ನ.) सुवर्ण (ನ)
ಬಂಟ (ನಾ) सैनिक (ಪು). वीर (ಪು),
ಬಂದ (ವಿ.) प्राप्त (ವಿ)
ಬಗ್ಗಿ (ನಾ) रथ (ಪು.)
ಬಟ್ಟೆ (ನಾ) वस्त्र (ನ)
ಬಡ (ವಿ) दीन (ವಿ.)
ಬಡತನ (ನಾ) दैन्य (ನ), दारिद्र्य (ನ). विपत्ति (ಸ್ತ್ರೀ).
ಬಡಬಡಿಸು (ಕ್ರಿ) जल्प् (೧ನೇ ಗ ಪರ)
ಬಡಿ (ಕ್ರಿ) प्र + हृ (हर्) (೧ನೇ ಗ ಉಭ)
ಬಡಿಗೆ (ನಾ) दण्ड (ಪು)
ಬಡಿವಾರ ಹೇಳು (ಕ್ರಿ) प्र + गल्भ् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ)
ಬಣ್ಣ (ನಾ) वर्ण (ಪು.)
ಬತ್ತ (ನಾ) व्रीहि (ಪು)
ಬದುಕೋಣ (ನಾ) जीवित (ನ)
ಬದಲುಕೊಡು (ಕ್ರಿ) प्रति + यम् [यच्छ्] (೧ನೇ ಗ. ಪ)
ಬಯಸು (ಕ್ರಿ) इष् [इच्छ्] (೬ನೇ ಗ ಪರ) इष्, वाञ्छ् (೧ನೇ ಗ ಪರ)
ಬಯಕೆ (ನಾ) इच्छा (ಸ್ತ್ರೀ), अभिलाष (ಪು)
ಬರೆ (ಕ್ರಿ) प्र + नी (೧ನೇ ಗ. ಉಭ)
ಬಲಿಕೊಡು (ಕ್ರಿ) आ + हृ (೧ನೇ ಗ ಉಭ)
ಬಹಳ (ವಿ.) प्रभूत (ವಿ.), बहु (ವಿ), भूरि (ವಿ)
ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯ (ವಿ) प्रेयस् (ವಿ)
ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ (ವಿ) भूयस (ವಿ). परम (ವಿ.)
ಬ್ರಹ್ಮ (ನಾ) वेधस (ಪು.).
ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ (ನಾ) ब्रह्मविद् (ಪು)

ಬಹುದಿನ ಬದುಕುವವ (ನಾ) आयुष्मत् (ವಿ).
ಬಹುಕಾಲ (ನಾ.) चिरम् (ಅ.)
ಬಳ್ಳಿ (ನಾ.) लता (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಬಳಿಕ (ಅ) पश्चात् (ಅ)
ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದಾದ ಮನೆ (ನಾ) लतागृह (ನ.), कुञ्ज (ಪು ನ.)
ಬಾಣ (ನಾ.) शर (ಪು), इषु (ಪು)
ಬಾಲಕ (ನಾ.) डिम्भ (ಪು), शिशु (ಪು.)
ಬಾವಿ (ನಾ.) कूप (ಪು), वापी (ಸ್ತ್ರೀ).
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕೊಟ್ಟ ಹಣ दक्षिणा (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಬಿಡು (ಕ್ರಿ) त्यज् (೧ನೇ ಗ ಪರ.), त्यक्त (ಭೂ. ಕೃ), उद्+धृ (೧ನೇ ಗ ಪರ. ಅ), उद्धृत (ಭೂ ಕೃ), मुच् [मुञ्च्] (೬ನೇ ಗ ಪರ), मुक्त (ಭೂ ಕೃ), सृज् (೬ನೇ ಗ ಪರ.), सृष्ट (ಭೂ ಕೃ.)
ಬಿಡುಗಡೆ (ನಾ.) मुक्ति (ಸ್ತ್ರೀ), मोक्ष (ಪು).
ಬಿಡೋಣ (ನಾ) त्याग (ಪು). विसर्जन (ನ)
ಬಿನ್ನವಿಸು (ಕ್ರಿ) प्र+अर्थ् (೧೦ನೇ ಗ. ಆ.).
ಬಿಲ್ಲು (ನಾ) धनुस् (ನ.), चाप (ಪು).
ಬಿಳಿ (ವಿ) श्वेत (ವಿ.), शुक्ल (ವಿ)
ಬೀದಿ (ನಾ) वर्त्मन् (ನ), वीथि (ಸ್ತ್ರೀ), रथ्या (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಬೀಸು (ಕ್ರಿ) वह् (೧ನೇ ಗ ಪ.), ऊढ (ಭೂ ಕೃ)
ಬೀಳು (ಕ್ರಿ) पत् (೧ನೇ ಗ. ಪ)
ಬುದ್ಧಿ (ನ.) मति (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಬುದ್ಧಿವಂತ (ವಿ) धीमत् (ವಿ), मेधाविन् (ವಿ).
ಬೆಂಕಿ (ನಾ.) अग्नि (ಪು.), हुतभुज् (ಪು)
ಬೆಕ್ಕು (ನಾ) बिडाल (ಪು).
ಬೆಟ್ಟ (ನಾ) पर्वत (ಪು)
ಬೆಳಕಿಂಡಿ (ನಾ) वातायन (ನ.)
ಬೆಳಕು (ನಾ) प्रकाश (ಪು.), प्रभा (ಸ್ತ್ರೀ.), कान्ति (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಬೆಳದಿಂಗಳು (ನಾ) कौमुदी (ಸ್ತ್ರೀ), ज्योत्स्ना (ಸ್ತ್ರೀ)
ಬೆಳೆ (ಕ್ರಿ) पुष् (೪ನೇ ಗ ಪ), पुष्ट (ಭೂ ಕೃ.), वृध् (वर्ध्) (೧ನೇ ಗ ಆ)
ಬೆಳೆ (ಕ್ರಿ) रुह् (रोह्) (೧ನೇ ಗ ಪ.), रूढ (ಭೂ ಕೃ).
ಬೇಕಾದವಳು (ನಾ.) प्रियतमा (ಸ್ತ್ರೀ) कान्ता (ಸ್ತ್ರೀ)
ಬೇಟೆಗಾರ (ನಾ) व्याध (ಪು), लुब्धक (ಪು)
ಬೇಡ (ಅ. ಕ್ರಿ) मा (ಅ)
ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ) याच् (೧ನೇ ಗ ಅ.), प्र+अर्थ् (೧೦ನೇ ಗ ಆ)
ಬೇನೆ (ನಾ) व्याधि (ಪು), रोग (ಪು.). गद (ಪು.).
ಬೇಯಿಸು (ಕ್ರಿ) पच् (೧ನೇ ಗ ಪ), पक्व (ಭೂ ಕೃ).
ಬೇಸಿಗೆ (ನಾ) ग्रीष्म (ಪು)
ಬೇಹಿನವ (ನಾ) दूत (ಪು.).

ಬೊಕ್ಕಸ (ನಾ) कोश (ಪು.), भाण्डा-रगृह (ನ)

ಭ

ಭಯಂಕರ (ವಿ) चण्ड (ವಿ).

ಭವಿಷ್ಯ (ನಾ.) भाविन् (ವಿ), भविष्यत् (ವಿ)

ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ), मुह (೪ನೇ ಗ ಪ.). मूढ, मुग्ध (ಭೂ ಕೃ)

ಭಿಕ್ಷುಕ (ನಾ) याचक (ಪು).

ಭೂಮಿ (ನಾ) पृथ्वी (ಸ್ತ್ರೀ), मही (ಸ್ತ್ರೀ), वसुधा (ಸ್ತ್ರೀ.), मेदिनी (ಸ್ತ್ರೀ).

ಭೂಮಿಯಲ್ಲದ್ದು (ನಾ.) अभूमि (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಭೋಗಿಸು (ಕ್ರಿ) अनु+भू (೧ನೇ ಗ ಪ)

ಮ

ಮಂಗ (ನಾ) कपि (ಪು.), मर्कट (ಪು), वानर (ಪು)

ಮಂಗಲ (ನಾ) शुभ (ನ)

ಮಂಜು (ನಾ) हिम (ನ)

ಮಂತ್ರಿ (ನಾ) सचिव (ಪು.), अमात्य (ಪು), मन्त्रिन् (ಪು.)

ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ (ನಾ.) प्रकृति (ಸ್ತ್ರೀ)

ಮಂದಿ (ನಾ) जन (ಪು).

ಮಕರಂದ (ನಾ) मधु (ನ.), पुष्परस (ಪು)

ಮಗ (ನಾ.) आत्मज (ಪು) तनय (ಪು), पुत्र (ಪು)

ಮಗಳು (ನಾ.) कन्या (ಸ್ತ್ರೀ.), आत्मजा (ಸ್ತ್ರೀ), दुहितृ (ಸ್ತ್ರೀ)

ಮಠ (ನಾ) आश्रम (ಪು)

ಮಣಿ (ನಾ) रत्न (ನ).

ಮತ್ತು (ಅ) च (ಅ), वा (ಅ).

ಮತ್ತೆ (ಅ) पुन (ಅ.)

ಮದುವೆ (ನಾ) विवाह (ಪು), परिणय (ಪು)

ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊ (ಕ್ರಿ) परि+णी (परिणय्) (೧ನೇ ಗ. ಪ.)

ಮನಸಿಗೆ ಬೇಡಾದ (ವಿ) विप्रिय (ವಿ)

ಮನಸು (ನಾ) चित्त (ನ), हृदय (ನ.), मनस् (ನ), चेतस् (ನ.)

ಮನುಷ್ಯ (ನಾ) जन (ಪು), नृ (ಪು), नर (ಪು.)

ಮನೆ (ನಾ) गृह (ನ.), भमन् (ನ)

ಮನೆಮುರುಕ (ನಾ) नृशंस (ಪು.)

ಮನೋರಥ (ನಾ) अभिलाष (ಪು).

ಮನೋಹರವಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು (ನಾ) मदिराक्षी (ಸ್ತ್ರೀ)

ಮನ್ನಣೆಗೆ ಅಸ್ಪದವಾದದ್ದು (ನಾ) पूजास्थान (ನ.)

ಮನ್ನಿಸು (ಕ್ರಿ) अनु+रुध् (೪ನೇ [ಗ ಅ)

ಮರ (ನಾ.) वृक्ष (ಪು.)

ಮರೆ (ಕ್ರಿ) वि+स्मृ (೧ನೇ ಗ ಪರ)

ಮಹಾದೇವ (ನಾ.) वृषभध्वज (ಪು)

ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ (ವಿ) निर्मित (ವಿ.)

ಮಾಡು (ಕ್ರಿ) आ+चर् (೧ನೇ ಗ ಪ.), प्रतिपद् (೪ನೇ ಗ ಅ)

ಮಾಡುವ (ವಿ) कुर्वत् (ವಿ), कर्तृ (ವಿ.),

ಮಾತಾಡಿದ (ವಿ) उक्त (ವಿ), लपित (ವಿ.)

ಮಾತಾಡು (ಕ್ರಿ) वद् (೧ನೇ ಗ ಪ.), उदित (ಭೂ ಕೃ.), भाष् (೧ನೇ ಗ. ಅ.), भाषित (ಭೂ ಕೃ)

ಮಾತು (ನಾ) वाच् (ಸ್ತ್ರೀ), वाचा (ಸ್ತ್ರೀ), वाणी (ಸ್ತ್ರೀ)

ಮಾರ್ಗ (ನಾ) वीथि (ಸ್ತ್ರೀ), अध्वन् (ಪು), वर्त्मन् (ನ)

ಮಾರ್ಗತೋರಿಸೋಣ (ನಾ.) निर्देश (ಪು).

ಮಾರ್ಗಬಿಟ್ಟು ನಡೆ (ಕ್ರಿ) चल् (೧ನೇ ಗ ಪ)

ಮಾವಿನಕಾಯಿ (ನಾ) आम्र (ನ)

ಮಿಂಚು (ಕ್ರಿ) प्रकाश् (೧ನೇ ಗ.ಆ)

ಮಿಂಚು (ನಾ) विद्युत् (ಸ್ತ್ರೀ.).

ಮೀನ (ನಾ.) मत्स्य (ಪು).

ಮೀರದಂಥ (ವಿ.) अलङ्घनीय (ವಿ)

ಮೀರು (ಕ್ರಿ) लङ्घ् (೧ನೇ ಗ. ಆ)

ಮುಂಚೆ (ಅ.) पुरा (ಅ)

ಮುಂದೆ (ಅ.) पुरः (ಅ)

ಮುಕ್ತಿ (ನಾ) मोक्ष (ಪು)

ಮುಗಿಲು (ನಾ.) आकाश (ಪು ನ).

ಮುಚ್ಚಿದ (ವಿ.) गूढ (ವಿ.)

ಮುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ) स्पृश् (೬ನೇ ಗ ಪ) स्पृष्ट (ಭೂ. ಕೃ)

ಮುನಿ (ನಾ) योगिन (ಪು) ऋषि (ಪು.)

ಮುಪ್ಪು (ನಾ) जरा (ಸ್ತ್ರೀ), वार्धक्य (ನ).

ಮುರಿಯೋಣ (ನಾ.) भङ्ग (ಪು)

ಮುಳುಗಿದ (ವಿ) मग्न (ವಿ.)

ಮೂಕತನ (ನಾ) मौन (ನ).

ಮೂಢನಾಗು (ಕ್ರಿ) मुह् (೪ನೇ ಗ. ಪ), मूढ (ಭೂ ಕೃ.).

ಮೃಗ (ನಾ.) पशु (ಪು)

ಮೆಚ್ಚು (ಕ್ರಿ) रुच् (रोच्) (೧ನೇ ಗ. ಆ.)

ಮೇಘಗಳ ಅರಸು (ನಾ) इन्द्र (ಪು).

ಮೇಲಾದ (ವಿ.) श्रेष्ठ (ವಿ.).

ಮೇಲ್ಭಾಗ (ನಾ.) तल (ನ)

ಮೇಲೆ (ಅ) उपरि (ಅ.)

ಮೇಲೆ ಕೂತುಕೊ (ಕ್ರಿ.) अधि + वस् (೧ನೇ ಗ ಪ).

ಮೈ (ನಾ.) शरीर (ನ), देह (ನ. ಪು).

ಮೈದುನ (ನಾ.) देवृ (ಪು.).

ಮೊಚ್ಚೆ (ನಾ) उपानह् (ಸ್ತ್ರೀ).

ಮೊದಲನೆಯ (ವಿ.) प्रथम (ವಿ)

ಮೊದಲಿನ ಒಳ್ಳೇ ಕೆಲಸ (ನಾ) प्रथमसुकृत (ನ)

ಮೊಮ್ಮಗ (ನಾ.) नप्तृ (ಪು.)

ಮೋಡ (ನಾ.) मेघ (ಪು).

ಮೋಡಗಳ ಸಮೂಹ (ನಾ) मेघजाल (ನ.)

ಮೋರೆ (ನಾ) मुख (ನ)

ಮೋರೆ ತಿರುವಿದ (ವಿ) विमुख (ವಿ).

ಮೋಸ (ನಾ) कपट (ಪು ನ)

ಯ

ಯಂತ್ರ (ನಾ.) यन्त्र (ನ.)

ಯಜಮಾನ (ನಾ.) भर्तृ (ಪು), स्वामिन् (ಪು), प्रभु (ಪು.).

ಯಜ್ಞದ (ವಿ) यज्ञिय (ವಿ)

ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವ (ನಾ.) यजमान (ಪು), यष्टृ (ಪು)

ಯತ್ನಿಸು (ಕ್ರಿ.) यत् (೧ನೇ ಗ. ಆ.)

ಯಥಾರ್ಥ (ನಾ.) भूतार्थ (ಪು.)

ಯಶಸ್ಸು (ನಾ.) कीर्ति (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವವ (ನಾ.) यात्रिक (ಪು)

ಯಾವಾಗ (ಕ್ರಿ ವಿ) [ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ] **कदा** (ಅ.).
ಯಾವಾಗ (ಕ್ರಿ ವಿ.) [ಸಂಬಂಧಿ] **यदा** (ಅ)
ಯಾವಾಗಲು (ಅ) **सर्वदा** (ಅ.), **सदा** (ಅ)
ಯುಕ್ತ (ವಿ) **प्रपन्न** (ವಿ)
ಯುದ್ಧಮಾಡು (ಕ್ರಿ) **युध्** (೪ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.)
ಯುದ್ಧಮಾಡುವವ (ನಾ.), **योध** (ಪು).
ಯೋಗ್ಯತೆ ತಿಳಿಯುವವ (ನಾ.) **गुणज्ञ** (ಗ)
ಯೋಗ್ಯತೆ (ನಾ.) **गुण** (ಪು)
ಯೋಗ್ಯನಾಗು (ಕ್ರಿ) **अर्ह्** (೧ನೇ ಗ ಪರ)

ರ

ರಕ್ಕಸ (ನಾ.) **राक्षस** (ಪು.). **निशाचर** (ಪು). **रक्षस्** (ನ)
ರಚಿಸು (ಕ್ರಿ) **रच्** (೧೦ನೇ ಗ ಪ). **प्र+णी** (೧ನೇ ಗ ಪ)
ರಣಭೂಮಿ (ನಾ) **समराङ्गण** (ನ)
ರಂಟೆಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ) **कृष्** (೬ನೇ ಗ ಪರ), **कृष्ट** (ಭೂ ಕೃ).
ರತ್ನ (ನಾ) **मणि** (ಪು.).
ರಥನಡಿಸುವ (ನಾ.) **सारथि** (ಪು)
ರವಿ (ನಾ) **सूर्य** (ಪು.).
ರಕ್ಷಿಸುವವ (ವಿ) **रक्षितृ** (ವಿ)
ರಾಣಿ (ನಾ.) **राज्ञी** (ಸ್ತ್ರೀ.).
ರಾಣಿವಾಸ (ನಾ.) **अंतःपुर** (ನ)
ರಾತ್ರಿ (ನಾ) **रजनी** (ಸ್ತ್ರೀ.), **निशा** (ಸ್ತ್ರೀ.).
ರೈತರು (ನಾ) **प्रजा** (ಸ್ತ್ರೀ)
ರೋಗ (ನಾ) **व्याधि** (ಪು)

ಲ

ಲಕ್ಷಿಸು (ಕ್ರಿ) **मन्** (೪ನೇ ಗ. ಆ), **मत** (ಭೂ ಕೃ), **विद्** [**विन्द्**] (೬ನೇ ಗ ಆತ್ಮ).
ಲಗ್ನವಾಗದ ಹುಡುಗಿ (ನಾ) **कुमारी** (ಸ್ತ್ರೀ), **कन्या** (ಸ್ತ್ರೀ).
ಲಾವಣ್ಯ (ನಾ) **सौन्दर्य** (ನ.)
ಲುಕಸಾನು (ನಾ) **अहित** (ನ.)
ಲೇಶ (ನಾ) **लव** (ಪು), **कण** (ಪು)
ಲೋಕ (ನಾ) **जगत्** (ನ).
ಲೋಕಹುಟ್ಟಿಸುವವ (ನಾ) **जगत्कर्तृ** (ಪು)

ವ

ವಂಶ (ನಾ) **गोत्र** (ನ.), **सन्तति** (ಸ್ತ್ರೀ), **कुल** (ನ)
ವಜ್ಜೆ (ನಾ) **भार** (ಪು.)
ವಜ್ರ (ನಾ) **पवि** (ಪು), **कुलिश** (ನ)
ವರ್ಣಿಸು (ಕ್ರಿ.) **वर्ण्** (೧೦ನೇ ಗ. ಪರ), **शंस्** (೧ನೇ ಗ ಪರ.), **शस्त** (ಭೂ ಕೃ)
ವರ್ತಕ (ನಾ) **सार्थ** (ಪು)
ವ್ಯರ್ಥ (ವಿ.) **निष्फल** (ವಿ), **वृथा** (ಅ).
ವಯಸ್ಸು (ನಾ) **वयस्** (ನ)
ವರೆಗೆ (ಅ) **आ** (ಅ)
ವಾಡೆ (ನಾ) **हर्म्य** (ನ)
ವ್ಯಾಪಿಸು (ಕ್ರಿ) **वि+आप्** (ಕರ್ಮ), **व्याप्यते**

ವಾಸ ಮಾಡಿದವನಾದ (ವಿ.) अध्यु-
षितवस् (ವಿ.).
ವಾಸಿಸು (ಕ್ರಿ) वस् (೧ನೇ ಗ. ಪರ),
वसत्.(ವ ಕೃ.)
ವಾಸಸ್ಥಳ (ನಾ) वसति (ಸ್ತ್ರೀ), वास
(ಪು.).
ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ (ನಾ.) शिष्य (ಪು.), छात्र
(ಪು)
ವಿದ್ವಾಂಸ (ನಾ.) पण्डित (ಪು.)
ವಿನೋದಪಡು (ಕ್ರಿ.) वि + हृ (೧ನೇ
ಗ. ಉಭ.), रम् (೧ನೇ ಗ ಆ),
रत (ಭೂ. ಕೃ).
ವಿಪುಲ (ವಿ.) प्रचुर (ವಿ.), अदभ्र (ವಿ.),
बहु (ವಿ.).
ವಿಶ್ರಾಂತಿಸ್ಥಳ (ನಾ.) संश्रय (ಪು)
ವಿಷ್ಣು (ನಾ) हरि (ಪು)
ವೇದ (ನಾ.) छन्दस् (ನ), श्रुति
(ಸ್ತ್ರೀ) [(ನ.).
ವೇದದೊಳಗಿನ ಋಕ್ಕು (ನಾ) मन्त्र
ವೇದವಚನ (ನಾ.) सूक्त (ನ)

ಶ

ಶಂಕಿಸು (ಕ್ರಿ) शङ्क् (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ)
ಶಕ್ತಿ (ನಾ.) बल (ನ.), सामर्थ्य (ನ.)
ಶರದೃತು (ನಾ) शरद् (ಸ್ತ್ರೀ)
ಶರೀರ (ನಾ) देह (ಪು. ನ.), अङ्ग (ನ.),
कलेवर (ಪು. ನ).
ಶಾಂತತೆ (ನಾ) स्वास्थ्य (ನ).
ಶಾಂತವಾಗು (ಕ್ರಿ.) शम् [शाम्]
(೪ನೇ ಗ. ಪ), शान्त (ಭೂ ಕೃ)
ಶಿವ (ನಾ) धूर्जटि (ಪು).
ಶಿಕ್ಷಿಸು (ಕ್ರಿ) दण्ड् (೧೦ನೇ ಗ ಪರ)
ಶೀಘ್ರವಾಗಿ (ಅ.) द्रुतम् (ಅ)
ಶುಭವಾದ (ವಿ.) श्रीमत् (ವಿ).
ಶೂರಪುರುಷ (ನಾ) वीर (ಪು), वि-
क्रान्त (ಪು.).
ಶೋಕ ಮಾಡು (ಕ್ರಿ) शुच् (शोच्)
(೧ನೇ ಗ ಪರ).
ಶೋಭಿಸು (ಕ್ರಿ) शुभ् (शोभ्) (೧ನೇ
ಗ ಆತ್ಮ.)
ಶೌರ್ಯ (ನಾ.) पराक्रम (ಪು), वीर्य
(ಪು.)
ಶ್ರುತಿ (ನಾ) वेद (ಪು).
ಶ್ರೇಷ್ಠ (ವಿ.) आर्य (ಪು).

ಸ

ಸಂಕಟ (ನಾ.) क्लेश (ಪು.). [(ಪು.).
ಸಂಚಯ (ನಾ) निधि (ಪು), संग्रह
ಸಂತತಿ (ನಾ.) वंश (ಪು)
ಸಂತುಷ್ಟ (ವಿ) प्रसन्न (ವಿ.).
ಸಂತೈಸು (ಕ್ರಿ) सान्त्व् (೧೦ನೇ ಗ.).
ಸಂತೋಷ (ನಾ) सुख (ನ.), आन-
न्द (ಪು), हर्ष (ಪು), मोद (ಪು.)
ಸಂತೋಷ ಕೊಡುವ (ವಿ) आह्लादक
(ವಿ)
ಸಂತೋಷಪಡಿಸು (ಕ್ರಿ) प्री [प्रीण्]
(೧೦ನೇ ಗ.).
ಸಂತೋಷಪಡು (ಕ್ರಿ.) तुष् (೪ನೇ ಗ.
ಪರ.), तुष्ट (ಭೂ. ಕೃ). [(ನ.).
ಸಂತೋಷಿಸೋಣ (ನಾ) अनुरञ्जन
ಸಂಪತ್ತಿ (ನಾ.) द्रव्य (ನ.), लक्ष्मी
(ಸ್ತ್ರೀ.), संपद् (ಸ್ತ್ರೀ.).

ಸಂಪಾದಿಸು (ಕ್ರಿ) अधि+गम् (೧ನೇ ಗ. ಪರ), विद् [विन्द्] (೬ನೇ ಗ ಆತ್ಮ), अव+आप्, अवाप्यते (ಕರ್ಮಣಿ), प्र+आप्, प्राप्यते (ಕರ್ಮಣಿ) [(ಪು)
ಸಂಭವಿಸಿದ ಸಂಗತಿ (ನಾ) भूतार्थ
ಸಂರಕ್ಷಿಸು (ಕ್ರಿ.) अव् (೧ನೇ ಗ ಪರ), रक्ष् (೧ನೇ ಗ. ಪರ)
ಸಂಶಯ (ನಾ.) शङ्का (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಸಂಶಯಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ) शङ्क् (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ)
ಸಣ್ಣ (ವಿ.) प्रतनु (ವಿ), कृश (ಪು)
ಸಣ್ಣಕೆರೆ (ನಾ) पल्वल (ನ).
ಸಣ್ಣತಪ್ಪು (ನಾ.) अपराधलव (ಪು)
ಸತ್ಯ (ನಾ) ऋत (ನ), तथ्य (ನ.)
ಸದ್ವರ್ತನ (ನಾ) सुचरित (ನ), नीति (ಸ್ತ್ರೀ), धर्म (ಪು).
ಸನ್ಮಾನ (ನಾ) आदर (ಪು)
ಸನ್ಯಾಸಿ (ನಾ.) यति (ಪು.), योगिन् (ಪು.).
ಸಪ್ಪಳ (ನಾ) ध्वनि (ಪು), शब्द (ಪು) रव (ಪು), नाद (ಪು)
ಸಭ್ಯ (ನಾ.) आर्य (ಪು)
ಸಮರ್ಥನಾಗು (ಕ್ರಿ) क्लृप्, (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ).
ಸಮ್ಮತಿಪಡು (ಕ್ರಿ) अनु+मन् (೪ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.), मत (ಭೂ ಕೃ)
ಸಮಯ (ನಾ.) काल (ಪು), वेला (ಸ್ತ್ರೀ).
ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳು (ಕ್ರಿ.) शम् [शाम्] (೪ನೇ ಗ.ಪರ), शान्त (ಭೂ. ಕೃ.)

ಸಮೀಪ (ಅ) सन्निधि (ಪು.), निकट (ಪು.), उप (ಅ), अभि (ಅ.)
ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗು (ಕ್ರಿ.) प्रति+पद् (೪ನೇ ಗ ಪರ ಆತ್ಮ).
ಸಮುದ್ರ (ನಾ) उदधि (ಪು.), सागर (ಪು), जलधि (ಪು)
ಸಮುದಾಯ (ನಾ) समाज (ಪು), यूथ (ನ), सङ्घ (ಪು), समूह (ಪು.)
ಸರ (ನಾ) माला (ಸ್ತ್ರೀ)
ಸರಿ (ಕ್ರಿ) सृ (सर्) (೧ನೇ ಗ ಪರ), स्रियते (ಕ.), चल् (೧ನೇ ಗ ಪರ)
ಸರೋವರ (ನಾ) तडाग (ಪು), सरस् (ನ), कासार (ಪು.)
ಸರ್ವ (ವಿ) अखिल (ವಿ.), अशेष (ವಿ), समस्त (ವಿ)
ಸವಿ (ನಾ) माधुर्य (ನ), स्वाद (ಪು.)
ಸವಿನೋಡು (ಕ್ರಿ) स्वाद् (೪ನೇ ಗ ಆ)
ಸವಿ ಮಾತಾಡುವ (ವಿ) प्रियवादिन् (ವಿ).
ಸವಿ ಮಾತಾಡೋಣ (ನಾ) प्रियवादित्व (ನ).
ಸವೆ (ಕ್ರಿ) क्षि (क्षय्) (೧ನೇ ಗ ಪ)
ಸವೆದ (ವಿ) जीर्ण (ವಿ), क्षीण (ವಿ.).
ಸಹ (ಅ) अपि (ಅ)
ಸಹನ (ನಾ.) क्षमा (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಲವಲವಿಕೆಯುಳ್ಳ (ವಿ) सङ्गमोत्सुक (ವಿ)
ಸಹೋದರ (ನಾ) भ्रातृ (ಪು.), सहज (ಪು.).

ಸಹೋದರಿ (ನಾ) **स्वसृ** (ಸ್ತ್ರೀ). **भगिनी** (ಸ್ತ್ರೀ).

ಸಾಗರ (ನಾ) **समुद्र** (ಪು), **उदधि** (ಪು).

ಸಾತ್ವಿಕ (ನಾ) **साधु** (ಪು.)

ಸಾಧು (ನಾ) **ऋषि** (ಪು.)

ಸಾಯು (ಕ್ರಿ) **मृ [म्रिय्]** (೬ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ)

ಸಾರಥಿ (ನಾ) **सव्येष्ट** (ಪು)

ಸಾರು / ಸಾರಿಹೇಳು } **घुष् (घोष्)** (೧ನೇ ಗ)

ಸಾಲೆ (ನಾ.) **पाठशाला** (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಸಾವು (ನಾ) **मृत्यु** (ಪು.), **मरण** (ನ.).

ಸಾಹಿತ್ಯ (ನಾ) **सम्भार** (ಪು)

ಸಾಕ್ಷಿಯುವ (ನಾ) **साक्षिन्** (ಪು)

ಸಿಂಪಡಿಸು (ಕ್ರಿ) **सिच् [सिञ्च्]** (೬ನೇ ಗ ಪರ), **सिक्त** (ಭೂ ಕೃ.)

ಸಿಟ್ಟಾಗು (ಕ್ರಿ) **कुप्** (೪ನೇ ಗ ಪರ), **कुपित, क्रुध्** (೪ನೇ ಗ ಪರ), **क्रुद्ध;** (ಯಾರ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗುವರೋ ಆ ನಾಮವನ್ನು ಚತುರ್ಥಿಯಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು)

ಸಿಟ್ಟು (ನಾ) **क्रोध** (ಪು), **कोप** (ಪು), **रोष** (ಪು)

ಸಿದ್ಧವಾದ (ವಿ) **उद्यत** (ವಿ)

ಸೀಪದಾರ್ಥ (ನಾ) **मोदक** (ಪು)

ಸೀಳು (ಕ್ರಿ) **दॄ (दार्)** (೧೦ನೇ ಗ), **दीर्ण** (ಭೂ. ಕೃ)

ಸುಂದರ (ವಿ) **दर्शनीय** (ವಿ), **मनोहर** (ವಿ.), **कान्त** (ವಿ), **रम्य** (ವಿ).

ಸುಂದರ ಶರೀರವುಳ್ಳ (ವಿ) **वरतनु** (ವಿ)

ಸುಕೃತ (ನಾ.) **पुण्य** (ನ.).

ಸುಖ (ನಾ) **शिव** (ನ), **कल्याण** (ನ.), **भद्र** (ನ), **रति** (ಸ್ತ್ರೀ) (ವಿಷಯಸುಖ)

ಸುಖವುಳ್ಳ (ವಿ) **निर्वृतिमत्** (ವಿ),

ಸುಡು (ಕ್ರಿ) **दह्** (೧ನೇ ಗ ಪರ), **दग्ध** (ಭೂ. ಕೃ).

ಸುದ್ದಿ (ನಾ) **वार्ता** (ಸ್ತ್ರೀ) **वृत्तांत** (ಪು.), **उदन्त** (ಪು).

ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಸುವವ (ನಾ) **दूत** (ಪು). **संदेशहर** (ಪು.).

ಸುಮ್ಮನೆ (ಅ) **वृथा** (ಅ), **निरर्थकम्** (ಅ).

ಸುವರ್ಣನಾಣ್ಯ (ನಾ) **निष्क** (ಪು)

ಸುವಾಸನೆಯುಳ್ಳ (ವಿ) **सुरभि** (ವಿ), **सुगन्धि** (ವಿ)

ಸುಳ್ಳು (ನಾ) **अनृत** (ನ.), **असत्य** (ನ.)

ಸೂರ್ಯ (ನಾ) **रवि** (ಪು) **सवितृ** (ಪು)

ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ (ನಾ) **धातृ** (ಪು), **सृष्टृ** (ಪು)

ಸೆಕೆ (ನಾ) **ताप** (ಪು), **ऊष्मन्** (ನ)

ಸೇರು (ಕ್ರಿ) **विश्** (೬ನೇ ಗ ಪ), **विष्ट** (ಭೂ. ಕೃ.).

ಸೇರು (ಕ್ರಿ.) **रुच् (रोच्)** (೧ನೇ ಗ ಆ)

ಸೇವಕ (ನಾ.) **अनुजीविन्** (ಪು) **भृत्य** (ಪು), **किङ्कर** (ಪು), **दासजन** (ಪು).

ಸೇವಿಸು (ಕ್ರಿ) **भज्** (೧ನೇ ಗ ಉ.), **भक्त** (ಭೂ ಕೃ), **सेव्** (೧ನೇ ಗ ಆ.), **यज्** (೧ನೇ ಗ. ಉಭ), **इष्ट** (ಭೂ. ಕೃ.)
ಸೊಕ್ಕು (ನಾ) **मद** (ಪು), **गर्व** (ಪು.), **दर्प** (ಪು), **अभिमान** (ಪು), **अहंकार** (ಪು)
ಸೊಸೆ (ನಾ) **वधु** (ಸ್ತ್ರೀ)
ಸೋಗು ತಕ್ಕೊ (ಕ್ರಿ) **नट्** (**नाट्**) (೧೦ನೇ ಗ. ಉಭ)
ಸೋಮ (ನಾ) **चन्द्र** (ಪು), **इन्दु** (ಪು), **ग्लौ** (ಪು).
ಸೋರು (ಕ್ರಿ) **गल्** (೧ನೇ ಗ. ಪರ), **स्यन्द्** (೧ನೇ ಗ ಪರ)
ಸೌಖ್ಯವುಳ್ಳ (ವಿ) **कुशलिन्** (ವಿ), **सुखभाज्** (ವಿ.)
ಸ್ಮರಿಸು (ಕ್ರಿ) **स्मृ** (**स्मर्**) (೧ನೇ ಗ ಪರ.), **स्मर्यते** (ಕರ್ಮಣಿ).
ಸ್ವಂತ ಕೆಲಸ (ನಾ) **स्वकृत्य** (ನ.)
ಸ್ವಭಾವ (ನಾ.) **प्रकृति** (ಸ್ತ್ರೀ.).
ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಶಿಲ್ಪಿಗ (ನಾ.) **विश्व-कर्मन्** (ಪು)
ಸ್ವಸ್ಥತೆ (ನಾ.) **स्वास्थ्य** (ನ).
ಸ್ನಾನ ಮಾಡು (ಕ್ರಿ.) **अव + गाह्** (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.)
ಸ್ವಾಮಿ (ನಾ.) **प्रभु** (ಪು).
ಸ್ತುತ್ಯ (ವಿ) **प्रशस्य** (ವಿ).
ಸ್ತುತಿಸು (ಕ್ರಿ.) **कत्थ्** (೧ನೇ ಗ.ಆತ್ಮ), **श्लाघ्** (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ), **वर्ण्** (೧೦ನೇ ಗ).
ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿಶ್ರೇಷ್ಠ (ವಿ) **स्त्रीरत्न** (ನ.)

ಹ

ಹಂಗಿಸೋಣ (ನಾ) **उपालम्भ** (ಪು)
ಹಂಚಿಕೆ (ನಾ.) **उपाय** (ಪು).
ಹಂದರ (ನಾ) **मण्टप** (ಪು. ನ), **मण्डप** (ಪು ನ)
ಹಂದಿ (ನಾ) **वराह** (ಪು.), **सूकर** (ಪು), **किरि** (ಪು). [ಪರ)
ಹಕ್ಕಲಾರಿಸು (ಕ್ರಿ) **उञ्छ्** (೬ನೇ ಗ.
ಹಕ್ಕಿ (ನಾ) **पक्षिन्** (ಪು), **विहग** (ಪು), **खग** (ಪು)
ಹಕ್ಕೆ (ನಾ) **गोष्ठ** (ಪು ನ)
ಹಗ್ಗ (ನಾ) **रज्जु** (ಸ್ತ್ರೀ)
ಹಗೆ (ನಾ) **अरि** (ಪು.), **वैरि** (ಪು), **रिपु** (ಪು.), **शत्रु** (ಪು).
ಹಣ (ನಾ) **द्रव्य** (ನ), **वित्त** (ನ), **धन** (ನ.), **वसु** (ನ), **रै** (ಪು)
ಹಣ್ಣುತಿನ್ನುವ (ವಿ.) **फलाशिन्** (ವಿ), **फलाहारिन्** (ವಿ).
ಹಣೆಬರಹ (ನಾ.) **दैव** (ನ), **प्रारब्ध** (ನ), **दिष्ट** (ನ)
ಹನಿ (ನಾ.) **बिन्दु** (ಪು), **पृषत** (ಪು)
ಹಬ್ಬ (ನಾ) **महोत्सव** (ಪು)
ಹಬ್ಬು (ಕ್ರಿ) **प्र + सृ** (೧ನೇ ಗ. ಪ), **प्रसृत** (ಭೂ. ಕೃ), **वि + स्तृ**, **वि-स्तृत** (ಭೂ. ಕೃ)
ಹರಣ ಮಾಡು (ಕ್ರಿ) **हृ** (**हर्**) (೧ನೇ ಗ ಪ)
ಹರಿ (ಕ್ರಿ) **वह्** (೧ನೇ ಗ. ಪ), **ऊढ** (ಭೂ ಕೃ), **दॄ** (**दार्**) (೧೦ನೇ ಗ), **दीर्ण** (ಭೂ. ಕೃ)

ಹರ್ಷಿಸು (ಕ್ರಿ) **मुद् (मोद्)** (೧ನೇ ಗ. ಆ)

ಹಳಿ (ಕ್ರಿ) **निन्द्** (೧ನೇ ಗ. ಪರ)

ಹಳಿಯುತಕ್ಕ (ವಿ.) **गर्ह्य** (ವಿ), **निन्द्य** (ವಿ), **अवद्य** (ವಿ).

ಹಳ್ಳಿ (ನಾ.) **ग्राम** (ಪು.)

ಹಳುವು (ನಾ) **अरण्य** (ನ), **वन** (ನ.), **अटवी** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಹಳೆ (ವಿ) **जीर्ण** (ವಿ).

ಹಾಗೆ (ಅ) **तथा** (ಅ), **इव** (ಅ)

ಹಾಡು (ಕ್ರಿ) **गै** (೧ನೇ ಗ ಪರ)

ಹಾಡು (ನಾ) **गीत** (ನ), **सङ्गीत** (ನ), **गान** (ನ).

ಹಾಡುವವ (ನಾ) **गायक** (ಪು.)

ಹಾದಿ (ನಾ.) **मार्ग** (ಪು.), **वर्त्मन्** (ನ.)

ಹಾದಿಕಾರ (ನಾ) **पान्थ** (ಪು), **पथिक** (ಪು)

ಹಾನಿ (ನಾ.) **अपाय** (ಪು), **नाश** (ಪು)

ಹಾರು (ಕ್ರಿ) **डी (डय्)** (೧ನೇ ಗ. ಆತ್ಮ.).

ಹಾರು (ಕಣ್ಣು, ಎದೆ) (ಕ್ರಿ) **स्पन्द्** (೧ನೇ ಗ ಆತ್ಮ.), **स्फुर्** (೬ನೇ ಗ. ಪರ.).

ಹಾಲು (ನಾ.) **पयस्** (ನ).

ಹಾವು (ನಾ) **नाग** (ಪು), **सर्प** (ಪು.), **भुजग** (ಪು.), **अहि** (ಪು.)

ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನೂಕೋಣ (ನಾ) **अवधीरणा** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಹಿಂದೆ (ಅ.) **अनु** (ಅ.)

ಹಿಂಬಾಲಿಸು (ಕ್ರಿ.) **अनु+सृ** (೧ನೇ ಗ ಪ), **अनु+गम्** (೧ನೇ ಗ. ಪ).

ಹಿತ (ನಾ) **कल्याण** (ನ.)

ಹಿರಿ (ವಿ) **ज्यायस्** (ವಿ).

ಹಿತ್ತಲ ತೋಟ (ನಾ.) **उपवन** (ನ.)

ಹೀಗೆ (ಅ) **इति** (ಅ), **इत्थम्** (ಅ), **एवम्** (ಅ).

ಹುಕುಮು (ನಾ) **आज्ञा** (ಸ್ತ್ರೀ.), **निर्देश** (ಪು.), **आदेश** (ಪು.), **नियोग** (ಪು.)

ಹುಚ್ಚ (ನಾ.) **मूर्ख** (ಪು)

ಹುಚ್ಚಾಗು (ಕ್ರಿ) **मद् [माद्]** (೪ನೇ ಗ. ಪ), **मत्त** (ಭೂ. ಕೃ).

ಹುಟ್ಟಿಸು (ಕ್ರಿ) **सृज्** (೬ನೇ ಗ. ಪ.), **सृष्ट** (ಭೂ. ಕೃ.)

ಹುಟ್ಟಿಸೋಣ (ನಾ) **सृष्टि** (ಸ್ತ್ರೀ.)

ಹುಟ್ಟು (ಕ್ರಿ) **उद्+भू** (೧ನೇ ಗ. ಪ), **जन् [जा]** (೪ನೇ ಗ ಆ.), **जात** (ಭೂ. ಕೃ), **उत्+पद्** (೪ನೇ ಗ. ಆ), **उत्पन्न** (ಭೂ. ಕೃ.), **निस्+पद् (निष्पद्)** (೪ನೇ ಗ. ಆ.), **निष्पन्न** (ಭೂ. ಕೃ).

ಹುಡಿ (ನಾ.) **पांसु** (ಪು), **रजस्** (ನ), **धूलि** (ಸ್ತ್ರೀ)

ಹುಡುಕು (ಕ್ರಿ.) **मार्ग्** (೧೦ನೇ ಗ), **मृग्** (೧೦ನೇ ಗ.).

ಹುಡುಗ (ನಾ.) **बाल** (ಪು), **डिम्भ** (ಪು.), **शिशु** (ಪು.)

ಹುಡುಗಿ (ನಾ.) **कन्या** (ಸ್ತ್ರೀ.), **नन्दिनी** (ಸ್ತ್ರೀ.), **दुहितृ** (ಸ್ತ್ರೀ), **आत्मजा** (ಸ್ತ್ರೀ.).

ಹುರುಪು (ನಾ.) **उत्साह** (ಪು.)

ಹುಲಿ (ನಾ) व्याघ्र (ಪು), द्वीपिन् (ಪು.)
ಹುಲ್ಲು (ನಾ) तृण (ನ)
ಹೂ (ನಾ) कुसुम (ನ), पुष्प (ನ).
ಹೂಗಳುಳ್ಳ (ವಿ) पुष्पधारिन् (ವಿ.)
ಹೆಂಗಸು (ನಾ.) नारी (ಸ್ತ್ರೀ), अबला (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಹೆಂಗಸರ ಕೋಣೆ (ನಾ) अतःपुर (ನ)
ಹೆಂಡತಿ (ನಾ) भार्या (ಸ್ತ್ರೀ), पत्नी (ಸ್ತ್ರೀ.), पाणिगृहीता (ಸ್ತ್ರೀ.) जाया (ಸ್ತ್ರೀ).
ಹೆಣ (ನಾ.) शव (ನ)
ಹೆಣ್ಣಾನೆ (ನಾ) वशा (ಸ್ತ್ರೀ)
ಹೆಣ್ಣು ದೇವರು (ನಾ) देवी (ಸ್ತ್ರೀ)
ಹೆರರವ (ವಿ) परकीय (ವಿ).
ಹೆರಳು (ನಾ.) कबरी (ಸ್ತ್ರೀ), वेणी (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಹೆಸರು (ನಾ) अभिधान (ನ.), नामन् (ನ), आख्या (ಸ್ತ್ರೀ).
ಹೇಳು (ಕ್ರಿ) कथ् (೧೦ನೇ ಗ), शंस् (೧ನೇ ಗ ಪ.)
ಹೊಂದಿಸಿದ (ವಿ) प्रपन्न (ವಿ).
ಹೊಂದು (ಕ್ರಿ.) लभ् (೧ನೇ ಗ ಆ.), लब्ध (ಭೂ. ಕೃ)
ಹೊಗಳತಕ್ಕ (ವಿ.) प्रशस्य (ವಿ.)
ಹೊಗಳಿಕೆ (ನಾ.) स्तुति (ಸ್ತ್ರೀ), स्तोत्र (ನ), प्रशंसा (ಸ್ತ್ರೀ.)
ಹೊಗಳು (ಕ್ರಿ.) कत्थ् (೧ನೇ ಗ ಆ.), शास् (೧ನೇಗ ಪ.), शस्त (ಭೂ ಕೃ)
ಹೊಗು (ಕ್ರಿ) विश् (೬ನೇ ಗ ಪ), विष्ट (ಭೂ ಕೃ.).
ಹೊಡೆ (ಕ್ರಿ) प्र+हृ (೧ನೇ ಗ. ಪ.), तड् (ताड्) (೧೦ನೇ ಗ.)
ಹೊಡೆಯುವ (ವಿ.) चेष्टयत् (ವಿ)
ಹೊತ್ತು (ನಾ.) काल (ಪು), वेला (ಸ್ತ್ರೀ), समय (ಪು)
ಹೊತ್ತುಕೊಂಡ (ವಿ) परिहित (ವಿ)
ಹೊರಗೆ (ಅ.) बहिस् (ಅ).
ಹೊರಟು ಹೋಗು (ಕ್ರಿ) निर्+गम् (೧ನೇ ಗ. ಪ)
ಹೊರಳಾಡು (ಕ್ರಿ) लुट् (೪ನೇ ಗ ಪ)
ಹೊರಿಸೋಣ (ನಾ.) आरोप (ಪು)
ಹೊರು (ಕ್ರಿ) वह् (೧ನೇ ಗ ಉಭ), ऊढ (ಭೂ. ಕೃ)
ಹೊರೆ (ನಾ.) भार (ಪು.)
ಹೊರತು (ಅ) विना (ಅ)
ಹೊಸ (ವಿ) नव (ವಿ), नूतन (ವಿ), नवीन (ವಿ).
ಹೋಗು (ಕ್ರಿ) व्रज् (೧ನೇ ಗ ಪ), चर् (೧ನೇ ಗ ಪ), गम् [गच्छ्] (೧ನೇ ಗ ಪ), गच्छत् (ವ ಕೃ), गत (ಭೂ. ಕೃ), चल् (೧ನೇ ಗ ಪ), पद् (೪ನೇ ಗ ಆ), पन्न (ಭೂ ಕೃ), क्रम् (೧ನೇ ಗ ಆ), क्रान्त (ಭೂ. ಕೃ)
ಹೋಗೋಣ (ನಾ) गमन (ನ), गति (ಸ್ತ್ರೀ)
ಹೋತು (ನಾ) अज (ಪು)
ಹೋಮದ್ರವ್ಯ (ನಾ) हविस् (ನ)
ಹೋರಾಡು (ಕ್ರಿ) स्पर्ध् (೧ನೇ ಗ. ಆ)